

Prilagodba nacionalnog dijaloga dionika o pitanjima Zajedničke poljoprivredne politike prema standardu Europske unije

Radić, Tajana

Doctoral thesis / Disertacija

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:204:784898>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Agronomski fakultet

Tajana Radić

**PRILAGODBA NACIONALNOG
DIJALOGA DIONIKA O PITANJIMA
ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE
POLITIKE PREMA STANDARDU
EUROPSKE UNIJE**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu

Agronomski fakultet

Tajana Radić

**PRILAGODBA NACIONALNOG
DIJALOGA DIONIKA O PITANJIMA
ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE
POLITIKE PREMA
STANDARDU EUROPSKE UNIJE**

DOKTORSKI RAD

Mentor:
Prof. dr. sc. Ramona Franić

Zagreb, 2021.

University of Zagreb

FACULTY OF AGRICULTURE

Tajana Radić

**ADJUSTMENT OF THE NATIONAL
STAKEHOLDER DIALOGUE ON
QUESTIONS OF THE COMMON
AGRICULTURAL POLICY
ACCORDING TO THE EUROPEAN UNION
STANDARD**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor:
Prof. Ramona Franić, DSc.

Zagreb, 2021

Bibliografski podaci:

Znanstveno područje:	Biotehničke znanosti
Znanstveno polje:	Poljoprivreda (agronomija)
Znanstvena grana:	Ekonomika
Institucija:	Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet
Voditelji doktorskog rada:	prof. dr. sc. Ramona Franić

Broj stranica: 207

Broj slika: 10

Broj tablica: 32

Broj priloga: 15

Broj grafikona: 19

Broj literaturnih referenci: 203

Datum obrane doktorskog rada: 15. srpnja 2021.

Sastav povjerenstva za obranu

doktorskog rada:	prof. dr. sc. Ivo Grgić
	izv. prof. dr. sc. Ornella Mikuš
	prof. dr. sc. Zdravko Petak

Rad je pohranjen u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Ulica Hrvatske bratske zajednice 4, p.p. 550, 10 000 Zagreb, i Knjižnici Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Svetošimunska cesta 25, 10 000 Zagreb.

Tema rada prihvaćena je na sjednici Fakultetskog vijeća Agronomskog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održanoj 14. srpnja 2019., te odobrena na sjednici Senata Sveučilišta u Zagrebu, održanoj 10. ožujka 2020.

Izjava o izvornosti

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, **Tajana Radić**, izjavljujem da sam samostalno izradila doktorski rad pod naslovom:

**PRILAGODBA NACIONALNOG DIJALOGA DIONIKA O PITANJIMA ZAJEDNIČKE
POLJOPRIVREDNE POLITIKE PREMA STANDARDU EUROPSKE UNIJE**

Svojim potpisom jamčim:

- da sam jedina autorica ovog dokorskog rada;
- da je doktorski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni;
- da sam upoznata s odredbama Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu (čl. 19.).

Zagreb, 15.07.2021.

Potpis doktorandice

Ocjena doktorskog rada

Ovu disertaciju ocijenilo je povjerenstvo u sastavu:

1. Prof. dr. sc. Ivo Grgić,

Redoviti profesor Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

2. Izv. prof. dr. sc. Ornella Mikuš,

Izvanredna profesorica Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

3. Prof. dr. sc. Zdravko Petak,

Redoviti profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu

Disertacija je obranjena na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu,

2021. godine, pred povjerenstvom u sastavu:

1. Prof. dr. sc. Ivo Grgić,

redoviti profesor Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

2. Izv. prof. dr.sc.Ornella Mikuš,

Izvanredna profesorica Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

3. Prof. dr.sc. Zdravko Petak,

redoviti profesor u trajnom zvanju Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

INFORMACIJE O MENTORU (CV)

Prof. dr. sc. Ramona Franić, redovita profesorica u trajnom zvanju na Zavodu za agrarnu ekonomiku i ruralni razvoj Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Prof. dr. sc. Ramona Franić na Agronomskom fakultetu zapošljava se 1991., a magistarski rad na temu „Agrarna politika u ruralnom razvitku Republike Hrvatske – s posebnim osvrtom na cjenovnu i poticajnu politiku” brani 1994. Pet godina kasnije, 1999., brani doktorsku disertaciju pod nazivom „Mjerenje državne intervencije u poljoprivredi Republike Hrvatske”.

Nositeljica je modula Zakonodavstvo u agrobiznisu na preddiplomskom studiju te Europska unija i Zajednička poljoprivredna politika, Agrarna i ruralna politika 2, Ekonomika infrastrukture u agrobiznisu i Poljoprivreda, turizam i ekonomski razvoj na diplomskom studiju. Na diplomskom stručnom studiju Ekonomskog fakulteta vodi predmet Održiva poljoprivreda, a nositeljica je i modula Instrumenti agrarne i ruralne politike na poslijediplomskom doktorskom studiju te modula Agri-environmental law and policy u okviru studijskog programa Environment, agriculture and resource management.

Isto tako, suradnica je na nizu drugih modula preddiplomskog i diplomskog studija te je obnašala je funkciju predstojnice Zavoda za agrarnu ekonomiku i ruralni razvoj, a od 2015. do 2018. bila je prodekanica za posloводство. Voditeljica je brojnih znanstvenih projekata, pri čemu supodručje njezinog interesa agrarna politika, socioekonomski aspekti ruralnog razvitka, ekonomika poljoprivrede i ekonomika raspolaganja poljoprivrednim resursima.

Od poglavlja u knjigama ističu se „Common Agriculture Policy: The Case of Croatia”, „Harmonizing Croatian rural policy with the EU standards and the impact on rural economy”, „Transformations in Croatian Agriculture and Agricultural Policy: Challenges and Opportunities within the European Context”, „Hrvatska poljoprivreda u Europskoj uniji – problem ili rješenje?”, „Challenges faced by the agro-food sector in Western Balkans as regards its integration with the EU markets: the case of Croatia”, „Rural Areas and Agriculture in Croatia” te „Pretpostavke za uključivanje poljoprivrede u proces pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji”. Koautorica je knjiga „Priručnik iz agrarne ekonomike –Pojmovnik i osnovne metode”, „Praktikum iz agroekonomike” i „Agrarna politika Republike Hrvatske, zbornik radova” i autorica knjige „Menadžment u agroturizmu”.

Od znanstvenih radova, osobito se ističu oni koji su objavljeni u časopisima iz baze podataka Current Contents Connect (CC), poput „Stakeholders' expectations from the agri-environmental programme in Slovenia and Croatia”, „Poljoprivredna politika u radovima hrvatskih autora 20. stoljeća”, „The evaluation of rural competitiveness in creating a policy of rural development in Croatia”, „Land rents as a criterion for regionalization – the case of wheat growing in Croatia”, „Agrarna politika u Republici Hrvatskoj na putu od poljoprivrednog do održivog ruralnog razvitka”. Mentorica je 70-ak diplomskih i završnih radova, dvaju magistarskih radova te četiriju doktorskih disertacija.

Bibliografija (CROSBİ): <https://bib.irb.hr/lista-radova?autor=215824>

ZAHVALE

Najveću zahvalu dajem Bogu za priliku da nastavim školovanje i snagu da položim ispite te napišem disertaciju. Veliko hvala mojim predivnim roditeljima koji su moja najveća potpora.

Zahvaljujem se mentorici prof. dr. sc. Ramoni Franić na snažnoj potpori te svim neprocjenjivim savjetima koje mi je davala pri izradi ovog doktorskog rada. Hvala joj na neizmjernom strpljenju, razumijevanju i ohrabrivanju koji su mi značajno olakšali doktorski studij.

Veliko hvala članovima Povjerenstva, prof. dr. sc. Ivi Grgiću, prof. dr. sc. Zdravku Petaku i izv. prof. dr. sc. Ornelli Mikuš na savjetima i usmjeravanju kod pisanja ove doktorske disertacije. Posebno hvala kolegici izv. prof. dr. sc. Ani Matin na ohrabrivanju i savjetima koje mi je pružala od prvoga dana, kao i dr. sc. Branki Ilakovac, prof. dr. sc. Nevenu Voći te kolegici doc. dr. sc. Anki Kekez na korisnim savjetima.

Hvala mojim dragim poljoprivrednicima koji su uvijek otvoreni za komunikaciju i suradnju, a osobito velikom borcu za prava poljoprivrednika, Mati Brlošiću.

Zahvaljujem se svim ispitanicima, svojim prijateljima na strpljenju i svim ostalima koji su mi na bilo koji način pomogli tijekom izrade ove disertacije.

SAŽETAK

Prilagodba nacionalnog okvira za dijalog dionika poljoprivrednog sektora o pitanjima Zajedničke poljoprivredne politike prema standardu dijaloga koji se provodi na razini Europske unije važna je zbog kreiranja učinkovitih politika, a posebice sprječavanja netransparentnih političkih odluka.

U istraživanju se polazi od pretpostavke kako nacionalni okvir za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a nije strukturno prilagođen formalnom standardu EU-a te dionici poljoprivrednog sektora RH nisu koordinirani za dijalog o pitanjima ZPP-a prema protokolu komunikacije i standardu EU-a.

Cilj ove disertacije bio je ustanoviti razlike između nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a i okvira EU-a. Nadalje, cilj je bio identificirati ključne nacionalne dionike i njihovu ulogu u dijalogu te odrediti mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

Istraživanje je provedeno u pet faza: (1) analiza okvira dijaloga, (2) dubinska analiza dionika poljoprivrednog sektora, (3) analiza stajališta 17 stručnjaka, (4) ispitivanje 31 poljoprivrednika putem fokus grupa (5) testiranje rezultata prethodnih faza istraživanja anketnim ispitivanjem 132 ispitanika.

Rezultati istraživanja pokazali su kako nacionalni okvir za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a nije strukturno prilagođen formalnom standardu EU-a te postoje razlike u dijelu analitičkih, organizacijskih i edukacijskih kapaciteta. Prema ispitanicima, nedostaje razmjena informacija i znanja koja je temelj za koordinaciju javnih politika.

Predloženim istraživanjem metodološki su identificirani ključni dionici dijaloga te su znanstveno potvrđeni potreba i mogućnosti prilagodbe nacionalnog okvira dijaloga prema standardiziranom postupku EU-a. Predložena unaprjeđenja moguće je proceduralno primijeniti i na izradu poljoprivrednih politika za druge države koje su u postupcima pregovora za članstvo u EU-u. Istraživanje može poslužiti kao koncept za izradu nacionalnog okvira za transparentan i redovit dijalog u poljoprivrednom sektoru.

Ključne riječi: Zajednička poljoprivredna politika, dijalog, koordinacija, dionici, udruženja poljoprivrednika, pregovori, donositelji odluka, EU.

Adjustment of the National Stakeholder Dialogue on Questions of the Common Agricultural Policy According to the European Union Standard

EXTENDED ABSTRACT

The adjustment of the national stakeholder dialogue on questions of the Common Agricultural Policy (CAP) according to the EU-level dialogue standard is important for the creation of effective policies, in particular the prevention of non-transparent policy decisions.

The research is based on the assumption that the national framework for stakeholder dialogue on CAP is not structurally adjusted to the formal EU standard and that national stakeholders are not sufficiently coordinated for dialogue on CAP questions.

The aim of this dissertation was to find the differences between the national framework for stakeholder dialogue on CAP and the EU framework. Furthermore, the aim was to identify key national stakeholders and their role in the dialogue and to identify options for adapting the national dialogue on CAP to the EU standard.

The research was conducted in five phases: (1) analysis of the dialogue framework, (2) in-depth analysis of the agricultural stakeholders, (3) analysis of the dialogue from 17 expert standpoints, (4) focus groups with 31 farmers on the dialogue framework and stakeholders, (5) questionnaire for 132 relevant stakeholders in order to test previous phases of the research. The proposed research methodologically identified key stakeholders in the dialogue and scientifically confirmed the need and possibilities to adapt the national dialogue framework to the EU standardized procedure.

By analysing the documents, performing individual interviews with experts, examining the four focus groups and conducting a survey, H1 was confirmed, according to which the national framework for stakeholder dialogue on CAP issues is not structurally adjusted to the formal EU standard. The results showed that according to C1, there are differences between the national framework for stakeholder dialogue on CAP issues and the EU framework, especially in terms of analytical, organizational and educational capacities. It was confirmed that although there are a number of formal meetings, e-Consultations do not follow the tempo of the negotiations at EU level as well as standards related to the publicity of data from meetings, the openness of the information system and the time frame for presenting opinions. The general consultations on agricultural policies with public comments are partially covered through the e-Consultation portal. However, abstracts are necessary in order to facilitate the understanding of the documents under discussion, as well as longer time frames. The e-Consultation portal is not a tool that stakeholders can follow yet and additional consultations are needed.

Furthermore, the paper confirms H2, in which the stakeholders of the agricultural sector of the Republic of Croatia are not coordinated for dialogue on CAP issues according to the information, communication and dialogue structure protocol. The results of the second phase survey through C2 and the identification of key national stakeholders and their role in the dialogue on CAP issues according to EU standards, the interviewing of experts and farmers through focus groups and the final survey showed that a large number of different associations, sometimes politically coloured, offer weak arguments during debates and institutions perceive them lightly. Also, the selection of stakeholders is not completely transparent. There is no public invitation to participate in the work of the committees and the selection takes place according to decisions of the officials or heads of the Ministry. There is a need for a transparency register, which could determine who is entitled to present views and be invited to meetings according to certain criteria. Associations initiate meetings themselves and they depend on the good will of the leaders. There is a high level of politicization, mistrust and division in large and small, which contributes to weaker

cooperation among stakeholders compared to EU policies. According to the respondents, there is a need for an institution or a coordinating body that will profile the interests of farmers towards decision makers. The Croatian Chamber of Agriculture (HPK) is most often mentioned as a key institution that should connect the views of farmers and CAP decision makers. The exchange of information and knowledge, which are the basis for policy coordination, were assessed negatively by experts (third phase), farmers (fourth phase) and stakeholders participating in the negotiations (fifth phase).

The component of an analytical approach to planning and joint organized action at the EU level through the linking of the CAP positions of national representatives in the Council, EU representatives and member associations at the EU level is missing.

According to C3, the paper identifies the possibilities of adjusting the national dialogue on CAP issues according to the EU standard. The results showed the need for:

- establishing a regular dialogue on CAP at the national level modelled on the CDG of the EC,
- establishing a transparency register and clear criteria for selecting stakeholders,
- producing summaries that will facilitate the understanding of the documents that are discussed and allow for longer time frames for consultations,
- increasing the number of representatives of the real agricultural sector in the negotiation process, especially those for whom agriculture is of vital importance,
- offering education and accreditation of the stakeholders who participate in CAP negotiations,
- strengthening the overall AKIS (synergy of advisory service, science and farmers) system, bringing the CAP closer to stakeholders in the field with the help of an advisory service and local action groups,
- public disclosure of data from meetings at the Ministry of Agriculture and feedback on the implementation of the agreed changes,
- strengthening the human and financial capacities of associations participating in negotiations at the EU level,
- facilitating the translation of documents that are in the process of negotiation and meetings that include civil society stakeholders.

The proposed improvements can be procedurally applied to the development of agricultural policies and to other countries that are in negotiations for EU membership. The research can serve as a concept for developing a national framework for transparent and regular dialogue in the agricultural sector.

Key words: Common Agricultural Policy, dialogue, coordination, stakeholders, farmers' associations, negotiations, decision-makers, EU.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Hipoteze i ciljevi istraživanja	3
1. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA.....	4
2.1. Istraživanja organizacijskog okvira dijaloga	4
2.1.1. Opći okvir.....	4
2.1.2. Definicije dijaloga	6
2.1.3. Istraživanja u sektoru	6
2.1.4. Opća istraživanja o dijalogu u Republici Hrvatskoj	7
2.2. Istraživanja o dionicima	10
2.2.1. Dionici.....	10
2.2.2. Koordinacija dionika.....	13
3. MATERIJALI I METODE	16
3.1. Područje istraživanja	16
3.2. Metodološki pristup	17
3.3. Predistraživanje.....	19
3.3.1. Postupak ispitivanja i analiza podataka.....	19
3.3.2. Odabir uzorka	19
3.4. Prva faza: Analiza okvira dijaloga.....	20
3.5. Druga faza: Dubinska analiza dionika.....	21
3.6. Treća faza: Analiza stajališta stručnjaka o dijalogu putem dubinskih intervjua	23
3.6.1. Postupak ispitivanja	23
3.6.2. Način prikupljanja podataka	23
3.6.3. Odabir uzorka	25
3.6.4. Prijenos i obrada podataka	26
3.7. Četvrta faza: Analiza stajališta poljoprivrednika o okviru i ulozi dionika putem fokus grupa	27
3.7.1. Postupak ispitivanja	27
3.7.2. Način prikupljanja podataka	27
3.7.3. Odabir uzorka	29
3.7.4. Prijenos i obrada podataka	29
3.8. Peta faza: Testiranje rezultata prethodnih faza istraživanja putem anketiranja ..	30

3.8.1. Postupak anketiranja	30
3.8.2. Odabir uzorka	30
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	31
4.1. Rezultati predistraživanja	31
4.2. Rezultati prve faze: Analiza okvira dijaloga.....	32
4.2.1. Europski okvir dijaloga	36
4.2.2. Nacionalni okvir dijaloga	44
4.3. Rezultati druge faze: Dubinska analiza dionika.....	52
4.3.1. Nacionalni dionici poljoprivrednog sektora koji sudjeluju u raspravama o ZPP-u na nivou EU-a.....	52
4.3.2. Nacionalni dionici u nacionalnim tijelima 2014.-2020.	57
4.3.3. Analiza dionika.....	60
4.4. Rezultati treće faze: Analiza stajališta stručnjaka o dijalogu putem dubinskih intervjua	69
4.4.1. Percepcija okvira dijaloga iz perspektive stručnjaka	69
4.4.2. Percepcija o dionicima u dijalogu iz perspektive stručnjaka	78
4.4.3. Percepcija mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga prema standardu EU-a iz perspektive stručnjaka.....	84
4.5. Rezultati četvrte faze: Analiza stajališta poljoprivrednika o okviru i ulozi dionika putem fokus grupa.....	92
4.5.1. Percepcija okvira dijaloga iz perspektive poljoprivrednih proizvođača	95
4.5.2. Percepcija o dionicima iz perspektive poljoprivrednih proizvođača.....	98
4.5.3. Percepcija mogućnosti prilagodbe iz perspektive poljoprivrednih proizvođača	102
4.6. Rezultati pete faze: Testiranje rezultata prethodnih faza istraživanja putem anketiranja	104
4.6.1. Percepcija okvira dijaloga	104
4.6.2. Percepcija o dionicima	114
4.6.3. Percepcija mogućnosti prilagodbe.....	122
5. RASPRAVA	126
5.1. Okvir dijaloga dionika o pitanjima ZPP-a	126
5.1.1. Organizacijski informacijski kapaciteti	128
5.1.2. Organizacijski menadžerski kapaciteti.....	129

5.1.3. Organizacijski politički kapaciteti	131
5.1.4. Sustav znanja	131
5.1.5. Sustav odgovornosti za proces i ishode politike	132
5.1.6. Kapaciteti političko-ekonomskog sustava.....	133
5.2. Dionici i njihova koordinacija.....	133
5.2.1. Analitički kapaciteti aktera	135
5.2.2. Menadžerski kapaciteti rukovodećih službenika	137
5.2.3. Političke sposobnosti aktera.....	138
6. ZAKLJUČCI	140
POPIS LITERATURE.....	143
ŽIVOTOPIS KANDIDATKINJE.....	159
PRILOZI.....	161

Popis kratica

APRRR	Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
C	Cilj
CDG	Civil Dialogue Groups (eng.) – skupine za građanski dijalog
COPA	Europsko udruženje poljoprivrednika Committee of Professional Agricultural Organisations (eng.)
COGECA	Udruga nacionalnih federacija poljoprivrednih zadruga - General Confederation of Agricultural Cooperatives in the European Union (eng.)
DČ	Države članice
DZS	Državni zavod za statistiku
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development (eng.) – Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (eng.) – Europski fond za smjernice i jamstva u poljoprivredi
EIP	Europsko inovacijsko partnerstvo, (eng. European innovation partnership)
EMRR	Europska mreža za ruralni razvoj (eng. European Network for Rural Development)
EGSO	Europski gospodarski i socijalni odbor (eng. European Economic and Social Committee, EESC)
EK	Europska komisija
EP	Europski parlament
EU	Europska unija
FAO	Food and Agriculture Organization (eng.) - Organizacija za poljoprivredu i hranu Ujedinjenih naroda
H	Hipoteza
HAPIH	Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu
HBOR	Hrvatska banka za obnovu i razvoj
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HMRR	Hrvatska mreža za ruralni razvoj
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HPK	Hrvatska poljoprivredna komora
HS	Hrvatski sabor
HUP	Hrvatska udruga poslodavaca
LAG	Lokalne akcijske grupe
MP	Ministarstvo poljoprivrede
MZOPU	Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja
NN	Narodne novine

NRM	Nacionalna ruralna mreža
OzP PRR 2014.-2020	Odbor za praćenje Programa ruralnog razvoja 2014.-2020.
OECD	Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (eng. Organisation for Economic Cooperation and Development)
OCD	Organizacija civilnog društva
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
OUP	Glavna uprava za poljoprivredu pri Europskoj komisiji (eng. Directorate General for Agriculture)
PDV	Porez na dodanu vrijednost
PRR	Program ruralnog razvoja 2014.-2020.
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PS	Poljoprivredni sektor
RIA	Regulatory Impact Analysis (eng.) – analiza učinaka propisa
REFIT	Program za primjerenost i učinkovitost propisa
RH	Republika Hrvatska
RT	Registar transparentnosti
SB	Svjetska banka (eng. World Bank)
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
TIH	Transparency international Hrvatska
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development (eng.) – Konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju
UZ	Ured za zakonodavstvo
VIP	Vijeće za istraživanja u poljoprivredi i seoskom području
VRH	Vlada Republike Hrvatske
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika (eng. Common Agricultural Policy, CAP)

Popis tablica

Tablica 1.: Dimenzije i razine upravljačkih kapaciteta, str. 5.

Tablica 2.: Kategorije dionika prema Europskoj komisiji, str. 12.

Tablica 3.: Kvalitativna matrica dionika, str. 22.

Tablica 4.: Prikaz rezultata formalnih i neformalnih okvira na nacionalnoj razini i razini EU-a, str. 33.

Tablica 5.: Sudjelovanje i evidencija nacionalnih OCD-a na razini EU-a, str. 55.

Tablica 6.: Sudjelovanje OCD-a na nacionalnoj razini, str. 57.

Tablica 7.: Sudjelovanje OCD-a na nacionalnoj razini - Upravljačka skupina ruralnih mreža EU-a iz redova OCD-a, str. 59.

Tablica 8.: Sudjelovanje OCD-a na nacionalnoj razini - Savjet za razvoj civilnoga društva, str. 58.

Tablica 9.: Kvalitativna matrica dionika - poljoprivredni proizvođači, str. 60.

Tablica 10.: Kvalitativna matrica dionika - udruge poljoprivrednika, str. 61.

Tablica 11.: Kvalitativna matrica dionika - krovna sektorska i uzgojna udruženja, str. 62.

Tablica 12.: Kvalitativna matrica dionika - zadruge i proizvođačke organizacije, str. 63.

Tablica 13.: Kvalitativna matrica dionika - krovna udruženja koja nisu primarno u sektoru poljoprivrede, str. 64.

Tablica 14.: Kvalitativna matrica dionika - krovna udruženja koja nisu primarno u sektoru poljoprivrede, str. 65.

Tablica 15.: Kvalitativna matrica dionika - udruge za zaštitu okoliša, str. 66.

Tablica 16.: Kvalitativna matrica dionika - savjetovanje, str. 66.

Tablica 17.: Kvalitativna matrica dionika - istraživanje i akademska zajednica, str. 67.

Tablica 18.: Kvalitativna matrica dionika - organizacije koje zastupaju regionalne, lokalne i općinske vlasti, druge javne organizacije ili mješovite podnacionalne jedinice, str. 68.

Tablica 19.: Kvalitativna matrica dionika - tijela nacionalne javne vlasti, str. 68.

Tablica 20.: Prikaz rezultata dubinskih polustrukturiranih intervjuja – percepcija trenutačnog dijaloga, str. 70.

Tablica 21.: Prikaz rezultata dubinskih polustrukturiranih intervjuja - percepcija dionika, str. 78.

Tablica 22.: Ključni dionici prema stručnjacima, str. 83.

Tablica 23.: Prikaz rezultata dubinskih polustrukturiranih intervjuja - percepcija mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga, str. 84.

Tablica 24.: Broj sudionika fokus grupa po podsektorima, str. 92.

Tablica 25.: Profil ispitanika prema fokus grupama, str. 93.

Tablica 26.: Prikaz rezultata analize stajališta fokus grupa - Percepcija okvira dijaloga, str. 95.

Tablica 27.: Prikaz rezultata analize stajališta fokus grupa – Percepcija dionika, str. 98.

Tablica 28.: Prikaz rezultata analize stajališta fokus grupa – Percepcija mogućnosti prilagodbe, str. 102.

Tablica 29.: Prikaz rezultata anketiranja u postotcima – Percepcija okvira dijaloga, str. 105.

Tablica 30.: Prikaz rezultata anketiranja – Percepcija o dionicima, str. 114.

Tablica 31.: Analiza nacionalnog okvira i upravljačkih kapaciteta za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u Hrvatskoj, str. 127.

Tablica 32.: Analiza dionika u domeni nacionalnog okvira i upravljačkih kapaciteta za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u Hrvatskoj (završni kodovi – kodovi obrasca), str. 135.

Popis grafikona

Graf 1.: Organizacijski okvir – distribucija odgovora o e-Savjetovanju, str. 106.

Graf 2.: Percepcija okvira dijaloga u domeni e-Savjetovanja, str. 107.

Graf 3.: Percepcija okvira dijaloga u domeni korištenja znanstvenih podloga za donošenje odluka, str. 108.

Graf 4.: Percepcija okvira dijaloga u domeni formalnog okvira za pregovore, str. 109.

Graf 5.: Percepcija okvira dijaloga u domeni redovite komunikacije, str. 110.

Graf 6.: Percepcija okvira dijaloga u domeni odlučivanja, str. 111.

Graf 7.: Percepcija okvira dijaloga u domeni informiranja, str. 112.

Graf 8.: Percepcija okvira dijaloga u domeni prilagođenoj dinamici EU-a, str. 113.

Graf 9.: Analitičko promišljanje – distribucija odgovora, str. 115.

Graf 10.: Percepcija o dionicima u domeni odabira dionika, str. 116.

Graf 11.: Percepcija o dionicima u domeni utjecaja politike, str. 117.

Graf 12.: Percepcija o dionicima u domeni ljudskih resursa, str. 118.

Graf 13.: Percepcija o dionicima u domeni financijskih kapaciteta, str. 119.

Graf 14.: Percepcija o dionicima u domeni koordinacije, str. 120.

Graf 15.: Percepcija o dionicima u domeni uloge savjetodavne službe, str. 121.

Graf 16.: Percepcija mogućnosti prilagodbe – distribucija odgovora o sinergiji dionika, str. 122.

Graf 17.: Percepcija mogućnosti prilagodbe – distribucija odgovora o javnosti podataka, str. 123.

Graf 18.: Percepcija mogućnosti prilagodbe u domeni sinergije dionika, str. 124.

Graf 19.: Percepcija mogućnosti prilagodbe u domeni javnosti podataka, str. 125.

Popis slika

Slika 1.: Prikaz ljestvice koordinacije, str. 14.

Slika 2.: Prikaz tijeka istraživanja, str. 18.

Slika 3.: Primjer praćenja sastanaka s predstavnicima institucija EU-a (EK i EP), str. 37.

Slika 4.: Prikaz objavljenih javnih dokumenata CDG-a, str. 42.

Slika 5.: Primjer javno objavljenih dokumenata Upravljačkog odbora EMRR-a, str. 43.

Slika 6.: Struktura dionika tijekom savjetovanja, str. 46.

Slika 7.: Pregled provedenih savjetovanja o nacrtima zakona, drugih propisa i akata prema državnim tijelima, str. 48.

Slika 8.: Primjer izvještavanja javnosti SB-a, str. 50.

Slika 9.: Prikaz javne objave podataka Sabora RH, str. 51.

Slika 10.: Prikaz prilagođene ljestvice koordinacije, str. 133.

Popis priloga

Prilog 1.: Pitanja za predistraživanja, str. 161.

Prilog 2.: Dopis Ministarstvu poljoprivrede – zamolba za ustupanje informacija o održanim sastancima, str. 165.

Prilog 3.: Pitanja za polustrukturirani dubinski intervju, str. 166.

Prilog 4.: Popis ispitanika stručnjaka, str. 169.

Prilog 5.: Pitanja za fokus grupe, str. 172.

Prilog 6.: Upitnik – anketa: dijalog o Zajedničkoj poljoprivrednoj politici, str. 173.

Prilog 7.: Popis Udruženja u organizacijama EU-a koje sudjeluju u radu skupina za građanski dijalog Europske komisije, str. 175.

Prilog 8.: Pregled skupina za građanski dijalog, objašnjenje njihove uloge, sastava i zadataka, str. 178.

Prilog 9.: Primjer dnevnog reda na sastancima o ZPP-u i datumi prvih rasprava, str. 180.

Prilog 10.: Broj mjesta u CDG-ima Europske komisije, str. 183.

Prilog 11.: Povrat troškova CDG-i, str. 184.

Prilog 12.: Povrat troškova EGSO, str. 185.

Prilog 13. Povrat troškova EIP, str. 186.

Prilog 14.: Popis dionika u Odboru za praćenje Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020., str. 187.

Prilog 15.: Struktura gospodarstava, str. 188.

1. UVOD

Zajednička poljoprivredna politika ima važnu ulogu u umrežavanju različitih interesa s ciljem razvoja ekonomskih, socijalnih i okolišnih stupova EU-a. Poljoprivredna politika uključuje politiku ruralnog razvoja, povezanu s očuvanjem strukture prehrambene industrije i okoliša (Compston, 2004). Iako sektor obuhvaća i ribolovnu i šumarsku politiku, naglasak u ovom radu bit će na Zajedničkoj poljoprivrednoj politici u kojoj usklađivanje interesa zbog povećanja broja novih članica postaje sve kompleksnije.

Hrvatska je, kao najmlađa članica, ušla u EU tijekom već dogovorenog programskog razdoblja 2014.-2020. Mogla je utjecati na svoj dio pregovora u pretpristupnom razdoblju, ali prije ulaska nije imala priliku punopravno sudjelovati u pregovorima o kreiranju Zajedničke poljoprivredne politike. Prilika se otvorila u prosincu 2016. godine, kada EK započinje s raspravom o "Modernizaciji i pojednostavnjenju ZPP-a 2021.-2027." (Prilog 9.).

U tijeku pregovora za novo programsko razdoblje nakon 2021. godine EU proživljava najdublju krizu od početka svog formiranja. Kao najveći izvoznik u svijetu gubi važno rusko tržište (Kaš'aková i sur., 2018). Zbog nezadovoljstva postojećim stanjem Ujedinjena Kraljevina (Maye, 2018) putem referenduma odlučuje izaći iz članstva. Izlazak Ujedinjene Kraljevine ima negativne posljedice na poljoprivredni sektor, osobito po pitanju proračuna i tržišta. Poplave, suše, požari, izumiranje biljnih i životinjskih vrsta, bolesti životinja, od svinjske gripe (Martínez-Avilés, 2020) do kvrgave kože (Tuppurainen, 2016), nesigurno tržište i nepoštene trgovačke prakse te naposljetku pandemija (Elleby, 2020) iziskuju snažan organizacijski okvir dijaloga i sugovornike koji kroz taj dijalog mogu na konstruktivan način razmijeniti i artikulirati potrebe i potencijalna rješenja.

Osim rasprave o novom prijedlogu Uredbe (EK, 2018b), nova Europska komisija krajem 2019. uvodi u pregovore izradu europskog Zelenog plana (EK, 2019b), u kojemu se predlaže niz strategija među kojima su strategija „Od polja do stola” (EK, 2020g), strategija EU-a za bioraznolikost (EK, 2020b) i europski propis o klimi (EK, 2020h). Zbog pandemije uzrokovane koronavirusom u cijeli proces uveo je i dodatnu rasprava o „Planu oporavka” kako bi na najbolji način odgovorio na krizu (SL, 2020; EK, 2020d).

Zbog navedenih događaja i ambicioznih ciljeva koje postavlja EU dinamika pregovora sve je zahtjevnija. Iz tog razloga rad će analizirati postojeće stanje dijaloga o poljoprivrednim politikama na nacionalnoj razini u odnosu na EU s naglaskom na koordinaciji dijaloga s dionicima civilnog sektora te mogućim poboljšanjima istog.

Koliko je Europskoj uniji važan okvir za dijalog o pitanjima koja se odnose na ZPP pokazuje činjenica da isti postoji od 1962. te se svakih nekoliko godina unaprjeđuje. EK ima za zadaću redovito održavati dijalog o pitanjima ZPP-a, osigurati razmjenu iskustava i primjera dobre prakse, pružati pomoć i savjete te donositi mišljenja (SL, 2013d). Okvir je namijenjen skupinama za građanski dijalog koje se bave pitanjima koja se odnose na ZPP, a definiran je Ugovorom o Europskoj uniji i Ugovorom o funkcioniranju EU-a, u članku 11. u kojem institucije civilnom sektoru trebaju omogućiti objavu i javnu razmjenu stavova te otvoren i redovit dijalog (SL, 2011).

Važnost dijaloga o pitanjima ZPP-a navodi se u Cork 2.0 Deklaraciji (2016) u kojoj se naglašava važnost savjetovanja u cilju prelaska na održive sustave, modela koji iziskuje potrebu za financiranjem. Cork 2.0 Deklaracijom promiču se i komunikacija i sudjelovanje odozdo prema gore, što uključuje one koji provode istraživanja i analize te poljoprivrednike. S obzirom na to da je ZPP prošao pet reformi sa zahtjevnim pregovorima, EK redovito ima potrebu za unaprjeđenjem dijaloga s dionicima.

Velik naglasak na dijalog stavljao je predsjednik Europske komisije Jean Claude Juncker (2014 - 2019), a isto čini i nova predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen (2019). Predsjednik Europske komisije Juncker od početka se mandata zalagao za to da se u izradi politika više uzmu u obzir mišljenja građana te da se iste temelje na dokazima i transparentnom postupku. Tijekom njegovog mandata postignuta je „Bolja regulativa“ koja predstavlja skup aktivnosti i instrumenata politika utemeljenih na dokazima (Radaelli, 2018). Nova predsjednica Europske komisije Leyen isto tako stavlja naglasak na transparentan dijalog: *„osigurat ću najvišu razinu transparentnosti, komunikacije i suradnje s Europskim parlamentom i civilnim društvom“*.

Važnu ulogu u kreiranju ZPP-a imaju dionici, pa tako EK i u novom Prijedlogu Uredbe (EK, 2018b) daje važnost jačanju dijaloga među dionicima. Traži uspostavu novih mreža ZPP-a na nacionalnoj razini i na razini EU-a radi umrežavanja organizacija, savjetnika, znanstvenika te uspostavljanja platforme, foruma i događanja koji će olakšati razmjenu iskustava među dionicima te osigurati dovoljan broj dionika koji će sudjelovati u izradi i provedbi strateških planova ZPP-a (EK, 2018b).

Na Europskoj razini dionike koji su uključeni u dijalog čine nevladine organizacije, predstavničke udruge, socioekonomske interesne skupine, organizacije civilnog društva i sindikati registrirani u Registru transparentnosti. Njihova moć ovisi o broju članova organizacije, resursima s kojima raspolažu te sposobnosti djelovanja kojom raspolažu (Miošić, 2014).

Petak (2009) razlikuje dionike koji sudjeluju unutar okomite i vodoravne dimenzije javnih politika, pri čemu su u okomitoj skupini državne institucije, a u vodoravnoj predstavnici civilnog sektora koji sudjeluju u pregovorima i koji su u fokusu istraživanja kojim se bavi ovaj rad.

1.1. Hipoteze i ciljevi istraživanja

Cilj 1.: Ustanoviti razlike između nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u odnosu na okvir EU-a.

Cilj 2.: Identificirati ključne nacionalne dionike i njihovu ulogu u dijalogu o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

Cilj 3.: Odrediti mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

Hipoteza 1.: Nacionalni okvir za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a nije strukturno prilagođen formalnom standardu EU-a.

Hipoteza 2.: Dionici poljoprivrednog sektora RH nisu koordinirani za dijalog o pitanjima ZPP-a prema protokolu komunikacije i standardu EU-a.

1. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Postoji niz istraživanja koja se općenito bave dijalogom i dionicima. Međutim, istraživanja organizacijskog okvira dijaloga u sektoru poljoprivrede na navedenu temu su sužena. Iako sektor obuhvaća 10,3 milijuna poljoprivrednih gospodarstava, 8,8 milijuna zaposlenih, a 6,2 milijuna poljoprivrednih gospodarstava prima izravne potpore (EK, 2020g), proces dijaloga u sektoru poljoprivrede nije bio u dosadašnjem fokusu istraživanja. Ista su većinom bila fokusirana na procese ili ekonomiku proizvodnje te postoji potreba za istraživanjima koja se odnose na procese dijaloga kroz koje se komuniciraju okviri za sektor.

Visoka razina ulaganja, brojnost dionika i propisa o kojima ovisi razvoj sektora ukazuju na potrebu za višom razinom istraživanja organizacijskog okvira dijaloga dionika u sektoru poljoprivrede.

2.1. Istraživanja organizacijskog okvira dijaloga

2.1.1. Opći okvir

Velik doprinos u istraživanjima organizacijsko-operativnih kapaciteta ima Peters (2015) koji u svom radu tvrdi kako uspjeh ovisi o unutarnjoj organizaciji javnih tijela i okruženju u kojem djeluju. Isto istraživanjima potvrđuju Ramesh i Holwet (2015), koji smatraju kako rezultati ovise o kapacitetima vladajućih te njihovoj sposobnosti uključivanja dionika u kreiranje politika (X. Wu i sur., 2015). Autori se bave općim okvirom javnih politika, ali isti je primjenjiv na poljoprivredni sektor. Smatraju i kako je potrebna podrška odozgo i odozdo, ali i povjerenje, ljudski kapaciteti te financijska sredstva. Poseban naglasak daju organizacijsko-analitičkim kapacitetima institucija i zaposlenika koji bi trebali biti specijalizirani za obradu informacija, formuliranje, odlučivanje i procjenu. Za organizacijsko-analitičku razinu kapaciteta Michael Howlet (2014) smatra kako je potreban ljudski kapital koji može pratiti, osmisliti i provesti politike. Autori X. Wu i sur. (2015, prema Moore, 1995) u svojim istraživanjima analizu kapaciteta politika promatraju kroz tri sklopa vještina, kompetencija i funkcija (političke, menadžerske i analitičke) i tri razine resursa i sposobnosti (sistemska, organizacijska i individualna). Detaljniji prikaz nalazi se u Tablici 1., a odnosi se na testiranje upravljačkih kapaciteta dijaloga, dok se menadžerski kapaciteti odnose na koordinaciju kroz podjelu na vertikalnu i horizontalnu koordinaciju

Tablica 1.: Dimenzije i razine upravljačkih kapaciteta

Vještine i kompetencije	Pojedinac	Organizacija	Sustav
Analitičke	Kapaciteti za analizu javnih politika Poznavanje sadržaja javne politike i analitičkih alata te komunikacijske vještine zaposlenika tijela javne vlasti.	Organizacijski i informacijski kapaciteti Infrastruktura za prikupljanje i dijeljenje informacija unutar i među organizacijama i e-usluge, organizacijski sustavi upravljanja proračunom i ljudskim resursima.	Sustav znanja Institucije i prilike za stvaranje znanja te njegovu mobilizaciju i uporabu koje provode javnosi, vlast i drugi akteri javnih politika.
Menadžerske	Menadžerski kapaciteti rukovodećih službenika Vodstvo, strateško planiranje, upravljanje ljudskim resursima i proračunom, pregovaranje i rješavanje sukoba.	Organizacijski menadžerski kapaciteti Proračun, ljudski resursi koji su na raspolaganju te razina unutarorganizacijske i međuorganizacijske koordinacije.	Sustav odgovornosti za proces i ishode politike Prisutnost sustava napredovanja temeljenog na zaslugi, vladavina prava, transparentnost operativnih procesa.
Politički	Političke sposobnosti aktera Razumijevanje potreba i pozicije različitih dionika politike, prosudba o uključivanju drugih aktera u izradu ili provedbu politike, procjene političke izvedivosti rješenja.	Organizacijski politički kapaciteti Politička podrška djelovanju aktera na razvoju i provedbi politika, razvijenost međuorganizacijskog povjerenja i komunikacije.	Kapaciteti političko-ekonomskog sustava Vlada uživa povjerenje društva u cjelini i sposobna je mobilizirati dionike i resurse.

Izvor: prilagođeno prema Howlett i Ramesh (2014), Wu i sur. (2015), Kekez i sur. (2019).

2.1.2. Definicije dijaloga

Romney (2001) definira dijalog kao usmjereni razgovor u kojemu se sudjeluje namjerno u cilju povećanja razumijevanja, rješavanja problema i propitivanja misli ili djela te koji ima fokus i svrhu razmjene različitih stajališta koja dokazuju legitimnost u odnosu jedno na drugo. Dijalog podrazumijeva angažiranje zajednice te promicanje lokalne odgovornosti u procesima donošenja odluka, uz trajno zalaganje (Thompson i sur., 2009, Kruger i sur., 2009). Igra i ključnu ulogu u funkcioniranju demokracije te pomaže različitim skupinama da pronađu zajednički jezik (Bacon i sur., 1999).

2.1.3. Istraživanja u sektoru

Najnovije istraživanje Mikuš i sur. (2020) kroz fokus grupe i studiju stručnjaka poljoprivrednog sektora pokazalo je da nezadovoljstvo mjerama poljoprivredne politike ne nastaje zbog pravila ZPP-a, već zbog državnih upravnih institucija pod vodstvom Ministarstva poljoprivrede. Proizvođači su tijekom ispitivanja u fokus grupama ukazali na to da Ministarstvo poljoprivrede nije voljno uspostaviti redoviti dijalog sa svim relevantnim dionicima (predstavnicima proizvođača, akademikima, nevladinim organizacijama itd.) te da balansira između lobističkih skupina i zahtjeva ZPP-a za izradu politike uz minimalno sudjelovanje stručnjaka. Osim navedenog, istraživanje ukazuje na nizak interes za obrazovanje i informiranje među proizvođačima i poteškoće u primjeni pristupa odozdo prema gore.

Istraživanja javnih politika u Hrvatskoj, u sektoru poljoprivrede, prema Kovačićek (2018) ukazuju na nerazlikovanje općih od specifičnih ciljeva, slabu ulogu analize javnih politika, nedostatak koordinacije, te neuključivanje svih zainteresiranih aktera. Autorica navodi kako su općeniti problemi istovjetni problemima u sektorskoj, agrarnoj politici, a to su neprovođenje analiza za jasno definiranje problema, razrada specifičnih ciljeva, procjena učinaka i uključivanje svih zainteresiranih aktera.

Iz postojeće literature Kovačićek (2018) objedinjuje najvažnije probleme djelovanja koja se odnose na proces stvaranja politika u Hrvatskoj:

- oslabljen administrativni kapacitet,
- neuključivanje domaćih eksperata i ostalih dionika,
- izostanak analize javnih politika,
- problemi vertikalne i horizontalne koordinacije,
- manjkavost procesa europeizacije.

Slični rezultati istraživanja ponavljaju se 2020. godine u „Izvešću Europske komisije o vladavini prava za 2020. godinu“ (EK, 2020e).

- Nedostaje prostor za civilno društvo.
- Građani još uvijek nisu dovoljno uključeni iako postoje mehanizmi za njihovo uključivanje.
- Institucije se oslanjaju na internetska savjetovanja.
- Nedostaje sadržajna povratna informacija o komentarima savjetovanja kao i njihovo prihvaćanje.
- Rokovi savjetovanja manji su od 30 dana.

O važnosti dijaloga u poljoprivredi govori i činjenica da EK traži njegova poboljšanja. Početkom 2018. naručila je studiju o skupinama za građanski dijalog (EK, 2020c) za ZPP kako bi ispitala ulogu skupina za građanski dijalog (CDG-a) u cjelokupnom savjetovanju o strategiji i procesu odlučivanja. Analizira utjecaj CDG-a na kreiranje politika i međusobno povezivanje. Ispitivani su i sastav i funkcioniranje CGD-a te njihov trenutačni rad. Cilj je bio identificirati područja na kojima bi se CGD-i mogli poboljšati.

2.1.4. Opća istraživanja o dijalogu u Republici Hrvatskoj

Petak (2013) ističe kako uzrok nekvalitetnih sektorskih politika leži u nepravodobnim konzultacijama s horizontalnim dionicima. Prema ovom autoru kreiranje javnih politika prisutno je u početnim fazama kroz postavljanje politika na dnevni red i definiranje mogućnosti za te politike. Određivanje dnevnog reda i odlučivanje što će se na njemu nalaziti ključno je za procese javnih politika (Young i Roederer-Rynning, 2020), kao i proces dijaloga s dionicima u vezi s tim dijalogom. Za odabir tema dnevnog reda ključna je selekcija dionika koju ističu i De la Vega-Leinert i sur. (2008), posebice u kreiranju novih poljoprivrednih politika.

Na razini RH provedeno je istraživanje kao doprinos Izvešću Europske komisije o vladavini prava za 2020. godinu (EK, 2020e). Izvešće ukazuje na to da OCD-i imaju važnu ulogu u očuvanju vladavine prava u EU-u te da kroz uključivanje građana mogu pridonijeti stabilnijem okruženju.

Sličnu analizu proveo je OECD koji ima veliku ulogu u istraživanjima uključenosti dionika u procese dijaloga o regulatornim politikama. Od 1998. svake tri do četiri godine daje uvid u regulatorne politike zemalja OECD-a. Koristi alate kojima se procjenjuju metodologija,

transparentnost, usvajanje pravila te kvaliteta dijaloga sa civilnim sektorom (OECD, 2017). Nakon što je 2012. godine izdao preporuke povezane s regulatornim politikama, 2015. i 2018. daje pregled regulatorne politike kroz analizu zasnovanu na dokazima napretka koji su postigle zemlje u jačanju uključenosti dionika s ciljem povećanja regulatorne transparentnosti i smanjenja mogućnosti zlouporabe diskrecije te koruptivnog ponašanja javnih službenika (OECD, 2012, 2015, 2018).

Nadalje, OECD u svojim istraživanjima (2012) pruža uvid i u organizaciju i institucionalne postavke u zemljama povezane s izradom, provođenjem i revizijom propisa. Ista se temelje na trima glavnim indikatorima:

- Angažiranje dionika – koliko su DČ uložile u alate za savjetovanje o nacrtima zakona i propisa te u kojoj mjeri dionici imaju priliku pružiti svoj doprinos u ranoj i završnoj fazi razvoja politike.
- Ex ante analiza učinaka propisa (RIA) – Uloga RIA te uključenost u regulatorne procese.
- Ex post evaluacija zakona i propisa – države članice EU-a procjenjuju postižu li se propisima ciljevi politika na očekivani način.

Na temelju rezultata zadnjeg istraživanja OECD-a (2018) vidljivo je sljedeće:

- Alati regulatorne politike još uvijek se premalo koriste ili se ne primjenjuju na učinkovit način.
- Sustavni pristupi procjeni postižu li zakoni i propisi svoje ciljeve u praksi nisu česti.
- Vlade mogu poduzeti različite korake kako bi koordinirale i uskladile svoje pokušaje reguliranja hitnih transnacionalnih problema putem međunarodne regulatorne suradnje.
- Ne postoji jedinstveni model za sve, a nadzor u većini zemalja OECD-a ne pokriva sva relevantna područja regulatorne politike.
- Budući da se počinje primjenjivati u kasnijoj fazi procesa donošenja pravila, utjecaj mu je ograničen.

OECD je regulatornu politiku EU-a ocijenio kao jednu od najboljih, a njegovi rezultati istraživanja pomogli su Europskoj komisiji u kreiranju „Bolje regulative“ u kojoj središnje mjesto zauzima dijalog s dionicima o regulativama. Ta organizacija (2019a) provodi i analizu praksi Bolje regulative u državama članicama.

Nadalje, OECD (2019b) je posebno proveo istraživanje o načinu konzultiranja pravnih akata u Hrvatskoj. U njegovom pregledu identificiraju se nedostaci u odnosu na primjere dobre prakse i nude preporuke politika koje se temelje na najboljim primjerima međunarodnih praksi za jačanje kapaciteta Vlade u upravljanju regulatornom politikom. U istom istraživanju (2019 b) navodi i da dionici imaju manji utjecaj nakon što se donese neka regulatorna odluka te je potrebno provesti konzultacije s dionicima u pripremnoj fazi pravnih akata kako bi se identificirali ključni problemi i potencijalna rješenja. Isto tako, daje preporuke za uspostavljanje stalnog foruma za raspravu i suradnju između administracije i vanjskih dionika kako bi se ojačao dijalog te navodi da je zaključke rada radnih skupina potrebno sustavno objavljivati.

OECD daje i ključne preporuke za Strategiju učinaka propisa 2018.-2023. (VRH, 2017) te predlaže donošenje pravnih akata utemeljenih na dokazima, uvođenje jasne komunikacijske strategije i daljnju obuku osoblja.

Na svjetskom nivou istaknuto je jačanje dijaloga u UNCED-ovoj Agendi 21 (UNCED, 1992), u kojoj su dane pretpostavke za izgradnju kapaciteta za dijalog kroz:

- Razvoj institucionalnog i pravnog okvira donošenjem zakonskih i regulatornih promjena kako bi se organizacijama, institucijama i agencijama na svim razinama te u svim sektorima omogućilo da poboljšaju kapacitete.
- Organizacijski razvoj kroz razradu upravljačkih struktura, procesa i postupaka, ne samo unutar organizacija, već i upravljanje odnosima između različitih organizacija i sektora (javnog, privatnog i zajedničkog).
- Razvoj ljudskih potencijala, proces opremanja pojedinaca razumijevanjem, vještinama i pristupom informacijama, znanju i obuci koji im omogućuju učinkovit rad.

2.2. Istraživanja o dionicima

2.2.1. Dionici

Kao što Petak (2009) razlikuje dionike koji sudjeluju unutar okomite i one koji sudjeluju unutar vodoravne dimenzije javnih politika, Petek (2006) razlikuje formalne i neformalne dionike. Formalni dionici predstavljaju vlast i državnu administraciju smještenu u državi, tj. dužnosnike i imenovane službenike koji su uključeni zakonskim okvirom (Birkland, 2020) i smješteni u državi (Howlett i Ramesh, 1995). Huxham (2003) smatra kako „Vlada” nije dionik, ali neki njezini dijelovi to mogu biti, tj. ona je „fantomski dionik”. Neformalni su dionici oni koji nemaju izravni zakonski okvir ili obvezu sudjelovanja (Birkland, 2020), ali imaju interese i smješteni su u društvu (Howlett i Ramesh, 1995; Birkland, 2020). Young i Roederer-Rynning (2020) dijele neformalne dionike na tri vrste koje tvore mrežu, a to su proizvođači, zajednica stručnjaka i zagovaračke koalicije.

Bryson (2004) definira dionike kao osobe, skupine ili organizacije, vođe, menadžere i predstavnike koje je potrebno uzimati u obzir, ali je njihovo uključivanje potrebno jasno promatrati kroz kategorizaciju utjecaja i interesa tj. definirati zašto, kada, gdje, kako i s kime se trebaju provesti analize. Nut (1987) smatra kako se analizama dionika i resursa pojašnjava niz zajedničkih obveza koje moraju postojati ili se razviti između organizacije, njezinih dionika i dobavljača resursa da bi provedba neke strategije bila uspješna.

Eden i Ackerman (1998) dionike dijele u četiri kategorije: dionici koji imaju i interes i značajnu moć; dionici koji imaju interes, ali imaju malo moći; dionici koji postavljaju kontekst i koji imaju moć, ali nemaju izravnog interesa; i mnoštvo koje se sastoji od dionika s malo interesa ili moći. Zatim, Eden i Ackermann (2004) smatraju kako moć dionika može proizlaziti iz pristupa različitim mehanizmima potpore, poput novca i glasova, ili kontrole tih mehanizama, ili iz pristupa različitim sankcijama ili njihove kontrole.

Hix (2005) definira dionike kao interesne skupine koje igraju središnju ulogu u procesu donošenja politika u svim demokratskim političkim sustavima. Prema istom postoje brojni akteri u sustavu na nacionalnoj razini i razini EU-a, kao što su vladajuće institucije, političke stranke, birokracija i administracija, interesne skupine i glasači. Prema Freemanu (2010) dionici su „bilo koja skupina ili pojedinac koji mogu utjecati na postizanje ciljeva organizacije ili na koje se ostvaruje utjecaj postizanjem tih ciljeva”.

Europska istraživačka platforma o sigurnosti hrane, organizacija koja pomaže u umrežavanju dionika, osobito znanstvenika, da pronađu načine javnog financiranja projekata, dijeli dionike u šest glavnih skupina (EFSA, 2020):

- potrošači,
- nevladine zelene organizacije,
- poljoprivrednici i primarni proizvođači,
- poduzetnici i prehrambena industrija,
- distributeri i industrija uslužnih djelatnosti pripreme i posluživanja hrane i pića,
- akademska zajednica.

Ono što je zajedničko svim dionicima koji su djelovali u okviru navedene platforme jest da su registrirani u Registru transparentnosti. Europska komisija kategorizirala je dionike (Tablica 2.) koje je potrebno uključiti u dijalog te ih je podijelila na formalne i neformalne aktere tj. one koji imaju zakonsku obvezu sudjelovanja i one koji nemaju. Na razini Europske unije uspostavljen je i Registar transparentnosti kako bi se odgovorilo na ključna pitanja, primjerice koji se interesi zastupaju, tko ih zastupa i s koliko sredstava (RPA, 2016). Sustavom Registra transparentnosti zajednički upravljaju EP i EK i on je vrijedan izvor podataka o dionicima. Podaci su javno dostupni.

Tablica 2.: Kategorije dionika prema Europskoj komisiji (2017b).

Građani	• Pojedine osobe koje odgovaraju u svoje ime
Poduzeća	• Velika poduzeća • Mala, mikro i srednja poduzeća • Samozaposleni
Trgovina, poslovni svijet i strukovna udruženja	• Gospodarske komore • Poslovne organizacije • Sindikati • Predstavnici struka ili obrta
Nevladine organizacije	• Nevladine organizacije • Platforme • Mreže • Slična udruženja
Savjetovanje	• Stručno savjetovanje • Odvjetničke tvrtke • Samostalni savjetnici
Znanost i akademska zajednica	• Trustovi mozgova • Znanstvene institucije • Akademske institucije
Organizacije koje zastupaju regionalne, lokalne i općinske vlasti, druge javne ili mješovite podnacionalne jedinice	• Regionalne, lokalne ili općinske strukture • Druga podnacionalna javna tijela • Transnacionalne udruge i javne mreže podnacionalne vlasti • Ostali javni ili mješoviti, zakonski osnovani subjekti čija je svrha djelovanje u javnom interesu
Nacionalne i međunarodne javne vlasti	• Nacionalne vlade • Nacionalni parlamenti • Nacionalna javna tijela ili agencije • Institucije, tijela ili agencije EU-a • Međuvladine organizacije

Izvor: EK, 2017b.

Petak (2008) proces stvaranja politike dijeli na faze pokretanja i stavljanja određene politike na dnevni red, formulacije opcija politike te odlučivanja o samoj politici u tijelima političke vlasti. Prema tom autoru, u procesu stvaranja politike važno je da utjecaj dionika bude formalan, javan i transparentan. Pita i sur. (2010) smatraju kako je sudjelovanje javnosti ključan sastojak dobrog upravljanja, a uključivanje dionika ima mnogo prednosti u procesu donošenja odluka.

2.2.2. Koordinacija dionika

Definicija koordinacije prema Petersu (1998) odnosi se na koordinaciju kao krajnju državu u kojoj se politike i programi vlade odlikuju minimalnom suvišnošću, nekoherentnošću i prazninama. Autor ukazuje na to kako analiza koordinacije u javnom sektoru zahtijeva razmišljanje o interakcijama ne samo između pojedinih organizacija, već i o načinu na koji „mreže” organizacija međusobno djeluju. Prema Cejudi i Michel (2015) koordinacija su instrumenti i mehanizmi kojima je cilj poboljšati, dobrovoljno ili prisilno, usklađivanje zadataka i napora organizacija unutar javnog sektora. Autori naglašavaju dvije glavne karakteristike koncepta koordinacije: razmjenu informacija i znanja te jasno definirana pravila i odgovornosti aktera. Razmjenu informacija autori stavljaju na primarno mjesto kao najosnovniji i nužan uvjet za postojanje koordinacije (Peters, 1998; Cejudi i Michel, 2015; Adam i sur., 2018). Na slično ukazuju i domaći autori, i to kako je za metodu otvorene koordinacije nužna dobra informiranost o složenom sustavu ZPP-a (Franić, 2005 i Kovačićek, 2018). Unatoč vremenskom odmaku istraživanja obje autorice uočavaju isti problem: sporo stizanje informacija do korisnika i nedovoljnu komunikaciju između resornih ministarstava, struke te tijela državne i lokalne uprave. Zanimljivo istraživanje na navedenu temu provedeno je u Škotskoj, u sektoru ribarstva (Pita i sur., 2010). Istraživanjem se ispitala percepcija jesu li ribari informirani, konzultirani i uključeni u procese kreiranja ribarskih politika. Povod istraživanju bio je izvještaj Europske komisije u kojemu je utvrdila kako je manjak sudjelovanja dionika jedna od glavnih slabosti Zajedničke ribarstvene politike. Rezultati su pokazali kako institucije za upravljanje ribarstvom djeluju prvenstveno odozgo.

Slično spominje i Peters (1998), prema kojemu je tipična konceptualizacija koordinacije u vladi hijerarhija odozgo prema dolje koja ovisi o središnjim agencijama. Naglašava kako takav pristup koordinaciji može funkcionirati dobro ako su organizacije uključene ili dobro integrirane od vrha do dna i imaju jasne zadaće u vezi s onim što je potrebno učiniti. S druge strane, autor ukazuje na to da ako su organizacije labavije strukturirane ili su uključene u složena područja politike koja zahtijevaju višestruku razmjenu informacija i interakciju s nizom različitih organizacija, djelotvornost hijerarhije smanjuje se. Isto tako naglašava i prednosti umrežene koordinacije koja uključuje dionike civilnog sektora, tj. one koji imaju interese u procesima.

Osim toga, upozorava kako pojedine skupine imaju veći utjecaj na dobivanje pozornosti donositelja odluka te ovise o političkoj snazi ili pritisku koji vrše na vlast. Koordinacija može propasti kada dvije organizacije izvršavaju isti zadatak, kada nijedna organizacija ne izvrši potreban zadatak i kada politike s istim dionicima imaju različite ciljeve i zahtjeve.

Za potrebe razumijevanja koordinacije Metcalf (1994) uvodi ljestvicu koordinacije. Iako je ljestvica izrađena za razumijevanje koordinacije na razini EU-a, primjenjiva je i na nacionalnoj razini (Peters, 2018). Ljestvica odražava razine koordinacije od 1 do 9, u kojem je 1 najniža razina, a 9 najviša razina koordinacije. Razine ljestvice do 6 predstavljaju negativnu integraciju u koordinaciji. Razine se ne zbrajaju niti se provodi kalkulacija, već pokazuju nivo koordinacije u javnom sektoru, osobito u dijelu informiranja i komunikacije. Razine su i međuovisne te se naslanjaju jedna na drugu.

9. Vladina strategija

8. Utvrđivanje središnjih prioriteta

7. Postavljanje ograničenja za ministarsko djelovanje

6. Arbitraža razlika u politikama

5. Traženje sporazuma među ministrima

4. Izbjegavanje razilaženja među ministrima

3. Konzultacije s drugim ministrima (povratne informacije)

2. Komunikacija s drugim ministrima (razmjena informacija)

1. Neovisno donošenje odluka ministara – najniža razina koordinacije. Svaki ministar ima autonomiju u svojoj domeni.

Slika 1. Ljestvica koordinacije.

Izvor: Metcalf (1994).

Koordinacija, osim što je važna za razmjenu informacija, ima ključnu ulogu u očuvanju transparentnosti. Konzultacije s javnošću temeljne su za dijalog u EU-u (Ben-Gera, 2009; Kovačiček, 2018). Nedostatak učinkovite vertikalne koordinacije politike između kreatora politike na „vrhu” i provoditelja na „dnu” važan su izvor deficita u oblikovanju politika (Adam i sur., 2018). Učinkovita vertikalna koordinacija predstavlja interakciju između provoditelja politika i njihovih kreatora koja rezultira političkim odlukama (Adam i sur., 2018). Na slično ukazuje i Mirošević (2012), koji smatra kako je donošenje velikog broja razvojnih dokumenata rezultat prethodnih manjkavosti, slabih kapaciteta administracije i nedostatka političke volje. Ove tvrdnje potvrđuju i istraživanja stručnjaka u agronomskom sektoru u kojem stručnjaci upozoravaju na problem centraliziranog pristupa te potrebu pristupa odozdo prema gore (eng. *bottom-up approach*) (Franić, 2006). Isti problem ponovno se uočava 2013, kao i manjak uključenosti akademske zajednice u kreiranje agrarnih politika (Franić i Mikuš, 2013), a potvrđuje i rezultatima najnovijih istraživanja javnih politika (Franić i Ljubaj, 2014; Franić i Ljubaj, 2015; Petak i Kotarski, 2019). Istraživanje koje je proveo

Bežovan sa suradnicima (2005) ukazuje na to kako znanstvenici i visoki državni dužnosnici uglavnom ne prepoznaju ulogu civilnog društva kao dionika modernog društvenog razvoja.

Petak (2012) navodi izradu politike metodom otvorene koordinacije koja je dodatno potaknuta Lisabonskom strategijom iz 2000. godine te ulogu Europske komisije kao aktera koji potiče umrežavanje stručnjaka i civilnog društva u cilju razvojne politike sektora. Potrebu za koordinacijom uočavaju Musa i Petak (2015).

Slično pokazuju rezultati istraživanja koje je provela Braun (2020a), iako postoji formalna i neformalna koordinacija među dionicima tj. među formalnim koalicijama za lobiranje i različitim političkim inicijativama, dionici se više uključuju u raspravu nakon što dokument koji je na raspravi postane javan tj. kada su više informirani o temi. Također, što je dokument tehnički kompleksniji, dionici manje sudjeluju u procesu zbog nedostatka razumijevanja istog.

Brojni autori (Franić, 2005; Petak i Petek, 2009; Kovačićek, 2018; Petak i Kotarski, 2019) ukazuju na to kako nedostatak pravovremenih konzultacija s dionicima dovodi do nedostataka u procesima kreiranja javnih politika. Također, Petak (2013) navodi nedostatke procesa izrade javnih politika u Hrvatskoj koji utječu na daljnju koordinaciju:

- oslanjanje na vanjske stručnjake zbog slabih analitičkih kapaciteta,
- naglasak na pravnoj dimenziji zakonskih prijedloga,
- česte izmjene zakona zbog nedostatka analiza i primjenjivih istraživanja,
- nedostatak okvira za koordinaciju strateških dokumenata,
- nedostatak sustava praćenja učinkovitosti donesenih odluka.

3. MATERIJALI I METODE

3.1. Područje istraživanja

Istraživanje je provedeno kako bi se ustanovile razlike između nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a i okvira EU-a, identificirali ključni nacionalni dionici te njihova koordiniranost, prilagođenost i uloga u dijalogu o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

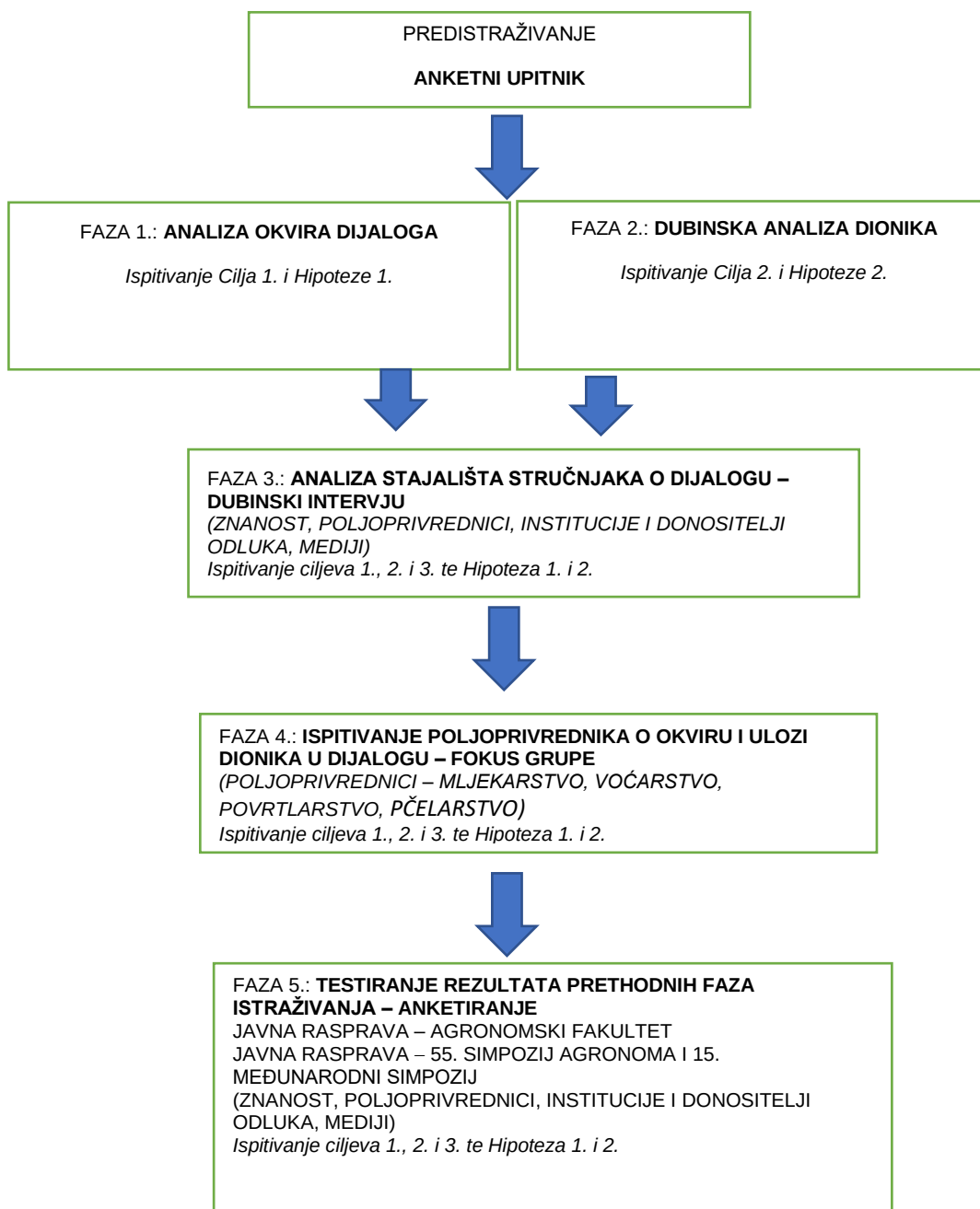
Za svako područje u sektoru postoje pravni akti (na nacionalnom i međunarodnom nivou) oko kojih se pregovara. U procesu pregovora sudjeluju različiti dionici: državni službenici, ustanove, udruge, komore, akademska zajednica, trgovačka društva, udruge poslodavaca, zadruge, jedinice lokalne i regionalne samouprave, obrti, pojedinci (VRH, 2019). Odabir ispitanika vršio se ciljano, prema njihovoj prepoznatljivosti i dosadašnjem doprinosu u radu nacionalnih tijela (odbora, povjerenstava, savjeta, vijeća ili u odnosima s medijima). Na taj način osiguralo se da ispitanici imaju razumijevanje trenutačnog načina funkcioniranja nacionalnog okvira. Ukupno su obuhvaćena 222 ispitanika.

Predistraživanje je provedeno u veljači 2019. godine, a istraživanje u pet faza provedeno je od srpnja 2019. do ožujka 2020. godine. Predistraživanjem obuhvaćena su 42 ispitanika, a u fazama istraživanja; 17 ispitanika dubinskog intervjua, 31 ispitanik fokus grupa i 132 ispitanika koji su ispunili anketni upitnik.

3.2. Metodološki pristup

Kako bi se dobio jasniji uvid u problem istraživanja i potvrdile postavljene hipoteze provedeno je predistraživanje i pet faza istraživanja, u kojima su korištene sljedeće metode: prikupljanje podataka, detaljna analiza dionika, polustrukturirani dubinski intervju, fokus grupe i ankete. Kvalitativne metode pomažu boljem razumijevanju problema jer je razina analize mnogo detaljnija i dublja od one što je obično zahvaćena tradicionalnim metodama istraživanja (Struna, 2011). Creswell i Poth (2018) smatraju kako kvalitativna istraživanja započinju interpretacijom teorijskih okvira te njihovog utjecaja na društvo. Za kvalitativna istraživanja koriste se informacije koje se nalaze u dokumentima, transkriptima intervjua, fokus grupama, bilješkama iz zapažanja i drugim izvorima podataka koji su dobiveni kvalitativnim metodama prikupljanja podataka (Hupe i sur., 2015).

Isto tako, kvalitativni podaci mogu se učinkovito koristiti za informiranje, dopunjavanje, potvrđivanje i nadogradnju prikupljanja i analize kvantitativnih podataka (Kekez, 2018).

Slika 2.: Prikaz tijeka istraživanja.
Izvor: Sinteza autora.

3.3. Predistraživanje

3.3.1. Postupak ispitivanja i analiza podataka

Predistraživanje je provedeno tijekom veljače 2019. godine u okviru projekta „ZPP za tebe” koji je financiran sredstvima Europske komisije na temelju programa informiranja IMCAP 2018, a provedena je i radionica koja je okupila predstavnike poljoprivrednog sektora. U prvom dijelu radionice poljoprivrednim predstavnicima održana je prezentacija o ZPP-u kako bi dobili širu sliku o načinu na koji funkcionira sustav na razini EU-a. U drugom dijelu ispitivanja, dionici su odgovarali na anketni upitnik koji je sadržavao 14 pitanja na zaokruživanje (Prilog 1.).

3.3.2. Odabir uzorka

Ispitanici su birani ciljano prema interesu koji su dotad pokazivali tijekom pregovora o poljoprivrednim politikama, javno putem medija ili sudjelovanjem u radu povjerenstava u okviru Ministarstva poljoprivrede. Odabrani su javnim natječajem koji raspisala HPK, pri čemu su svi prijavitelji morali biti evidentirani u nacionalnom registru, Upisniku poljoprivrednih gospodarstava APPRRR, čime se nastojalo okupiti ispitanike kojima su poljoprivredne teme od interesa. Drugi kriterij odnosio se na njihovo sudjelovanje u radu poljoprivrednih udruženja.

Ispitanici su morali pisanim putem iskazati interes uz objašnjenje zašto bi željeli prisustvovati radionici, kao i interes za raspravu o ZPP-u. Odabir je izvršilo povjerenstvo u sastavu APPRRR-a, Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ministarstva poljoprivrede i HPK kako bi osiguralo da fokus grupe budu sastavljene od relevantnih dionika. Ispitivanjem su ukupno obuhvaćena 42 ispitanika.

3.4. Prva faza: Analiza okvira dijaloga

Za prikupljanje podataka korištena je kvalitativna analiza podataka (Gibson i Brown, 2009; Kekez, 2018). Uvidi dobiveni analizom podataka korišteni su za identificiranje okvira dijaloga u kojem sudjeluju dionici (Kekez, 2018). Dokumentacijskom metodom (Miles i Huberman, 1994) prikupljanja podataka analizirani su zakonski okviri koji omogućavaju dijalog na nacionalnom i europskom nivou, dostupni podaci sa sastanaka ili povjerenstava da bi se dobio uvid u to kako je propisan te na koji način se provodi dijalog s dionicima u poljoprivrednom sektoru na nacionalnoj i europskoj razini. Korišteni su postojeći pravni akti i dokumenti dostupni na službenim stranicama europskih i nacionalnih institucija, dostupni izvještaji nacionalnih institucija, dnevni redovi povjerenstava/savjeta, medijske objave. Komparativnom metodom i tabličnim prikazom uspoređeni su zakonski okviri te odbori i dionici koji se bave pitanjem ZPP-a na nacionalnom i europskom nivou. Ispitani su H1: Nacionalni okvir za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a strukturno nije prilagođen formalnom standardu EU i C1: Ustanoviti razlike između nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u odnosu na okvir EU-a.

Prema uputama Europske komisije o konzultacijama s dionicima (EK, 2017a) analiziralo se jesu li zadovoljena opća načela i minimalni standardi kako bi se dobio uvid u prilagođenost standarda nacionalnog dijaloga standardima EU-a. Načela su komplementarna s pet minimalnih standarda (EK, 2017c) koje moraju poštivati sve konzultacije Europske komisije:

- a) jasan sadržaj postupka savjetovanja,
- b) savjetovanje s ciljnim skupinama,
- c) javno objavljivanje,
- d) razdoblje savjetovanja,
- e) potvrda povratne informacije.

3.5. Druga faza: Dubinska analiza dionika

U drugoj fazi pristupilo se participatornoj policy analizi (PPA). Prema Petek (2016), to je analiza višestrukih dionika, pojedinaca i skupina koje utječu na izradu neke javne politike ili ta izrada utječe na njih, a slična metoda primijenjena je u drugim istraživanjima (BSR, 2016; De Leon, 1990; McAdam i sur., 2005. Maleki i Bot, 2013, Jodersma, 2001; Werpin, 2016). Prema Petek (2009), identificiranje aktera, postao je nezaobilazan korak u analizi javnih politika. Za identifikaciju ključnih dionika koristili su se sekundarni izvori; popisi članova povjerenstava (dionika), popisi dionika iz grupa civilnog dijaloga i ostalih formalnih i neformalnih grupa Europske komisije, službene internet stranice europskih udruženja, službene internet stranice nacionalnih udruženja i članica europskih udruženja, službeni registri nacionalnih dionika, popis članova povjerenstava i savjeta Ministarstva poljoprivrede, stranice LAG-ova, Nacionalne mreže za ruralni razvoj te zadruga i proizvođačkih organizacija, kao i službeni Registar transparentnosti EU-a.

Ispitan je C2: Identificirati ključne nacionalne dionike i njihovu ulogu u dijalogu o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a. Analizom dionika identificirani su ključni dionici, njihov interes u pitanjima ZPP-a, način na koji njihovi interesi utječu na dijalog o ZPP-u, njihova uključenost u dijalog o pitanjima ZPP-a te odnosi s ostalim dionicima (prema Miošić, 2014). Procjena dionika prikazana je kvalitativnom matricom dionika (eng. *Stakeholder Analysis Matrix*) prema Brysonu (2004), Brysonu i sur. (2011) i uputama Europske komisije (2017b) s identificiranom razinom utjecaja (niska/srednja/visoka) (Tablica 3). Za analizu dionika koristile su se upute Europske komisije prema kategorijama prikazanim u Tablici 2., koje se odnose na nevladine organizacije na koje je istraživanje usmjereno. Prema Brysonu Brysonu i sur. (2011) državne institucije također pripadaju kategoriji dionika koji se analiziraju.

Tablica 3.: Kvalitativna matrica dionika

Dionici i osnovne značajke	
Identifikacija dionika odnosi se na: - dionike na koje odluke izravno utječu, - dionike čiji će se svakodnevni/tjedni život promijeniti kao rezultat te politike, - dionike koji ne mogu lako poduzeti korake da izbjegnu utjecaj politike o kojoj se raspravlja, - dionike koji će kao rezultat te politike morati promijeniti svoje ponašanje i uskladiti ga s modelom koji se koristi, - dionike koji neće morati promijeniti svoje ponašanje kao rezultat te politike ili su na temelju nje povezani.	
Interesi	Utjecaj
Za razinu interesa ispitat će se: - koliko je tema povezana s dionikom, - kakva je dosadašnja uključenost dionika.	Za razinu utjecaja ispitat će se: - legitimitet u davanju prijedloga, - sudjelovanje u pregovorima na razini EU-a, - kakav je utjecaj pojedinaca koji vode organizacije, - je li dionik prepoznat u javnosti i - kakav je bio dosadašnji utjecaj, tko su članovi.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017b).

3.6. Treća faza: Analiza stajališta stručnjaka o dijalogu putem dubinskih intervjuja

3.6.1. Postupak ispitivanja

Ispitanici su kontaktirani telefonskim putem, nakon čega im je poslana poruka elektroničke pošte s kratkim objašnjenjem o kakvom se ispitivanju radi. Prosječno trajanje intervjuja bilo je 30 minuta te je osiguran adekvatan prostor i ambijent ispitivanja. Ispitivačica je unaprijed pripremila pitanja kako bi osigurala kvalitetan intervju i onemogućila skretanje s teme (Adams i Cox, 2008).

Odmah na početku, sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka (NN 106/2012), ispitivačica je pitala ispitanike žele li da njihov intervju bude anoniman ili javan. 17 ispitanika je dalo dozvolu za snimanje i za javno objavljivanje intervjuja, dok je jedan ispitanik htio ostati anoniman. Tijekom intervjuja ispitanicima su se postavljala pitanja bez unaprijed određenog redoslijeda (Spradley, 1979).

Ispitanici su imali potpunu slobodu izraziti svoja stajališta. Tijekom intervjuja sa sudionicima ispitivačica je objasnila kako izgleda „Okvir za dijalog” na razini EU-a, koja je zadaća dijaloga, kako izgledaju radne skupine i gdje se mogu naći podaci.

3.6.2. Način prikupljanja podataka

Prvi dio sastojao se od općih pitanja kao što su radno iskustvo, školovanje te sudjelovanje u razvoju poljoprivrednih politika. Svrha je bila potvrditi kompetentnost ispitanika kako bi se osiguralo da imaju razumijevanje sektora i njegove problematike.

Drugi dio sastojao se od tri skupine pitanja otvorenog tipa koja su se proširivala sukladno tijeku razgovora, a kojim se ispitivala percepcija ispitanika u vezi s postojećim okvirom dijaloga, dionicima i mogućim prilagodbama.

1. Percepcija postojećeg okvira dijaloga

Pitanjima su ispitivani H1: Nacionalni okvir za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a strukturno nije prilagođen formalnom standardu EU-a te C1: Ustanoviti razlike između nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u odnosu na okvir EU-a.

Pitanjima su se nastojala utvrditi dosadašnja iskustva dionika o pitanjima ZPP-a na nacionalnoj razini i na razini EU-a, te mogu li postojeći digitalni alati poput e-Savjetovanja obuhvatiti potrebu za dijalogom bez dodatnih sastanaka.

- *Koja su vaša iskustva i percepcija dijaloga o pitanjima Zajedničke poljoprivredne politike na nacionalnoj razini?*
- *Koja su Vaša iskustva i percepcija dijaloga na europskoj razini?*
- *Smatrate li da je nacionalni dijalog o pitanjima ZPP-a prilagođen dinamici i dijalogu na europskoj razini?*
- *Smatrate li da je web-portal e-Savjetovanje dovoljan za razmjenu informacija s civilnim sektorom?*

2. Percepcija o dionicima civilnog sektora

Ispitivani su H2: Dionici poljoprivrednog sektora RH nisu koordinirani za dijalog o pitanjima ZPP-a prema protokolu komunikacije i standardu EU-a i C2: Identificirati ključne nacionalne dionike i njihovu ulogu u dijalogu o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

Pitanjima su se nastojali utvrditi percepcija i iskustvo dionika koji sudjeluju u dijalogu, a naglasak je bio na civilnim udruženjima u poljoprivrednom sektoru. Zbog rezultata prethodnih istraživanja Europske komisije, Svjetske banke i OECD-a o dijalogu na razini RH, u kojima se stavlja naglasak na poboljšanje AKIS sustava, propitivala se i percepcija djelovanja savjetodavne službe i znanosti u dijalogu. Od ispitanika se tražilo da nabroje udruženja s čijim su radom upoznati ili za koja su čuli.

- *Smatrate li da su sudionici poljoprivrednog sektora RH koordinirani za dijalog o pitanjima ZPP-a prema protokolu komunikacije i standardu EU-a?*
- *Smatrate li da je dosadašnji odabir dionika civilnog sektora (komore, udruge, savezi) na nacionalnim sastancima bio transparentan?*

- *Prema Vašem mišljenju, koje bi kriterije trebali koristiti kako bi se osigurala ravnomjerna zastupljenost predstavnika sektora?*
- *Koja udruženja smatrate ključnima za dijalog?*
- *Vaše mišljenje o savjetodavnoj službi i znanosti kao potpori u dijalogu?*

3. Percepcija o mogućnosti prilagodbe dijaloga i dionika

Ispitivao se C3: Odrediti mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

Pitanjima se nastojalo utvrditi koja je percepcija ispitanika o mogućim poboljšanjima dijaloga i koordinacije dionika. Korišteni su postojeći primjeri poput Registra transparentnosti, organizirane platforme za pregovore i javnosti podataka te primjeri s kojima su se ispitanici dotad susreli. Također, od ispitanika se tražilo da daju svoje prijedloge ako smatraju da je potrebno poboljšanje dijaloga i koordinacije s dionicima.

- *Jeste li čuli za Registar transparentnosti?*
- *Smatrate li da je potrebna bolje organizirana platforma za pregovore između poljoprivrednih udruženja i donositelja odluka u odnosu na ZPP na nacionalnoj razini i kako ste je Vi zamislili?*
- *Smatrate li da postoji potreba za registrom poljoprivrednih predstavnika koji mogu sudjelovati u pregovorima na nacionalnoj razini?*
- *Smatrate li da bi trebale postojati grupe civilnog dijaloga na nacionalnom nivou koje će se redovito sastajati prema sektorima (i koliko puta godišnje)?*
- *Smatrate li da bi podaci sa sastanaka civilnog sektora i Ministarstva poljoprivrede trebali biti javni?*
- *Možete li navesti primjer dobre prakse dijaloga na nacionalnom i europskom nivou te rezultata kojim je dijalog pridonijeo poljoprivrednoj politici?*
- *Vaši dodatni komentari i prijedlozi poboljšanja dijaloga?*

3.6.3. Odabir uzorka

Prema Young i Quinn (2012), u slučaju *policy* analize jedna od glavnih ciljnih skupina su stručnjaci. To mogu biti savjetnici političara, zaposlenici međunarodnih razvojnih agencija i organizacija, istraživači iz drugih organizacija ili institucija, uključujući akademsku zajednicu.

Planirano je ispitivanje deset ispitanika, ali kako bi se dobio što kvalitetniji uvid u razmišljanja stručnjaka, sedamnaest kompetentnih stručnjaka (iz područja znanosti, politike i medija te javne osoba iz poljoprivrednog sektora) ispitano je o njihovim iskustvima, razmišljanjima i percepciji postojećeg stanja dijaloga i dionika na nacionalnoj razini. Ispitivanja su se provodila između rujna i studenoga 2019. Svih 17 stručnjaka je dalo dozvolu za zvučno snimanje i transkript. Deskriptivnim odgovorima ispitanici su opisali trenutačnu praksu dijaloga o pitanjima ZPP-a te dionike koje smatraju ključnima za dijalog.

3.6.4. Prijenos i obrada podataka

Nakon što je proveden polustrukturirani dubinski intervju audio zapis prenesen je u pisani transkribirani oblik (od riječi do riječi). Sadržaj je obrađen na način da su iz teksta izvučene jasne i smislene rečenice, koje su smanjene u jedinice kodiranja (Kekez, 2018). Jedinice kodiranja obuhvatile su stavke koje su se odnosile na praksu dijaloga, čimbenike za koje se pretpostavlja da utječu na njegovu prilagođenost ZPP-u.

Transkripti su obrađeni na način da su se koristili kodovi prvog reda i izvlačili su se svi citati iz teksta koji predstavljaju odgovore na zadana pitanja (dijelovi rečenica). U drugoj fazi kodiranja svakom dijelu teksta dodao se naslov (Miošić, 2014; Miles i Huberman, 1994; Kekez, 2018).

Rezultati su na kraju korišteni kako bi se provela triangulacija (Miles i Huberman, 1994), tj. intervjui kao glavni izvori dokaza kombinirani su s dokumentima i službenim podacima koji su povezani s provedbom dijaloga o ZPP-u.

3.7. Četvrta faza: Analiza stajališta poljoprivrednika o okviru i ulozi dionika putem fokus grupa

U četvrtoj fazi, prema rezultatima individualnih intervjua sa stručnjacima, primijenjena je metoda grupnog intervjuiranja putem fokus grupa. Metodologiju grupnog intervjuiranja kroz fokus grupe detaljno razrađuje Nyumba (2018). Preporučena su najmanje tri do četiri grupna sastanka (Burrows i Kendall, 1997; Rabiee, 2004), a svaku grupu sačinjavalo je od šest do deset poljoprivrednika. Deset sudionika smatra se dovoljno velikom skupinom da se steknu različite perspektive, a dovoljno malom da ne nastane nered (Krueger, 1994; Krueger i Casey, 2009). Nakon ispitivanja fokus grupa kao i kod individualnih intervjua rađeni su transkripti. Svi sudionici prethodno su upozoreni na snimanje i zatražena je njihova dozvola. Transkripti su se obrađivali na način da su se koristili kodovi prvog reda i izvlačili su se svi citati iz teksta koji čine odgovore na zadana pitanja (dijelovi rečenica). U drugoj fazi kodiranja svakom dijelu teksta dodao se naslov (Miošić, 2014; Miles i Huberman, 1994; Kekez, 2018). Način ispitivanja kroz fokus grupe pomaže u donošenju politika utemeljenih na dokazima (eng. *evidence-based policy*) (Cartwright N., Hardie J., 2012).

3.7.1. Postupak ispitivanja

Ispitanici su bili poljoprivredni proizvođači, predstavnici udruženja. Analizirane su četiri grupe od po prosječno osam sudionika. Grupe su održane u razdoblju od studenoga 2019. do siječnja 2020. Proizvođačima su se ukratko pročitati komentari individualnih intervjua te se povela rasprava. Tijekom fokus grupa sudionike se usmjeravalo na teme dijaloga u okviru ZPP-a. Postavljene su tri skupine pitanja kako bi se ispitali zadani ciljevi rada.

3.7.2. Način prikupljanja podataka

1. Percepcija postojećeg okvira dijaloga:

Pitanjima su ispitivani H1: Nacionalni okvir za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a strukturno nije prilagođen formalnom standardu EU te postizanje C1. Ustanoviti razlike između nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u odnosu na okvir EU-a.

Nakon što su ispitani stručnjaci u poljoprivrednom sektoru, naglasak je stavljen na nevladine predstavnike iz poljoprivrednog sektora, tj. njihova dosadašnja iskustva s institucijama. Također, nastojalo se ispitati koliko su ispitanici uopće informirani o ZPP-u i imaju li dovoljno prostora za davanje svojih mišljenja. Ponovno se ispitivala percepcija web-portala e-Savjetovanje tj. prostora koji im pruža za izjašnjavanje stajališta.

- *Koliko redovito imate sastanke u Ministarstvu poljoprivrede i je li to dovoljno redovito ili bi ih trebalo biti više?*
- *Imate li dovoljno prostora da izrazite svoju problematiku?*

- *Mislite li da je web-portal e-Savjetovanje dovoljan za komunikaciju s institucijama?*
- *Pratite li najnovije podatke o ZPP-u i imate li pristup tim podacima?*

3. Percepcija o dionicima civilnog sektora

Ispitivani su H2: Dionici poljoprivrednog sektora RH nisu koordinirani za dijalog o pitanjima ZPP-a prema protokolu komunikacije i standardu EU-a te C2: Identificirati ključne nacionalne dionike i njihovu ulogu u dijalogu o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

Ispitanicima su postavljena pitanja na temelju glavnih odgovora stručnjaka iz treće faze, koji su imali percepciju kako udruženja nemaju dovoljne kapacitete za pregovore, kao i da su politički obojena. Nastojalo se utvrditi i koliko stvarno poljoprivredna udruženja prate propise, pripremaju se za sastanke i koje materijale dobivaju za potrebe rasprava s institucijama.

- *Udruge i udruženja nemaju dovoljno kapacitete za pregovore. Što vi mislite o tome, slažete li se s time?*
- *Koliko često čitate dokumente koji vam dolaze? Pročitajte li ih detaljno ili samo pogledate naslov te koliko se uspijete baviti s temom?*
- *Udruženja su politički obojena. Slažete li se s tvrdnjom?*

4. Percepcija mogućnosti prilagodbe dijaloga i dionika

Ispitivan je C3: Odrediti mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

Ispitanike se propitivalo o formalnim okvirima koji bi im olakšali dijalog s institucijama te jačanje financijskih i ljudskih kapaciteta. Nastojalo se utvrditi i koji bi bio najbolji način komunikacije s donositeljima odluka kao i kriteriji odabira sugovornika.

- *Mislite li da treba postojati zakonodavna odredba koja će vama omogućiti redovite sastanke s Ministarstvom poljoprivrede?*
- *Prema kojim kriterijima bi dionici civilnog sektora trebali biti izabrani?*
- *Koji bi bio najlakši način komunikacije s vama?*
- *Što bi vam koristilo da se vi uspijete lakše pripremiti za taj sastanak?*
- *Mislite li da bi trebalo osigurati određena sredstva baš za organizacije civilnog društva koje su ozbiljne kako biste imali jače kapacitete?*

3.7.3. Odabir uzorka

Obuhvaćen je 31 ispitanik kroz četiri fokus grupe. Svi proizvođači upisani su u Upisnik poljoprivrednika i redovito sudjeluju u radu udruženja te sudjeluju ili žele sudjelovati u kreiranju poljoprivrednih politika. Svi ispitanici imaju vlastitu proizvodnju a više od 50 % ih živi od poljoprivrede. Isto tako, ispitanici su zbog svojih aktivnosti prepoznati i u medijskom prostoru.

3.7.4. Prijenos i obrada podataka

Nakon što su provedene fokus grupe slijedili su prijenos snimljenog razgovora u pisani oblik i analiza dobivenih informacija. Najprije je napravljen transkript fokus grupe od riječi do riječi, podaci su se obradili tako da je sadržaj reduciran na nivo potreban i dovoljan za istraživanje. Transkripti su se obrađivali na način da su se koristili kodovi prvog reda, izvlačili su se svi citati iz teksta koji čine odgovore na zadana pitanja (dijelovi rečenica). U drugoj fazi kodiranja svakom dijelu teksta dodan je naslov (Miošić, 2014; Miles i Huberman, 1994; Kekez, 2018). Na taj način u pripremnom analitičkom koraku segmentacijom su smanjeni podaci iz transkripata intervjua i dokumenata u jedinice kodiranja koje obuhvaćaju stavke koje su se odnosile na praksu dijaloga i čimbenike za koje se pretpostavlja da utječu na prilagođenost dijaloga ZPP-u.

3.8. Peta faza: Testiranje rezultata prethodnih faza istraživanja putem anketiranja

U posljednjoj, petoj fazi, metodom anketiranja odabranog uzorka dionika koji su prema rezultatima istraživanja iz prve faze sudjelovali u radnim tijelima i aktivnostima Ministarstva poljoprivrede, ponuđen je upitnik s nizom pitanja koji je ispunilo 132 ispitanika/poljoprivrednika/znanstvenika/donositelja odluka. Cilj upitnika, koji je sadržavao 20 pitanja (Prilog 6.), bio je ocijeniti prethodne faze istraživanja i ustanoviti potrebe, iskustva, percepciju i ocjenu postojećeg dijaloga i dionika u dijalogu.

3.8.1. Postupak anketiranja

Podaci su prikupljeni u veljači 2020. godine, putem upitnika u tiskanoj verziji. Upitnik je podijeljen tijekom dvije javne rasprave u organizaciji Agronomskog fakulteta pod nazivom „EU ZPP 2021.-2027. – koliko su spremni znanost, struka i kreatori agrarne politike”. Sudionici javnih rasprava bili su iz područja znanosti, poljoprivrede, i institucija, a među njima bili su i donositelji odluka i novinari. Upitnik je izrađen na temelju rezultata ispitivanja stavova ispitanika metodom polustrukturiranog intervjua i metodom grupnog intervjuiranja s ciljem naknadne provjere (testiranja) rezultata. Ispitivala se percepcija postojećeg okvira dijaloga te percepcija dionika civilnog sektora i mogućnosti prilagodbe. Korištena je Likertova ljestvica za procjenu stavova te se dionike zamolilo da ocijene svoj stupanj suglasnosti u rasponu od 1 do 7 (od 1 – uopće se ne slažem do 7 – potpuno se slažem).

3.8.2. Odabir uzorka

Uzorak je bio prigodan, a isti se koristi za provjeru valjanosti postupaka pomoću onoga što nam je na raspolaganju (Ivanović, 2011). U ovom slučaju izabrani su dionici koji imaju iskustva s dijalogom poljoprivrednog sektora.

Ispitanici su birani prema stručnosti tj. stvarnom iskustvu u procesima donošenja politika u sektoru poljoprivrede. Ispitani su proizvođači iz poljoprivrednog sektora, znanosti i medija te donositelji odluka koji sudjeluju u dijalogu na nacionalnoj i europskoj razini i/ili rade stručne podloge za sektor. Iako je bilo planirano 50 ispitanika, zbog povećanog interesa za temu i mogućnosti ispitivanja ukupno su ispitana 132 ispitanika, što je maksimalan uzorak u odnosu na broj dionika koji su inače uključeni u procese pregovora s institucijama.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Rezultati predistraživanja

Rezultati predistraživanja u kojem je anketu ispunjavalo 42 ispitanika. Njih 50,7 % dolazi iz istočne, 36 % iz središnje i 4 % iz južne Hrvatske.

Više od 50 % ispitanika završilo je fakultet. ZPP za ispitanike znači suradnju (72 %), ali i tržište (73 %) te komunikaciju 40 %. Najvećim doprinosom ZPP-a poljoprivredi ispitanici smatraju bolju komunikaciju između poljoprivrednika i donositelja odluka (67 %), dok ih 47 % smatra da su to subvencije. Očekivanja od poljoprivredne politike su primjenjiva strategija (46 %) i bolja komunikacija između poljoprivrednika i donositelja odluka (26 %).

Od nacionalne države i domaćih institucija očekuju bolju komunikaciju između poljoprivrednika i donositelja odluka (61 %), više poštovanja prema sektoru poljoprivrede i ruralnog prostora (55 %) te dosljednost u donošenju odluka (49 %). Preduvjetima za uspjeh u poljoprivrednom sektoru smatraju bolju komunikaciju između poljoprivrednika i donositelja odluka (60 %), tržišnu orijentiranost (58 %) i pravnu sigurnost (50 %).

Ispitanici kao ključne institucije za pomoć razvoju sela prepoznaju Ministarstvo poljoprivrede (93 %), Ministarstvo financija (51 %) te lokalnu samoupravu (55 %). Najvažnije što država može omogućiti s ciljem razvoja poljoprivrede prema ispitanicima su stabilnost tržišta (62 %), pravedno raspolaganje subvencijama (49 %) te primjenjiva strategija (45 %).

Da Program ruralnog razvoja treba poticati kroz investicije u novu mehanizaciju i tehnologije smatra 72 % ispitanika, dok ih 33 % to želi činiti kroz platformu za razmjenu informacija između proizvođača i donositelja odluka, a 32 % kroz razvoj ruralnog turizma. Najvećim problemima u sektoru poljoprivrede ispitanici smatraju nedostatak vizije (58 %) i nedostatak komunikacije između poljoprivrednika i donositelja odluka (28 %).

Ispitanici najbolje usvajaju nove informacije o ZPP-u putem radionica (46 %), interneta (36 %) i studijskih putovanja u druge države (22 %).

95 % ispitanika smatra kako je potrebna organizirana platforma za pregovore između poljoprivrednika i donositelja odluka vezana za zajedničku poljoprivrednu politiku.

Rezultati predistraživanja ukazali su na ključnu problematiku o kojoj rad raspravlja, a odnosi se na potrebu jačanja komunikacije između ispitanika civilnog sektora i donositelja odluka te kreiranje organizirane platforme koja će u tome pomoći.

4.2. Rezultati prve faze: Analiza okvira dijaloga

Rezultati prve analize relevantnih dokumenata (zakona, pravilnika, strategija) te prikupljenih podataka o sastancima Ministarstva poljoprivrede (povjerenstava, savjeta) kao službenih dokumenata pokazali su znatne razlike između nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u odnosu na okvir EU-a kroz nedovoljnu strukturnu prilagođenost formalnom standardu EU i dinamici istog.

Rezultati su pokazali kako nacionalni i europski pravni akti daju formalni okvir potreban za dijalog o ZPP-u, međutim na nacionalnom nivou ne postoji formalni dijalog o ZPP-u koji bi uključivao redovite sastanke i raspravu o ZPP-u te javnu objavu zapisnika, sudionika i materijala. U Tablici 4. komparativnom metodom i tabličnim prikazom uspoređeni su zakonski okviri i odbori za komunikaciju s OCD-ima koji se bave pitanjem ZPP-a na nacionalnom i europskom nivou.

Tablica 4.: Prikaz rezultata formalnih i neformalnih okvira dijaloga na nacionalnoj razini i na razini EU-a

	EU	HR
PRAVNI OKVIR		
	• Bolja regulativa: analiza stanja i nastavak naše obveze • Dovršavanje Agende za bolju regulativu 2017. • Bolja regulativa: postizanje boljih rezultata za jaču uniju • Bolja regulativa za bolje rezultate - program EU-a • REFIT – EK (2012.) • Odluka o uspostavljanju platforme Prikkladnost za budućnost • Komunikacija – Principi supsidijarnosti i proporcionalnosti: jačanje njihove uloge u kreiranju politika EU-a • Međuinstucionalni sporazum između Europskog parlamenta, Vijeća Europske unije i Europske komisije o boljem donošenju zakona.	• Uredba o provedbi postupka procjene učinaka propisa, Narodne novine (NN) br. 52/2017. • Zakon o procjeni učinaka propisa, NN br. 44/17. • Povjerenik za informiranje (2016.), Priručnik za provedbu savjetovanja s javnošću za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. • Zakon o pravu na pristup informacijama, NN br. 25/13, • Zakon o pravu na pristup informacijama, NN br. 85/15 • Vlada Republike Hrvatske (VRH, 2009.), Kodeks savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata, NN br. 140/09.
ORGANIZACIJSKI OKVIR		
Redoviti sastanci	Redoviti sastanci održavaju se u okviru CDG-a (EK, 2014.; Prilog 8.) i EGSO-a. Ostali sastanci su povremeni i održavaju se nekoliko puta godišnje. Postoje posebni odbori koji se bave isključivo temom ZPP-a.	Jedini vidljivi redoviti sastanci su oni Odbora za praćenje Programa ruralnog razvoja. Nema formalnih redovitih sastanaka o ZPP-u već se prema potrebi izrade pravnog akta organiziraju povjerenstva ili savjeti. Ne postoje posebni odbori koji se bave temom ZPP-a, osim kolegija EU-a koji je namijenjen za administraciju / državne službenike i u kojem sudjeluje jedan predstavnik civilnog sektora.
Dodatni sastanci	Europski parlament – zastupnici u Europskom parlamentu jednom mjesečno organiziraju tematske rasprave s dionicima civilnog	Hrvatski sabor – organizirao je konferenciju i tematske sjednice na temu ZPP-a.

	sektora na temu ZPP-a te ima nekoliko grupa u kojima isti mogu sudjelovati.	
	EMRR –na tjednoj bazi organizira okrugle stolove i radionice o aktualnim temama ZPP-a.	NRM – organizirala je radionicu na temu ZPP-a (poznata je jedna konferencija).
	EIP – redovito organizira radionice i fokus grupe na temu inovacija u ZPP-u.	Operativne skupine – još nisu formirane.
	Okrugli stolovi / radionice na temu ZPP-a redovito se organiziraju.	Okrugli stolovi i radionice povremeno se organiziraju na inicijativu civilnog sektora, ali najviše inicijativa za raspravu o ZPP-u dala je HPK, a nakon nje Udruga obiteljsko poljoprivrednih gospodarstava ŽIVOT te Hrvatska gospodarska komora. Ministarstvo poljoprivrede organiziralo je 10 okruglih stolova u cilju izrade nove Nacionalne strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja SB-a, koja bi trebala služiti i kao podloga za izradu strateških planova ZPP-a. HPK je provela raspravu kroz sektorske odbore na koje su pozvani predstavnici Ministarstva poljoprivrede i predstavnici udruženja poljoprivrednika te je osigurala primjere iz prakse drugih država članica.
ANALITIČKI OKVIR		
Javna objava podataka s redovitih sastanaka	CDG-i objavljuju Dnevni red, zapisnike i popise članova.	Odbor za praćenje Programa ruralnog razvoja javno objavljuje Dnevni red i zapisnike te popise članova. Povjerenstva i savjeti ne objavljuju javno podatke sa sastanaka.
Javna objava s dodatnih sastanaka	Sve institucije javno objavljuju podatke o održanim sastancima i teme o kojima se na njima raspravljalo.	NRM objavljuje podatke sa događanja.
Internetsko savjetovanje	Na digitalnoj platformi pod nazivom „Iznesite svoje mišljenje” na kojoj se raspravlja o inicijativama u okviru ZPP-a, ali i ostalih politika koje utječu na ZPP. Savjetovanja su uglavnom na engleskom jeziku. Traju minimalno 30 dana.	Postoji web-portal e-Savjetovanje koji je EK uvrstila kao primjer dobre prakse. Raspravlja se o aktima koji se stavljaju u proceduru. Komentari su javni, kao i odgovori na njih. Nema specifične rasprave ni prikupljanja mišljenja o prijedlozima u okviru ZPP-a. Rokovi su prekratki.

Financiranje sastanaka	redovitih	CDG osigurava sredstva za putne troškove (Prilog 11.).	Odbor za praćenje Programa ruralnog razvoja osigurava povrat troškova.
		EGSO osigurava sredstva za putne troškove dionika (Prilog 12.).	Povjerenstva i savjeti nemaju osiguran povrat putnih troškova za svaki dolazak.
Financiranje sastanaka	dodatnih	EMRR – plaćeni su troškovi dolazaka dionika na Upravljačke skupine Europskih ruralnih mreža i gostujućih dionika (oni koji drže prezentacije ili pomažu EMRR-u oko moderiranja) na radionicama i konferencijama.	NRM financira troškove Upravljačkog tijela i tematskih radnih skupina.
		EIP – plaćeni su troškovi dolazaka na fokus grupe (Prilog 13.)	Ostali okrugli stolovi, radionice i konferencije uglavnom su financirani iz projekata NRM – Tehnička pomoć ili Europske komisije (Obzor 2020., IMCAP).
		Europski parlament ne financira putne troškove dionika civilnog sektora, osim iz proračuna zastupnika koji organiziraju posjete svojim nacionalnim predstavnicima.	Sabor ne financira putne troškove civilnog sektora.
		Tematske radionice i okrugli stolovi EK financiraju putne troškove dionika.	
Izbor predstavnika		EGSO – javni poziv CDG-i – javni poziv.	NRM – javni poziv Povjerenstva
Razumijevanje sadržaja		Nacrti dokumenata i rasprava s OCD-ima na engleskom su jeziku. Povremeno se prevode na francuski, njemački, talijanski, španjolski i poljski. Prije savjetovanja izrađuje se mapa smjernica koja olakšava razumijevanje savjetovanja.	Sudjelovanje dionika iz RH na platformama EU-a limitirano je znanjem jezika. Problem je i što RH kao ni druge manje države članice ne financira prijevode nacrti dokumenata, već samo one koji se rade kada je određena odluka već donesena. OCD-i su prisiljeni sami ih prevoditi i prenositi ostalim dionicima. Ako su financijski limitirani, onda je i ta mogućnost isključena. Prije savjetovanja ne izrađuje se mapa smjernica koja olakšava razumijevanje savjetovanja.

Izvor: Sinteza autora.

4.2.1. Europski okvir dijaloga

4.2.1.1. Pravni okvir

Rezultati analize pokazali su kako na razini EU-a donosioci odluka kroz poboljšanje postojećeg dijaloga nastoje izgraditi povjerenje među dionicima. Najveći doprinos tom poboljšanju je uvođenje Bolje regulative¹ i Registra transparentnosti (EK, 2016b).

Bivši predsjednik Europske komisije Juncker (2014.-2019.) tražio je da se osigura „Bolja regulativa” koja će omogućiti otvoren i transparentan dijalog, davanje doprinosa u svim fazama postupka na temelju dokaza, s ciljem pravnog i administrativnog rasterećenja dionika. Kako bi se osigurala Bolja regulativa u okviru savjetovanja s dionicima, primijenjen je niz instrumenata, među kojima su za dijalog najvažniji sljedeći (EK, 2017c):

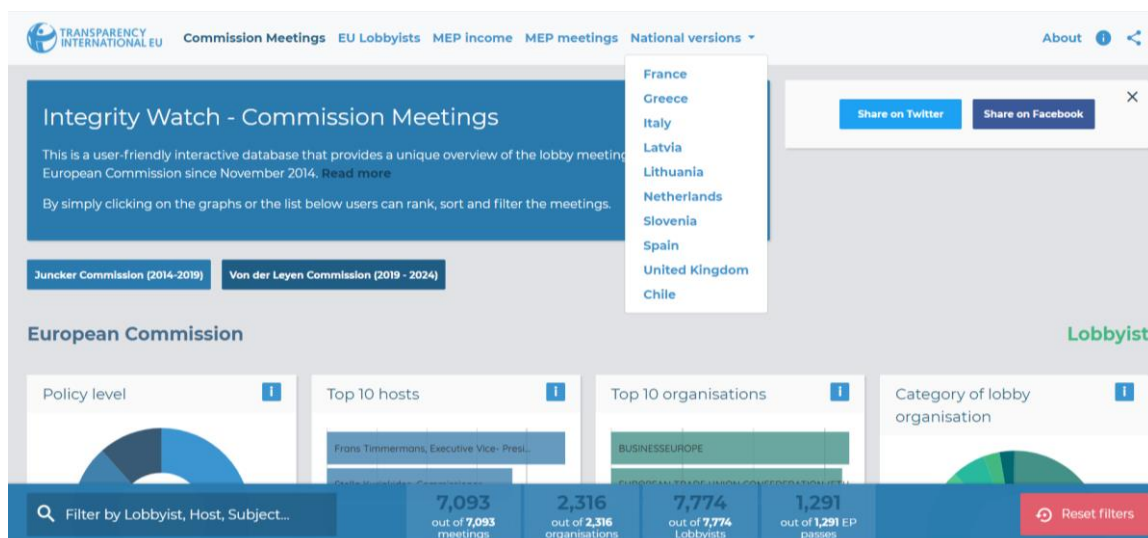
- INSTRUMENT br. 53 Strategija savjetovanja
- INSTRUMENT br. 54 Provedba savjetovanja i analiza podataka
- INSTRUMENT br. 55 Sažeto izvješće o rezultatima
- INSTRUMENT br. 56 Mehanizmi za dobivanje povratnih informacija od dionika

S ciljem pojednostavnjenja propisa i nepotrebnih troškova osnovana je i platforma „Spremni za budućnost” (eng. *Fit for Future – F4F*), stručna skupina koja pomaže Europskoj komisiji u analizi postojećih propisa i postizanju zadanih ciljeva, uz istovremeno suočavanje s novim izazovima poput digitalizacije. EK nastoji na temelju rezultata dobivenih na platformi F4F olakšati donošenje budućih propisa, osobito za mala i srednja poduzeća (EK, 2020a).

Kako bi se osigurala veća razina transparentnosti dijaloga s dionicima u EU institucijama, uvodi se Nadzor integriteta (eng. *Integrity Watch*), sustav kojim se nadzire integritet zastupnika u Europskom parlamentu (Transparency International Hrvatska, 2014). U tu svrhu prikupljaju se, usklađuju i čine lako dostupnima podaci koji su često raštrkani i kojima je teško pristupiti. Cilj Nadzora integriteta pridonosi povećanju transparentnosti, integriteta i jednakosti pristupa odlučivanju u EU-u i nadziranju institucija EU-a zbog potencijalnih sukoba interesa, neprimjerenog utjecaja ili korupcije (Transparency International EU). Na stranicama se javno objavljuje tko se s kim sastao i po kojem pitanju ili povodom kojeg

¹ „Bolja regulativa podrazumijeva profesionalizaciju svih aspekata oblikovanja politika i održavanje njegove svrhovitosti u današnjem svijetu. Znači da će se propisi donositi kad su potrebni da bi se ostvarili zajednički ciljevi koji se mogu djelotvorno postići samo zajedničkim djelovanjem na europskoj razini. Znači i razmatranje alternativnih načina postizanja rezultata jer propisi nikad ne bi trebali biti sami sebi cilj. Mjere na razini EU-a uvijek bi trebale imati dodanu vrijednost u odnosu na ono što se može učiniti na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini.” EK, 2019c.

događaja (Slika 2). Za razliku od Grčke, Italije, Latvije, Litve, Nizozemske, Slovenije, Španjolske i Ujedinjenog Kraljevstva RH nema svoju verziju (Slika 3).

Slika 3.: Primjer praćenja sastanaka s predstavnicima institucija EU-a (EK i EP); izvor: Transparency International EU, Integrity Watch, (preuzeto s <https://www.integritywatch.eu/>).

Registar transparentnosti uspostavljen je 2011. godine Međuinstitucijskim sporazumom (SL, 2011) kako bi se jasno i transparentno vidjelo koji se interesi zastupaju, tko ih zastupa i s koliko sredstava (RPA, 2016). Sustavom Registra transparentnosti zajednički upravljaju EP, EK i Vijeće Europske unije (SL, 2016). Registar je dobrovoljan, a 2016. godine predložen je Međuinstitucijski sporazum o obveznom registru transparentnosti (EK, 2016b).

4.2.1.2. Organizacijski okvir

Uvidom u javne podatke objavljene na stranicama Europske komisije, rezultati su pokazali kako se dijalog s dionicima poljoprivrednog civilnog sektora na razini Europske unije održava putem konzultacija s dionicima na redovitim platformama:

- a) Europski gospodarski i socijalni odbor,
- b) Skupine za građanski dijalog Europske komisije,
- c) Internetsko savjetovanje pod nazivom „Iznesite svoje mišljenje”,
- a) EIP – Europsko inovacijsko partnerstvo,
- b) EMRR – Europska mreža za ruralni razvoj,
- c) Međuklubovi Europskog parlamenta, okrugli stolovi, konferencije u okviru Odbora za poljoprivredu Europskog parlamenta,
- d) Okrugli stolovi, konferencije i edukacije Europske komisije s ciljem transparentnog dijaloga.

Kako bi sastavila zakonodavne dokumente i mogla obrazložiti zašto nešto predlaže, EK treba uzeti u obzir rezultate javnog savjetovanja i savjetovanja s dionicima, procjenu učinaka i *ex-post* evaluaciju postojećeg zakonodavstva.

a) Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO). Uz Odbor regija, to je najpoznatije savjetodavno tijelo civilnog sektora (Munta, 2017), koje dostavlja mišljenja o europskim pitanjima Parlamentu, Komisiji i Vijeću. Osnovan je Ugovorom iz Rima (1957) te je jačao kroz sve reforme EU-a, a sastavljen je od predstavnika organizacija radnika i poslodavaca te drugih interesnih skupina. Od 2004. godine Odbor je odlučio uspostaviti Skupinu za vezu (EGSO, 2019) s europskim institucijama i mrežama civilnog društva kako bi se bolje koordiniralo s organizacijama koje djeluju na razini EU-a i bolje ih se predstavljalo. Skupina za vezu sastoji se od dva dijela – članova EGSO-a i europskih organizacija civilnog društva. Predstavnicima se omogućuje da službeno iznesu svoje mišljenje o zakonodavnim prijedlozima EU-a. EGSO (2020) ima tri ključne zadaće:

- osigurati da se politika i pravo EU-a prilagode gospodarskim i socijalnim uvjetima traženjem konsenzusa u cilju ispunjenja zajedničkog interesa,
- promicati participativnost u EU-u dajući glas organizacijama radnika i poslodavaca i drugim interesnim skupinama te osiguravajući dijalog s njima,
- promicati vrijednosti europske integracije te jačati ulogu participativne demokracije i organizacija civilnog društva.

Munta (2015) ukazuje i na limitiranost EGSO-a u činjenici da ne postoji obveza Europske komisije da uvrsti mišljenje Odbora na formalni politički dnevni red, unatoč tomu što se mišljenje mora „uzeti u obzir”.

b) Skupine za građanski dijalog Europske komisije (CDG). Zadaća je skupina za građanski dijalog Europske komisije održavati redoviti dijalog o pitanjima ZPP-a, osigurati razmjenu iskustava i primjere dobre prakse, pružati pomoć i savjete, donositi stajališta. Radne skupine se sastoje od nevladinih organizacija, predstavničkih udruga, socioekonomskih interesnih skupina, organizacija civilnog društva i sindikata (SL, 2013 a). Svi podaci (popis članova grupa, dnevni red, izvještaji) javno su dostupni na stranicama Europske komisije. Sektoru poljoprivrede omogućeno je sudjelovanje u 14 grupa, 15 podgrupa i civilnih grupa (Prilog 8.) te za svaki od sektorskih odbora postoje dodatne grupe za predviđanja koje se bave isključivo tržištem i tržišnim predviđanjima. Grupe se sastaju dva do tri puta godišnje.

c) Iznesite svoje mišljenje. Komisija od 2015 javno putem svojih stranica održava komunikaciju s dionicima građanima, tvrtkama i nevladinim organizacijama tijekom izrade zakonodavnih akata i politika, a 2017. takav način komunikacije objedinjuje u jedinstveni portal pod nazivom „*Have Your Say*” (Iznesite svoje mišljenje), koji se dodatno unaprjeđuje 2020.

d) Europska mreža za ruralni razvoj (EMRR). Glavno mjesto za razmjenu informacija o politikama, programima, projektima i drugim inicijativama ruralnog razvoja te djelovanja u praksi, kao i za njegova moguća poboljšanja, koje povezuje sve zainteresirane dionike iz ruralnih područja (SL, 2013c; EMRR, 2019).

Upravljačka skupina europskih ruralnih mreža prati rad dvaju europskih ruralnih mreža dva ili tri puta godišnje te okuplja do 48 članova predstavnika (nacionalnih mreža za ruralni razvoj, uprava koje su zadužene za evaluaciju, udruženja na razini EU-a, savjetodavnih službi i instituta za istraživanja) (EMRR, 2015). EMRR redovito organizira okrugle stolove i radionice na razini EU-a na kojima se raspravlja o novom ZPP-u s posebnim naglaskom na razvoju ruralnih područja. U okviru EMRR-a djeluje program LEADER koji je osnovan 1991. godine s ciljem podizanja standarda na lokalnoj razini u ruralnim područjima i kao potpora projektima koji se tamo provode. (SL, 2013c; SL, 2018).

e) Europsko inovacijsko partnerstvo za poljoprivrednu produktivnost i održivost (EIP-AGRI) EK (2016a) u svom izvješću ističe EIP kao ključnu mrežu za razmjenu inovacija i znanja. Važnost EIP-a prepoznaju brojni stručnjaci, osobito u povezivanju različitih dionika, poljoprivrednika, znanstvenika i savjetodavaca koji mogu pridonijeti jačanju inovativnih rješenja (Brunori i sur., 2013). EIP i u novom ZPP-u nakon 2021. dobiva važnu ulogu u budućoj mreži ZPP-a u dijelu povezivanja inovativnih projekata u sektoru poljoprivrede.

f) Međuklubovi Europskog parlamenta. Odbor raspravlja o zakonodavnim aktima te prati provedbu donesenog zakonodavstva. Surađuje s Komisijom, Vijećem, drugim institucijama EU-a i dionicima, a čini ga 48 punopravnih članova i 48 zamjenskih članova, koji su posvećeni temama ZPP-a (Europski parlament, 2019). U Odboru za poljoprivredu i ruralni razvoj Hrvatska od 2019. godine nema člana, već samo zamjene. Razlika između punopravnog i zamjenskog člana je u mogućnosti glasovanja na Odboru. U razdoblju od 2014. do 2020. godine Hrvatska je imala europsku zastupnicu, članicu Odbora, koja je aktivno sudjelovala u dijalogu s dionicima.

U cilju razmjene neformalnih mišljenja i neformalnih stajališta, zastupnici mogu sudjelovati međusobnoj razmjeni kontakata s civilnim društvom u okviru međuklubova. Međuklubovi nisu parlamentarna tijela i ne smiju izražavati mišljenja Parlamenta (Europski parlament, 2019).

U okviru sadašnjeg parlamentarnog saziva iz 2019. osnovani su razni međuklubovi za sljedeća područja (Europski parlament, 2019):

- Biološka raznolikost, lov, selo;
- Ruralna, planinska i udaljena područja (RUMRA) i pametna sela;
- Dobrobit i očuvanje životinja;
- Vina, jaka alkoholna pića i hrana.

g) Okrugli stolovi, konferencije, radionice Europske komisije

Na nivou EU-a redovito se objavljuju rasprave o prijedlogu novih politika i smjerova u okviru ZPP-a. U Komunikaciji pod nazivom „Budućnost hrane i poljoprivrede” (EK, 2017a; EK, 2017e) otvoreni su javno savjetovanje te redoviti dijalozi kroz CDG-e, EGSO, Odbor regija i nacionalne parlamente, dok su od ožujka 2017. do veljače 2018. organizirane sljedeće aktivnosti s ciljem razmjene stajališta s Europskom komisijom (EK, 2018b):

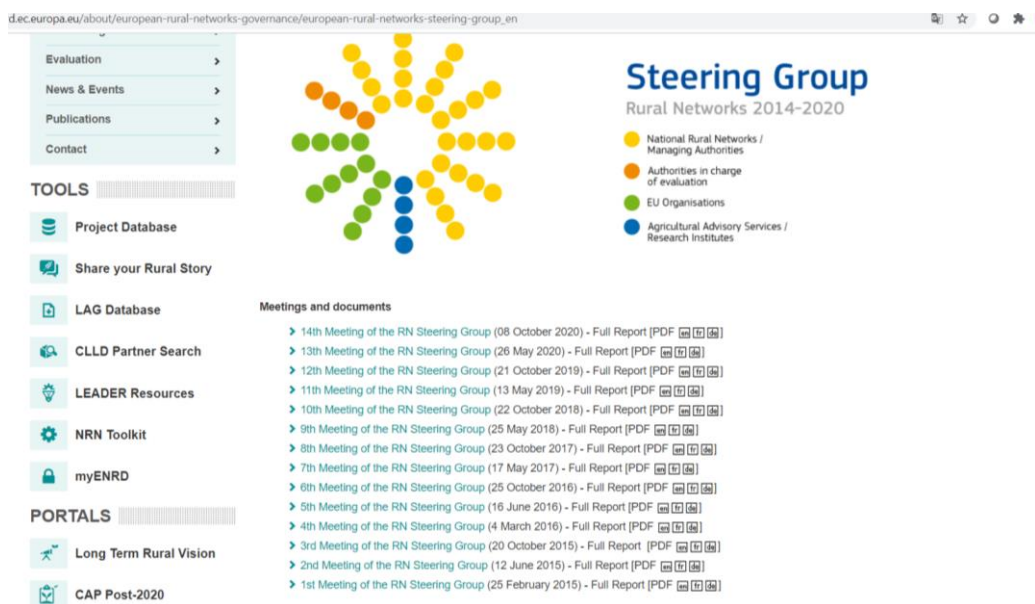
- radionice (Najbolje prakse u rješavanju pitanja zaštite okoliša i klime; Upravljanje rizikom; Hrana i s time povezana pitanja; Društveno-gospodarska pitanja; Mjerenje uspješnosti ZPP-a u pogledu okoliša i klime),
- 120 različitih događaja,
- tri okrugla stola pod nazivom Zelena arhitektura; Poljoprivrednici budućnosti.

4.2.1.3. Analitički okvir

a) **Javni pristup dokumentima.** Sve navedene platforme na razini EU-a javno objavljuju dnevne redove (teme o kojima se raspravlja), izvještaje sa sastanaka (zaključke koji su doneseni) i popise dionika sa sastanaka (Slika 4.). Također, sustav omogućuje pristup stručnjacima da mogu sudjelovati na sastancima te komparirati podatke s različitim platformi. Temu ZPP-a, osobito pregovora oko novog programskog razdoblja, redovito komuniciraju na sastancima EGSO-a te na sastancima CGD-a sa stalnim predstavnicima. Ostale platforme uključuju veći broj dionika koji nisu stalno izabrani stručnjaci te nemaju redovite tjedne sastanke s civilnim sektorom na temu poljoprivrede već prema dogovoru s Europskom komisijom i Europskim parlamentom na godišnjoj razini održe radionice, okrugle stolove ili konferencije. Internetska platforma „Iznesite svoje mišljenje” redovito održava savjetovanja o pravnim aktima.

PAGE CONTENTS	English (77.3 KB - PDF)
Overview	
2020	2020
2019	
2018	13/10/2020: CDG common agricultural policy sector
2017	agenda
2016	29/05/2020: CDG common agricultural policy sector – meeting cancelled due to the outbreak of COVID-19
2015	07/02/2020: CDG common agricultural policy sector
Related links	agenda documents minutes
	2019
	15/10/2019: CDG common agricultural policy sector
	agenda documents minutes
	08/03/2019: CDG common agricultural policy sector
	agenda

Slika 4.: Primjer objavljenih javnih dokumenta CGD-a; izvor: Europska komisija, Civil Dialogue Groups, Common Agricultural Policy, (preuzeto s https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/committees-and-advisory-councils/civil-dialogue-groups/cap_en#y2020).

Slika 5.: Primjer javno objavljenih dokumenata s Upravljačkog odbora EMRR-a; izvor: European Rural Development Network, Steering Group Rural Networks 2014-2020 (preuzeto s https://enrd.ec.europa.eu/about/european-rural-networks-governance/european-rural-networks-steering-group_en).

b) Razumijevanje sadržaja

Dijalog o ZPP-u od početka kreiranja u EU-u kompleksan je i osjetljiv (Webber, 1998; Roederer-Rynning, 2003; Garzon, 2006; Moyer i Josling, 2017), a odnosi se na institucionalizirani politički sustav s velikom količinom pravila (Daugbjerg i Roederer-Rynning, 2014), koji zahtjeva visoku razinu pripremljenosti svih dionika koji sudjeluju u njegovom kreiranju. U procesu izrade novog ZPP-a, EU prolazi zahtjevno razdoblje tranzicije u smjeru zelenih politika te se proces dodatno opterećuje izradom novih strategija i planova. Paralelno s tim procesom događa se i kriza uzrokovana pandemijom bolesti COVID-19, koja iziskuje izradu još jednog dodatnog novog dokumenta, Plana oporavka (Elleby, 2020). Zbog svih kašnjenja, osobito financijskog plana, izrađen je novi pravni akt koji se odnosio na prijelazno razdoblje (Matthews, 2021). U jednom trenutku, EU je u sektoru poljoprivrede raspravljao o četiri strateška okvira koji određuju budućnost sektora, a ne smije se zaboraviti ni kako svaka država članica ima i tekuću problematiku.

Nacrtni dokumenti i sastanci s OCD-ima na kojima se raspravlja na razini EU-a održavaju se na engleskom jeziku, a povremeno i na francuskom, njemačkom, talijanskom, španjolskom i poljskom (Ammon, 2006). Iako bi zbog troškova bilo jednostavnije da se koristi manji broj jezika ili samo jedan, u sektoru poljoprivrede moguće je otežano

razumijevanje problematike ZPP-a među dionicima koji su stručni u temi, ali ne koriste navedene jezike.

4.2.2. Nacionalni okvir dijaloga

4.2.2.1. Pravni okvir

Rezultati internetskog pretraživanja i analize podataka koji su dostupni za javnost pokazali su da je nacionalna strategija za stvaranje poticajnog okruženja za razvoj civilnog sektora zadnji put izrađena za razdoblje 2012.-2016. (VRH, 2012) Ipak, kako bi poboljšala izradu propisa i osnažila dijalog, Vlada 2018. godine donosi Strategiju procjene učinaka propisa za razdoblje od 2018. do 2023. godine (VRH, 2017), a u veljači 2021. Odluku o pokretanju postupka izrade nacionalnog plana stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2021. do 2027. (VRH, 2021 b). Vlada prepoznaje potrebu osnaživanja analitičko zagovaračkih kapaciteta organizacija civilnog društva. Navedeni zakonodavni okvir Strategija (VRH, 2017) podrazumijeva dijalog u cilju izrade stručnih podloga kojima će se osigurati transparentnost tijekom cijelog zakonodavnog postupka. Uz otvoren dijalog, Strategija promiče redovito informiranje, kao i edukaciju onih koji sudjeluju u procesu pregovora.

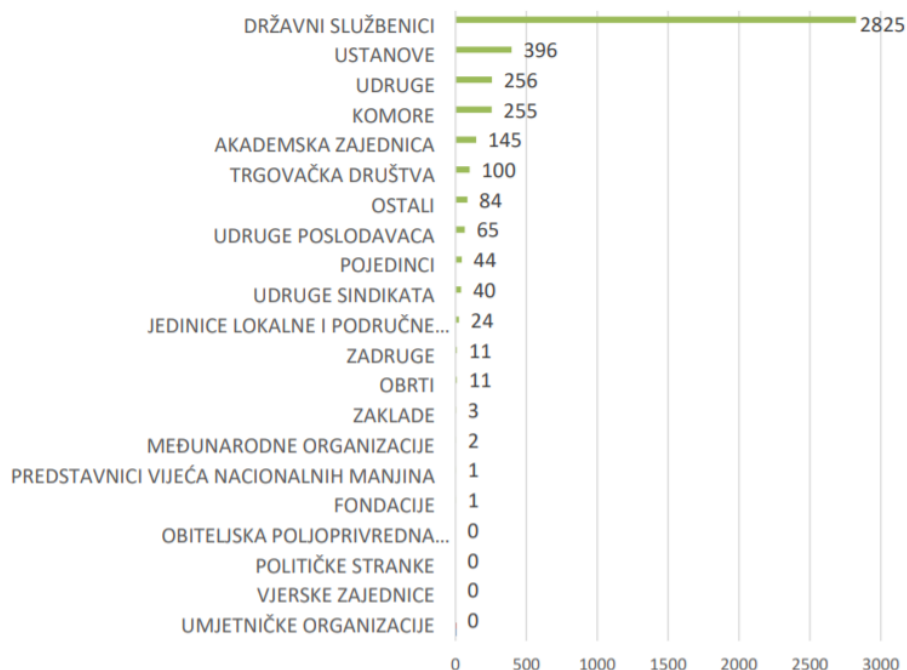
Temeljem članka 3. Zakona o procjeni učinaka propisa (NN 44/17) posebni su ciljevi postupka procjene učinaka propisa:

- osiguravanje otvorenosti i transparentnosti zakonodavnog postupka uključivanjem javnosti i zainteresirane javnosti u izradu propisa,
 - utvrđivanje mogućih prepreka za poslovanje poduzetnika i status građana,
- Za provedbu strateškog cilja Vlada želi „Osigurati otvorenost i transparentnost postupka procjene učinaka propisa za zagovaranje stajališta javnosti i zainteresirane javnosti prilikom izrade zakonodavnih prijedloga” (VRH, 2017) te utvrđuje operativne ciljeve:
- osigurati odgovarajuću prilagodbu središnjeg državnog internetskog portala za savjetovanje s javnošću,
 - u suradnji s poslovnom zajednicom i organizacijama civilnog društva, provoditi izobrazbu o zagovaranju stajališta zainteresirane javnosti prilikom izrade zakonodavnih prijedloga,
 - širiti svijest o prednostima procjene učinaka propisa putem javnih događanja i jačati suradnju s poslovnom zajednicom i organizacijama civilnog društva za zagovaranje boljih zakonodavnih rješenja.

4.2.2.2. Organizacijski okvir

a) Savjet za razvoj civilnoga društva. Savjet za razvoj civilnoga društva savjetodavno je tijelo VRH-a koje provodi nacionalne Strategije za razvoj civilnog društva, što podrazumijeva osnaživanje civilnog sektora kroz umrežavanje i suradnju. Čini ga 37 članova (17 predstavnika tijela javne vlasti – nadležnih ministarstava, ureda VRH-a i Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, 14 predstavnika udruga i drugih organizacija civilnoga društva, tri predstavnika civilnoga društva iz reda zaklada, sindikata i udruga poslodavaca te tri predstavnika nacionalnih udruga, lokalne i regionalne samouprave) (VRH, 2021a). U Savjetu nema predstavnika Ministarstva poljoprivrede ni predstavnika civilnog sektora poljoprivrede.

b) Povjerenstva, savjeti, radne skupine. Ministarstvo za potrebe izrade propisa organizira povjerenstva i savjete. Godišnje se formira oko 30 različitih povjerenstava kako bi raspravili o tekućim aktima s dionicima, ali informacije sa sastanaka nisu javno dostupne. Pretragom *web*-stranica popis aktivnosti Ministarstva poljoprivrede prikazan je u godišnjem izvješću HPK koja vodi evidenciju radi vlastitih aktivnosti (HPK, 2020). Povjerenstva se većim dijelom sastoje od službenika iz Ministarstva poljoprivrede i državnih institucija. Slični su rezultati i u drugim ministarstvima. Rezultati na državnoj razini koje je prikupio Ured za zakonodavstvo, ukazuju kako su se radne skupine za izradu propisa većim dijelom sastojale od državnih službenika (Slika 6.).

Slika 6.: Struktura dionika tijekom savjetovanja; izvor: Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provedbi savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata u 2019. godini (preuzeto s <https://savjetovanja.gov.hr/vijesti/izvjesce-o-provedbi-savjetovanja-sa-zainteresiranom-javnoscu-u-postupcima-donosjenja-zakona-drugih-propisa-i-akata-u-2019/1217>; 30.11.2020.)

Na povjerenstvima i putem *web*-portala e-Savjetovanje provode se rasprave o prijedlozima pravnih akata koji uključuju provedbu ZPP-a iz tekućeg programskog razdoblja. Međutim, rasprave o planiranju budućeg ZPP-a na nivou EU-a nisu popraćene raspravom na nacionalnom nivou, što ukazuje na nedostatak formalnog okvira u kojem civilni sektor može na nacionalnom nivou sinkronizirano pratiti te raspravljati o svojoj budućnosti u okviru novih politika EU-a. EK je već pokrenula raspravu o budućnosti poljoprivrednika za razdoblje do 2040. (Krzysztofowicz, 2020). Dinamika Europske komisije ukazuje na potrebu za snažnom organizacijskom strukturom na nacionalnom nivou kako bi se mogao pratiti tempo na nivou EU-a.

U Ministarstvu poljoprivrede jednom tjedno redovito se sastaju službenici na EU kolegiju, na kojem se razmjenjuju informacije o stajalištima koja će se prezentirati na Vijeću. Na EU kolegiju sudjeluje jedan član iz civilnog sektora radi praćenja širokog spektra tema o ZPP-u. Međutim, ne postoje pisana procedura, smjernice ili upute o tome na koji način službenici

redovito usklađuju svoja stajališta s civilnim sektorom prije nego ih predstave Vijeću ili Komisiji.

Dobra praksa vidljiva je kroz Odbor za praćenje Programa ruralnog razvoja 2014.-2020., u kojem se formalno i javno komuniciraju i razmjenjuju stajališta s OCD-ima. Odbor se sastaje jednom godišnje i pokriva tekuću problematiku postojećeg Programa.

Za izradu podloga za novo razdoblje ZPP 2021.-2027. MP je angažirao stručnjake iz Svjetske banke. Iako je primarni angažman povezan s izradom „Nacionalne strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja” te „Višegodišnjeg plana razvoja ribarstva nakon 2020. godine”, podloge će se koristiti za izradu strateških planova u okviru nove Uredbe (EK, 2018). Podugovaranje SB-a ukazuje na nedostatak analitičkih kapaciteta na razini Ministarstva poljoprivrede i potrebu uključivanja treće strane.

c) Odbor za praćenje Programa ruralnog razvoja (SL, 2013 b). Odbor za praćenje analizira aktivnosti i rezultate provedbe Evaluacijskog plana te može dati preporuke Upravljačkom tijelu povezane s provedbom i evaluacijom programa, a zatim pratiti poduzete radnje kao rezultat evaluacijskih preporuka. Odbor nije osnovan u cilju planiranja Zajedničke poljoprivredne politike, već praćenja i davanja preporuka na temelju postojećeg stanja za pitanja iz Stupa II.

d) Nacionalna ruralna mreža (SL, 2013c). U sektoru poljoprivrede stalna platforma za komunikaciju s civilnim sektorom u ruralnim područjima RH je NRM. NRM čine, tajništvo mreže i upravljački odbor, članica je Europske mreže za ruralni razvoj (EMRR) i na dan 16. srpnja 2020. imala je 383 aktivna člana koji su se prijavili putem javnog poziva. Članovi nisu samo poljoprivrednici već dionici iz ruralnih područja. NRM nije usmjerena isključivo na teme ZPP-a i uključivanje poljoprivrednika u dijalog, ali je provela nekoliko okruglih stolova i radionica na navedenu temu.

LEADER mreža Hrvatske je nevladino udruženje dionika na lokalnoj razini koje uključuje Lokalne akcijske grupe i stručne organizacije. U radu ukupno sudjeluje 59 članova, od čega je 49 Lokalnih akcijskih grupa/skupina (LAG-ovi i FLAG-ovi) te 10 nacionalnih znanstveno-stručnih institucija i organizacija (LEADER mreža Hrvatske).

e) Operativne skupine. Program ruralnog razvoja (2014.-2020.) omogućio je financijsku potporu Mjeri 16. Suradnja, u cilju provedbe i povezivanja dionika oko inovativnih projekata. Operativne skupine prati EIP (MP, 2020). Natječaji za Operativne skupine su raspisani, ali one nisu formirane do prosinca 2020. godine.

f) Web-portal e-Savjetovanje. Digitalni način rasprave o propisima održava se putem središnjeg portala za savjetovanje s javnošću pod nazivom e-Savjetovanje (NN 85/15). Poljoprivredni sektor imao je više dvostrukog broja savjetovanja u odnosu na ostale sektore. Međutim, broj komentara iz sektora poljoprivrede do šest je puta niži u usporedbi s pojedinim drugim sektorima (Slika 7.). Najviše komentara daju dionici iz Ministarstva obrazovanja, što može ukazivati na povezanost educiranosti dionika i njihove participacije u savjetovanjima. Moguće je da poljoprivrednom sektoru problem predstavlja nerazumijevanje sadržaja o kojemu se raspravlja, kao i kratki rokovi savjetovanja. Iako je Zakonom o pravu na pristup informacijama (NN 85/15) predviđen rok za savjetovanje od 30 dana, stvarni, rokovi su kraći. Na web-portalu e-Savjetovanje javno se objavljuju komentari dionika i odgovori institucija. Iako se odgovori uglavnom svode na to prihvaća se određeni propis ili ne, alat omogućuje transparentnu komunikaciju.

Redni broj	Naziv tijela	Broj provedenih savjetovanja	Broj podnositelja komentara	Broj primljenih komentara
1.	Ministarstvo poljoprivrede	168	268	1.075
2.	Ministarstvo pravosuđa	71	224	1290
3.	Ministarstvo zaštite okoliša i energetike	79	258	1.694
4.	Ministarstvo financija	74	256	818
5.	Ministarstvo zdravstva	54	241	1116
6.	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku	33	90	365
7.	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture	52	164	1084
8.	Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja	29	287	1534
9.	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava	40	60	157
10.	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta	44	81	367
11.	Ministarstvo znanosti i obrazovanja	61	1.194	6.555
12.	Ministarstvo kulture	26	71	285
13.	Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU	23	44	139
14.	Ministarstvo hrvatskih branitelja	15	8	15
15.	Ministarstvo turizma	21	274	718

Slika 7.: Pregled provedenih savjetovanja o nacrtima zakona te drugim propisima i aktima prema državnim tijelima; izvor: Vlada Republike Hrvatske, Izvješće o provedbi savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata u 2019. godini (preuzeto s <https://savjetovanja.gov.hr/vijesti/izvjesce-o-provedbi-savjetovanja-sa-zainteresiranom-javnoscu-u-postupcima-donosnja-zakona-drugih-propisa-i-akata-u-2019/1217>; 30.11.2020.).

g) Saborski odbor za poljoprivredu. U okviru Saborskog odbora za poljoprivredu moguće je organizirati tematske sjednice s civilnim sektorom na temu ZPP-a. Odbor za poljoprivredu u suradnji s Ministarstvom poljoprivrede napravio je značajniji odmak u komuniciranju Zajedničke poljoprivredne politike kroz Međuparlamentarnu konferenciju

„Uloga parlamenata u oblikovanju budućnosti hrane i poljoprivrede” (Hrvatski sabor, 2018), koja je sufinancirana iz PRR-a. Konferencija je okupila predstavnike odbora nadležnih za poljoprivredu i ruralni razvoj nacionalnih parlamenata država članica Europske unije, predstavnike Odbora za poljoprivredu i ruralni razvoj Europskog parlamenta, Europske komisije, Ministarstva poljoprivrede Republike Hrvatske i značajnijih sektorskih udruženja.

h) Ostale važnije aktivnosti

Javni dijalog o budućem ZPP-u na nacionalnom nivou:

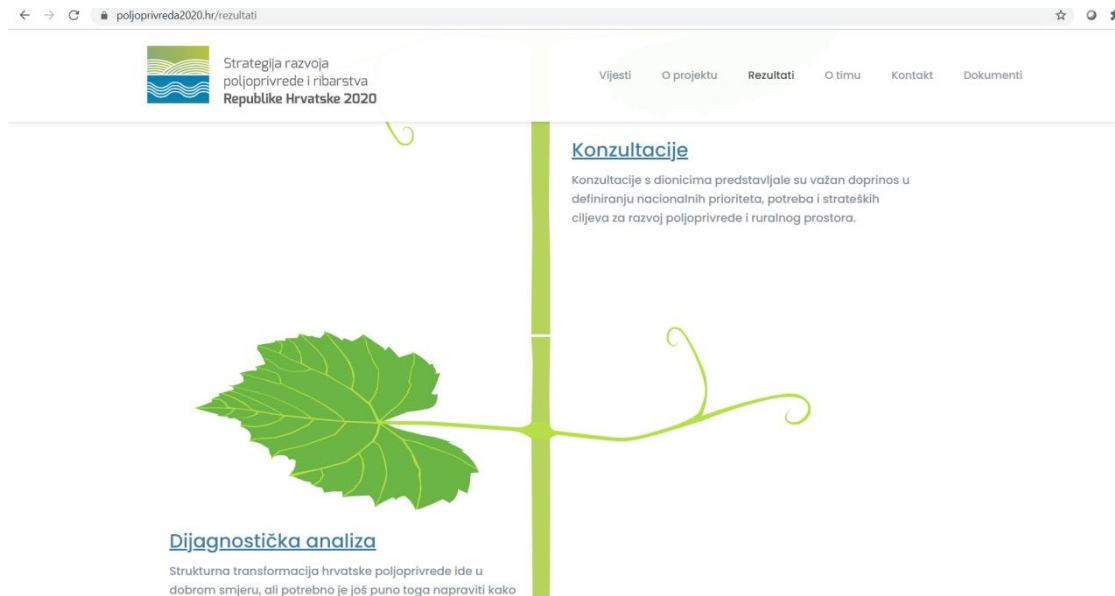
- 2018. Okrugli stol “Budućnost financiranja poljoprivrede u Hrvatskoj u okviru nove Zajedničke poljoprivredne politike u razdoblju od 2021-2027”. u organizaciji HPK.
- 2018. Okrugli stol s povjerenikom Hoganom u organizaciji EK, HS, MP, HPK.
- 2018. Međuparlamentarna konferencija „Uloga parlamenata u oblikovanju budućnosti hrane i poljoprivrede” u organizaciji HS.
- 2019. Radionice u sklopu projekta ‘CAP FOR YOU’ u organizaciji HPK.
- 2019. Konferencija „Inovativna i održiva Zajednička poljoprivredna politika” u sklopu projekta “CAP FOR YOU” u organizaciji HPK.
- 2019. 3. Hrvatski ruralni parlament u Vodicama i Tisnom u organizaciji MP i HMRR.
- 2019. Radionice vezana uz izradu Nacionalne strategije poljoprivrede i ruralnog prostora u organizaciji MP i SB.
- 2020. Javna rasprava – Europski zeleni plan u okviru Zajedničke poljoprivredne politike u organizaciji HPK, MP i EK.

4.2.2.3. Analitički okvir

a) Javnost podataka.

Podaci sa sastanaka Ministarstva poljoprivrede i civilnog sektora nisu javno dostupni, osim podataka Odbora za praćenje Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. i aktivnosti NRM-a. Ne postoje javni pozivi za sudjelovanje civilnog sektora u odborima, kao ni okvirni raspored sastanaka za tekuću godinu. Tijekom izrade ovog rada Ministarstvu poljoprivrede u nekoliko je navrata poslan upit sa zamolbom za dostavu podataka o održanim sastancima sa civilnim sektorom (Prilog 2.), nakon čega je telefonskim putem zaprimljena informacija kako se ne vodi evidencija na jednom centralnom mjestu već prema Upravama. Upit je poslan i na sve Uprave, no odgovor je zaprimljen samo od Uprave za šumarstvo.

Korak naprijed napravljen je tijekom izrade analize SB-a koja je za potrebe izrade podloga Strategije poljoprivrede i ribarstva nakon 2020. objavljivala rezultate i tijekom konzultacijama svojim Internet stranicama, na kojima se mogu naći dokumenti o kojima se raspravlja.

Slika 8.: Primjer izvještavanja javnosti SB-a; izvor: Strategija poljoprivrede i ribarstva Republike Hrvatske 2020., (preuzeto s <https://poljoprivreda2020.hr/rezultati>).

Saborski odbor za poljoprivredu prema uzoru na Europski parlament redovito objavljuje izvještaje sa tematskih sjednica s dionicima civilnog sektora te pokazuje kako prati formate EU-a.

NAJAVE

< listopada 2020. >

pon uto sri čet pet sub ned

1 2 3 4

5 6 7 8 9 10 11

12 13 14 15 16 17 18

19 20 21 22 23 24 25

26 27 28 29 30 31

SVENAJAVE

Saziv

10. saziv Hrvatskoga sabora (22.7.2020.)

Ključna riječ

☐ Pretraži sve odbore

PRETRAŽI

Ukupno rezultata: 5

ODBOR ZA POLJOPRIVREDU

3. SJEDNICA - 25.09.2020.	>
2. SJEDNICA - 17.09.2020.	>
1. SJEDNICA - 08.09.2020.	>

Slika 9. Prikaz javne objave podataka Sabora RH; izvor: Sabor RH, Odbor za poljoprivredu, (preuzeto s <https://www.sabor.hr/hr/radna-tijela/odbor-za-poljoprivredu-10-saziv-hrvatskoga-sabora>).

b) Razumijevanje sadržaja

Na nacionalnoj razini ne postoji službena radna skupina u kojoj bi se sastali dionici civilnog sektora i pratili tempo kreiranja politika ZPP-a u „realnom” vremenu na nivou EU-a. Izostanak organizirane participacije nacionalnih OCD-a u početnoj fazi pregovora na nivou EU-a umanjuje pregovaračku snagu i mogućnost postavljanja nacionalnih interesa sektora u početnoj fazi pregovora. Rezultat takvog pristupa je kašnjenje OCD-a sa stajalištima te nedostatak koordinacije dionika koji sudjeluju u Vijeću, Europskoj komisiji i Parlamentu. Nacionalne institucije, prije nego što zastupaju interese u tijelima EU-a, trebale bi imati podloge sastavljene od interesa OCD-a, sukladno potrebama i mogućnostima sektora. Izrada stručnih podloga preduvjet je za kreiranje kvalitetnih politika. Pregovorima na razini EU-a stvaraju se novi okviri koji mogu ograničiti ili proširiti mogućnosti glavnih Uredbi i strategija na nivou EU-a, a koji će se kasnije implementirati na nacionalnom nivou.

4.3. Rezultati druge faze: Dubinska analiza dionika

Rezultati druge faze pokazali su kako postoje brojni dionici u poljoprivrednom sektoru koji imaju interes za sudjelovanje u pregovorima o ZPP-u što ne čudi s obzirom da Hrvatska godišnje za poljoprivredni sektor izdvaja oko sedam milijardi kuna (MFIN, 2020).

U civilnom sektoru poljoprivrede djeluje 2125 udruženja koja su registrirana u Registru udruga (MPU, 2020). Međutim, sva udruženja nisu uključena u dijalog. Jedan dio usmjeren je na sport, kulturu, lovstvo ili turizam. Prema popisu dionika koji sudjeluju u radnim tijelima MP-a, najčešće se spominju dionici koji imaju pokrivenost na nacionalnom nivou, kao što su komore, udruženja, savezi (Tablica 6.). Jedan dio dionika iz civilnog sektora koji sudjeluju u radu tijela MP-a članovi su organizacija EU-a te sudjeluju u pregovorima na razini EU-a (Tablica 5.).

4.3.1. Nacionalni dionici poljoprivrednog sektora koji sudjeluju u raspravama o ZPP-u na nivou EU-a

a) Nacionalni dionici u EGSO-u. U mandatu od listopada 2015. do rujna 2020. EGSO je imao 326 članova iz svih država članica EU-a. Članove predlažu nacionalne vlade, a imenuje ih Vijeće Europske unije.

Članovi djeluju u sklopu triju skupina:

- poslodavci (Skupina I.),
- radnici (Skupina II.) i
- poljoprivrednici, slobodna zanimanja, potrošači itd. (Skupina III.).

Svaka skupina ima svoje tajništvo.

Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i zaštitu okoliša (NAT) nadležna je za širok raspon tema, kao što su ZPP, prehrambena održivost, zaštita okoliša, kružno gospodarstvo, provedba ciljeva održivog razvoja UN-a i klimatske promjene. U Interesnoj skupini za poljoprivredu u razdoblju od 2015. – 2020. nije bilo predstavnika iz RH, a sudjeluje 21 država članica.

Za novi mandat Vlada je u EGSO imenovala članove iz Republike Hrvatske za mandatno razdoblje od 21. rujna 2020. do 20. rujna 2025. Članovima EGSO-a iz Republike Hrvatske imenovani su predstavnici Hrvatske udruge poslodavaca, Hrvatske gospodarske komore, Hrvatske obrtničke komore, Nezavisnih hrvatskih sindikata, Saveza samostalnih sindikata te Hrvatske obrtničke komore (VRH, 2020a).

Protiv načina odabira članova EGSO-a pobunio se dio nacionalnog civilnog sektora nazivajući proces odabira predstavnika netransparentnim (Gong, 2020). Iako većina država članica, zbog proračuna koji se izdvaja za poljoprivredu, u skupinu za poljoprivredu imenuje članove organizacije COPA-COGECA, Hrvatska nije razmatrala predlaganje Hrvatske poljoprivredne komore, koja sudjeluje u najvećem broju CGD-a Europske komisije (Tablica 5.).

b) Nacionalni dionici PS u CDG-ima Europske komisije. U prvom koraku pregledan je javno dostupan popis članova na stranicama Europske komisije. Članovi CDG-a su organizacije EU-a, od kojih svaka ima članstvo sastavljeno od predstavnika ili udruženja država članica, a udruženja iz RH koja sudjeluju u radu takvih organizacija ima 34 (Prilog 7.). Ovisno o broju mjesta, sukladno selekcijskom postupku, koja organizacije EU-a imaju u CDG-u, predstavnici država imaju mogućnost sudjelovati na sastancima CDG-a, na kojima imaju pravo i biti birani za mjesto predsjednika ili potpredsjednika odbora. Broj mjesta neke organizacije EU-a ovisi o veličini organizacije tj. obuhvatu i profilu članstva, stabilnosti organizacije, dosadašnjem doprinosu dijalogu te broju stručnjaka koji su zaposleni u organizaciji. Za analizu najprije je pregledan popis članstva u CDG-ima koji je dostupan na stranicama Europske komisije (Tablica 5.). Najveći broj mjesta ima COPA-COGECA (Prilog 10.), na temelju čega se otvara veća mogućnost dodjeljivanja mjesta prema državama članicama.

c) Nacionalni dionici PS u **Registru transparentnosti EU-a**. Detaljno je pregledan popis članova RT EU-a, tj. organizacija koje su formalno prijavljene i prihvaćene u RT-u. Popis je vidljiv na službenim stranicama RT-a (Tablica 5.). Za prijavu u registar potrebno je popuniti niz obrazaca kojim se utvrđuju struktura organizacije, financijski i ljudski kapaciteti te dosadašnje sudjelovanje u procesima pregovora. Nakon prijave potrebno je odobrenje Registra. Za sve dionike jasno je propisan Kodeks ponašanja (SL, 2014) tj. utvrđuju se pravila za sve one koji se upisuju u registar i uspostavljaju temeljna načela za norme ponašanja u svim odnosima s institucijama EU-a.

Tablica 5.: Sudjelovanje i evidencija nacionalnih dionika u OCD-ima na nivou EU-a

a) Europski gospodarski i socijalni odbor	b) Članstvo RH u udruženjima na razini EU-a koja sudjeluju u radu CDG-a	c) Članstvo u registru transparentnosti EU-a
• Hrvatska udruga poslodavaca • Hrvatska gospodarska komora • Hrvatska obrtnička komora • Nezavisni hrvatski sindikati • Savez samostalnih sindikata.	• Istra (PR) • UPH – Unija potrošača Hrvatske (A) • Udruga BIOM • DOOR – Društvo za oblikovanje održivog razvoja • Croatian Wood Cluster – Drvni klaster • HUMP – Hrvatska udruga mladih poljoprivrednika • HPK – Hrvatska Poljoprivredna Komora • CROSOL – Platforma za međunarodnu građansku solidarnost Hrvatske • CROCPA – Udruga proizvođača i zastupnika sredstava za zaštitu bilja RH (Croatian Crop Protection Association) • HSEP -Hrvatski savez udruga ekoloških proizvođača • Udruga obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava Hrvatske „Život“ • ZELENA AKCIJA – Friends of the Earth Croatia • SUNCE – Association for Nature, Environment and Sustainable Development • ppdiv – Sindikat zaposlenih u poljoprivredi, prehrambenoj i duhanskoj industriji i vodoprivredi Hrvatske • STUH – Sindikat turizma i usluga Hrvatske • BED – The Ecological Society of Brod • HSUPM – Hrvatski savez udruga proizvođača mlijeka • EURAF – European Agroforestry Federation • HGK – Hrvatska gospodarska komora • HUP – Hrvatska udruga poslodavaca	• Hrvatska poljoprivredna komora (HPK) • Hrvatska zajednica županija(HZZ) • Hrvatska edukacijska i razvojna mreža za evoluciju sporazumijevanja • Društvo za oblikovanje održivog razvoja (DOOR) • ECOS • Zeleni forum • Hrvatska mreža za ruralni razvoj • Sustainable Energy for All • Hrvatska mreža za suradnju na Euro-Mediterraneanu • Hrvatska udruga banaka (HUB) • Hrvatska gospodarska komora (HGK) • Udruga proizvođača i zastupnika sredstava za zaštitu bilja RH (CROCPA) • Viro tvornica šećera d.d. (VIRO) • Hrvatski savez za rijetke bolesti (HSRB) • KLASTER MARIKULTURA • Constitution. FEAP through representatives from Croatian Chamber of Economy. Ana PEROS • European Federation of Clean Air and Environmental Protection Associations (EFCA) • PODRAVKA prehrambena industrija, d.d. (PODRAVKA d.d.) • Vlahović grupa.

	• PINS. d.o.o. – Lokalna razvojna agencija • Hrvatske šume d.o.o. (A) • Petrokemija d.d., tvornica gnojiva • Zelena akcija • BioLinked • Biopčela • Biotechnicon poduzetnički centar d.o.o. • Forum Orgo d.o.o. • Lokvina d.o.o. • Eco Hvar • Earth Trek (Zemljane staze) • Dubrovnik, Istra, Liburnia, Pelješac, Salvaguardia del patrimonio agro-alimentare in Istria, Slavonica, Unije plus, Zagreb Agram.	
--	--	--

Izvor: Sinteza autora na temelju podataka (VRH, 2020c; EK, 2014; Transparency International EU).

4.3.2. Nacionalni dionici u nacionalnim tijelima 2014.-2020.

a) **Članstvo OCD-a u OzP PRR-u 2014.-2020.** Rezultati su pokazali kako OzP PRR 2014.-2020. ima javno objavljen popis članova koji sudjeluju u radu. Nije u potpunosti jasan izbor dionika tj. procedura na temelju koje se odlučilo da će baš taj dionik sudjelovati u radu OzP-a. Primjerice, u Odboru su u isto vrijeme zastupljeni predstavnici Udruge prodavatelja poljoprivredne mehanizacije i opreme u RH i predstavnici HPK s jednakim brojem glasova, iako je u strukturi HPK zastupljeno 18 sektorskih odbora te to tijelo preko organizacije COPA-COGECA sudjeluje u radu CDG-a Europske komisije.

b) **Nacionalni dionici u NRM-u.** Podaci s NRM-a dobiveni su sa stranica intraneta. Članova je 383, a u rezultatima su prikazani i dionici koji su povezani s poljoprivrednim i okolišnim sektorom te ruralnim područjem.

c) **Nacionalni dionici u upravljačkim strukturama.** NRM ima mogućnost sudjelovanja OCD-a u upravljačkom tijelu koje se sastaje u cilju provedbe aktivnosti NRM-a. Poziv za izbor članova u NRM-u bio je javan. Također, javan je i poziv za sudjelovanje OCD-a u Savjetu za razvoj civilnoga društva u kojem su izabrana dva predstavnika koja nisu izravno povezana sa sektorom poljoprivrede, ali utječu na njega kao poslodavci i predstavnici zaštite okoliša (Tablica 7.).

Tablica 6.: Sudjelovanje OCD-a na nacionalnom nivou

a) Članstvo OCD-a u OzP PRR 2014.-2020. (MP, 2020)	b) Članstvo OCD-a u Nacionalnoj ruralnoj mreži (MP, 2021)	c) Najčešći OCD-i u radu nacionalnih povjerenstava, savjeta, odbora (HPK – baza podataka)
• Hrvatska poljoprivredna komora • Hrvatska mreža za ruralni razvoj • LEADER mreža Hrvatske • Hrvatska udruga mladih poljoprivrednika – AGRO • Središnji savez udruga uzgajivača svinja Hrvatske • Hrvatski savez udruga ekoloških proizvođača • Hrvatska voćarska zajednica • Hrvatska udruga rasadničara • Zajednica udruga hrvatskih povrćara	• Braniteljska poljoprivredna zadruga Trešnja Novska • Brodsko ekološko društvo – BED • Centar dr. Rudolfa Steinera • Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu Primorsko-goranske županije • Centar za ruralni razvoj (CRR) Panonica • Centar za šljivu i kesten • DANH – Društvo agrarnih novinara Hrvatske • Ekološka udruga Vojakovac • Ekološki institut ECOLOGICA • Ekoturistiko – udruga za promicanje ekologije i turizma	• Hrvatska poljoprivredna komora • Hrvatska obrtnička komora • Hrvatska gospodarska komora • Hrvatska udruga poslodavaca • Hrvatski savez udruga ekoloških proizvođača • Hrvatska voćarska zajednica • Zajednica udruga hrvatskih povrćara • Cromilk • Croatia stočar

• Savez udruga hrvatskih uzgajivača Holstein goveda • Croatiastočar GIU • Hrvatski savez udruga proizvođača mlijeka • Hrvatski savez uzgajivača ovaca i koza • Zeleni forum • Udruga inovatora Hrvatske • Udruga prodavatelja poljoprivredne mehanizacije i opreme u RH • Hrvatski savez udruga privatnih šumovlasnika • Udruga za tov i uzgoj junadi Baby Beef • Udruga konzultanata za ruralni razvoj – UKRRA • Udruga poslovnih savjetnika – RURAL.	• Hrvatska mreža za ruralni razvoj – HMRP • Hrvatska poljoprivredna komora • Hrvatska sekcija ECOVAST-a – Europskog vijeća za sela i male gradove • Hrvatska udruga mladih poljoprivrednika • Hrvatski institut za ruralni razvoj, pčelarstvo, lovstvo i ekologiju • Hrvatski poljoprivredni zadružni savez • Hrvatski savez udruga ekoloških proizvođača • Hrvatski savez uzgajivača izvornih pasmina peradi • Hrvatsko agroekonomsko društvo • Hrvatsko agronomsko društvo • JU Zeleni prsten Zagrebačke županije • LEADER mreža Hrvatske • Ledinji pod d.o.o. • LEGE ARTIS, obrt za poslovno savjetovanje, vl. Toni Budimir, Kućine, Podine 6 • Pčelarsko društvo Ludbreg • Udruga Agroturizam Konavle • Udruga BIOM • Udruga cvjećara Ludbreške regije • Udruga Dalmatinskih uljara • Udruga obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava Život • Udruga Pramenka • Udruga ruralnog turizma Hrvatske • Udruga Salers Croatia • Udruga uzgajivača crne slavonske svinje Osječko-baranjske županije • Udruga uzgajivača konja hrvatskog posavca Vranac, Samobor • Udruga za promicanje ekološke proizvodnje hrane, zaštite okoliša i održivog razvoja „Eko-Zadar” • Udruga za unaprijeđenje, zaštitu i promicanje ruralnih područja „LEDERA” • Udruga za zaštitu okoliša Hippocampus • Zadruga ZIMA • Zadružni savez Dalmacije • Zajednica braniteljskih zadruga	• Središnji savez hrvatskih uzgajivača simentalnog goveda • Središnji savez udruga hrvatskih uzgajivača holstein goveda • Središnji savez udruga uzgajivača svinja Hrvatske • Hrvatski savez uzgajivača ovaca i koza • Središnji savez udruga uzgajivača hrvatskog hladnokrvnjaka • Središnji savez uzgajivača konja hrvatski posavac • Hrvatski savez uzgajivača izvornih pasmina peradi • Hrvatski pčelarski savez • Hrvatska zajednica županija • Hrvatska zajednica općina • Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu • Udruga OPG-a Život.
--	---	---

	• Zelena energetska zadruga • Zelena grana d.o.o. • Zelena mreža aktivističkih grupa • Županijski savez poljoprivrednih udruga.	
--	--	--

Izvor: Sinteza autora na temelju podataka (MP, 2020; MP, 2021; HPK, 2020).

Tablica 7.: Sudjelovanje OCD-a na nacionalnom nivou – Upravljačka skupina ruralnih mreža EU-a iz redova OCD-a

Popis članova Upravljačke skupine ruralnih mreža EU-a iz redova OCD-a	
•	Modro-zelena zadruga
•	LAG Međimurski doli i bregi, LAG Laura
•	Ostali: Braniteljska socijalno-radna zadruga Pauk-Čeka
•	Braniteljska socijalno-radna zadruga Zima.

Izvor: MP, 2020c.

Tablica 8.: Sudjelovanje OCD-a na nacionalnom nivou – Savjet za razvoj civilnoga društva

Savjet za razvoj civilnoga društva	
•	HUP
•	Zelena akcija.

Izvor: VRH, 2021a

4.3.3. Analiza dionika

Rezultati osnovne kvalitativne analize dionika pokazali su kako visoku razinu interesa imaju udruženja koja su uključena u pregovore na razini EU-a i čiji članovi žive od proizvodnje. U tablicama je prikazan rezultat analize ključnih dionika prema standardima Europske komisije (Tablice 2. i 3.). U identifikaciji ključnih dionika naglasak je na dionicima koji su pod izravnim utjecajem odluka na način da im one mogu promijeniti poslovanje i koji će slijedom toga imati izraženu reakciju, bila ona pozitivna ili negativna. Također, identificirani su i dionici kojima se zbog politike poslovanje neće mijenjati, ali su s njom povezani, kao što su državne i lokalne institucije, organizacije i znanost.

Tablica 9.: Kvalitativna matrica dionika - poljoprivredni proizvođači

Dionici i osnovne značajke	
U Upisniku poljoprivrednih gospodarstva ukupno je prisutno 170.837 poljoprivrednih gospodarstava od čega je 154.679 (obiteljsko poljoprivrednih gospodarstava), 2.299 (obrta), 10.250 (samoosposkrbnih poljoprivrednih gospodarstava), 3.039 (tvrtki), 355 (zadruga) (APPRRR, 2020b). 110.418 prima potpore (APPRRR, 2020a), 22.342 plaća porez (MFIN, 2020), a 19.213 plaća mirovinsko osiguranje (HZMO, 2020). U preporukama Komisije, Hrvatska pripada statistici EU-a u kojoj 20 % proizvođača prima 77 % potpora (EK, 2020f). tvrtke za koje se najviše čuje u medijskom prostoru u kontekstu potpora koje ostvaruju; Belje plus d.o.o., Novi Agrar d.o.o., Vupik plus d.o.o., Mesna industrija Vajda d.d. Čakovec, PP Orahovica d.o.o., Kutjevo d.d., Moslavina energija d.o.o., Širjan d.o.o, PPK Valpovo d.o.o, PIK Vinkovci d.o.o., Osatina d.o.o., Žito d.o.o, Dukat, Meggle, Vindija, Pivac.	
Interesi	Utjecaj
Tema ZPP-a izravno je povezana s dionicima. Interes za pregovorima o ZPP-u raste sukladno razini obaveza i potpora. Oko 20% korisnika potpora ima financijske obaveze. Ukoliko se uzme ukupan broj upisanih u Upisnik opća razina interesa je srednja.	OPG-i su dominantni u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava. Većini poljoprivrede nije primarna djelatnost. Ukoliko isti nisu udruženi kroz udruženja (HPK, saveze, udruge, zadruge, proizvođačke organizacije, mreže), utjecaj na ZPP politike je nizak. Veće tvrtke u svom sastavu imaju pravne službe, savjetodavce i dovoljnu moć za plaćanje istraživanja i stručnjaka koji govore strane jezike. Koriste različite platforme kao što su HGK, HUP-a, HPK, ali i izravnu komunikaciju. Djeluju i kroz sektorska udruženja te je njihov utjecaj visok.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017).

Tablica 10.: Kvalitativna matrica dionika - udruge poljoprivrednika

Dionici i osnovne značajke	
U RH trenutačno djeluje 2 125 aktivnih udruga (MPU, 2020). Postoje sportske, ribičke, lovačke, ali i interesne udruge. Udruge koje su aktivne u pregovorima i medijskom prostoru kroz javno izlaganje stajališta su Hrvatska mreža za ruralni razvoj koja okuplja članice civilnog sektora u ruralnim područjima. Udruga OPG-a Život, Udruga za tov i uzgoj junadi Baby-Beef, Udruga cvjećara ladbreške regije, Udruga dalmatinskih uljara, udruga Salers Croatia, Hrvatska udruga mladih poljoprivrednika HUMP-agro, Udruga Neretvanska mladež te Udruga "Hrvatski krški pašnjaci", dok su udruženja koja predstavljaju industriju Croatiastočar, CroMilk, Gospodarska interesna udruga proizvođača pića Hrvatske. Postoje i udruge koje nisu izravno predstavnici poljoprivrednika, ali sudjeluju u razmjeni stajališta o Programu ruralnog razvoja 2014.-2020., poput Udruge prodavatelja poljoprivredne mehanizacije i opreme u RH.	
Interesi	Utjecaj
Postoji velik broj udruženja i interesa. Hrvatska mreža za ruralni razvoj, Udruga OPG-a Život kao članica europskog udruženja animirale su javnost tijekom pregovora o ZPP-u. Hrvatski krški pašnjaci, iako ne sudjeluju u radu europskog udruženja, prepoznali su komunikacijske kanale prema Europskoj komisiji i djelovali uz pomoć europskih zastupnika i slanjem dopisa. Većina udruženja usmjerena je na nacionalnu problematiku pojedinih sektora. Razina interesa za pregovarenje o ZPP-u na srednjoj je razini, izuzev Udruge OPG-a Život, Hrvatske udruge mladih poljoprivrednika HUMP-agro te udruženja Croatiastočar, CroMilk i Gospodarska interesna udruga proizvođača pića Hrvatske, među kojima je na visokoj razini. Dionici su usmjereni više na nacionalnu problematiku nego na EU.	Udruge koje su uključene u izradu politika na nivou EU-a kao članice europskog udruženja mogu na svojim platformama razmijeniti informacije i stajališta te na taj način pridonijeti interesima RH. Međutim, za sudjelovanje u izradi propisa potrebni su analitički kapaciteti, poznavanje sektora i znanje jezika te informiranje na međunarodnom nivou, što udruženja uglavnom nemaju. Zbog nedostatka kriterija za odabir dionika u radnim tijelima MP-a, uključivanje udruga u dijalog kod većine ovisi o dobroj volji ministarstva. Takav način komunikacije podrazumijeva i pristup informacijama. HUMP-agro, OPG Život, Croatiastočar, CroMilk i Gospodarska interesna udruga proizvođača pića Hrvatske članice su europskih organizacija (Prilog 7.). Imaju srednju razinu utjecaja.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017).

Tablica 11.: Kvalitativna matrica dionika - krovna sektorska i uzgojna udruženja

Dionici i osnovne značajke	
Dionici koji predstavljaju sektorska pitanja, a među njima su i uzgojne organizacije. Hrvatska voćarska zajednica, Udruga hrvatskih povrtlara, Hrvatski poljoprivredni zadružni savez, Središnji savez hrvatskih uzgajivača simentalskog goveda, Središnji savez udruga hrvatskih uzgajivača holstein goveda, Središnji savez udruga uzgajivača svinja Hrvatske, Hrvatski savez uzgajivača ovaca i koza, Središnji savez udruga uzgajivača hrvatskog hladnokrvnjaka, Središnji savez uzgajivača konja hrvatski posavac, Hrvatski savez uzgajivača izvornih pasmina peradi, Hrvatski savez udruga ekoloških proizvođača, Hrvatski savez udruga proizvođača mlijeka.	
Interesi	Utjecaj
Zanima ih sektorska politika izravno povezana s potporama i mogućnostima koje mogu ostvariti kroz ZPP, usmjereni su na konkurentnost svog sektora i sudjelovali su u raspravama o sektorskim politikama na razini Ministarstva poljoprivrede. Imaju visoku razinu interesa za sudjelovanje u pregovorima o ZPP-u, ali u dijelu sektorskih politika. Međutim, dionici su trenutačno više usredotočeni na nacionalnu problematiku nego na EU.	Savezi se uglavnom bave uzgojnim metodama i svojim sektorima, a manje općom politikom ZPP-a. Iako imaju veliku odgovornost, nemaju dovoljne ljudske ni financijske kapacitete za praćenje ZPP-a, ali ni dovoljne kapacitete za savjetovanje poljoprivrednika kako bi se te nove politike što kvalitetnije implementirale (MFIN, 2020). Na razini EU-a dio saveza sudjeluje u dijalogu putem HPK. Većina saveza nisu članice organizacija EU-a koje sudjeluju u dijalogu CDG-a. Hrvatski savez udruga ekoloških proizvođača i Hrvatski savez udruga proizvođača mlijeka su članovi udruženja Europske unije. Imaju srednju razinu utjecaja na horizontalne politike i visoku na sektorske.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017).

Tablica 12.: Kvalitativna matrica dionika - zadruge i proizvođačke organizacije

Dionici i osnovne značajke	
Zadruge i proizvođačke organizacije. Prema Registru zadružnog sustava iz 2021. registrirano je 1 181 zadruga, od čega su 483 zadruge iz poljoprivrednog sektora (MGOR, 2021) s 7 297 zadrugara te 1 178 zaposlenih. Prema Upisniku poljoprivrednika upisano je 355 zadruga (APPRRR, 2020b). Trenutačno ima 17 priznatih proizvođačkih organizacija, koje okupljaju oko 700 članova (EK, 2020f).	
Interesi	Utjecaj
Zadruge imaju srednju do nisku razinu interesa za teme ZPP-a. Umjesto toga, usmjerene su na tržište. Proizvođačke organizacije imaju visoku razinu interesa s obzirom na to da imaju mogućnost financiranja iz Programa ruralnog razvoja 2013.-2020., a u novom programskom razdoblju imat će sve veći značaj.	Zadruge su pod ingerencijom Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, a proizvođačke organizacije Ministarstva poljoprivrede. Utjecaj poljoprivrednih zadruga je nizak, a razlog vjerojatno leži u percepciji tih zadruga ili u mijenjanju načina udruživanja kroz proizvođačke organizacije. Proizvođačke organizacije imaju srednji utjecaj s obzirom na kontrolu koju moraju prolaziti te budući da je riječ o proizvođačima koji prepoznaju koristi EU-a. Nisu članice međunarodnih udruženja. HPK je članica organizacije COGECA te zadruge i proizvođačke organizacije mogu djelovati kroz HPK.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017)

Tablica 13. Kvalitativna matrica dionika - krovna udruženja poljoprivrednika

Dionici i osnovne značajke	
Krovno udruženje poljoprivrednika – Hrvatska poljoprivredna komora. HPK prema Zakonu o poljoprivrednoj komori (NN 61/18) primarno predstavlja obiteljska poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnik OPG-a. Točan broj obaveznih članova još nije poznat, ali trenutni Upisnik poljoprivrednika obuhvaća 154.679 OPG-a (APPRRR, 2020b).	
Interesi	Utjecaj
Konkurentnost i napredak poljoprivrednog sektora, osobito OPG-a. Sudjelovanje u kreiranju propisa i uključivanje nacionalnih dionika u dijalog na nacionalnoj razini i razini EU-a. Djeluje kroz 18 sektorskih odbora. Obvezni članovi su OPG-i, ali imaju i dobrovoljno članstvo za sve koji su upisani u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava. U rad sektorskih odbora uključeni su poljoprivrednici, savezi i udruge poljoprivrednika te predstavnici sektora znanosti. Visoka razina interesa za sudjelovanjem u pregovorima o ZPP-u.	HPK je jedina organizacija koja sudjeluje u pregovorima oko općih i sektorskih propisa u radu većine radnih skupina i povjerenstava/savjeta Ministarstva poljoprivrede. Kroz 18 sektora okuplja saveze i udruge te ih povezuje s nacionalnim povjerenstvima i međunarodnim odborima Europske komisije. HPK ima pregovaračku poziciju na nivou EU-a kao članica organizacije COPA-COGECA koja ima najveći broj mjesta u CDG-ima (Prilog 10.), sudjeluje u pregovorima o ZPP-u te jedina povremeno sudjeluje na sastancima Vijeća. Također, članica je svjetske organizacije poljoprivrednika WFO i udruženja poslodavaca GEOPA. HPK ima veliku odgovornost, međutim nema dovoljne ljudske kapacitete (pet zaposlenih) za praćenje ZPP-a. Nema dovoljne kapacitete za savjetovanje poljoprivrednika kako bi se te nove politike što kvalitetnije komunicirale. Organizacija je ključna za sektor na razini RH. Ima visoku razinu utjecaja.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017).

Tablica 14.: Kvalitativna matrica dionika - krovna udruženja koja nisu primarno u sektoru poljoprivrede

Dionici i osnovne značajke	
Krovna udruženja koja nisu primarno u sektoru poljoprivrede: HGK, HOK, HUP. U Upisniku poljoprivrednih gospodarstava (Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2020b) upisano je 2.299 obrtnika te 3 039 trgovačkih društava (Prilog 15.). U Udruzi prehrambene industrije i poljoprivrede u okviru HUP-a predsjednik i članovi Izvršnog odbora su veće poljoprivredne tvrtke i industrije. U HGK, udruženju poljoprivrede, također su na vodećem položaju d.o.o.-i, veće poljoprivredne tvrtke. HOK predstavljaju srednja poljoprivredna gospodarstva.	
Interesi	Utjecaj
Organizacije predstavljaju cjelokupno gospodarstvo, ali u svom sastavu imaju posebne sekcije (HUP, 2019), cehove (HOK, 2014), udruženja (HGK, 2016). Ako se gleda cjelokupna organizacija, interes za poljoprivredne teme ZPP-a nije primaran. Ako se gleda samo udruženje u okviru strukture, interes je visok, čemu u prilog govori trenutna raspodjela omotnice izravnih plaćanja, u kojoj 77 % potpora dobiva 20 % korisnika (EK, 2020f). Upravo su ti korisnici veći i srednji poljoprivredni subjekti. HGK i HUP imaju visoku razinu interesa, dok je interes HOK-a na srednjoj razini.	HUP je socijalni partner Vlade prema Sporazumu o osnivanju Gospodarsko-socijalnog vijeća na temelju članka 221. Zakona o radu (NN 93/14) i članka 20. Zakona o reprezentativnosti udruga poslodavaca i sindikata (NN 93/14). Potpisnici Sporazuma obvezuju se da će javne politike, nacionalne strategije, nacrti zakona, propisa, programa i drugi dokumenti prije upućivanja u Vladu biti razmotreni na Vijeću, odnosno odgovarajućim radnim tijelima, a u skladu s Programom rada Vijeća. HGK, HOK i HUP sudjeluju u radu Europskog gospodarskog i socijalnog odbora te kao takvi imaju siguran pristup informacijama s razine EU-a, a sudjeluju i u nacionalnim povjerenstvima. Financiranje HOK i HGK obvezno je kroz članarinu i javne ovlasti dok HUP ima dobrovoljno članstvo. Ove organizacije uključene su u rad udruženja na međunarodnoj razini i primaju najnovije informacije u vezi sa ZPP-om. Imaju financijske i ljudske kapacitete za praćenje propisa. S obzirom na to da predstavljaju više gospodarskih grana, naglasak im ne mora nužno biti na primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Može doći do nemogućnosti usklađivanja stavova. Ne bave se tehnološkim pitanjima poput načina proizvodnje i nemaju savjetodavce na terenu. Imaju visoku razinu utjecaja.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017b).

Tablica 15.: Kvalitativna matrica dionika - udruge za zaštitu okoliša

Dionici i osnovne značajke	
Udruge za zaštitu okoliša i održivi razvoj – Trenutačno djeluje 2 734 (MPU, 2020) udruženja za održivi razvoj. Iako ih je registriran veći broj, rijetko sudjeluju u raspravama o temama ZPP-a. BED – Brodsko ekološko društvo, Zelena akcija članica je Europskih organizacija koje sudjeluju u pregovorima o ZPP-u u odborima za okoliš. U OzP PRR-a sudjeluje Zelena platforma. Postoji nekoliko dionika koji nisu udruženja, ali povremeno kao konzultanti sudjeluju u evaluacijama i konzultacijama.	
Interesi	Utjecaj
S obzirom na to da se u okviru ZPP-a sve veći udio odvaja za zaštitu okoliša, interes sudjelovanja u pregovorima o ZPP-u na nacionalnoj razini u tijelima Ministarstva poljoprivrede je nizak. Udruženja nisu dovoljno prepoznata kao sugovornik, nisu zainteresirana za temu ZPP-a ili sve potrebno komuniciraju s Ministarstvom gospodarstva i održivog razvoja kao nadležnim ministarstvom.	Dio tih udruženja ima redoviti pristup informacijama s razine EU-a i aktivno sudjeluje u raspravama te kao takvi mogu imati visoku razinu utjecaja. Međutim, budući da, izuzev nekolicine stručnjaka, rijetko sudjeluju u dijalogu na nacionalnom nivou u povjerenstvima Ministarstva poljoprivrede, teško je izmjeriti razinu utjecaja.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017).

Tablica 16.: Kvalitativna matrica dionika - savjetovanje

Dionici i osnovne značajke	
Dionici koji sudjeluju u kontroli proizvodnje, savjetovanju, prijavljivanju projekata u okviru PRR-a i ovlašćivanju savjetodavaca. Agronomska komora, Veterinarska komora, Šumarska komora, UKRRA – Udruga konzultanata za ruralni razvoj, HAPIH, Savjetodavna služba, Kontrolna tijela za ekološku proizvodnju (Bioinspekt d.o.o., Prva ekološka stanica d.o.o., Zadruga Agribiocert, Biotechnicon d.o.o., Hrvatske šume d.o.o., Trgo-invest d.o.o., Austria Biogarantie d.o.o., Bureau Veritas d.o.o., Eurotalus d.o.o., Eko razvoj d.o.o., Nastavni zavod za javno zdravstvo Dr. Andrija Štampar, Bioter d.o.o., Mareko d.o.o.)	
Interesi	Utjecaj
Tema ZPP-a Kontrolnim je tijelima važna zbog provedbe aktivnosti na terenu. Iako ne ovise izravno o poljoprivrednoj proizvodnji, ovise o proizvođačima. Isto se odnosi i na konzultante. Agronomska komora osnovana je 2016., ali nema podataka o trenutačnim aktivnostima. Savjetodavna je služba 2018. pripala Ministarstvu poljoprivrede, kao i HAPIH. Interes za temu ZPP-a na visokoj je razini u području koje se tiče savjetovanja.	Razinu utjecaja teško je izmjeriti jer ove organizacije ne sudjeluju u pregovorima, osim povremeno u savjetodavnom dijelu. Dio njih provodi politike ZPP-a kroz provedbu kontrole te naplaćuju usluge. HAPIH i Savjetodavna služba dio su državne administracije, iako su u nekim državama članicama (Austrija, Slovenija, Mađarska) dio civilnog sektora i kao takvi više usmjereni na potrebe poljoprivrednika.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017).

Tablica 17.: Kvalitativna matrica dionika - znanost i akademska zajednica

Dionici i osnovne značajke	
Znanstvene institucije sudjeluju u radu povjerenstava. MP znalo ih je angažirati za izradu podloga. Do 2016. godine istraživanja su se financirala kroz VIP projekte za koje je bilo zaduženo Vijeće u poljoprivredi. Nakon 2016. godine istraživanja su trebala biti financirana kroz Mjeru 16., međutim, do 2021. Mjera 16. kasnila je s implementacijom (EK, 2020.f). U vezi s novim ZPP-om, institucije prate ako su pozvane ili imaju interes za financiranjem istraživanja. Njihova uloga raste kroz sudjelovanje u projektima Obzor 2020, M16 koji su fokusirani na istraživanje i inovacije u hrani, poljoprivredi, ruralnom razvoju i bioekonomiji. Veliku ulogu u istraživanjima imaju Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Prehrambeno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Fakultet agro-biotehničkih znanosti u Osijeku, Institut za poljoprivredu u Poreču, Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, Energetski institut Hrvoje Požar – u dijelu korištenja novih metoda održive kružne proizvodnje energije iz sektora poljoprivrede, Studij primijenjene ekologije u poljoprivredi, Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru, Institut za jadranske kulture i melioraciju krša te Institut za turizam. Osim navedenih institucija koje se bave poljoprivredom, sve veću ulogu u raspravama o ZPP-u imaju znanstvene institucije povezane s okolišem: Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet te Sveučilišni studij ekologije i zaštite prirode.	
Interesi	Utjecaj
Tema ZPP-a povezana je sa znanstvenim institucijama te se odnosi na dio kreiranja podloga i istraživanja. Odluke izravno ne utječu na svakodnevni život, ali su uzročno-posljedične. Manji interes za poljoprivredu, rezultira manjim interesom za studiranje ili manjom potrebom za istraživanjima u navedenim institucijama. Od navedenih, na rasprave o ZPP-u na povjerenstvima Ministarstva poljoprivrede pozivaju se uglavnom profesori s Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Fakulteta agro-biotehničkih znanosti u Osijeku. Razina interesa u ovom je trenutku srednja jer ZPP nije u fokusu znanosti kao što su to procesi proizvodnje i tržišta.	Znanost može utjecati na donositelje odluka na temelju pruženih konkretnih podloga, ali i rješenja koja se mogu kreirati kroz politike utemeljene na dokazima. U ovom trenutku imaju srednju razinu utjecaja jer se politika više oslanja na vanjske suradnike iz SB-a.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017).

Tablica 18.: Kvalitativna matrica dionika - tijela regionalne i lokalne samouprave i ostale organizacije na regionalnoj i lokalnoj razini.

Dionici i osnovne značajke	
Dionici koji djeluju na lokalnoj razini i predstavljaju dionike na nacionalnoj i europskoj razini. Hrvatska zajednica županija, Udruga gradova, Hrvatska zajednica općina, Regionalne razvojne agencije, Hrvatska mreža za ruralni razvoj, Lokalne akcijske grupe, LEADER mreža Hrvatske, odbori političkih stranaka.	
Interesi	Utjecaj
Tema ZPP-a najviše je u fokusu lokalnih akcijskih grupa s obzirom na to da se one financiraju iz proračuna PRR-a i provode projekte na lokalnoj razini kojima se financiraju poljoprivredna gospodarstva. Regionalne razvojne agencije, ako u svom sastavu imaju pokriven poljoprivredni sektor, imaju interes za pitanja ZPP-a. Hrvatske zajednice općina, gradova i županija, ako imaju odjel koji prati poljoprivredni sektor, imaju interese osobito za dio privlačenja sredstava u okviru Mjere 7. – Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima. Više su usmjereni na lokalna pitanja te teško mogu pratiti ZPP na nivou EU-a. Interes je srednji.	Utjecaj je trenutačno srednji s obzirom na to da ovi dionici ne sudjeluju u raspravama o ZPP-u na nacionalnom nivou, osim lokalnih akcijskih grupa i povremeno Hrvatske zajednice županija koja je uključena u rad europskih asocijacija. Predstavnici općina, gradova i županija zajedno sudjeluju u radu Europskog odbora regija.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017)

Tablica 19.: Kvalitativna matrica dionika - tijela nacionalne javne vlasti

Dionici i osnovne značajke	
Tijela nacionalne javne vlasti koja najviše prate ZPP: Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu, ruralnom razvoju, Odbor za poljoprivredu i Odbor za zaštitu okoliša Hrvatskog sabora, Ministarstvo financija, Ministarstvo turizma, Ministarstvo regionalnog razvoja, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, Ministarstvo zdravstva.	
Interesi	Utjecaj
Interesi povezani sa ZPP-om zakonodavne su prirode i njihova razina ovisi o obuhvatu nadležnosti u području ZPP-a. Ministarstvo poljoprivrede i prateće agencije imaju visoku razinu interesa s obzirom na to da je praćenje ZPP-a u njihovoj nadležnosti. Kod ostalih ministarstava i institucija kojima poljoprivreda nije primarna nadležnost ta je razina srednja prema visokoj i povećava se sukladno potrebi za suradnjom u dijelu ZPP-a.	S obzirom na to da se radi o institucijama koje određuju smjer ZPP-a na nacionalnom i europskom nivou, razina utjecaja ovisi o obuhvatu nadležnosti. Hrvatska ima Stalno predstavništvo u Briselu, u nadležnosti Ministarstva vanjskih i europskih poslova koje u području ZPP-a surađuje s Ministarstvom poljoprivrede. U obavljanju zadaća Stalnog predstavništva pomaže Odsjek za poljoprivredu i ribarstvo. Odsjek prati, priprema i sudjeluje u radu radnih skupina i odbora, u radu sastanka COREPER I te u radu Vijeća Europske unije za poljoprivredu i ribarstvo (AGRIFISH). Ministarstvo poljoprivrede svaki tjedan organizira koordinacijske sastanke (EU kolegij) na nacionalnoj razini te priprema podloge i predstavnike koji sudjeluju na sastancima u radnim tijelima Komisije i Vijeća. Vijeće donosi zakonodavstvo i održava redovite mjesečne sastanke na kojima prisustvuju ministri država članica ili njihovi zamjenici.

Izvor: Sinteza autora na temelju Bryson (2004), Bryson i sur. (2011) te EK (2017).

4.4. Rezultati treće faze: Analiza stajališta stručnjaka o dijalogu putem dubinskih intervjuja

Ispitanici su bili iz različitih ciljnih skupina (dva znanstvenika, tri istaknuta konzultanta, dva novinara, pet političara, dva državna službenika i tri predstavnika interesnih udruženja). Jedan ispitanik htio je ostati anonimn, dok su ostali dali suglasnost za objavu intervjua. Većina ispitanika ima više od deset godina iskustva u sektoru poljoprivrede, a vodilo se računa i o tome da većina ispitanika ima iskustvo s radom Ministarstva poljoprivrede: jedan novinar ujedno je bio i glasnogovornik u Ministarstvu poljoprivrede, dva znanstvenika, a dva konzultanta i predstavnici interesnih udruženja radili su ili rade na dužnosničkim funkcijama u Ministarstvu poljoprivrede.

4.4.1. Percepcija okvira dijaloga iz perspektive stručnjaka

Rezultati dubinskog intervjua pokazali su kako većina (15) ispitanika pokazuje nezadovoljstvo postojećim stanjem dijaloga. Ispitanici su najviše spominjali nedostatak kvalitetnog dvosmjernog dijaloga, slabu kulturu dijaloga, učestale izmjene propisa, slabe povratne informacije, nedostatak znanja i argumenata, slabu organiziranost, slab protok informacija, slabo planiranje, zatvorenost sustava, netransparentnost te neusklađenost s politikama EU-a. Svi dionici slažu se oko toga da su potrebna poboljšanja. Najveće kritike upućene su na račun slabog povrata informacija i loše dostupnosti podataka koji su potrebni za podloge, a najveće frustracije uzrokuju *ad hoc* funkcioniranje sustava i slaba pripremljenost sugovornika.

Tablica 20.: Prikaz rezultata dubinskih polustrukturiranih intervjua – percepcija okvira dijaloga

R.b.	Najčešći odgovori – Kod 2	Frekventnost ²
1.	Slaba organiziranost, nedostatak planiranja i učestale izmjene propisa	14
2.	Nedostatak kvalitetnog dijaloga i komunikacije	12
3.	Zatvorenost sustava i nedostatak javnih podataka	11
4.	Nedostatnost praćenja i nedovoljna uključenost u e-Savjetovanja	9
5.	Neusklađenost s dinamikom EU-a	9
6.	Slaba medijska povezanost	8
7.	Slab protok i nedostatak povratnih informacija	7
8.	Nedostatak financija	3

Izvor: Sinteza autora.

Slaba organiziranost, nedostatak planiranja i učestale izmjene propisa

Ispitanici smatraju kako je potrebno bolje organiziranje, kao i da teret komunikacije ne bi trebao biti na jednoj osobi, ministru, već na dobroj sinkronizaciji udruženja. Kao primjer dobrog povezivanja uzimaju HPK. Ispitanici smatraju kako nedostaje kvalitetno planiranje, zbog kojega se donose *ad hoc* odluke koje rezultiraju čestim izmjenama propisa. Za primjer uzimaju Zakon o poljoprivrednom zemljištu koji se mijenja u projektu svake dvije godine od osnutka Republike Hrvatske.

- *Najveći problem što se u ovoj državi sve svede na ministra, znači vi bi trebali imati izvrsnu komunikaciju s Ministarstvom, s „Marijom” jednom u pola godine ili jednom godišnje.* TT
- *Stvari stoje tjednima jer se netko nema vremena javiti i međusobno organiziranje ne postoji.* HH
- *Dakle, mora se brzo reagirati i bolje organizirati. Udruženja poljoprivrednika ne prate što se događa na EU razini.* MK
- *Znamo da nam je ta organizacijska povezanost ne baš najsretnija, osim Hrvatske poljoprivredne komore koja je jedan šešir, jedna kapa svega toga. U ovim sektorskim dijelovima, nema se baš o čemu tu puno pričati.* JČ
- *Imam dojam da to nije ništa planski, ništa dogovorno u suradnji s dionicima.* GB

² Frekventnost označava ukupnu brojnost sudionika koji su se referirali na specifičan problem.

- *Odluke su bile nekakve analize i nisu se donosile ad hoc ili po nekakvom osjećaju, sve odluke su se odvagivale dosta detaljno. DR*
- *Izgleda kao da mi ad hoc se bavimo nekim temama ili kad postanu preveliki problem ili kad nas natjera neka institucija EU-a da se izjasnimo, ali mi nemamo politički jasno zacrtane prioritete. TP*
- *I mislim da je vrlo malo proaktivnih mjera politike, uglavnom je to gašenje požara, odnosno ad hoc odrađivanje briselskih zakona. Kako i politika reagira vatrogasno i ad hoc, mislim da većina predstavnika tog civilnog društva reagira ad hoc kada dođe do nekakvog problema, onda idu u javnost, idu spram Ministarstva i tako dalje. DZ*
- *Pritom je važno da se prema EK ide sa jasnim i jedinstvenim stavom, a ne da se stajališta kreiraju ad hoc. MK*
- *Izmjene jednog propisa tri puta godišnje zapravo pokazuje da nema socijalnog dijaloga. A*
- *I kad bi se na taj način donosilo zakonodavstvo i kod nas, onda ne bi bili u situaciji da se „milijunti put” mijenja Zakon o poljoprivrednom zemljištu i da više nitko ni ne zna koje su odredbe na snazi, tko je zadužen za dodjelu poljoprivrednog zemljišta, po kojem modelu će se to raditi, a da ne govorim o nekim drugim segmentima. MP*
- *Najbolji primjer je Zakon o poljoprivrednom zemljištu koji je od osamostaljenja 16 puta mijenjan. Danas imamo ogromne državne površine koje se otimaju poljoprivrednicima, dijelimo se na male i velike. MK*
- *Iako smo već dovoljno dugo u EU i dalje nismo koordinirani. Nema komunikacije na dnevnoj bazi, nema informacija sa kojim stavovima ministar poljoprivrede ide u EK na Vijeće ministara, nema koordinacije s euro zastupnicima koje također treba informirati što je važno da komuniciraju i za što da se bore kada je riječ o hrvatskoj poljoprivredi. MK*
- *Tu je došlo do jedne disperzije sadržaja, u Ministarstvu poljoprivrede se izgubila tzv. administrativna memorija jer je velika fluktuacija ljudi. ŽJ*

Nedostatak kvalitetnog dijaloga i komunikacije. Većina ispitanika složila se kako određeni dijalog postoji, međutim smatraju ga tek pukim ispunjavanjem formalnosti u kojem su dokumenti u raspravi unaprijed definirani. Dijalog opisuju kao alibi, fiktivan, s nedostatkom kulture, trom, slab, nepostojeći. Smatraju kako bi institucije trebale inicirati i organizirati formalni dijalog s ciljem dobivanja stajališta dionika umjesto da sami dionici traže sastanke. Ispitanike smeta komunikacija u kojoj oni uvijek trebaju biti inicijatori. Smatraju kako je slaba percepcija dionika OCD-a i odgovornost dionika.

- *Hrvatska je ispoštovala tu proceduru, međutim moj je nekakav osjećaj da je to bila više formalnost nego li nekakav stvarni interes donositelja odluka i političara. DZ*
- *Neke stvari uglavnom su već predefinirane, a onda se dijalog primjenjuje više kao neki alibi, da, mi smo razgovarali itd. MNJ*
- *Trebao bi biti puno jači i mislim da ga treba inicirati Ministarstvo, a ne samo čekati da gomila tih udruga traži sastanke. ZB*
- *Mislim da taj dijalog ustvari ne postoji, on je fiktivan. MP*
- *Iskustva su takva da dijalog ne postoji, poljoprivrednici su jako malo informirani, gotovo nikako. IM*
- *Administracija možda u nekim područjima ne percipira dovoljno dobro dionike, a s druge strane, dionici odgovaraju na taj način da ne žele u nekim trenucima preuzeti odgovornost. TM*
- *Nacionalni dijalog je usporen, trom i neefikasan. MK*
- *Kulturu dijaloga, mi nažalost u Hrvatskoj nemamo. DZ*
- *Nema kulture komuniciranja. ŽJ*
- *Zbog loše komunikacije često ne koristimo pravilno EU fondove, posebice one na EU razini za koje poljoprivrednici i ne znaju da postoje. MK*
- *Često je komunikacija bila jednosmjerna ili oni su filtrirali ono što žele i ne žele. MP*
- *Mislim da zapravo ona neka suštinska komunikacija koja donosi neki rezultat dugoročno, ne postoji još uvijek. HH*

Zatvorenost sustava i nedostatak javnih podataka. Ispitanici izražavaju frustracije zbog nedostatka javnih podataka nakon održanih sastanaka povjerenstava, nedostatka statističkih podataka koji su potrebni za procjene i izradu podloga politika, ali i informacija o temama o kojima se razgovara na razini Brisela u tijeku pregovora. Pozivaju na transparentnost i izvještavanje javnosti o dogovorenim temama kako bi se dalo konstruktivnije prijedloge i pridonijelo boljem razumijevanju problema. Smatraju da sadašnji zatvoreni način povećava sumnju u transparentnost procesa.

- *Ministarstvo se djelomično otvorilo prema javnosti, ali može biti puno više nego što je to bilo do sada.* TT
- *Zatvoreni smo sustav, mislimo da smo najpametniji, da sve znamo i da to sve drugi znaju, a to generalno nije tako i trebamo jačati institucije uvjetno rečeno civilnog sektora bez daljnjeg, bez obzira na loše možda i komunikacije.* TT
- *Naše kolege iz Ministarstva hodočaste u Brisel na mjesečnoj bazi, a mi do danas nismo dobili nijednu informaciju što se događa, u kojoj fazi je ZPP.* ŽJ
- *Ja mislim da unutar institucija koje se bave čak i ima dijalog i da se izmjenjuju iskustva i to, ali da sami proizvođači zapravo jako malo znaju.* ZB
- *Mislim da bi rezultati sastanaka zakonski trebali biti dostupni, vidljivi, evo aktivni smo, radimo, bio je tada taj i taj. Ali, radni sastanak, mislim da je zaključni važan.* JK
- *Ako je stvar javnog interesa, onda sve treba biti transparentno. Javnost ima pravo na informaciju, znati što se razgovaralo, tko je razgovarao, tko je davao prijedloge, što je usvojeno, što je odbačeno. Mislim da svaka informacija može samo bolje pridonijeti boljem razumijevanju problema. Svako skrivanje od javnosti zapravo povećava sumnju u transparentnost procesa.* GB
- *Ključne razlike, da, prije svega transparentnost, da se vidi nakon što završe povjerenstva, tko je radio, kako je radio i što je radio.* JČ
- *Još uvijek smo mi u početnoj fazi gdje to što postoji, a što postoji opet nije transparentno.* JČ
- *Nedostaju kvalitetni podaci koji mogu služiti kao podloga za kreiranje politika i donošenje odluka.* MNJ
- *Podaci, doći do podataka, gdje su što su kako su. Još uvijek smo mi u početnoj fazi.* JČ
- *Ne možeš doći do podatka koliko državnog poljoprivrednog zemljišta ima, to je fenomen. Zašto je to tako i zašto nemamo javno objavljen nekakav minimum informacija?* ŽJ

Nedostatnost praćenja i uključenosti u e-Savjetovanja

Ispitanici ukazuju na prekratke rokove savjetovanja, kao i na potrebu za okruglim stolovima ili javnom raspravom u kojoj će biti jasno objašnjeno o čemu se raspravlja. Smatraju da je e-Savjetovanje dobar alat, ali sam nije dovoljan, a ističu i potrebu za obukom za korištenje alata.

- *Nitko to ne prati, ili samo rijetki. Rokovi e-Savjetovanja su ponekad jako kratki. MK*
- *Obrazloženja sa e-Savjetovanja je po principu „da, ministre”. Ne prihvaćamo zato što ne prihvaćamo, bez objašnjenja. IP*
- *Mi imamo primjere na svim razinama da na e-Savjetovanja se nitko ne javlja jer to je tako i postavljeno na tim stranicama. JK*
- *Mislim da za neke ključne zakone i pravilnike bi ipak trebalo pristupiti detaljnije. MNJ*
- *Mislim da je e-Savjetovanje jedan vrlo dobar alat. Pitanje koliko je to dovoljno je nešto drugo. JČ*
- *Nije dovoljno, to potvrđuju i naši redovni sastanci sa predstavnicima iz sektora, potvrđuju i po određenim sektorima, dugogodišnja praksa Ministarstva poljoprivrede da postoji određena razina sektorskih zajedničkih radnih skupina. TM*
- *Smatram da je e-Savjetovanje početak, da bi trebali biti i provedeni okrugli stolovi. A*
- *Mislim da bi bilo važno da se u samom procesu izrade zakonodavstva uključe ljudi koji dolaze iz sektora. MP*
- *U Hrvatskoj treba obrazovanja još puno da bi se e-Savjetovanje moglo konzumirati kao jedini oblik komunikacije. DR*

Neusklađenost s dinamikom EU-a

Većina ispitanika smatra kako vlada nerazumijevanje politika EU-a među civilnim dionicima, nedostatak alata za praćenje politika te nedovoljna usklađenost s dinamikom EU-a, osobito novog programskog razdoblja. Ispitanici smatraju kako je briselski jezik previše birokratski i nepoznat poljoprivrednicima te se često ne osjećaju dijelom EU-a. Ekološke organizacije smatraju naprednijima u razumijevanju politika EU-a, a jedan od ispitanika smatra da je njihova prednost u tome što imaju veće mogućnosti financiranja kroz projekte i članstva. Ispitanici smatraju i kako EU ima dugogodišnje iskustvo u komuniciranju politika, a RH je u tome tek na početku.

- *Premalo je dijaloga s ostalima oko svih pitanja vezanih uz ZPP i ovo novo programsko razdoblje. ZB*
- *Nismo dovoljno usklađeni s dinamikom na razini Europe. MNJ*
- *Europska komisija je ogroman birokratski aparat koji komunicira vrlo često nerazumljivim birokratskim jezikom koji obični poljoprivrednici ne razumiju i nije jasno koja je uloga kojih institucija te naši poljoprivrednici nemaju osjećaj da su dio EU. MK*
- *Dio poljoprivrednika je shvatio priču, ali nekad stječem dojam da ljudi misle da nismo u EU i nisu zapravo prihvatili sve one benefite koje Unija nosi pogotovo u segmentu poljoprivrede. TT*
- *Europa ima jednu razvijenu komunikaciju, ima razvijene alate za tu komunikaciju. Mi smo tu nažalost još uvijek na samim počecima i definitivno je komunikacija ono što kod nas ne postoji. JČ*
- *Imam isto tako i dosta iskustva sa, recimo organizacijama koje promiču i lobiraju za ekološku poljoprivredu. Tu je dosta dobra koordinacija. Financiranje se vrši iz dva izvora, jedno je članstvo i europski projekti. DZ*
- *Sadašnja komunikacija između institucija nije dobra. Ministarstvo poljoprivrede i sve prateće Agencije nedovoljno transparentno komuniciraju odluke iz Europske komisije i ne održavaju redovite sastanke sa poljoprivrednim udrugama. MK*
- *Mi trebamo tijekom svog mandata polako razumijevati europske politike. Prema tome i komunikacija EK, pogotovo prema novoosnovanim Vladama, političkim opcijama koje ulaze u strukture je po meni nedostatna. TP*
- *Na terenu je situacija takva da veći dio poljoprivrednika zapravo ne razumije niti srž niti bit niti možda neki sam pojam ZPP-a. TT*

Slaba medijska povezanost. Ispitanici smatraju kako mediji imaju važnu ulogu u dijalogu na način da budu kao most informacija prema terenu. Međutim, problem prema njihovom mišljenju nastaje što mediji uglavnom traže senzacionalističke naslove i teme kako bi povećali čitanost. Iz tog razloga ona udruženja koja su najglasnija, ali ne nužno i legitimna, dobivaju najviše medijskog prostora.

- *Novinari koji ne prate detaljno poljoprivredu su željni nekakvih senzacionalističkih izjava i zato su možda skloniji razgovarati s predstavnicima udruga koji su glasni.* GB
- *S obzirom daimamo takav šum u komunikaciji i da se svako malo sazivaju konferencije različitih i stranaka i udruga ljudi zapravo gube pravi smisao onoga što se zapravo događa i što se razgovara.* GB
- *U medije vam je otišlo da je predstavnik Podravke izjavio da u Vegeti nema ni jedan jedini proizvod iz Hrvatske, a tamo je bilo na toj raspravi puno kvalitetnih stvari.* ZB
- *Mediji slabo prate i pišu o tome.* MK
- *Mediji funkcioniraju na način da im je netko zanimljiv, ili dobro galami, ima neobičnu osobinu i odjednom netko nešto priča.* HH
- *Mi imamo medije koji nedovoljno razumiju probleme hrvatske poljoprivrede.* JK
- *Tu bi trebalo definitivno bolje regulirati koje udruge su legitimne i koji mogu predstavljati poljoprivrednike. Koje su nastale isključivo radi medijske promocije i možda drugih interesa pojedinaca, a ne cijele grupacije koju bi trebali zastupati.* DZ
- *Dio ljudi tu isto vidi nekakvu platformu za medijske istupe, postaju odjednom važni, na televiziji su, idu na sastanke s političarima i tako dalje.* GB

Slab protok i nedostatak povratnih informacija

Ispitanici se kritički osvrću na protok informacija, osobito analizu učinaka održanih sastanaka i nedostatak povratnih informacija. Smatraju kako informacije ostaju u sustavu, u uredima državnih službenika, a s druge strane postoji velika potreba za informacijama na terenu.

- *Vidite veliku glad naših poljoprivrednika za informacijom, a realno sam sustav im ne daje.* TT
- *Mi nakon razgovora nažalost nemamo niti analizu učinaka tih razgovora.* DR
- *Jako veliki broj informacija ostaje unutar Ministarstva poljoprivrede i naši poljoprivrednici za njih ne znaju ili za njih doznaju tek kada stupe na snagu Uredbe koje imaju direktan utjecaj na njih i njihov posao.* MK

- *Pokušavala sam doći do povratne informacije jer Ministarstvo tu povratnu informaciju nije davalo.* MP
- *To je možda problem u Hrvatskoj zato što jednostavno nema nekakvog organiziranog sustava prenošenja informacija.* GB
- *Kolanje informacija koje imamo je katastrofalno.* A
- *Informacije često ostanu u uredima službenika Ministarstva poljoprivrede.* MK

Nedostatak financija. Nekoliko ispitanika istaknulo je problematiku financiranja dijaloga s civilnim sektorom.

- *Vi nemate na razini javnog novca nekakve značajnije izvore financiranja koji bi omogućili udrugama da djeluju.* DZ
- *A svi bi informaciju, i odmah informaciju, na nažalost to se plaća jer ljudi to ne mogu raditi volonterski.* JČ
- *Mislim to se osniva i onda naravno traži financiranje, mislim to je sve zapravo skupo.* ZB

4.4.2. Percepcija o dionicima u dijalogu iz perspektive stručnjaka

Tablica 21.: Prikaz rezultata dubinskih polustrukturiranih intervjua – percepcija o dionicima.

R.b.	Najčešći odgovori – Kod 2	Frekventnost
1.	Nedostatak znanja i savjetovanja	16
2.	Slaba koordinacija	10
4.	Nejasan i netransparentan odabir	8
5.	Politizacija udruženja	8

Izvor: Sinteza autora.

Nedostatak znanja i savjetovanja. Ispitanici smatraju da savjetodavna služba kao važna karika u prijenosu znanja nije u koraku s novim poljoprivrednim politikama i praksama te da su prije bili proaktivniji i prikupljali stajališta s terena koja su se mogla koristiti kao podloge. Zamjeraju što je postala administrativna i odmaknula se od struke. Ispitanici su se osvrnuli na ulogu znanosti. Smatraju da znanost nedovoljno diže svoj glas u zajednici, ne koristi istraživanja u primjenjive svrhe, ne prati dovoljno trendove na razini EU-a te bi ih više trebalo uključiti u rasprave. Ispitanici smatraju i da se zbog slabe educiranosti dionika u dijalogu ne koriste kvalitetni dokazni argumenti koji mogu pomoći, što rezultira negativnom percepcijom donositelja odluka o prijedlozima koji se nude kao rješenja. Dio ispitanika smatra kako udruženja nemaju ljudske i materijalne kapacitete za praćenje politika koji su potrebni za dijalog. Smatraju kako proizvođači nemaju vremena za aktivnosti lobiranja jer su previše zauzeti svojim poslovima oko gospodarstva.

- Tu lutamo i tu smo sada došli na dno po meni, sa organizacijama to jest prema savjetodavnoj službi, a to znači prema poljoprivrednicima. JK*
- Oni jesu služili i pružali su podlogu možda za kreiranje u smislu nekih informacija sa terena i to, ali ne sjećam se da su oni bili aktivni. MNJ*
- Savjetodavna služba koja je po meni trebala ostati izdvojena kao takva i možda više stručna, a pretvorena je puno više u jednu administrativnu ulogu. TP*
- Nisam sigurna koliko ti savjetodavci mogu pratiti korak poljoprivrede jer od onih početnih ratarskih kultura i od one početne poljoprivrede u koju su se oni obrazovali velik broj tih ljudi ne govori ni jedan strani jezik i ne znam koliko ti ljudi su uopće kompetentni da bi uveli hrvatsku poljoprivredu u 21. stoljeće. A*
- Savjetodavna služba kao takva je apsolutno neprimjerena izazovima pred kojima jesmo. RH*
- Ja tu nemam dobra iskustva. Ja sam zvala predstavnike fakulteta da pomognu i da se uključuju u rješavanje. Manje više uglavnom šutili. ZB*
- Znanstvena zajednica je često sjedila, a nikad nije digla glas nekih smjernica. RH*

- *A što se tiče znanosti, također još uvijek nije to ono što se radi u Europi i svijetu. Iako postoji težnja od samih znanstvenih institucija da naprave jači iskorak u primijenjeno istraživanje.* TM
- *Pa u raspravu o ZPP-u definitivno bi trebalo uključiti.* RH
- *Vijeće za istraživanje izgubilo je onu svrhu koju je imalo izravno kada je to organizirano i postavljeno. Svrha je bila proizvodnja novih znanja i dijalog, a ti si imala proizvedene nekakve rezultate koji su završavali u ladicama.* HH
- *U većini slučajeva ti sastanci nisu bili argumentirani, oni su uvijek bili u povijesti. Stalno imamo u tim sastancima povijest, mi propadamo, mi ne valjamo, mi ne radimo, mi nemamo dovoljno novaca, mi nismo usklađeni.* DR
- *Mislim da sami poljoprivredni proizvođači još uvijek nemaju do kraja dovoljno znanja i uopće dovoljno znanja o percepciji same ZPP na nekoj široj razini niti značenja. Čak niti danas, samoj Vladi u ostalim resorima ne postoji dovoljno poznavanja što to sve znači.* ZB
- *Situacija nije dobra, promiče nam sadržaj. Jedva smo se "ushemili", uskočili u EU vlak i postoji bojazan da ćemo opet iz njega ispast za iduće programsko razdoblje. Kao da je znanja manje.* ŽJ
- *Jedna od stvari je bila možda ta nedovoljna educiranost. Nije se ni kretalo sa nekom željom da se o tim rješenjima raspravlja, nego se odmah krenulo sa tim da ta rješenja uništavaju nekoga ili nešto bez zaista kvalitetnih argumenata.* MNJ
- *Trebamo svi potaknuti savjetodavce, jer oni bi upravo trebali biti ta spona između znanosti i primjene, prakse, poljoprivrednika. Mora biti striktnije i mora biti jače na terenu. To sigurno ne može napraviti sedmero ljudi u savjetodavnoj na području Virovitičko-podravske županije, obraniti 9 000 poljoprivrednika.* TT
- *Ono što mislim da je veliki problem, što gotovo niti jedna od tih udruga nema profesionalce, što znači ljude koji su a) obučeni, b) znaju i c) imaju vremena i novca za to.* DZ

Slaba koordinacija. Ispitanici su se izrazito kritički osvrnuli na koordinaciju udruženja. Smatraju kako su udruženja podijeljena, disperzirana, ponekad u sukobu interesa. Događa se da se unutar istih udruženja izražavaju različita stajališta ili su nedovoljno pripremljena za pregovore, što u očima donositelja odluka izgleda neozbiljno i neargumentirano.

- *Loš primjer komunikacije izvršne vlasti i civilnoga društva i struke.* ŽJ
- *Mislim da udruživanje nije koordinirano.* JK
- *Jedna od stvari je bila možda ta nedovoljna educiranost.* MNJ

- *Definitivno potrebna je bolja koordinacija poljoprivrednih proizvođača. JČ*
- *Nisu potpuno koordinirani, potrebna je još bolja koordinacija. Imamo primjere da pojedina udruženja izađu sa nekim prijedlozima, s nekim zahtjevima, ne samo prema Ministarstvu nego prema državnim institucijama bez da se prethodno koordiniraju i onda ne zna lijeva što radi desna. Tu nam je potrebno poboljšanje. TM*
- *Imate dva Hrvata, imate tri stranke. Mislim da je njihova karakteristika jedna velika disperziranost, ne koordinacija, čak svađa, djelimično sukob interesa. DZ*
- *Poljoprivredna komora ima određene predstavnike u pojedinim sektorima, koji zastupaju svoje interesne grupacije. Međutim, mislim da je to sve nedovoljno organizirano i nedovoljno koordinirano. GB*
- *Oni koji su normalni i koji dovoljno rade ne bave se djelovanjem kroz razne udruge, saveze. Možda bi imale smisla da imamo jednu, dvije ili tri institucije formalne ili neformalne koje nešto rade, ali ovako to se sve svede na onu gomilu budalaština. Pokušali smo s HPK i ja mislim da ni tu nismo uspjeli i da ni nećemo. TT*
- *HGK i HPK svi jedni druge gledaju kao konkurenciju. Onda kažem interesi su svugdje, a uglavnom su interesi velikih iz razloga što su jači, financijski teži, na drugačiji način artikuliraju svoje interese. TT*
- *Moja rečenica što sam vam rekao da su „politički obojene”, one nisu koordinirane, one rade svaka svoju ulogu, one imaju svaka svoju neku misiju. Mislim da je zajedničke crte jako teško naći. RH*

Nejasan i netransparentan odabir. Ispitanici priznaju ili ukazuju na nejasan odabir dionika za potrebe dijaloga. Izražena je frustracija kod onih koji su obnašali dužnost jer ne vjeruju postojećim strukturama udruženja. Smatraju kako zapravo samo uski krug ima pristup donošenju odluka, što može otvoriti vrata za netransparentno odlučivanje. Neki od ispitanika imali su iskustva s pritiscima dionika te smatraju da bi oni bili manji kada bi se osigurala jasna procedura za njihov izbor.

- *Ponekad se na političare vrše nenormalni pritisci koji bi u stvari možda bili manji kad bi postajala neka procedura i kad bi se znalo tko kod koga dolazi na sastanak te po kojem pitanju.* MP
- *Svaki ministar je imao svoj krug kojem se obraćao. Mi koji smo bili u sustavu nismo znali koji je razlog da baš sad ti ljudi svaki drugi dan dolaze u kabinet ili su na sastancima, radnoj skupini za meso, mlijeko ili industriju.* HH
- *Često su se pozivali „podobni” ili „poslušni”, a ignorirali oni koji imaju drugačije stavove. Zato je važno da se organizacijski definira tko zastupa poljoprivrednike i kako, zašto. Ako će svaka Vlada imati svoje udruge i svoje čelnike udruga, onda ćemo i dalje biti kao guske u magli, hipotetski rečeno.* MK
- *Znam da je to prije bilo obavijeno velom nepoznanice, u zadnji čas bi se stvari organizirale. Nisam bio siguran kako su odabrani na nekim radnim skupinama na kojima sam učestvovao. Mislim da vjerojatno ima i dalje prostora za poboljšanje u našem internom dijelu.* HH
- *Nije još uvijek jasno na koji način se u stvari formiraju pojedini odbori unutar samog MP i povjerenstva koja odlučuju o pravilnicima, natječajima i nekim podzakonskim aktima koje Ministarstvo objavljuje.* MP
- *U tom smislu bi trebalo uspostaviti transparentna pravila, raspisati natječaj i učiniti te podatke dostupnima. Način na koji se to sad bira je netransparentan.* MP
- *Prvenstveno ovdje Ministarstvo najčešće odabere jedan uži krug ili sad neću reći da je to politička odluka tko mi paše pa ću njega odabrati, ne uključuju se znači oni svi čimbenici koji bi trebali biti uključeni.* RH
- *Kako iz te mase od 1.000 ili 2.000 nečega naći 20 ljudi koji imaju nekakva znanja.* TT

Politizacija udruženja. Nekoliko ispitanika smatra da su udruženja izrazito politički obojena te predstavljaju interese tih politika, ali bez sadržaja. Percepcija o politizaciji udruženja uzrokuje nepovjerenje kod sugovornika, osobito ako je iz suprotnog političkog opredjeljenja. Nekoliko ispitanika smatra da je od izuzetne važnosti depolitizacija udruženja kroz postavljanje zajedničkih ciljeva i transparentnost u komunikaciji, te da to može dati rezultate.

- *Imamo potrebu da svatko ima svoju udrugu koja nekada zbog nedostatka kvalitetnih promišljanja unutar malog broja članova izgubi vjerodostojnost. Onda postane i političko prepucavanje. RH*
- *Moje iskustvo je da su te udruge dolazile sa političkim porukama svojih političkih mentora, a tu komunikacija nije baš jednostavna. DR*
- *To je užasno velik broj asocijacija, udruga, koje uglavnom nemaju sadržaj. To su nekakve organizacije polu-političke orijentacije koje sadržajno ništa ne rade. Ne razumijem njihovu ulogu. ŽJ*
- *Zbog toga držim da ove političke igre Komore nisu dobre, svaka politička opcija želi se okoristiti, a onda su to iskoristili veliki proizvođači koji su se organizirali u Komoru putem Komore kao udruge. Nameću svoja pitanja, svoje prioritete i danas Hrvatska poljoprivredna komora držim da nije ono što smo mi željeli i što mislim da bi trebala biti. JK*
- *Ponekad ti dionici predstavljali su neke interesne skupine i nastupali u političke i možda neke gospodarske, nečije privatne gospodarske interese. MNJ*
- *Previše je privatnih interesa koji se rješavaju nekim drugim kanalima, a ne institucionalno što stvara dojam neravnopravnosti malih proizvođača u odnosu na velike ili politički podobne. MK*
- *Ono što ja u svakom slučaju mislim je da je vrlo bitno da Komora kao predstavnik prije svega proizvođača bude nezavisna od Ministarstva, od politike. Komora je uvijek bila na neki način produžena ruka politike i kadrovski i u svakom drugom pogledu, ali dugoročno gledano to nije dobro jer proizvođačima to neće riješiti problem. DZ*
- *Depolitizacija udruga, zajednički ciljevi, bolja komunikacija, transparentnost u komunikaciji i analiza postignutih rezultata periodična bi dala rezultat. DR*

Ključna udruženja

Od ispitanika se tražilo da nabroje udruženja prema sektorima koja im prva padnu na pamet. Veći dio ispitanika jedva je mogao nabrojati pet udruženja, a još manje interes ili utjecaj istih na donošenje poljoprivrednih politika. U Tablici 22. izdvojena su udruženja koja su ispitanici najčešće spominjali. Ispitanici vide HPK kao ključnu organizaciju koja bi trebala okupiti ostale i pomoći oko koordinacije.

Tablica 22.: Ključni dionici prema stručnjacima

• Gotovo svi ispitanici rekli su da je za ZPP HPK ključna organizacija u civilnom sektoru koja prati tu politiku, a zatim se spominju redom HGK i Udruga Život.
• Za međunarodnu trgovinu najviše se spominju HGK, HPK i HUP.
• Za sektore najviše se spominju HPK, HGK (u vinogradarstvu i ribarstvu), Hrvatski pčelarski savez, Hrvatska voćarska zajednica, Zajednica udruga hrvatskih povrćara, HUSIM – središnji savez hrvatskih uzgajivača simentalca, Udruga Drava-Sava, Hrvatski mljekarski savez (mljekarstvo), Viro (šećer), Drvni klaster (šume) te Hrvatski savez svinjogojaca.
• Uočena je velika disperziranost mišljenja u sektorima maslinarstva, govedarstva, vinogradarstva, u kojima je svaki ispitanik nabrajao svoja udruženja.
• Uočeno je nepoznavanje udruženja u sektorima za ovčarstvo i kozarstvo, peradarstvo, ekološku poljoprivredu i ljekovito bilje, u kojima se većina ne može sjetiti nijednog udruženja osim jedne osobe u peradarstvu.
• Prilikom ispitivanja primijećeno je kako ispitanici miješaju civilni sektor s institucijama (npr. Hrvatske šume su stavili u kategoriju civilnog sektora te često spominju predstavnike umjesto udruženja.

Izvor: Sinteza autora.

Nekoliko izjava:

- *Smatram da je Hrvatska poljoprivredna komora ključna institucija koja bi trebala artikulirati interes svih udruženja te bi Ministarstvo poljoprivrede u donošenju odluka i stajališta više trebalo uvažavati stavove HPK.* MK
- *Izdvojio sam ove dvije institucije, odnosno dvije asocijacije preko kojih u najvećem dijelu nastupaju poljoprivrednici sa svojim zahtjevima, znači Hrvatska poljoprivredna komora i Hrvatska gospodarska komora.* TM
- *HGK ima dosta resursa, znači oni imaju jako puno ljudi koji su u mogućnosti prikupljati i informacije sa terena, raditi razne analize, oni mogu biti vrijedan izvor informacija. HPK koja ima udruge samih proizvođača isto tako može biti suport Ministarstvu da dobije dovoljno informacija o onome što ga muči.* ZB

4.4.3. Percepcija mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga prema standardu EU-a iz perspektive stručnjaka

Tablica 23: Prikaz rezultata dubinskih polustrukturiranih intervjua – percepcija mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga

R.b.	Najčešći odgovori – Kod 2	Frekventnost
1.	Redoviti dijalog i <i>bottom-up</i> pristup	16
2.	Jačanje kapaciteta udruženja i formiranje koordinacijskog tijela	12
3.	Uspostava jasnih kriterija odabira dionika	11
4.	Edukacija i korištenje primjera dobrih praksi	10
5.	Javnost podataka i informiranje	10
6.	Uspostava Registra transparentnosti	9
7.	Jasna zakonodavna pravila	7

Izvor: Sinteza autora.

Redoviti dijalog i komunikacija kroz *bottom-up* pristup. Ispitanici predlažu redoviti dijalog koji će omogućiti snažniji dijalog s Ministarstvom poljoprivrede, prema primjeru CDG-a Europske komisije, koji će imati osigurano financiranje i biti podijeljen prema sektorima. Jedan od ispitanika stavlja naglasak na jačanje kapaciteta Nacionalne ruralne mreže koja je rasprostranjena diljem EU-a i na nacionalnom nivou. Ispitanici su mišljenja kako bi se trebalo spustiti na teren i komunicirati s inspekcijama kako bi se izbjegla neprimjenjivost pravnih akata. Komunikacija bi prema njihovom mišljenju trebala biti bliskija, pravovremena i sposobna pratiti nove politike.

- *Odbori u HPK trebali bi se sastati jednom mjesečno ili prema potrebi, te jednom mjesečno organizirati sastanke sa čelnim ljudima Ministarstva. Koordinacijsko tijelo trebalo bi tjedno imati sastanke o aktualnostima na EU razini.* MK
- *Jedino je logično da se sastaju po sektorima jer ne možemo očekivati od ljudi koji se bave određenim sektorom da poznaju probleme drugih sektora. Za nekakve horizontalne stvari bi trebala druga garnitura ljudi.* ŽJ
- *Naravno da službena politika ona pozitivna službena politika mora poticati da oni se međusobno povezuju, da budu što snažniji i da imaju zajedničke stavove i da o tim stavovima pregovaraju kako s hrvatskom Vladom tako isto ako negdje predstavljaju Republiku Hrvatsku na sastancima u Bruxellesu.* TP
- *Osnivanje civilnih grupa ne bi bilo loša ideja, samo ne znam koliko bi to u našim uvjetima funkcioniralo. Što god da okreneš i kuda god da kreneš, staneš na financijama, da bi nekoga ili nešto organizirao, moraš imati novac.* JČ

- *Možda mogu istaknuti Nacionalnu ruralnu mrežu gdje smo mi kao predstavnici svih zemalja članica uključeni. Ovo je platforma za rad onih institucija gdje su one preko svojih predstavnika uključene. TM*
- *Potrebno je uspostaviti na razini Ministarstva bolji dijalog, bolji način komunikacije pa u konačnici nije na odmet da sve te dobre prakse prenesemo i na naš rad u Ministarstvu, pa i na sam Registar. TM*
- *To bi trebao biti pojačan dijalog između samog Ministarstva, onoga što oni rade, što predlažu, što se predlaže i kroz EU komisiju i kroz Odbore. Da se to prenosi pravovremeno na sudionike i kroz HPK. ZB*
- *Mora biti striktnije i mora biti jače na terenu. TT*
- *Svakako bih i uspostavila dijalog sa inspekcijama koje najviše znaju stanje na terenu i primjenjivost. A*
- *Jedino je logično da se sastaju po sektorima jer ne možemo očekivati od ljudi koji se bave određenim sektorom da poznaju probleme drugih sektora. ŽJ*
- *Da ide nekakav pristup bottom-up, tako da se zapravo sa njihove strane dobiju najbitnije informacije koje bi se kasnije trebale pretočiti u Programe ruralnog razvoja, u nekakve prioritete koje ima Europska Komisija za razvoj poljoprivrede. GB*
- *Komunikacija mora biti bolja, tješnja, protočna i sve relevantne informacije bi trebale biti na stolu i pravovremeno kako bi mogli najbolje zastupati interese naših poljoprivrednika. MP*
- *Jednu potpunu promjenu paradigme u komunikaciji prema van. Ne bih htio pričati o potporama, samo bih htio pričati o znanju, tehnologiji, budućnosti. HH*
- *Nama kao novinarima bi bilo lakše da točno znamo koji su predstavnici koji zastupaju koju interesnu grupaciju, da znamo točno koliko poljoprivrednika zastupaju, da ti poljoprivrednici stoje iza toga što njihovo vodstvo kaže. GB*
- *Potrebno je redovno organizirati sastanke te kroz medijski prostor više objašnjavati što se događa na razini EU i koji su naši stavovi. MK*
- *Mislim da na tom području treba puno više raditi s medijima da bi se upoznali u vrijednosti, važnosti i pomogli naći bolji dijalog. JK*

Jačanje kapaciteta udruženja i formiranje koordinacijskog tijela

Dio ispitanika vidi HPK kao instituciju koju treba ojačati kako bi pomogla u koordinaciji udruženja. Dvoje ispitanika smatra kako bi lokalne akcijske grupe trebale biti važna karika u komunikaciji s terenom. Nekoliko ih smatra kako je za jačanje kapaciteta udruženja važno adekvatno financiranje, edukacija i upućivanje civilnog sektora za rad na terenu.

- *Prvo se Komora unutar sebe mora kapacitirati, pokazati ozbiljnost, da bi joj druge udruge i savezi vjerovali, da bi bila vjerodostojna. MP*
- *Novim ovim zakonom o poljoprivrednoj komori smatram da bi HPK trebala postati ključ i ključna točka koja će koordinirati takve udruge, koja će i te udruge putem Komore zastupati prema Ministarstvu. RH*
- *Znači prvenstveno se čovjek mora baviti poljoprivredom, ali je pritom dobro da je mlađa osoba, da razumije do koje mjere Hrvatska može utjecati, da razumije uopće položaj RH na razini EU. A*
- *Mislim da LAG-ovi jesu jedan važan tu segment, jer oni zaista najbolje poznaju teren. MNJ*
- *Možda bi ta platforma, Nacionalna ruralna mreža, bila dobra za nešto takvo, ali ne svake dvije godine nego svake godine. TM*
- *Sve te grupe bih zapravo uključio u dijalog i jednom u tri mjeseca ili jednom u četiri mjeseca bih imao nekakve sastanke s njima. Ako ne bih to uspio, svakako bi ih stimulirao ili vjerojatno bi trebalo iznaći isto tako financijska sredstva. DZ*
- *Izvor financija je uvijek najbitnija stvar. To bi bilo da Ministarstvo još više znači uključiti u edukaciju i upućivanje civilnog sektora za rad na terenu. JČ*
- *Treba imati informaciju o svim politikama pa da i ono što nam možda i ne sviđa. TP*
- *Potrebno je imati koordinacijsko tijelo svih dionika koji bi se tjedno sastajali i koje bi se trebalo stalno informirati o novostima iz EK vezano za promjene u sektoru. MK*
- *Mislim da bi zadaća Hrvatske poljoprivredne komore bila ta da uspostavi jednu tješnju koordinaciju između udruga i saveza. MP*
- *Ministarstvo poljoprivrede treba o svim važnim informacijama izvijestiti Koordinacijsko tijelo, ako je to HPK, onda bi nakon svake odluke, odbora, trebalo sazvati sastanak, informirati što se usvojilo na razini EK ili što je u pripremi. GB*
- *Definitivno treba raditi da se neke stvari planski dogovore, da bude bolja struktura, bolja organizacija i da se možda ljudi unaprijed mogu pripremati za svoje neke prijedloge koje imaju. GB*

Uspostava jasnih kriterija za odabir dionika. Jedan od prvih kriterija koji predlažu stručnjaci je legitimnost udruženja, a zatim broj članova, aktivnosti udruženja, ali i stručnost. Nekoliko sudionika spominje HPK kao glavno udruženje koje bi trebalo umrežiti i dati najkvalitetnije dionike.

- *Prije svega potrebno je izvršiti popis svih legalnih udruga i udruženja proizvođača, kada budu imali svoja legalno izabrana tijela, svoju bazu članova i statute te kad se bude znalo koga i zašto zastupaju.* MK
- *Gledali bi broj članova, nekakvih aktivnosti, je li ta organizacija aktivna, pasivna, isto tako nekakve aktivnosti koje su imali u prošlosti. Također, ono što bih ja gledao je konstruktivnost.* DZ
- *Rangiraju po tome koliko članova imaju i koliki volumen nečega imaju.* HH
- *Treba vidjeti tko koga zastupa, koliko članova određena organizacija ima, što ti članovi posjeduju i s čime se bave, koja je njihova relevantnost u zahtjevima. Mislim da je najjednostavniji način da u stvari Komora bude prepoznata kao organizacija koja je relevantan sugovornik i onda da se kroz Komoru kanaliziraju i kroz komorska tijela i Odbore po pojedinim sektorima najkvalitetniji ljudi.* MP
- *Postaviti neke kriterije, od broja članova, broja ili količine proizvodnje koju oni predstavljaju ako govorimo o nekakvim poljoprivrednim udrugama.* MNJ
- *Broj članova i aktivnost određene organizacije/udruga u radu određenih tijela Ministarstava, javnosti, prezentacije, iznošenje problema itd.* TP
- *To se može vrlo jednostavno razlučiti. To bi trebala razlučiti Komora. Tko su njeni članovi koji su spremni razgovarati na temelju argumentacije.* DR
- *Trebalo bi uspostaviti transparentna pravila, raspisati natječaj i učiniti te podatke dostupnima. Način na koji se to sad bira je netransparentan. Ne da ja ne razumijem proces kako su izabrani ti predstavnici u različite Odbore Ministarstva nego to ne razumiju ni ti predstavnici koji su izabrani. Oni ne razumiju koja je njihova uloga jer se njihov glas ne uvažava.* MP
- *Prije svega on mora iza sebe imati neku platformu ili nešto što ga dokazuje kao kvalitetnog proizvođača i kvalitetnu osobu koja može pregovarati u ime bilo sektora ili udruge.* DR
- *Uključiti stručne ljude, stvarno stručnjake toga područja, neovisne o svemu osim o struci i transparentnost da se vidi što, tko je i kako je radio.* JČ
- *Mora postojati neki kriterij, ili broj aktivnih članova, neko rangiranje ili tri karakteristike, pa daš bodove i odabereš njih deset, plus naravno Komora.* HH

Edukacija i korištenje primjera dobrih praksi. Većina sudionika smatra kako primjeri dobrih praksi dijaloga već postoje i mogli bi se primijeniti i kod nas. Kao pozitivne primjere navode od država Austriju, Sloveniju, Mađarsku, Nizozemsku. Što se tiče organizacija, dobre primjere prakse ispitanici vide u najpoznatijoj europskoj poljoprivrednoj organizaciji COPA-COGECA. Jedan od ispitanika naveo je primjer kako organizacije angažiraju stručnjake da im naprave stručne analize, plate ih i te analize koriste tijekom pregovora.

- *Prilikom ulaska u EU sve oko ZPP komunicirano je po cijeloj Hrvatskoj na posebnim tribinama i predavanjima, te je Ministarstvo tada objavilo sva ključna pitanja i dogovore i javno objavilo na internet stranicama.* MK
- *Primjer dobre prakse dijaloga su tematske sjednice Saborskog odbora za poljoprivredu koje onda budu pokretač nekih drugih rasprava. To vrlo često bude okidač Ministarstvu da pokrene neke svoje aktivnosti.* IP
- *U okviru pripremnog sastanka u –COPA-COGECA-i mi dobijemo materijale prije, koje imaš priliku pregledati, proučiti i tako dalje, tako da ideš sa nekim stavovima tamo. Mislim da je to stvarno fantastično.* JČ
- *Dio europskih organizacija, kada imaju problem, a ne znaju ga same riješiti, često puta angažiraju nekakve ili institute ili konzultante ili tako dalje, daju im 10, 20 tisuća eura da im odrade nekakvu studiju, analitiku, analizu. To je isto nešto čega kod nas baš i nema.* DZ
- *Vidio sam u Belgiji dobre primjere, ali i u Nizozemskoj. Među proizvođačima se napravi anketa koje su top tri teme, top tri problema koja njih muče. Kada se napravi anketa među 10 000 proizvođača, vi dobijete jednu dosta dobru realnu sliku što je problem.* DZ
- *Dovoljno je otići kod naših susjeda u Sloveniju, Austriju ili Mađarsku i vidjeti kako njihove institucije cijene i poštuju svoje proizvođače, svi djeluju zajedno, sa istim stavovima i istim ciljem da zaštite svoje ruralne krajeve i svoju proizvodnju.* MK
- *Austrija ima veliku tradiciju komore i možda su čak u tome pogledu drugačiji u odnosu na druge zemlje te kod njih to dosta dobro funkcionira.* DZ
- *U okviru Odbora za poljoprivredu i ruralni razvoj pozivaju predstavnici COPA-COGECA-e, ali i CEJA-e te drugih organizacija koje brinu o poljoprivrednicima i različitim skupinama poljoprivrednika. Oni ne samo da su pozvani na Odbor gdje im može biti omogućeno da se obrate pojedinoj temi, nego su često sudionici saslušanja koje Odbor organizira. Kad god se donosi neko novo zakonodavstvo ili politika ili kad IPRS služba u Parlamentu provodi određena istraživanja.* MP
- *Trebalo bi vidjeti te europske modele, kako oni to rade.* MNJ

Javnost podataka i informiranje

Većina smatra da podaci trebaju biti javni. Nekoliko ispitanika smatra da ne treba sve biti detaljno objavljeno na stranicama već samo zaključci i da u početne procese ne bi trebali biti uključeni novinari, kako ne bi dolazilo do prijenosa nepotpunih informacija.

- *Ako svakodnevno dobivamo informacije da je ministrica negdje bila, onda bi bilo važno i znati što se događa na EU razini koje se odluke donose.* MK
- *Ne mislim da trebaju biti javni jer ponekad određene teme iziskuju i sastanke koji se možda moraju odvijati iza zatvorenih vrata. Ali, obavijest o tome da je sastanak bio po nekoj temi, tko je na njemu prisustvovao, je nešto što ne bi trebalo narušiti bilo kakvu potrebu tajnosti sastanka.* MP
- *Razni sastanci trebaju biti zatvoreni za javnost u smislu novinara itd. Tad se svi malo boje reći što stvarno misle, jer na kraju to ode u medije ono što je na rubu, što je ekstremno.* ZB
- *Pa mislim da se Ministarstvo djelomično otvorilo prema javnosti malo više nego prije, ali da to može biti puno više nego što je to bilo do sada.* TT
- *Smatram da je vidljivost poljoprivrednih udruženja puno veća i da oni mogu puno kvalitetnije komunicirati rasprave i zaključke određenih sastanaka.* TP
- *Što se tiče sastanaka, kada razgovara bilo kakav sektor ili kad se brane interesi, ti sastanci bi trebali biti javni.* A
- *Trebali bi biti javni.* ŽJ
- *Ponekad nije dobro da sve ide u javnost odmah. Mislim da bi rezultati sastanaka zakonski trebali biti dostupni, vidljivi, evo aktivni smo, radimo, bio je tada taj i taj, ali radni sastanak, mislim da to nije nužno.* JK
- *Mislim da bi im trebalo biti u interesu da dobiju što kompetentniju povratnu informaciju od onih koji zastupaju što širi spektar poljoprivrednika i da u tom smislu kroz jedan transparentan javni postupak odaberu ljude koji moraju imati i mogućnosti i ovlasti da tamo nešto kažu i da se njihov glas čuje.* MP

Uspostava Registra transparentnosti. Većina ispitanika nije znala da postoji Registar transparentnosti, ali nakon uvodnog čitanja teksta o ciljevima i rezultatima iz prethodnih faza istraživanja većina se složila da je on potreban, jedino pokazuju bojazan oko toga može li isti zaživjeti.

- *Potrebno je znati tko koga i zašto zastupa. Sve je moguće organizirati ako se udruge legaliziraju i imaju svoje legitimno izabrane predstavnike koji će potom njihove stavove kroz HPK dalje plasirati i boriti se za njih.* MK
- *Nisam sigurna, prije ne nego da.* JČ
- *Pitanje je što su alternative. Ili imaš ovo gdje se proizvoljno netransparentno odlučuje tko su nam sugovornici, druga krajnost je da je sve transparentno, izvješeno.* HH
- *Mislim da je važno da se svi oni koji pokušavaju utjecati na javne politike deklariraju kao takvi, da se registriraju i da znaju pravila ponašanja.* MP
- *Mislim da na dobrovoljnoj razini će to teško zaživjeti, teško funkcionirati.* MP
- *To bi bilo dobro, ali mislim da smo imali možda udruga u poljoprivredi koje su više bile nekog političkog tipa nego što su bile stvarno stručnog i interesnog.* ZB
- *Dakle potrebno je uspostaviti na razini Ministarstva bolji dijalog, bolji način komunikacije, pa u konačnici nije na odmet da sve te dobre prakse prenesemo i u naš rad u Ministarstvu pa i u sam Registar.* TM
- *Mislim da u Hrvatskoj postoje registri udruga, dakle postoje preduvjeti da se vidi koja udruga se čime bavi i da se onda te udruge probaju grupirati i svrstati naravno sektorski, da ih se uključi u taj način rada.* GB
- *Bilo bi dobro strukturirati određena tijela, da li kroz zakon, da li kroz nekakve druge propise koji su više proizvoljni, da se točno zna kada se, o čemu se i s kim.* GB

Jasna zakonodavna pravila. Ispitanici smatraju da je potrebno zakonski postaviti tko je sugovornik i koji su ciljevi razgovora te hodogram aktivnosti. Predlažu korištenje primjera iz EU-a, transparentnu procjenu učinka i okrugle stolove te izravnu komunikaciju s dionicima.

- *To bi trebalo biti zakonski postavljeno. Trebalo bi se znati tko razgovara, s kime razgovara i koji su ciljevi toga razgovora.* DR
- *Trebalo bi se to uspostaviti kao jedna kontinuirana aktivnost. Izgraditi jedan hodogram aktivnosti-kada i u kojoj učestalosti se sastajati i na koji način dobiti povratnu informaciju.* TM
- *Ne bi bilo loše da postoji nekakva regulativa, zakon, pravilnik da ljudi uopće imaju informaciju kako, gdje, što je formulirano, strukturirano i da se znaju nekakve regule, prava.* GB
- *Kod donošenja ključnih zakona, pravilnika i ostalog ja ne bih pustila u proceduru zakone i pravilnike dok god oni na koje se odnosi i njihovi predstavnici ne daju mišljenje.* A
- *Provela bih postupak javne i transparentne procjene učinaka propisa sa svim elementima. Znači da je potrebno provoditi okrugle stolove i prilikom planiranja izrade zakona, a i prilikom ovoga samog usvajanja zakona.* A
- *Trebalo bi naći nekakav dobar omjer između zastupljenosti i učinkovitosti toga dijaloga, znači kako to rade u Europi, možda malo sagledati.* MNJ

4.5. Rezultati četvrte faze: Analiza stajališta poljoprivrednika o okviru i ulozi dionika putem fokus grupa

Ispitivanje je provedeno s predstavnicima četiriju podsektora sektora poljoprivrede: mljekarstva, peradarstva, voćarstva i pčelarstva. Ukupno je u fokus grupama sudjelovao 31 ispitanik. U fokus grupama osigurana je regionalna zastupljenost te zastupljenost malih, velikih i srednjih poljoprivrednih proizvođača. Zastupljeni su bili OPG-i, obrti, tvrtke, zadruge, proizvođačke organizacije i udruženja. Sektor mljekarstva izabran je zato što su mljekari najosjetljiviji sektor, medijski najglasniji i najčešće su sudjelovali u raspravama na razini Ministarstva poljoprivrede, dok je sektor pčelarstva izabran zbog sve većih zelenih zahtjeva u okviru novog ZPP-a te važnosti oprašivača za okoliš, a voćarstvo zbog dobre organiziranosti i prepoznatljivosti Hrvatske voćarske zajednice među stručnjacima. S obzirom na to da strategija EU-a „Od polja do stola” promiče manju konzumaciju crvenog mesa, peradarski sektor mogao bi imati sve veću ulogu u okviru ZPP-a (EK, 2020.h). U svim fokus grupama bili su predstavnici HPK i organizacija koje su prepoznate na temelju druge i treće faze istraživanja (Tablica 3., Tablica 10. i Tablica 16.).

Tablica 24.: Broj sudionika fokus grupa po podsektorima

Podsektor	Broj sudionika
Mljekarstvo	6
Peradarstvo	8
Pčelarstvo	7
Voćarstvo	10
Ukupno	31

Izvor: Sinteza autora.

Tablica 25.: Profil ispitanika prema fokus grupama

Fokus grupa	Opis sudionika
Mljekarstvo	• Vlasnik farme s 50 mliječnih krava koje mu u prosjeku daju oko tisuću litara mlijeka dnevno, planira širenje. Obrađuje oko 90 ha zemlje. Sadi i sije kukuruz, soju, suncokret, sprema sijeno. • Voditelj Poljoprivredne zadruge UPO centar Simentalac te direktor mljekare BIZ. • Vlasnica d.o.o.- a bavi se proizvodnjom svježeg kravljeg mlijeka. Ima 9 zaposlenih, 216 grla stoke i 105 ha obradivih poljoprivrednih površina u zakupu. • Nositelj OPG-a – farme sa 130 krava, junica i teladi. Na svojoj farmi ima instalirane solarne panele te električnu struju proizvodi za svoje potrebe, a manji dio za prodaju. Instalirao je i mljekomate u Međimurju, ali i na drugim lokacijama u Hrvatskoj. • Tajnik udruženja mljekara i stručnjak za sektor govedarstva.
Peradarstvo	• Vlasnik tvrtke Luneta koja ima 144 000 nesilice te godišnje proizvede oko 42 milijuna jaja, a polovicu svoje proizvodnje izvozi na tržišta zapadne Europe. • Proizvođačica peradi, tov brojlera, proizvodnja se održava u 2 peradarska objekta s kapacitetom od 39 000 brojlera u jednom proizvodnom turnusu. Na OPG-u su zaposlena 2 člana obitelji. Kooperanti su Koke Varaždin već 25 godina. • Uzgojem purana bave se više od 20 godina (predsjednica Udruge uzgajivača zagorskog purana KZ županije). Imaju 40 matičnih kljunova i 440 kljunova u uzgoju. Purice uzgajaju po principu slobodnog uzgoja. • Hrvatski veterinarski institut (specijalizacija za peradarstvo). • Rukovoditelj uzgoja jednodnevnih pilića (Pipo). • OPG, bavi se uzgojem i distribucijom mesa od peradi. Godišnje proizvede 50 000 domaćih međimurskih pilića. Uz piliće, patke, guske, kokoši i pure uzgajaju još i kuniće, a bave se i proizvodnjom konzumnih jaja, bučinog ulja i krumpira. • OPG s 22 000 pilića u turnusu, planira se širenje proizvodnje. • OPG i j.d.o.o. Obrađuju oko 35 ha zemlje u njihovom vlasništvu. Imaju farmu nesilica kapaciteta oko 6 000 kokoši (trenutačno u nosivosti oko 3 000), mješaonu stočne hrane za vlastite potrebe i sušaru.
Pčelarstvo	• Predsjednik Hrvatske udruge poljoprivrednika. • Dopredsjednik Upravnog odbora Pčelarske udruge „Zrinski“, Slavonski Brod, i član Upravnog odbora Hrvatskog pčelarskog saveza. • Braniteljska socijalno-radna zadruga Pauk-Čeka (upravitelj zadruge), bavi se pčelarstvom i maslinarstvom u ekološkoj proizvodnji. Uzgoj kokoši hrvaticе, izvorne zaštićene pasmine u slobodnom uzgoju, uzgoj divljeg zeca za lovni turizam te izrada suvenira od domaćeg voska i maslinovog drveta. • Predsjednik udruge Pčelarska udruga Samobora i Svete Nedjelje, član Upravnog odbora Hrvatskog pčelarskog saveza. Pčelarstvom se bavi od „malih nogu“ i kao četvrta generacija u svojoj obitelji. • Član Hrvatskog pčelarskog saveza, stručni časopis Hrvatska pčela. • Vlasnik gospodarstva koje se temelji isključivo na pčelarskoj proizvodnji. • Tajnica Hrvatskog pčelarskog saveza.

Voćarstvo	• Predsjednik Odbora za voćarstvo HPK i predsjednik Hrvatske voćarske zajednice. Vlasnik tvrtke Vrtovi voća – 30-tak ha suvremenog voćnjaka jabuka obrađuju dijelom samostalno, a dijelom u suradnji s partnerima, a radi i na daljnjem proširenju voćnjaka. • Vlasnik uzgoja povrća, dinja i lubenica, korjenastog i gomoljastog povrća. • Vlasnik tvrtke d.o.o. za uzgoj jezgričavog i koštuničavog voća. • Konzultant za ruralni razvoj. Posjeduje mješoviti voćnjak pod Sljemenom površine 0,2 ha te mladi plantažni voćnjak pored Čazme. Proizvodi trešnje na 3 ha i jabuke na 2 ha. Ima i nekoliko košnica pčela za oprašivanje, ali i vlastitu konzumaciju meda. • Vlasnik proizvodnje jabuka i krušaka na 9 ha zemljišta, kako u integriranom programu, tako i u ekološkoj proizvodnji. • Vlasnik voćnjaka od gotovo 11 i pol hektara, uglavnom zasađen jabukama, te nešto drugog voća i – što je vrlo zanimljivo – više stabljika bazge. • Vlasnik trgovačkog društva koje posluje u proizvodnji i prometu voća i povrća nepunih 30 godina. • Predsjednik Udruge voćara Virovitičko-podravske županije, bavi se proizvodnjom jabuka. • Vlasnik najveće proizvodnje božura ili trojačke ruže u Hrvatskoj. Ima voćnjake u kojima su posađene jabuke, kruške, šljive, orasi, nektarine i breskve, kao i trešnje. • Voditelj proizvodnje na imanju Poljoprivredne zadruge „Vita-Plod” u Breškoj Zelini pokraj Ivanić-Grada, na kojemu se odvija hidroponski uzgoj jagode. PZ „Vita-Plod” jagodu uzgaja u zaštićenom, grijanom prostoru na površini od 6 500 četvornih metara. Po jednoj sadnici, a ima ih 92 000, očekuje se prosječni godišnji prinos od oko 60 dekagrama.
-------------------------	---

Izvor: Sinteza autora.

4.5.1. Percepcija okvira dijaloga iz perspektive poljoprivrednih proizvođača

Tablica 26.: Prikaz rezultata analize stajališta fokus grupa – percepcija okvira dijaloga

R.b.	Najčešći odgovori – Kod 2	Frekventnost
1.	Nedostatak kvalitetnog dijaloga i komunikacije	21
2.	Potreba za financiranjem	7
3.	Nedostatno praćenje i korištenje aplikacije e- Savjetovanje.	4

Izvor: Sinteza autora.

Nedostatak kvalitetnog dijaloga i komunikacije. Ispitanici izražavaju nezadovoljstvo s postojećim stanjem, osobito u dijelu dolaska donositelja odluka ili službenika na teren. Smatraju kako postoji problem distribucije informacija te da je potrebno zakonski uokviriti redoviti dijalog. Ispitanici najosjetljivijeg sektora (mljekarstvo) izražavaju žaljenje zbog nedostatka sastanaka i godišnjeg odmaka od zadnjeg održanog sastanka, kao i načina raspodjele mjesta na sastancima. Ne vide razlog zašto bi se razgovori morali održavati u Zagrebu, već smatraju kako bi predstavnici ministarstva trebali doći k njima. Ispitanici smatraju kako se ZPP nedovoljno komunicira te im je terminologija koja se koristi u korespondenciji ZPP-a nepoznata, kao i definicije. Smatraju kako je potrebna zakonska obveza koja će omogućiti dijalog u cilju razmjene informacija. Jedan od problema koji spominju je slabo planiranje na nacionalnoj razini.

- *Možda bi i ministarstvo moglo na teren doći, tu i tamo.* FG2-N3
- *Recimo, zašto da 20 ljudi dolazi državnom tajniku, kad taj državni tajnik može za sjeverozapadnu Hrvatsku napraviti sastanak u Varaždinu.* FG2-N1
- *Dolazi sad novo razdoblje. Na neki način smo na vrijeme krenuli, ali pitanje je kako bude to došlo do ljudi na terenu, kako bude to zaživjelo.* FG2-N7
- *To bi apsolutno i trebalo zakonski uokviriti jer se to tiče upravo tih korisnika, oni će bit krajnji korisnici.* FG4-N4
- *Mislim to bi trebala biti nekako sektorska etika da se takve informacije dijele, ali nije možda nužno da bude u zakonu definirano.* FG4-N3
- *Dođemo u Ministarstvo i razgovaramo s kolegama, skrenemo pažnju i poslije toga se ništa ne dogodi, opet idemo istim putem. To se mora mijenjati, to se nije smjelo dogoditi.* FG1-N5
- *To je i problem, ono što je bilo artikulirano, za što su bili pisani zahtjevi, podneseni zahtjevi, što je jako malo ili ništa od toga uvaženo. Kad smo imali zadnji savjet za mlijeko? Prošle godine u 1. mjesecu.* FG2-N1
- *Ne često, vrlo sporadično.* FG4-N3

- *Ispada da mi pratimo sektorske probleme, znači ne ono gdje smo životno vezani nego što smo trebali ili željeli. FG2-N3*
- *Ne, pa nije dobar omjer. Kad pogledaš koliko je bilo nas proizvođača, koliko je bilo ostalih, ja bih rekla ne. FG1N3*
- *Nije dobar omjer. Bili su predstavnici mljekara, predstavnici svih ostalih, predstavnici HGK. FG1N4*
- *Ovo su ključne stvari, da se uredbe mijenjaju, da dolaze nove uredbe, strateški plan. Moja zemlja radi strateški plan, a nema ni nacionalni. FG1-N5*
- *Zajedničku politiku smo komunicirali, tu za dobrobit životinja, recimo osiguranje, mjera 14., mjera 14.1. FG2-N4*
- *To bi apsolutno i trebalo jer se to tiče upravo tih korisnika, oni će biti krajnji korisnici. Onda bi ta komunikacija trebala ići u tom smjeru. FG4-N4*
- *Mislim to bi trebala biti nekako sektorska etika da se takve informacije dijele, ali nije možda nužno da bude u zakonu definirano. FG4-N3*
- *Stvar je individualna. Svatko nastoji na svoj način doći do nekakvog podatka. A koliko je tko sposoban na tom tržištu doći do tih informacija. Postoje koji nisu nikada čuli za to. FG2-N4*
- *Imali smo informacije početkom godine kada je poslan prvi, draft, ili jedan od inicijalnih draftova iz ureda gospođe Petir, to je bilo vrlo korisno. Međutim, dosta se stvari od tada promijenilo. FG4-N3*
- *Ja pojma nemam što je to strateški plan, kako je definiran pravi poljoprivredni, pojma nemam niti tko će ga definirati, niti kako će ga definirati, to su ključne stvari. FG1-N1*
- *Ja osobno znam vrlo malo o ZPP-u, znam što me muči i definicija pravog poljoprivrednika, ne znam kakva će Hrvatska zauzeti stav što se tiče toga. FG3-N1*
- *Ja pratim za sebe, ne za ovo. FG2-N1*

Potreba za financiranjem

Dio ispitanika smatra kako bi trebali imati stručno zaposlenu osobu, profesionalca koji će se baviti njihovim pitanjima, a smatraju i kako dolasci na sastanke iziskuju znatne troškove te da bi ti troškovi trebali biti nadoknađeni.

- *Prije je to bila praksa da su isplaćivali, ali sad zadnje dvije godine ne. Možda nismo tražili.* FG1-N7
- *U svakom rješenju piše da ima pravo na naknadu. Znači, praktički svakome bi trebalo biti plaćeno, bar dolazak ako ništa drugo.* FG1-N8
- *Kada bih imao profesionalca koji bi mogao pratiti sve ono što se odgađa u zakonskoj regulativi, ali otkud nabaviti sredstva, a članarine su neizdašne.* FG3-N3
- *Znate šta je problem, ja se recimo nakon ovih sastanaka moram vratiti doma i na svoj posao i tako svi, većinom. Rijetko tko radi u nekom sustavu koji mu omogućava da se fokusira i da se recimo 20-30 % bavi tim stvarima.* FG3-N
- *Imamo veterinarsku službu koja bi morala biti prisutna, edukacija pčelara i raznih drugih još problema.* FG1-N8

Nedostatno praćenje i korištenje web-portala e-Savjetovanje. Ispitanici smatraju kako su dokumenti koji su stavljeni na e-Savjetovanje gotova stvar te da ih mali broj ljudi komentira. Ako i upućuju komentare, oni se ne usvajaju.

- *Malo ljudi to koristi. Mislim konkretno na primjeru M14 Pravilnik za dobrobit životinja. Bilo je e-Savjetovanje, ali malo je ljudi taj nacrt komentiralo. Mi koji smo komentirali izmijenio se. Nije u zakonu bilo kako u nacrtu, nego su ga promijenili.* FG2-N1
- *Mislim da institucije bi trebale imati informaciju tko je odgovoran za to i od njih tražiti suradnju.* FG2-N3
- *Ako vi stavite na internetske stranice, ja ne stignem gledati dva sata dnevno, guglati gdje je što. Ali kad dobijemo podatak da se neko savjetovanje održava i ako nas to interesira, onda se budemo javili.* FG2-N1
- *Kao savez ne sudjelujemo toliko često u e-Savjetovanju jer smo prilično često involvirani u rad povjerenstava koja organizira ministarstvo ili adekvatna tijela, ovisno o važnosti.* FG4-N3
- *Manje sudjelujemo na taj način kroz direktne komentare objavljene na e-Savjetovanju, a više kroz rad povjerenstava kroz konstantnu komunikaciju sa ministarstvom i tijelima koja ministarstvo za to odredi.* FG4-N3

To je gotova stvar, zna se šta će biti. Mislim da je to proforme da budemo uključeni u sve radove povjerenstva, pa i nakon zadnje sjednice povjerenstva ide e-Savjetovanje, onda poslije toga ili bude ili ne bude. FG1-N2

4.5.2. Percepcija o dionicima iz perspektive poljoprivrednih proizvođača

Tablica 27.: Prikaz rezultata analize stajališta fokus grupa – percepcija o dionicima

R.b.	Najčešći odgovori – Kod 2	Frekventnost
1.	Slaba koordinacija i transparentnost sustava	24
2.	Podijeljenost oko političke obojenosti udruženja	9
3.	Nedostatak znanja i savjetovanja	7

Izvor: Sinteza autora.

Slaba koordinacija i transparentnost sustava. Dio ispitanika smatra kako su pojedini podsektori, poput voćarstva i pčelarstva, unatoč tomu što su pozivani na povjerenstva, zanemareni u odnosu na stočarske, ali smatraju da problem leži i u tome što nemaju kvalitetne „vođe” sugovornike. Spominju HGK i HUP u kontekstu nekog tko ih ne zastupa, već zastupaju trgovačke lance. Mljekari spominju Cromilk u kontekstu dobro organizirane industrije koja ima svog profesionalca.

- *Slazem se sa Stankom da je voćarstvo zanemareno unutar ministarstva. Kada gledate strukturu tih ljudi onda se potvrđuje da nema nikog tko je pravi vođa i tko razumije problematiku voćarstva. FG3N6*
- *Gospodarska komora uvijek će stati na stranu prije trgovačkih lanaca nego poljoprivrednika. FG4-N4*
- *Da, i svi oni ljudi koje smo mi nastojali maknuti iz naših redova, nekako drugom stranom su došli. FG1-N2*
- *Ako nije preko HGK, onda je preko HUP-a, ako nije preko HUP-a onda je preko... FG1-N7*
- *Recimo mljekari imaju svoj CROMilk, imaju profesionalca. Recimo da su to ti lobisti. FG1-N5*
- *Ja bih rekao da unatoč Programu ruralnog razvoja Republike Hrvatske od 2014. do 2020., da smo marginalizirani. U posljednjih četiri, pet godina vidite u kriterijima za odabir projekta za 4.1.1. da je stočarstvo u prednosti pred voćem i povrćem, iako su Programom RR prioritetni sektori jedan i drugi. FG3-N3*
- *Svaki dosad zna s čime se donosi odluka, par jakih lobija, tko jači taj i kvači. To je ključna stvar u Hrvatskoj, već godinama. FG1-N5*

- *Borimo se za prisutnost u sveopćoj poljoprivredi. Pčelari su negdje po strani, uvijek su u nekom zakonu, pri nekom zakonu. Nekako nas svi drže da smo previše sićušni, da smo previše mali.* FG4-N1
- *Ovih 400 udruga je u biti možda realno njih 20-tak, ako i pogledate ono gdje se može brojiti pod navodnicima rad udruga. Davanja konkretnih i prijedloga e-Savjetovanja do upućivanja ministarstva u Saboru su jedini, jedini mjerodavni pogledi gdje možemo izračunati koliko je udruga aktivno.* FG4-N6
- *Ako netko napravi tiskovnu, ili nešto napiše na faceu, to je mjerodavno, ali nema, nema i težinu koju bi moralo imati.* FG4-N6
- *Mi to u Hrvatskoj nismo povezali. Velik, to je sve veći i dublji rascjep između administracije i onoga što mi želimo.* FG1-N5
- *Nema se jednostavno kontinuiteta u tome. Kako kome dođe, tko se netko nešto sjeti, netko ne valja, nekom je u politici dobro, nekom nije. Osobno netko nekog voli, netko nekog ne voli. Motivacija na terenu je izuzetno teška.* FG1-N5
- *Svatko nastoji na svoj način doći do nekakvog podatka. Koliko je tko sposoban na tom tržištu doći do tih informacija, to je upitno.* FG2-N4
- *Najprije moram imati opće informacije s kim, dati informacije s kim ćemo razgovarati. Koliko je Uprava u Ministarstvu?* FG1-N7
- *Mi jesmo uvijek pozivani na određena povjerenstva kad je god neka problematika, pozvani da sudjelujemo. Problem je tehničke mogućnosti šireg broja članstva.* FG3-N3
- *Ima dovoljno načina da se kanaliziraju problemi i da se rješavaju problemi. To je problem nekih ljudskih resursa, potencijala, da se određene stvari stave na svoje mjesto, jer udruge još uvijek nisu percipirane.* FG4-N3
- *Možda bi se nabrojale dvije, tri udruge koje artikuliraju interese proizvođača.* FG2-N1
- *Nije ih premalo, nisu preopterećeni s administrativnim poslovima, nego ljudi nemaju cilj, bauljaju. Imaš 100 savjetodavaca, svaki neka ima 10 ciljeva, tisuću petsto sveukupno ciljeva i sad, a gdje je državni cilj? A gdje je onaj cilj prema kojem bi svi mi zajedno trebali raditi. On ne postoji.* FG1-N5
- *Mi smo to radili volonterski i ovaj jedan od nas je umro, drugi ne zna kako će, to su bili veliki pritisci, ali smo napravili ono što smo htjeli. To su bili osobni angažmani.* FG1-N6
- *Tko će ih pratiti. Ono što dobiju iz Ministarstva, iz HPK, to je to, nema šta drugo.* FG1-N5
- *Nije sad stvar u tome da li platiti nekoga ili ne, ali je pitanje naći stručnu osobu koja to može pratiti, koja može spojiti naše potrebe.* FG1-N2

- *Ako nema sastanka nema ni pripreme. FG1-N7*
- *Ja mislim da bi to bila ona savjetodavna služba koja je vršila jedan dio edukacije. FG4-N1*
- *Ako se mi ne angažiramo, ne mogu se niti mediji angažirati. To ti je tako, jedno povezano s drugim. FG1-N7*

Podijeljenost oko političke obojenosti udruženja. Ispitanici su podijeljeni oko političke obojenosti udruženja. Smatraju da ona ovisi o sektoru i da se to događa. Predstavnici voćara tvrde da se to ne odnosi na njih ali da vide ostale sektore koji imaju problem s političkom obojenosti.

- *Koga još u poljoprivredi zanima, svi preživljavamo, borimo se kako preživjeti i kako nešto napraviti, a da li je netko crven ili crni svejedno. FG2-N3*
- *Mislim da u našem sektoru voćarstva nema nikakve političke konotacije, barem po mom mišljenju. FG3-N4*
- *Mislim da bi trebalo biti više. FG1-N3*
- *Znači ja bih se složio da u ovom našem sektoru voćarstva ima najmanje toga, ali nije potpuno isključeno. Na konferenciji Leader mreže za istočnu Europu to je detektirano kao jedno od ključnih problema u provedbi ZPP. FG3-N6*
- *Hrvatska nažalost ne stoji dobro što se toga tiče u Europi i što se tiče civilnog dijaloga. FG3-N6*
- *U pravilu 70 % – 80 % udruga, kako u civilnom, a tako i u poljoprivrednom sektoru, su nastale većinom radi ostvarenja nekih osobnih interesa. FG4-N6*

Nedostatak znanja i savjetovanja. Ispitanici ukazuju na problem sadašnjeg sustava Savjetodavne službe. Smatraju da im ona treba, ali sa znanjima koja su znatno naprednija od njihovih vlastitih. Predlažu i omogućavanje savjetodavnih službi u svojim udruženjima. Upozoravaju na problematiku administrativnog ponašanja savjetodavne službe te potrebu da se ista „spusti na teren”.

- *Slovinci koji su po broju pčelara duplo manji od nas, Ministarstvo subvencionira njima 12 ljudi u radu Saveza. Kod nas ni jednoga.* FG4-N4
- *Savjetodavne službe su te koje bi trebale znati pet puta više od naše savjetodavne službe koju imamo po svim županijama, one su te koje bi trebale informirati širi krug ljudi.* FG3-N3
- *To bi nam bila velika pomoć kad bi imali našu stručnu službu.* FG4-N1
- *To bi trebala savjetodavna služba doći i nama to već sad objašnjavati recimo kako izgleda strateški plan. Više nemaju kontakt s čovjekom kao što su prije imale.* FG1-N5
- *Sad je problem da je njih preuzelo Ministarstvo poljoprivrede.* FG2-N6
- *Savjetodavne službe bi trebale idućih 12, 15 godina biti zacementirane da znaju pod čijom kapom su. I kad savjetodavna služba bude znala da joj je šef taj i taj onda bude počela funkcionirati.* FG2-N3
- *Naša savjetodavna služba u savezu bi bila fantastična, kad bi si mogli platiti.* FG4-01
- *Nama nedostaju mentori na terenu. Znači mi bi trebali isto imati specijaliste pčelare po županijama kao savjetodavnu službu i službu koja bi pomogla pčelarima. A bolesti su prisutne, pogotovo što je kolega tu naglasio da imamo velikih problema sa utjecajem pesticida na zdravlje pčela i velike gubitke u sektoru.* FG4-05
- *Jednostavno ljudi se zatvaraju i rade svoj posao, uopće nemaju interesa za bilo što drugo. Rade posao, minimum što bi mogli.* FG4-N2
- *Savjetodavna služba to ne odrađuje. Nema obilazaka, nema edukacija, nema ničega.* FG1-N3
- *Oni kažu sutra moraš doći u 11h po dokument koji je neko predavanje o dobrobiti životinja koje smo imali. No, ako ne dođeš u 11h, nas više poslije nema.* FG1-N6

4.5.3. Percepcija mogućnosti prilagodbe iz perspektive poljoprivrednih proizvođača

Tablica 28.: Prikaz rezultata analize stajališta fokus grupa – percepcija mogućnosti prilagodbe

R.b.	Odgovori – Kod 2	Frekventnost
1.	Jačanje kapaciteta udruženja i kriteriji za odabir sugovornika	16
2.	Potreba za redovitim sastancima	7

Izvor: Sinteza autora.

Jačanje kapaciteta udruženja i kriteriji za odabir sugovornika. Ispitanici smatraju kako im je potrebno jačanje kapaciteta koji će pomoći oko informiranja o tome što se događa tijekom pregovora. Smatraju da bi HPK kao članica najveće lobističke organizacije COPA-COGECA mogla najviše pomoći. Ističu potrebu za profesionalcima u području pregovaranja koji će pratiti rad povjerenstava i uključivati ih u dijalog. Smatraju da treba postojati kriterij po kojemu će se birati sugovornici, a treba se temeljiti na profesionalizmu na temelju kojega će biti moguće povezati lokalne probleme u sektoru s nacionalnim i europskim.

- *Ne samo edukacija, nego treba hrabrosti. Treba izvući pet, šest, sedam, osam do deset ljudi koji će izaći iz svojih okvira i otići raditi za uzgajivače.* FG1-N5
- *Ja bih da se naprave analize koje su to udruge, koliko članstva imaju, tko je unutra angažiran, kako su ti ljudi angažirani. Zbog čega su zainteresirani.* FG1-N5
- *Svaka mogućnost lobiranja u tom našem sektoru preko Komore je dobrodošla i logistička potpora i sve.* FG4-N1
- *Podjela informacija u krajnjoj liniji što se događa, na nekoj redovitoj bazi.* FG4-N3
- *Mislim da tu Komora može jako puno pomoći, ponajviše u onom dijelu što se tiče Europske unije. Ona najviše koja komunicira sa COPA-COGECA-om i mislim da u tom smjeru Hrvatska poljoprivredna komora može jako puno i u sektoru pčelarstva.* FG4-N2
- *Definitivno treba biti neki profesionalac koji je u tome profesionalniji od svih. Tri čovjeka, za svaki sektor. Ako imamo devet povjerenstava, ako imamo devet sektora, od devet sektora, svaki da tri vodi.* FG1-N7
- *Ja mislim da bi svi ti u ministarstvima trebali biti svjesni toga da su oni tamo da bi pomogli nama i da mi od njih trebamo dobiti informacije, sve one informacije koje trebamo.* FG1-N2

- *Da bi to netko procijenio, onda taj mora znati deset puta više od mene. Ne može sjediti 20 godina u ministarstvu, gumene čizme nije imao i objašnjavati mi. FG2-N5*
- *Udruge moraju na lokalnom nivou artikulirati svoje stavove i prezentirati ih kao dio Komore. Taj kanal mora krenuti od lokalnog nivoa pa ga dizati na sve viši nivo, i da onda Komora bude to tijelo, prezentira dalje svoje stavove prema ministarstvu, ali da budu stavovi svih. FG2-N5*
- *HPK bi trebala biti krovna organizacija u Hrvatskoj, onda bi ona trebala zastupati neku politiku prema nečemu, a ne svaka udruga, skupi se 50 ljudi i zastupaju neku svoju politiku. FG3-N8*

Potreba za redovitim sastancima

Ispitanici ističu potrebu za redovitim sastancima i platformom koja će im omogućiti komunikaciju s donositeljima odluka. Smatraju kako bi im bilo važno omogućiti materijale drugih praksi koje bi došle u sažetku.

- *Definitivno treba imati te sastanke. Treba uopće koordinirati s kojim ljudima, o čemu razgovarati, a na sva povjerenstva moramo dolaziti. FG1-N7*
- *Prva tri mjeseca prošao bih cijelu Hrvatsku, tri mjeseca od grada do sela i skupljao informacije. Razgovarao i pisao si što ljudi misle, onda bih tek nakon tri mjeseca „porendal” cijelo ministarstvo i pitao ih što oni znaju od toga. FG2-N3.*
- *Treba voditi otvoreni dijalog i doći do zajedničkih stavova. Problemi su svima isti manje-više. FG3-N3*
- *Razvoj peradarstva je tako brz. Ako ne pratim što bi Rus napravio za pet mjeseci, genetika mi se promijeni, ja ako ne snimim ja sam već u mraku. Potrebni su materijali koji bi došli u nekakvom sažetku. FG2-N6.*

4.6. Rezultati pete faze: Testiranje rezultata prethodnih faza istraživanja putem anketiranja

Profil ispitanika

Anketu je ispunjavalo 132 ispitanika od kojih je 78 muških. Prosječna je dob ispitanika od 41 do 60 godina. 115 ispitanika završilo je fakultet, njih 74 dolazi iz središnje Hrvatske, 21 iz istočne, a 14 iz južne. 50 ispitanika su poljoprivredni proizvođači, 46 ih predstavlja znanost, ostalo su predstavnici udruženja (4), donositelja odluka (7) i medija (2). 23 poljoprivrednika ima 1-10 zaposlenih, a 10 ih ima više od 10 zaposlenih. Njih 73 zna jedan strani jezik.

4.6.1. Percepcija okvira dijaloga

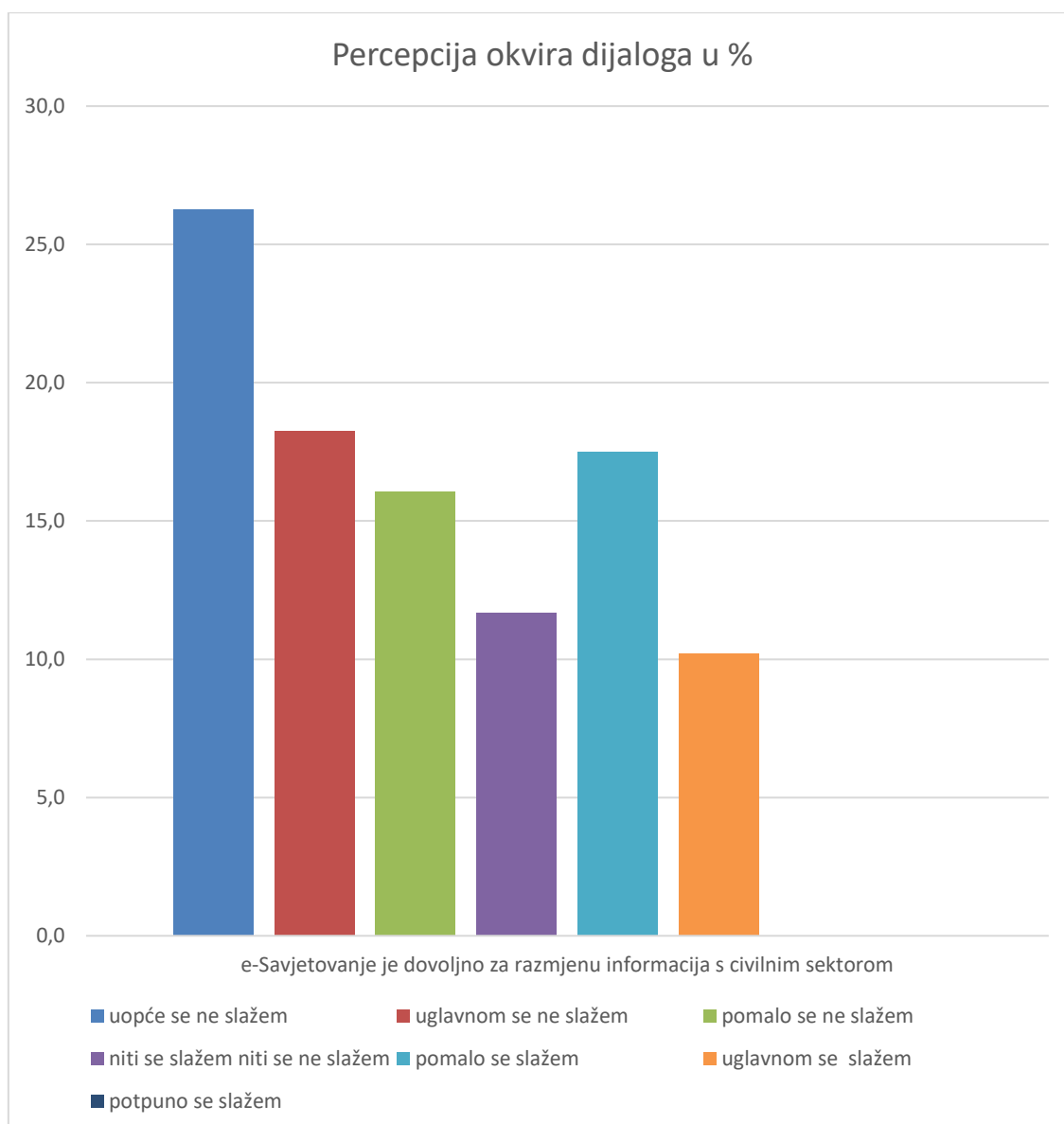
Rezultati ankete pokazuju percepciju 132 ispitanika o tvrdnjama iz prethodnih istraživanja. Stupanj suglasnosti u anketama je od 1 do 7 (od 1 – uopće se ne slažem do 7 – potpuno se slažem). 72,2 % složilo se da nedostaje redovito organizirana platforma za pregovore između poljoprivrednih udruženja i donositelja odluka povezano sa ZPP-om na nacionalnoj razini. 22 % ispitanika slaže se s tim da Ministarstvo poljoprivrede redovito informira o stajalištima o ZPP-u, a 16,1 % slaže se s tim da MP redovito održava sastanke o stajalištima o ZPP-u. Do najveće disperzije odgovora dolazi kod tvrdnje kako nacionalni dijalog o pitanjima ZPP-a nije prilagođen dinamici i dijalogu na europskoj razini, 34,4 % slaže se s tvrdnjom, 16 % se ne slaže, dok je 17 % ostalo neutralno.

Tablica 29.: Prikaz rezultata distribucije anketiranja u postotcima – percepcija okvira dijaloga

	Nedostaje redovito organizirana platforma za pregovore između poljoprivrednih udruženja i donositelja odluka povezano sa ZPP-om na nacionalnoj razini	Ministarstvo poljoprivrede redovito informira o stajalištima o ZPP-u	Ministarstvo poljoprivrede redovito održava sastanke o stajalištima o ZPP-u	Nacionalni dijalog o pitanjima ZPP-a nije prilagođen dinamici i dijalogu na europskoj razini
1.uopće se ne slažem	3,6	10,9	8,8	2,2
2.uglavnom se ne slažem	1,5	20,4	28,5	4,4
3.pomalo se ne slažem	10,2	19,0	20,4	9,5
4.niti se slažem niti se ne slažem	12,4	27,7	24,8	17,5
5.pomalo se slažem	18,2	13,9	8,8	16,8
6.uglavnom se slažem	29,9	6,6	6,6	8,8
7.potpuno se slažem	24,1	1,5	0,7	8,8

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

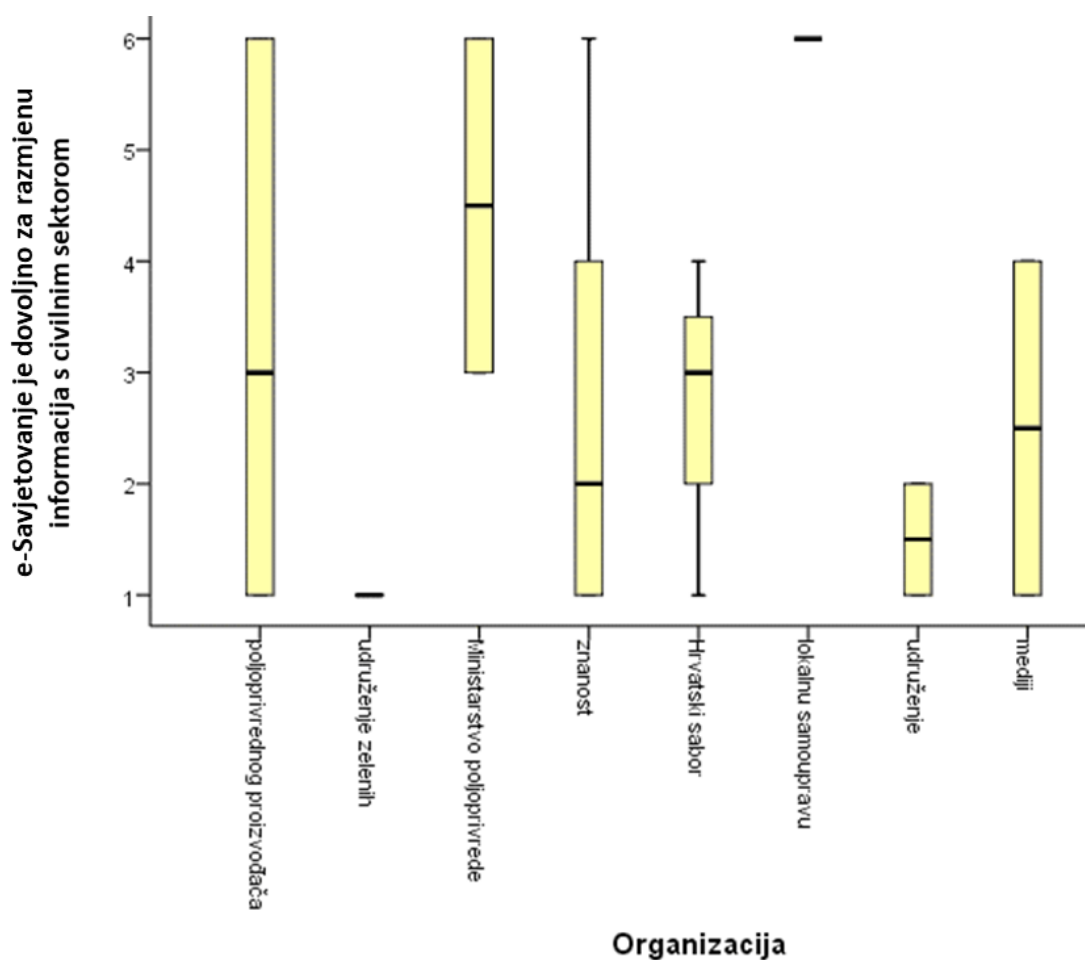
Iako EK navodi *web*-portal e-Savjetovanje kao primjer dobre prakse, 83 % ispitanika smatra kako nije dovoljan za razmjenu informacija sa sektorom pa su potrebni dodatni sastanci na kojima je omogućena razmjena stajališta.

Graf 1.: Organizacijski okvir – distribucija odgovora o e-Savjetovanju

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

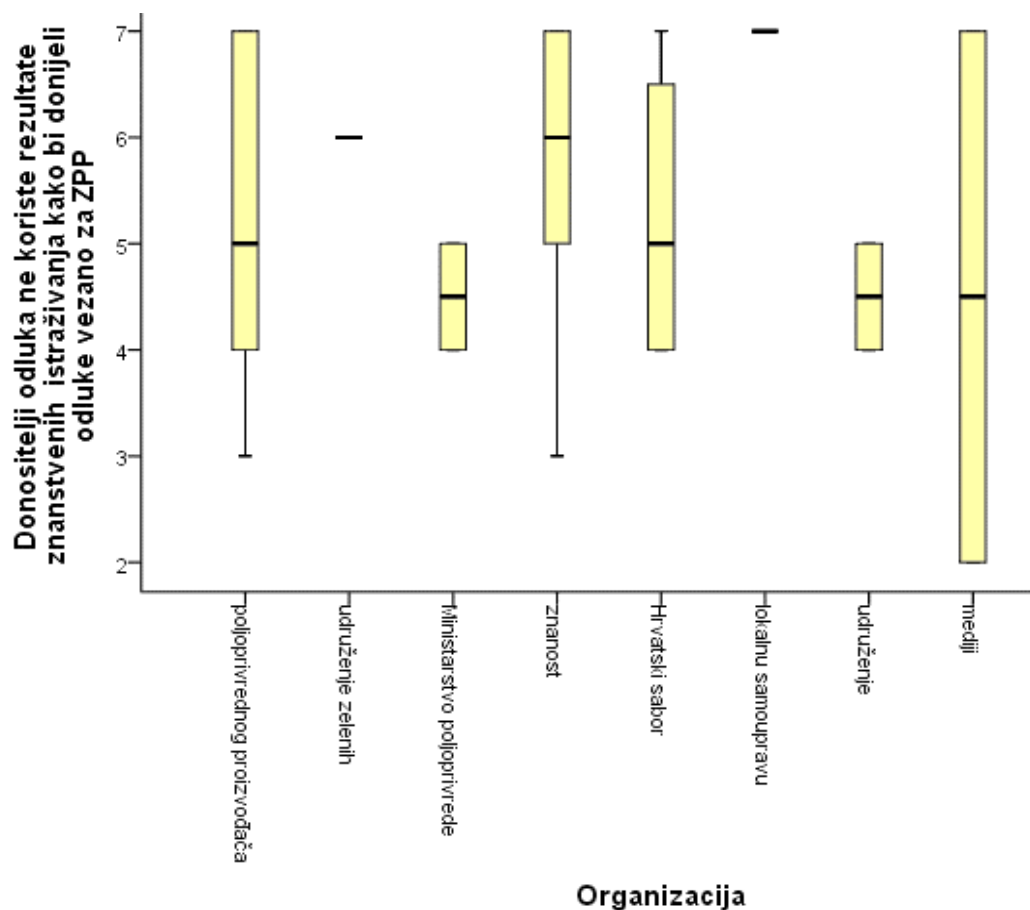
U rezultatima anketiranja (Graf 2.) prikazani su odgovori dionika (stupanj suglasnosti od 1 do 7 (od 1 – uopće se ne slažem do 7 – potpuno se slažem) koji sudjeluju u dijalogu ili imaju interes za sudjelovanje u dijalogu o ZPP-u. Ispitanici poljoprivredni proizvođači imaju raspršene odgovore, ali većina se pomalo ne slaže kako je e-Savjetovanje dovoljno za razmjenu informacija sa civilnim sektorom. Ispitanici udruženja zelenih u potpunosti se ne slažu kako je e-Savjetovanje dovoljno za razmjenu informacija. Ispitanici iz sektora znanosti uglavnom se ne slažu s tvrdnjom. Zanimljivo je kako su ispitanici iz lokalne samouprave odgovorili da se uglavnom slažu s tvrdnjom da je e-Savjetovanje dovoljno, a ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede pomalo se slažu s njom.

Graf 2.: Percepcija okvira dijaloga u domeni e-Savjetovanja.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

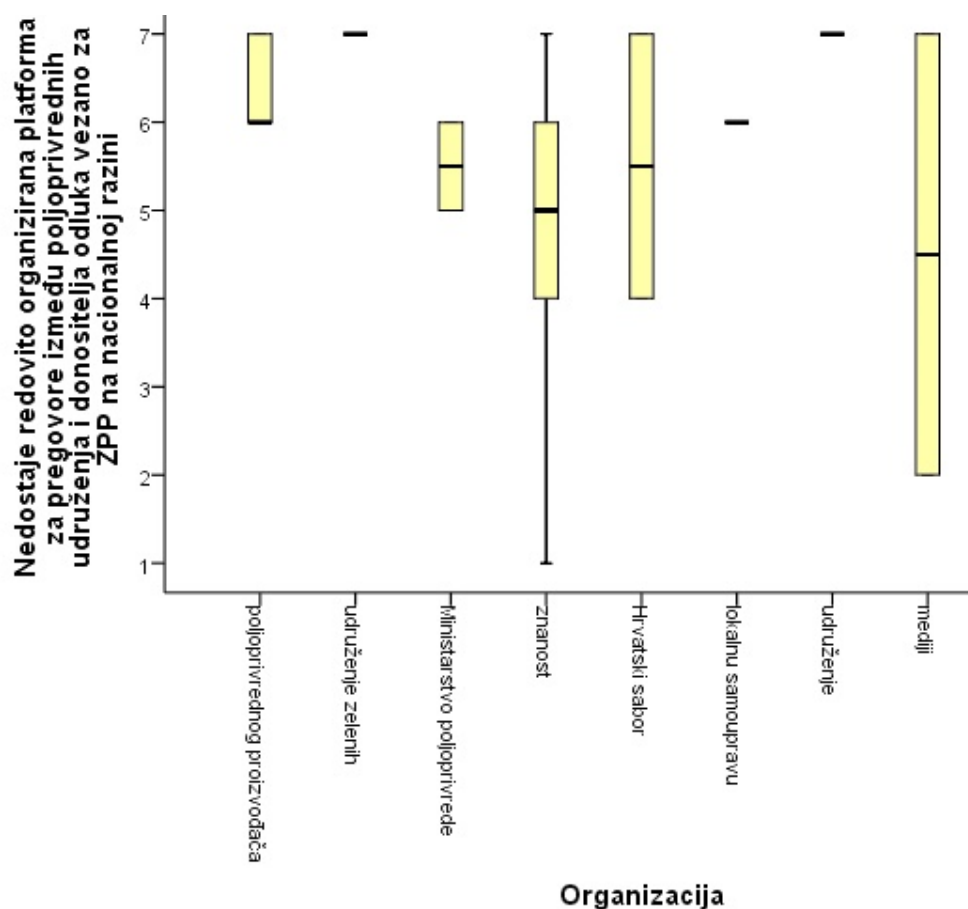
Rezultati anketiranja u Grafu 3. prikazuju stajalište ispitanika o donošenju odluka na temelju znanstvenih rezultata. Ispitanici poljoprivredni proizvođači pomalo se slažu s tvrdnjom kako donositelji odluka ne koriste rezultate znanstvenih istraživanja u donošenju odluka povezanih sa ZPP-om. Dio odgovora je raspršen, od potpunog slaganja s tvrdnjom do „niti se slažem niti ne slažem”. Ispitanici iz područja znanosti uglavnom se slažu s tvrdnjom, uz odgovore raspršene između „u potpunosti se slažem” i „pomalo se slažem” s tvrdnjom. Ispitanici udruženja zelenih uglavnom se slažu s tvrdnjom, a ispitanici lokalne samouprave u potpunosti. Ispitanici iz područja medija imaju najraspršenije odgovore, ali ih je najviše odgovorilo sa „niti se slažem niti ne slažem” i „pomalo se slažem”. Ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede odgovorili su između „niti se slažem niti ne slažem” i „pomalo se slažem”.

Graf 3.: Percepcija okvira dijaloga u domeni korištenja znanstvenih podloga za donošenje odluka.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

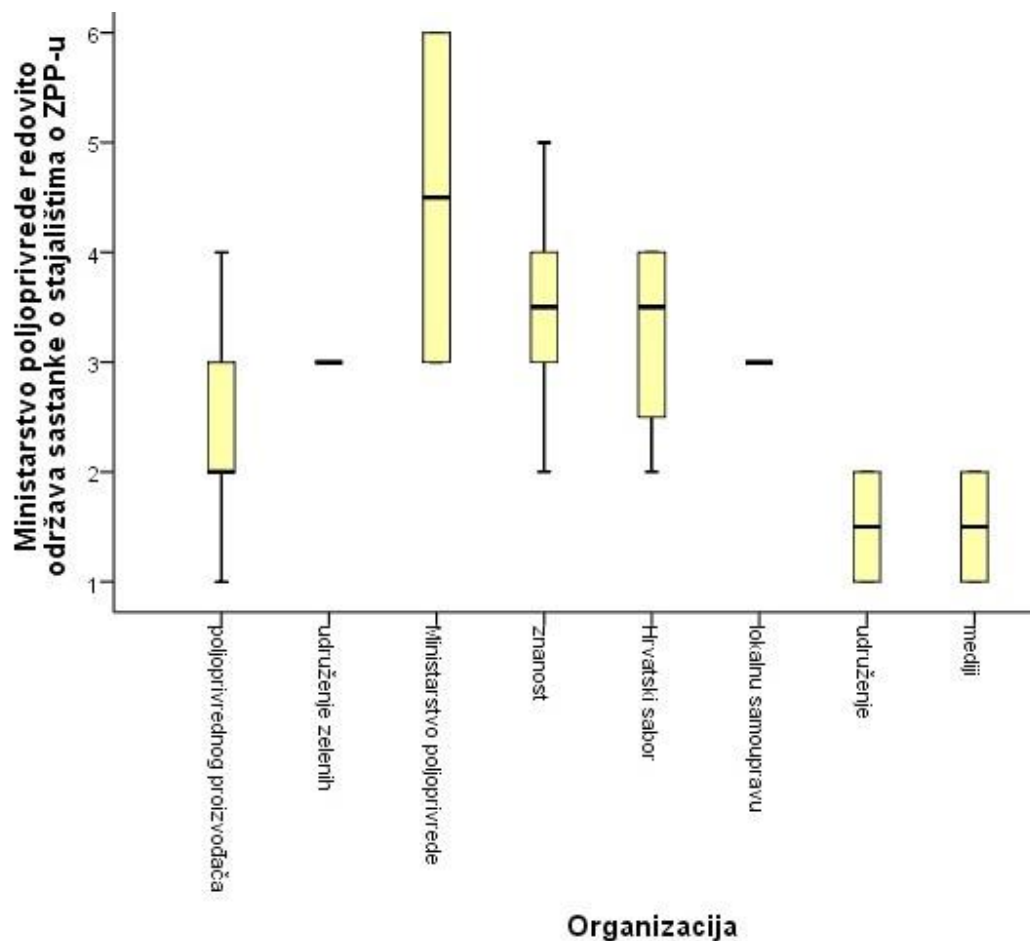
Većina se slaže s tvrdnjom kako nedostaje organizirana platforma za pregovore između poljoprivrednih proizvođača i donositelja odluka (Graf 4.). Ispitanici udruženja zelenih potpuno se slažu, poljoprivredni proizvođači uglavnom se slažu, dok mediji opet imaju raspršen odgovor te se niti slažu niti ne slažu. Ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede pomalo se slažu s tvrdnjom, kao i oni iz Hrvatskog sabora, ali više prema „uglavnom se slažem”, dok su ispitanici iz znanosti više išli prema smjeru „pomalo se slažem”.

Graf 4.: Percepcija okvira dijaloga u domeni formalnog okvira za pregovore.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

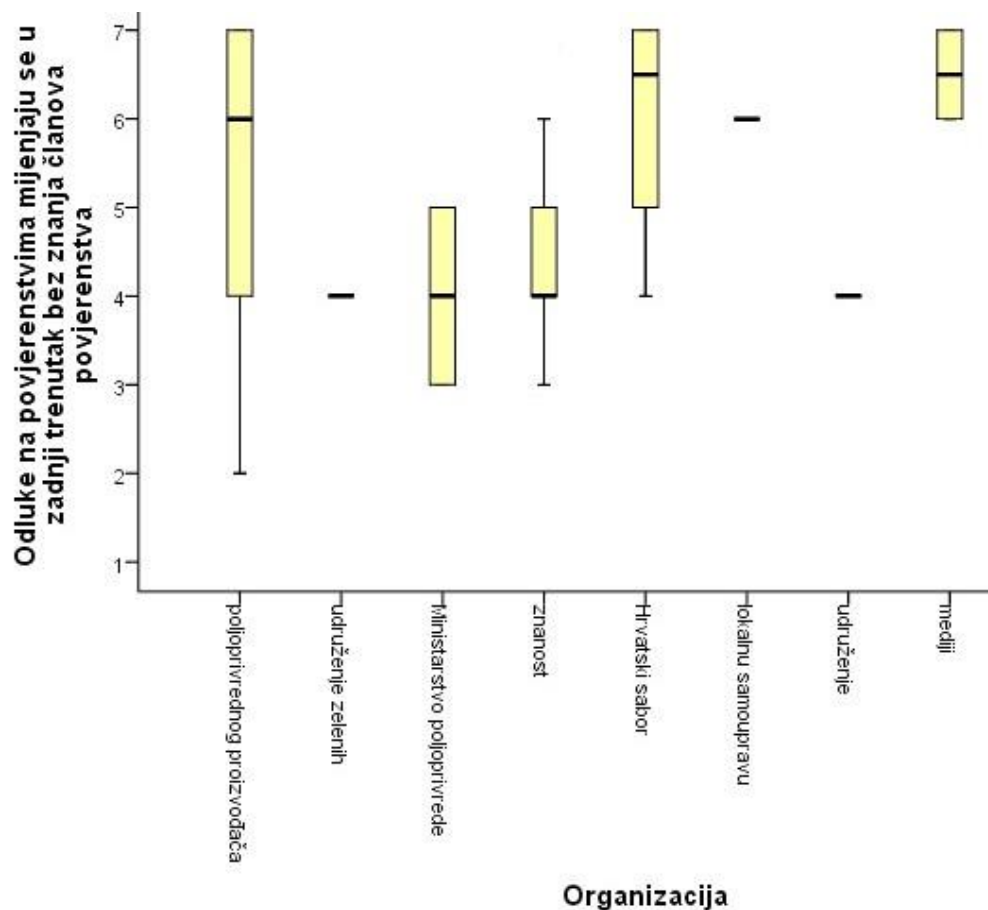
Osim ispitanika iz Ministarstva poljoprivrede koji se pomalo slaže s tvrdnjom, većina ostalih ispitanika ne slaže se s tvrdnjom da Ministarstvo poljoprivrede redovito organizira sastanke. Ispitanici iz poljoprivrednih udruženja uglavnom se ne slažu s tvrdnjom.

Graf 5.: Percepcija okvira dijaloga u domeni redovite komunikacije.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

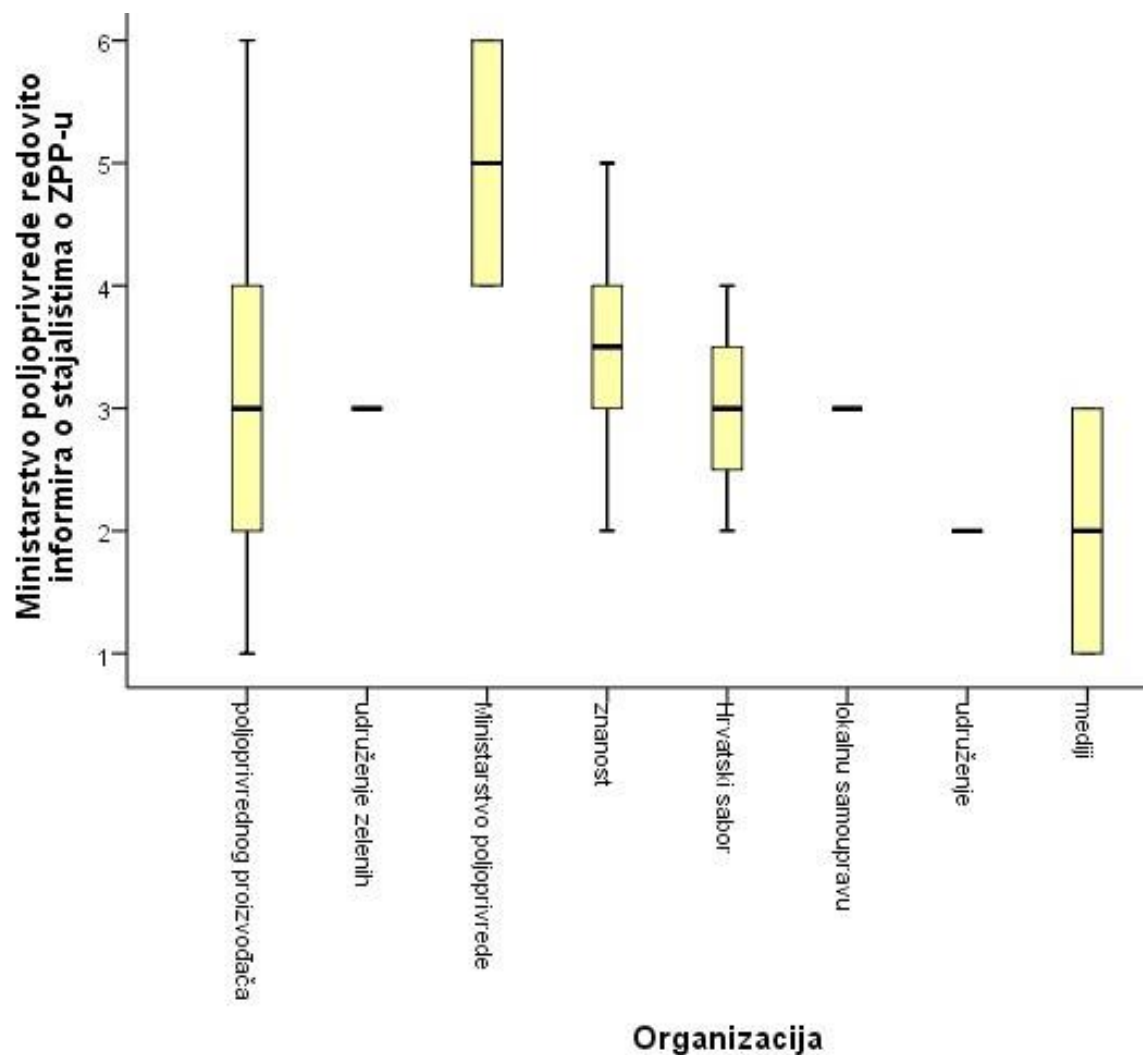
U Grafu 6. ispitanici poljoprivrednih proizvođača uglavnom se slažu s tvrdnjom kako se odluke na povjerenstvima mijenjaju u zadnji trenutak bez znanja članova povjerenstva. Ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede, udruženja zelenih i znanosti niti se slažu niti ne slažu s tom tvrdnjom, dok se ispitanici iz medija i Hrvatskog sabora s njom uglavnom slažu.

Graf 6.: Percepcija okvira dijaloga u domeni odlučivanja.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

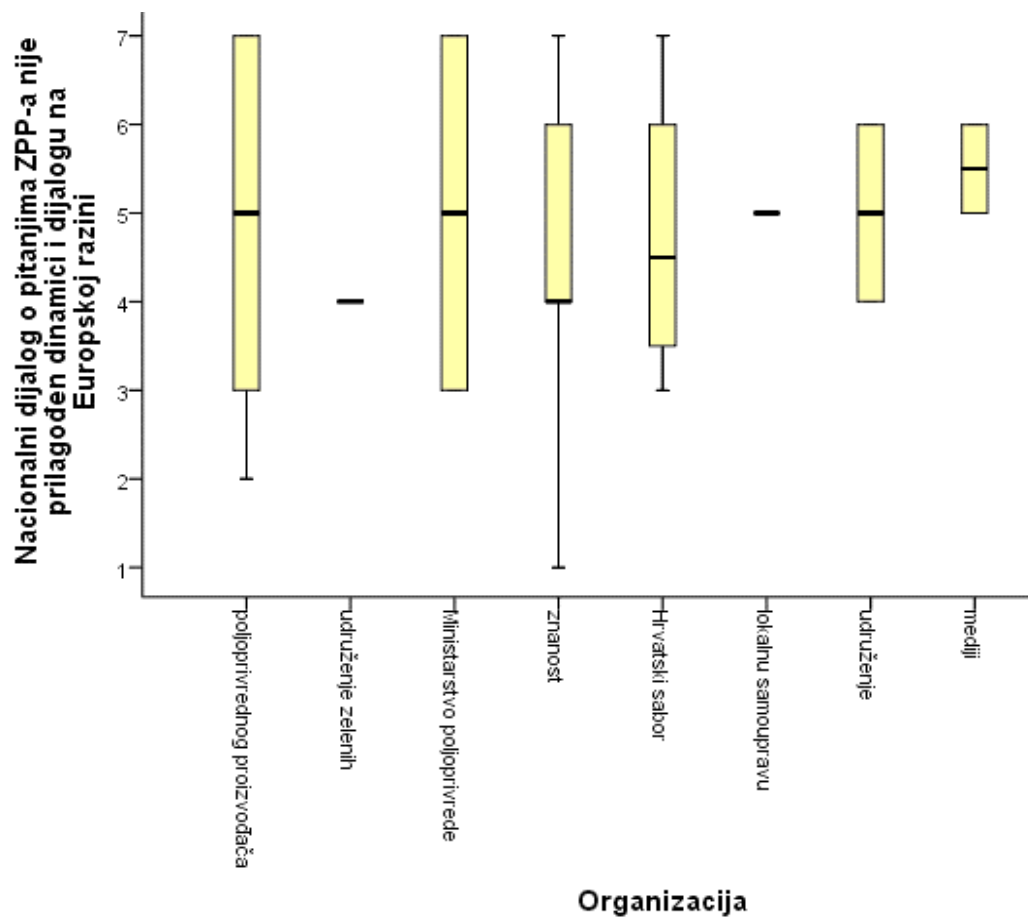
Ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede pomalo se slažu s tvrdnjom kako redovito informiraju dionike o stajalištima ZPP-a. S tom tvrdnjom pomalo se ne slažu ispitanici udruženja zelenih i poljoprivredni proizvođači te iz znanosti i Hrvatskog sabora.

Graf 7.: Percepcija okvira dijaloga u domeni informiranja.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

Podjednako je mišljenje svih ispitanika povezano s tvrdnjom da nacionalni dijalog o pitanjima ZPP-a nije prilagođen dinamici i dijalogu na europskoj razini. Većina se pomalo slaže s tom tvrdnjom ili se niti slažu niti ne slažu.

Graf 8.: Percepcija okvira dijaloga u domeni prilagođenoj dinamici EU-a.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

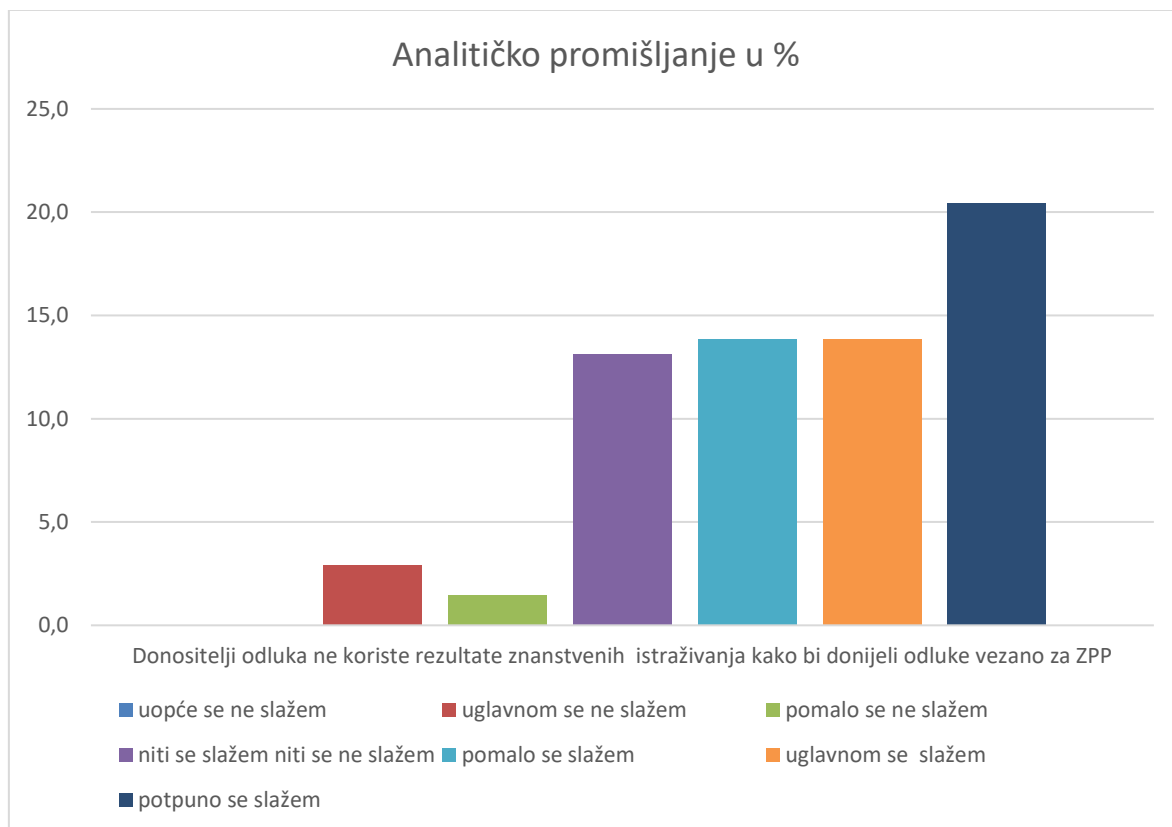
4.6.2. Percepcija o dionicima

Oko 70,7 % ispitanika smatra kako poljoprivredna udruženja nisu dovoljno međusobno koordinirana za praćenje ZPP-a, 75,8 % smatra kako su poljoprivredna udruženja često pod utjecajem političkih stranaka, 62 % smatra da poljoprivredna udruženja nemaju ljudske resurse za praćenje ZPP-a, a 63,6 % smatra kako poljoprivredna udruženja nemaju financijska sredstva za praćenje ZPP-a.

Tablica 30.: Prikaz rezultata anketiranja – Percepcija o dionicima

	Poljoprivredna udruženja nisu dovoljno međusobno koordinirana za praćenje ZPP-a	Poljoprivredna udruženja često su pod utjecajem političkih stranaka	Poljoprivredna udruženja nemaju ljudske resurse za praćenje ZPP-a	Poljoprivredna udruženja nemaju financijska sredstva za praćenje ZPP-a
uopće se ne slažem	0,0	0,0	0,7	0,7
uglavnom se ne slažem	2,2	7,3	2,9	4,4
pomalo se ne slažem	8,0	5,1	7,3	7,3
ni se slažem ni se ne slažem	15,3	10,9	24,1	22,6
pomalo se slažem	17,5	18,2	19,0	13,9
uglavnom se slažem	27,7	29,9	25,5	26,3
potpuno se slažem	25,5	27,7	17,5	23,4

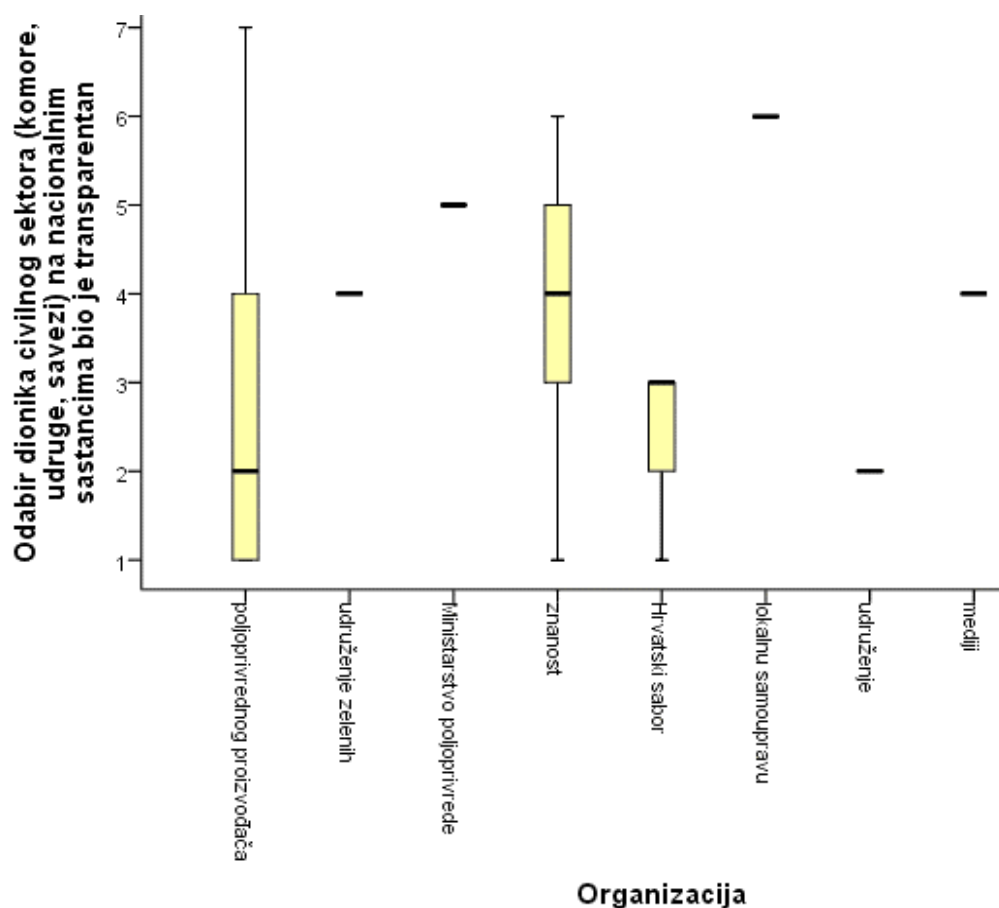
Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

Graf 9.: Analitičko promišljanje – distribucija odgovora.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

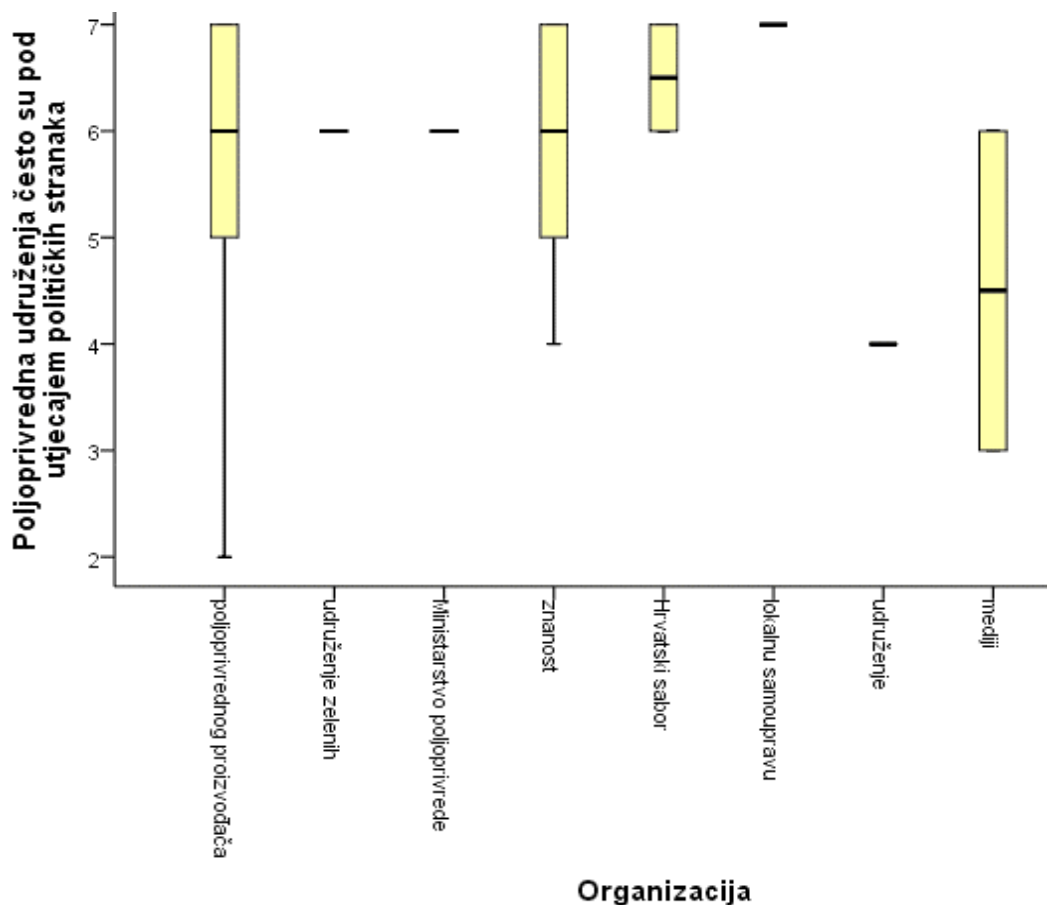
Rezultati anketiranja (Graf 10.) pokazuju kako se ispitanici iz poljoprivrednog sektora uglavnom ne slažu s tvrdnjom da je odabir dionika na nacionalnim sastancima bio transparentan. Ispitanici iz Hrvatskog sabora pomalo se slažu s tom tvrdnjom, dok se ispitanici iz područja znanosti s njom niti slažu niti ne slažu, kao ni udruženja zelenih. Ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede pomalo se s njom slažu, a oni iz lokalne samouprave uglavnom se slažu.

Graf 10.: Percepcija dionika u domeni odabira dionika.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

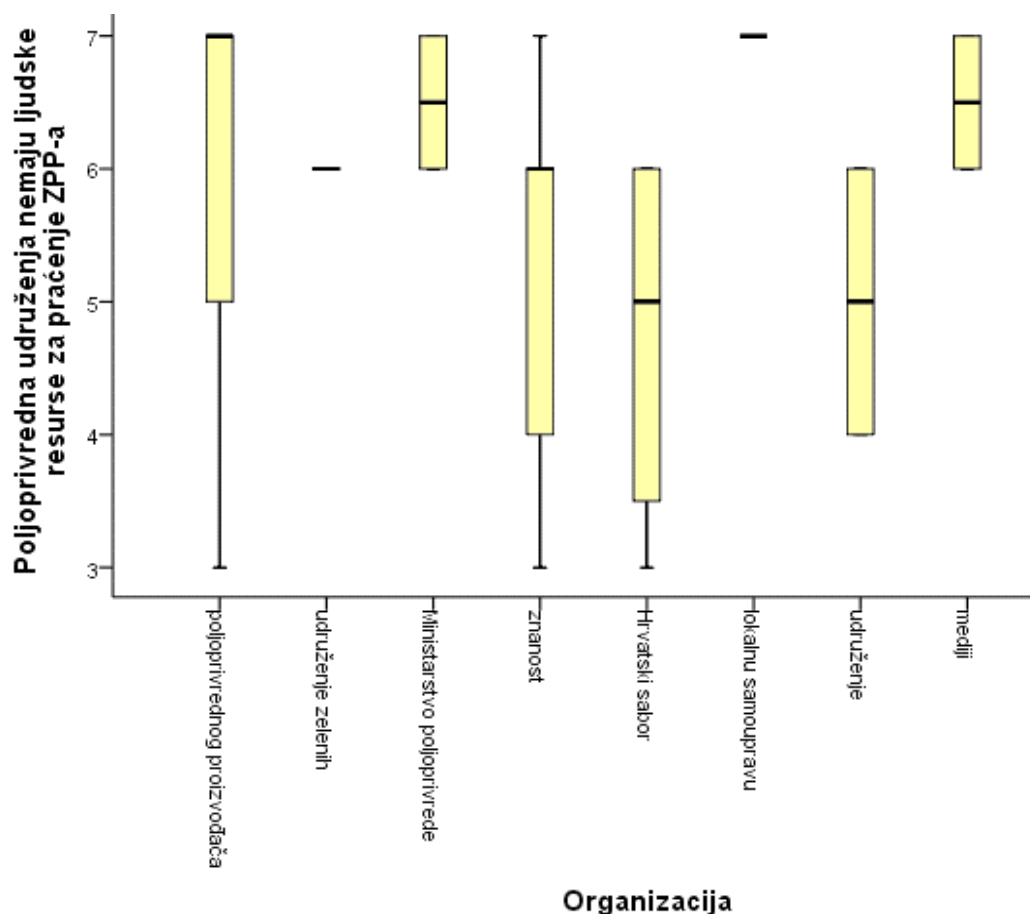
S tvrdnjom (Graf 11.) kako su poljoprivredna udruženja često pod utjecajem političkih stranaka slaže se većina ispitanika. Uglavnom se slažu poljoprivredni proizvođači, udruženja zelenih te ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede i znanosti. Ispitanici iz lokalne samouprave s njom se u potpunosti slažu, kao i ispitanici iz Hrvatskog sabora.

Graf 11.: Percepcija o dionicima u domeni utjecaja politike.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

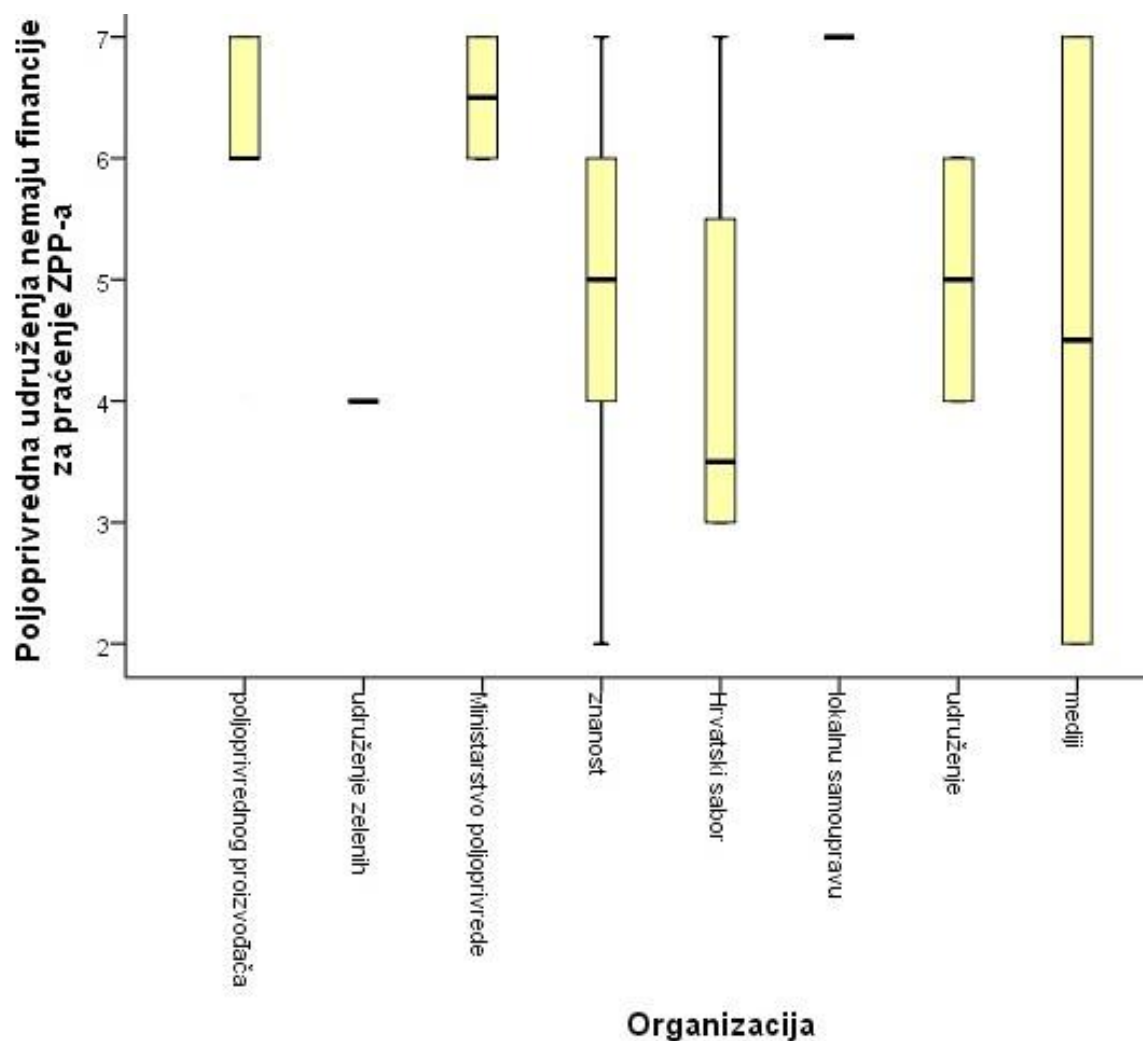
Ispitanici iz redova poljoprivrednih proizvođača i lokalne samouprave u potpunosti se slažu s tvrdnjom da poljoprivredna udruženja nemaju ljudske resurse za praćenje ZPP-a. S tom tvrdnjom uglavnom se slažu ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede i udruženja zelenih, dok se ispitanici iz Hrvatskog sabora pomalo se slažu s njom. Iako su odgovori ispitanika iz područja znanosti raspršeni, većina se ipak uglavnom slaže s tvrdnjom.

Graf 12.: Percepcija o dionicima u domeni ljudskih resursa.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

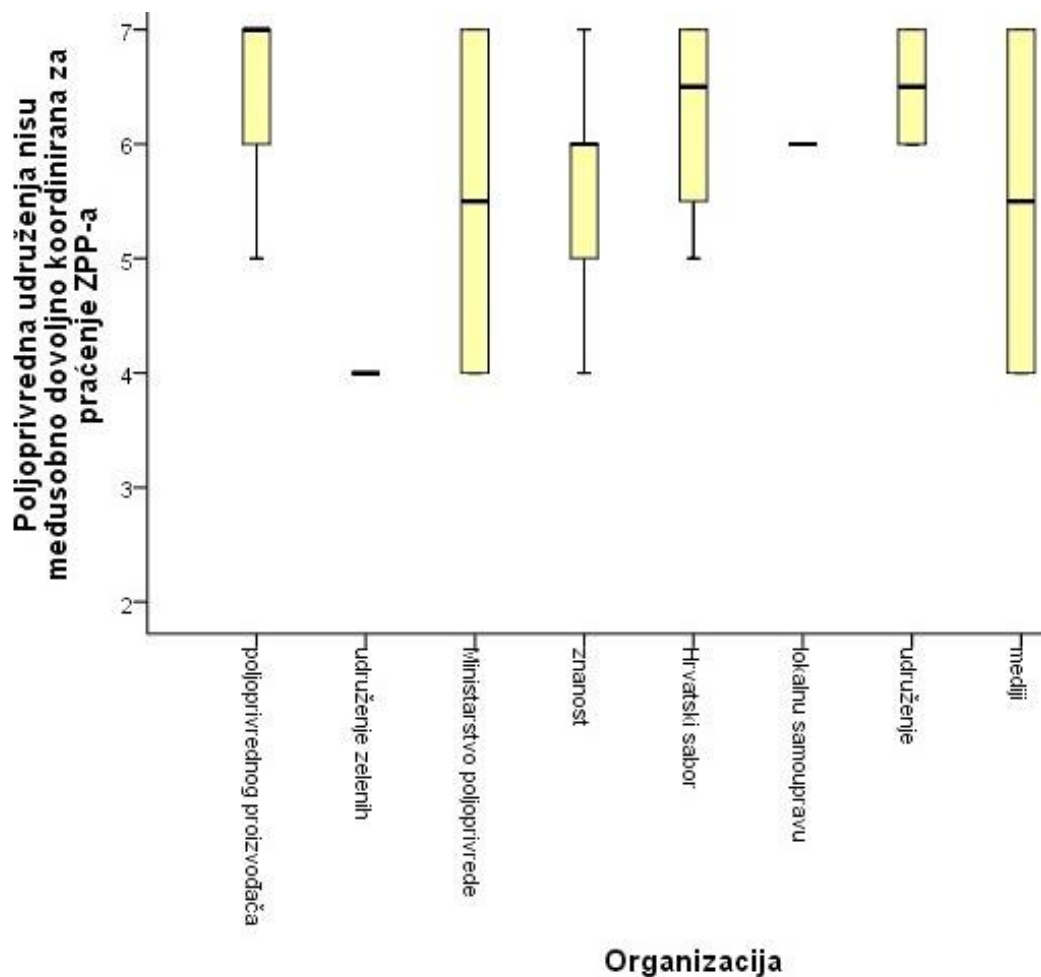
Ispitanici poljoprivredni proizvođači uglavnom se slažu s tvrdnjom kako nemaju financije za praćenje ZPP-a. Slično razmišljaju i ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede. Ispitanici iz znanosti pomalo se slažu s tvrdnjom, a ispitanici Hrvatskog sabora niti se slažu niti ne slažu. Ispitanici iz lokalne samouprave s njom se u potpunosti slažu, dok su ispitanici iz medija imali raspršene odgovore s najvećom koncentracijom prema „pomalo se slažem”.

Graf 13.: Percepcija o dionicima u domeni financijskih kapaciteta.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

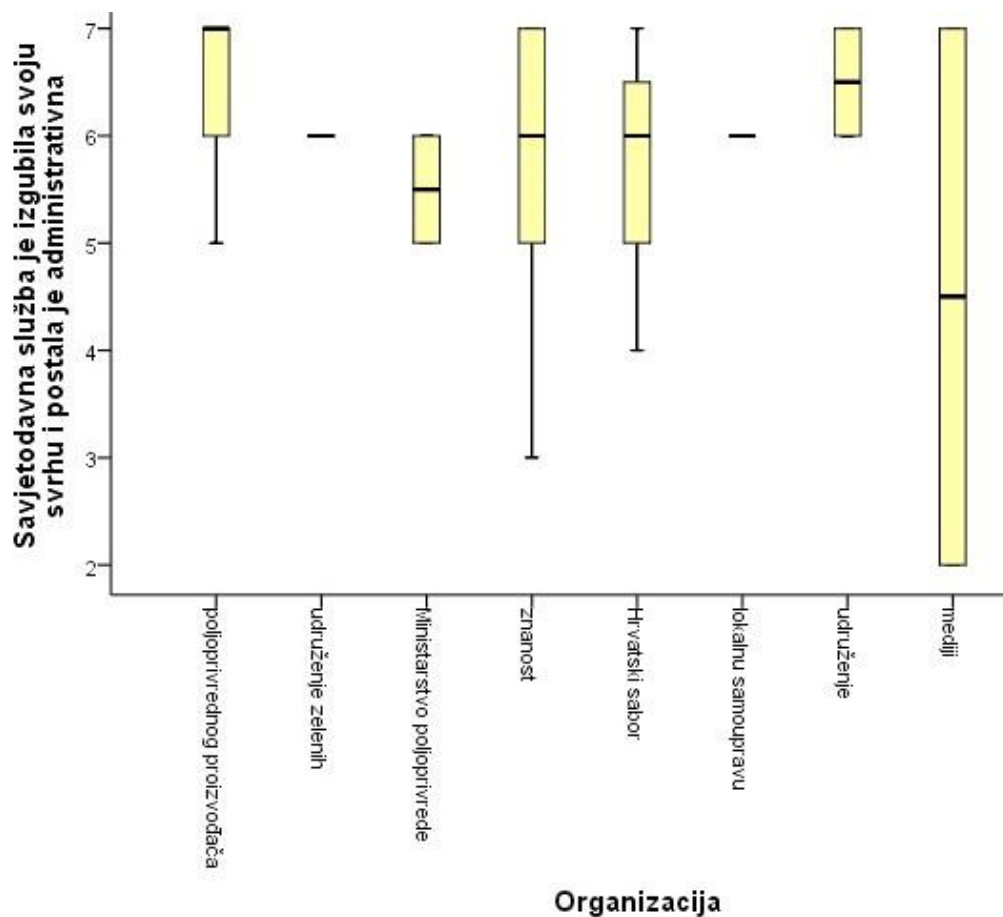
Ispitanici poljoprivredni proizvođači u potpunosti se slažu s tvrdnjom kako udruženja nisu međusobno dovoljno koordinirana. Ispitanici udruženja zelenih s tom se tvrdnjom niti slažu niti ne slažu. Ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede s njom se pomalo slažu, a ispitanici iz znanosti i lokalne samouprave uglavnom se slažu, kao i ispitanici iz Hrvatskog sabora.

Graf 14.: Percepcija o dionicima u domeni koordinacije.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

Rezultati anketiranja pokazuju disperziju odgovora prema kategorijama ispitanika. Većina ispitanika slaže se s tvrdnjom kako je savjetodavna služba izgubila svoju svrhu, osim medija koji su se podjednako slagali i nisu slagali s tvrdnjom. Iako percepcija o savjetodavnoj službi nije bila u fokusu ispitivanja, u ispitivanju stručnjaka i fokus grupama pokazala se kao ključna spona u dijalogu između donositelja odluka, poljoprivrednika i znanosti.

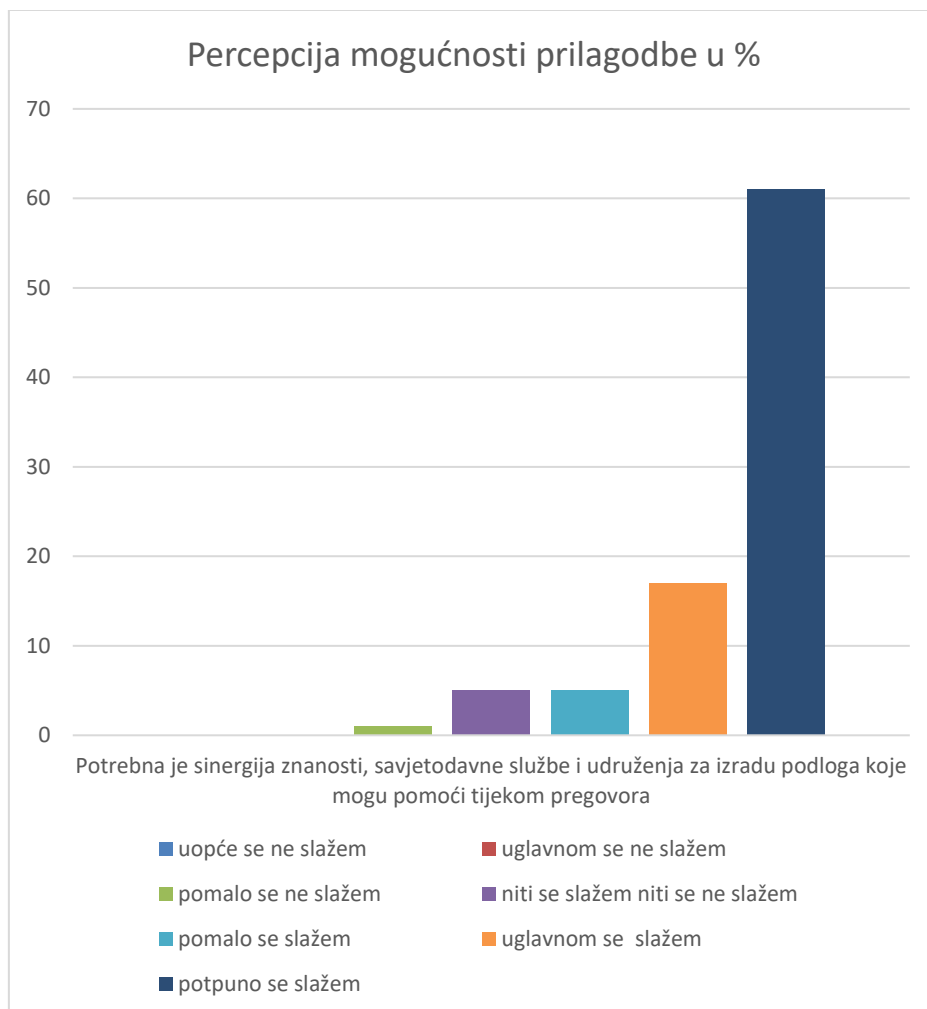

Graf 15.: Percepcija o dionicima u domeni uloge savjetodavne službe.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete pete faze istraživanja.

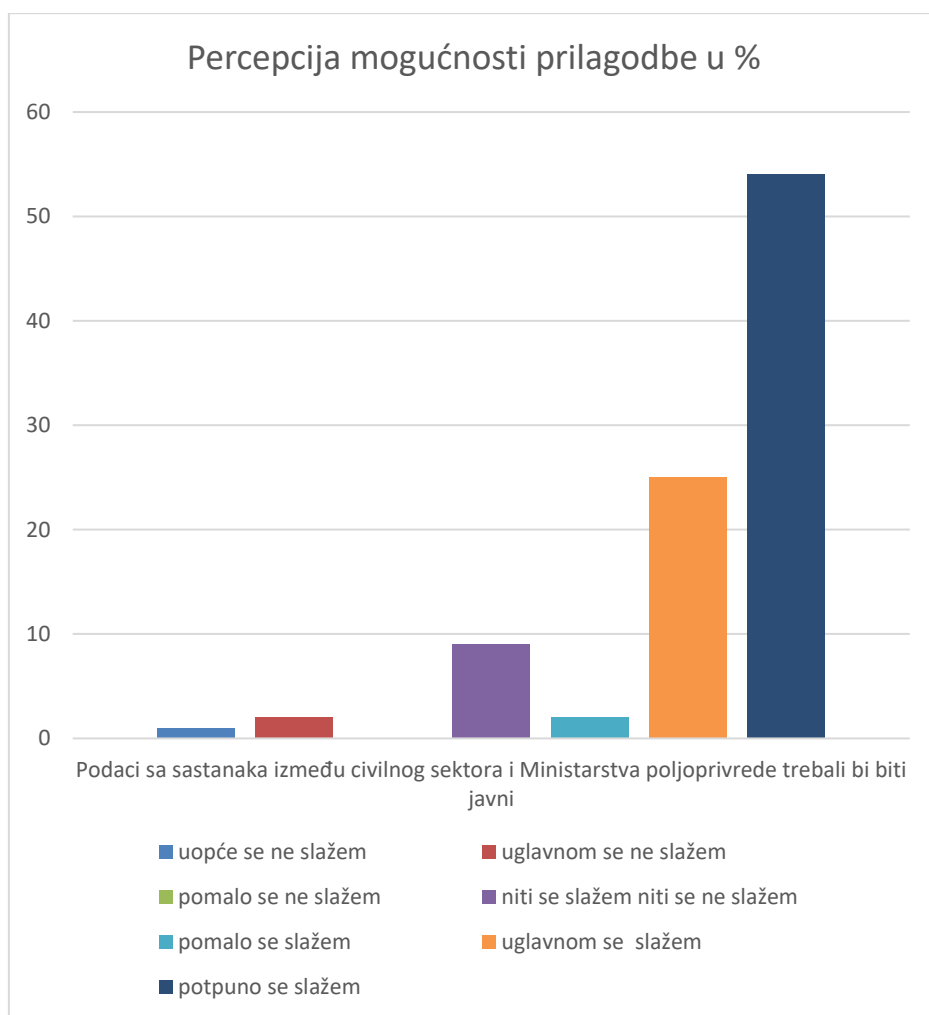
4.6.3. Percepcija mogućnosti prilagodbe

Ispitanici smatraju kako je za prilagodbu dijalogu je potreba sinergija znanosti, savjetodavne službe i udruženja za izradu podloga koje mogu pomoći tijekom pregovora (60,6 %) i da bi svi podaci sa sastanaka trebali biti javni (59,9 %).

Graf 16.: Percepcija mogućnosti prilagodbe – distribucija odgovora o sinergiji dionika.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

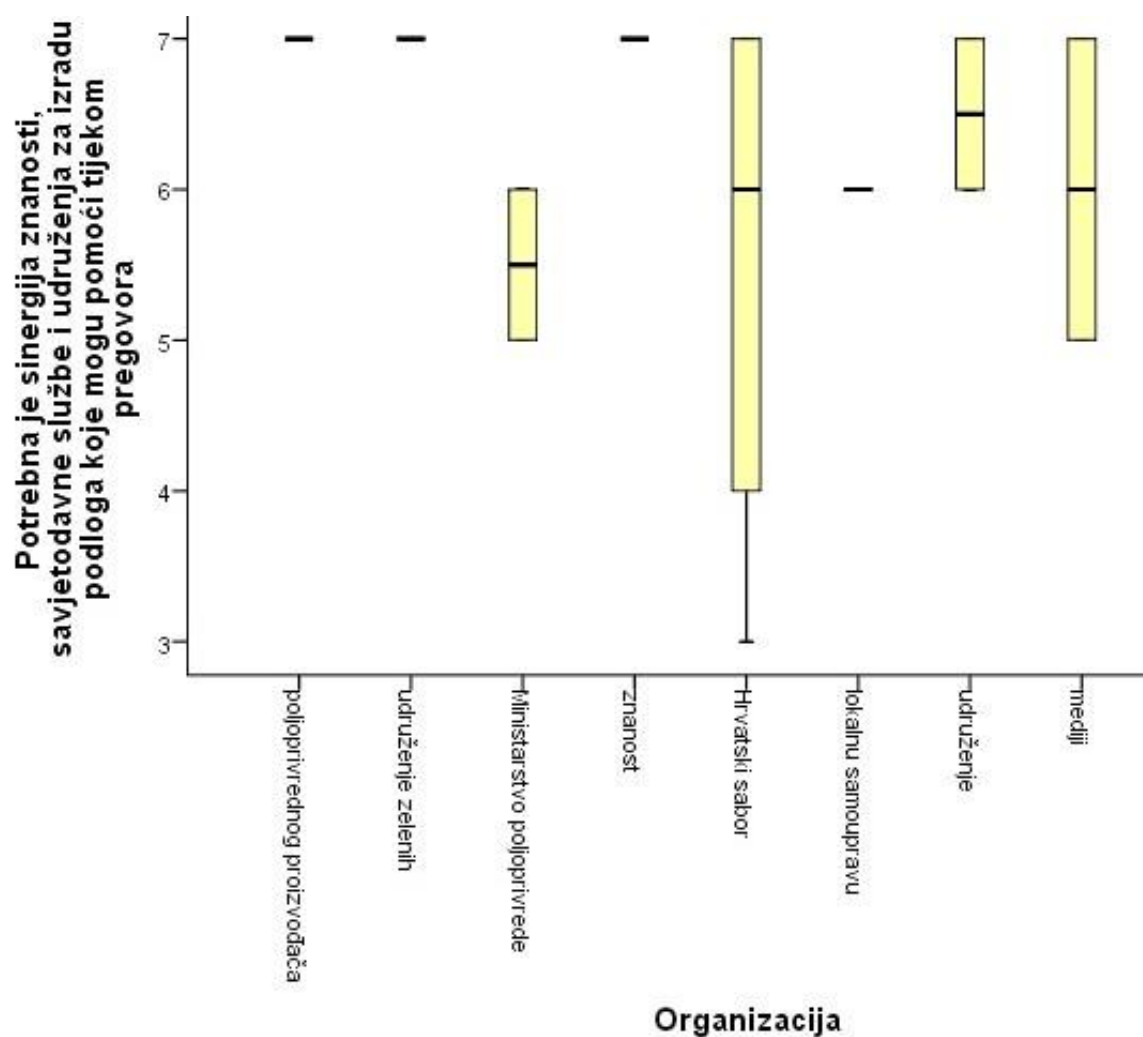

Graf 17.: Percepcija mogućnosti prilagodbe – distribucija odgovora o javnosti podataka.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

Većina ispitanika potpuno se slaže s tvrdnjom kako je potrebna sinergija znanosti, savjetodavne službe i udruženja koja će omogućiti izradu relevantnih podloga koje su potrebne za dijalog tj. koje mogu pomoći u pregovorima.

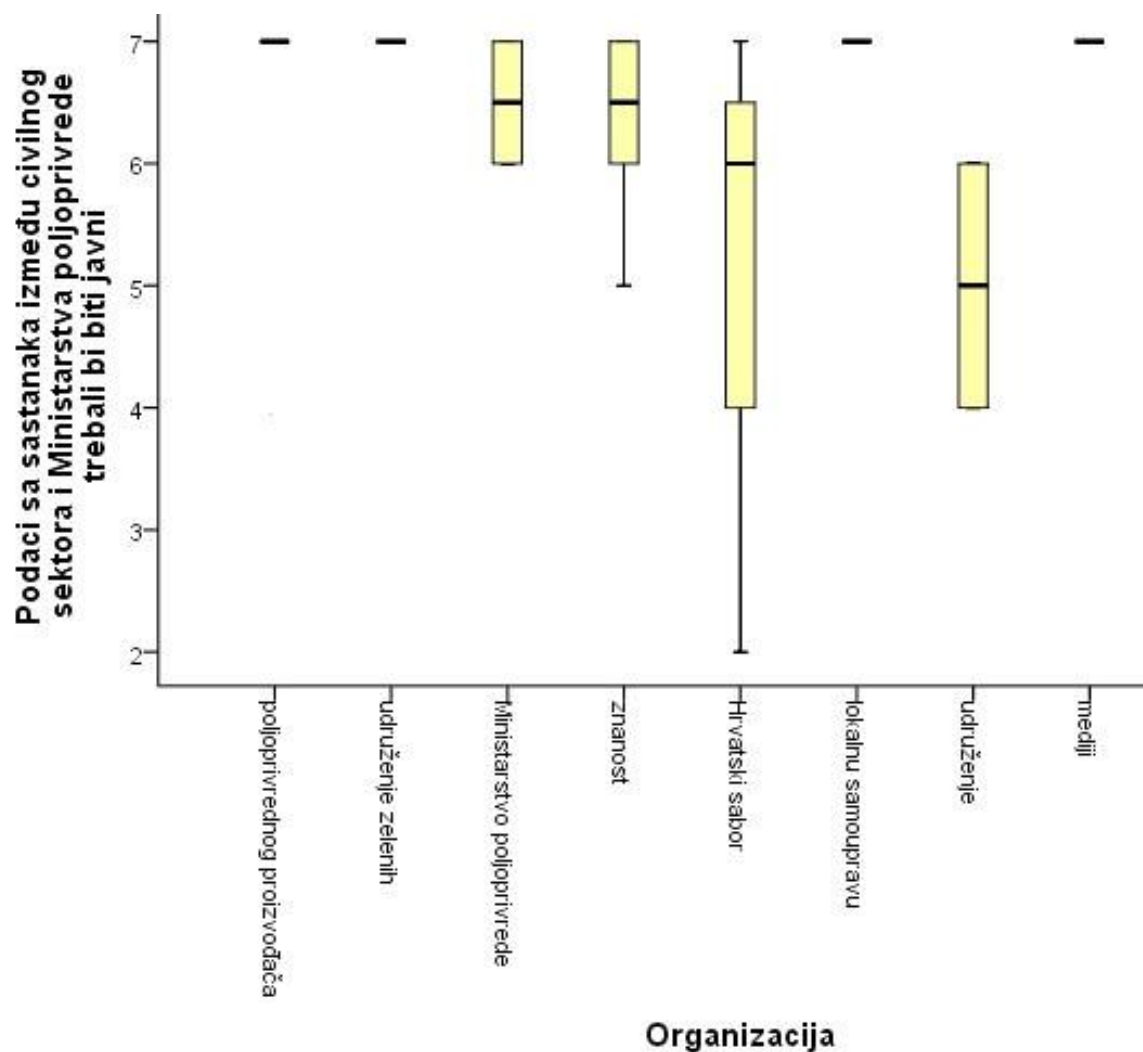
Većina ispitanika slaže se s tvrdnjom kako je potrebna sinergija znanosti, savjetodavne službe i udruženja za izradu podloga koje mogu pomoći u pregovorima. Ispitanici Ministarstva poljoprivrede pomalo se slažu s tvrdnjom, a ispitanici poljoprivredni proizvođači, udruženja zelenih i predstavnici znanstvenog sektora u potpunosti se slažu s tvrdnjom.

Graf 18.: Percepcija mogućnosti prilagodbe u domeni sinergije dionika.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

Većina ispitanika smatra kako podaci sa sastanaka civilnog sektora trebaju biti javno objavljeni. Ispitanici poljoprivredni proizvođači i udruženja zelenih te predstavnici lokalne samouprave u potpunosti se slažu s tom tvrdnjom dok se ispitanici iz područja znanosti s njom uglavnom slažu, kao i ispitanici iz Ministarstva poljoprivrede i Hrvatskog sabora.

Graf 19.: Percepcija mogućnosti prilagodbe u domeni javnosti podataka.

Izvor: Sinteza autora na temelju rezultata ankete iz pete faze istraživanja.

5. RASPRAVA

5.1. Okvir dijaloga dionika o pitanjima ZPP-a

Na temelju rezultata potvrđena je H1: Nacionalni okvir za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a nije strukturno prilagođen formalnom standardu EU-a. Nacionalni i europski pravni akti pružaju formalni okvir potreban za dijalog o ZPP-u, međutim na nacionalnom nivou ne postoji formalni dijalog o ZPP -u koji uključuje redovite sastanke i raspravu o ZPP-u uz javnu objavu zapisnika, sudionika i materijala.

U prvoj fazi ispitivanja vidljivo je kako Vlada nastoji formalno prilagoditi okvire dijaloga standardima EU-a. Međutim, artikulacija problema s terena o pitanjima ZPP-a je kompleksna. To je osobito vidljivo u dijelu administrativnog opterećenja brojnim propisima (VRH, 2020b), u kojem je poljoprivreda po broju e-Savjetovanja o propisima ispred svih ostalih sektora. Na kompleksnost dijaloga o ZPP-u ukazuju brojna istraživanja (Webber, 1998; Hix, 2005; Franić, 2006; Moyer i Josling, 2017; Kovačiček, 2018). Analitičar za koordinaciju na nivou EU-a Metcalf (2002) uočava kako se međunarodna arena pregovaranja stalno umnožava, što je još više vidljivo je danas i uzrokuje veliku kompleksnost procesa koordinacije koju prema njegovim zaključcima nije moguće staviti u jednostavan format. Na slično ukazuje i Kay (2003) koja vidi kako je problem ZPP-a što se sastoji od više od jedne varijable, složen je i ima širok raspon socijalno-ekonomskih posljedica.

Države članice suočavaju se s problematikama na nacionalnom nivou i ZPP-om te se vodi pregovaračka „utrka” na dva nivoa. Iako se nacionalne politike i zajedničke politike EU-a isprepliću, dionici civilnog sektora na nacionalnom nivou usmjereni su na nacionalne institucije, a ne na europske. Povijesni procesi kojima se razvijaju međunarodni politički odnosi su složeni (March i Olsen, 1998) te postoje velike razlike među članicama koje je potrebno uskladiti (Wallace, 2000).

Važnu ulogu u povezivanju nacionalnih interesa i interesa EU-a imaju organizacije poput europskog udruženja poljoprivrednika COPA-COGECA, najbolje organizirane civilne organizacije na razini EU-a (Hix, 2005), s najvećim brojem zaposlenih lobista i s najvećim brojem članova, koja kao takva ima najveći pristup informacijama koje su potrebne za raspravu i kreiranje politika. U svim fazama istraživanja rezultati ukazuju na nedostatak organizacijskih kapaciteta na nacionalnom nivou. U Tablici 31. nalaze se sintetizirani kodovi i rezultati svih faza mogu se povezati s elementima analitičkog okvira na temelju Howlett i

Ramesh (2014), Wu i sur. (2015) te Kekez i sur (2019). Analitički kapaciteti aktera, menadžerski kapaciteti rukovodećih službenika te političke sposobnosti aktera prikazani prikazani su u Tablici 32.

Tablica 31.: Analiza nacionalnog okvira i upravljačkih kapaciteta za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u Hrvatskoj (završni kodovi – kodovi obrasca)

Vještine i kompetencije	Organizacija	Sustav
Analitičke	<u>Organizacijski informacijski kapaciteti</u> • tromost sustava • nedostatno dijeljenje informacija o ZPP-u • manjak povjerenja • niska razina sudjelovanja – e-Savjetovanje • nedostatak savjetodavne službe • fluktuacija zaposlenika.	<u>Sustav znanja</u> • učestale izmjene zakonodavnog okvira • manjak prilika za obrazovanje aktera • izostanak holističkog medijskog praćenja teme • neiskorištenost znanosti.
Menadžerske	<u>Organizacijski menadžerski kapaciteti</u> • manjkavost sredstava • nedostatnost resursa - nedostatno razvijeni mehanizmi vertikalne i horizontalne koordinacije.	<u>Sustav odgovornosti za proces i ishode politike</u> • transparentnost operativnih procesa (npr. e-Savjetovanje) • prostor za unapređenje (npr. objava zaključaka sa sastanaka) • izostanak jasne razvojne vizije i odgovornosti.
Političke	<u>Organizacijski politički kapaciteti</u> • sumnje u reprezentativnost procesa konzultiranja • sumnje u posvećenost kreatora politike korištenju prijedloga koje dionici iskazuju.	<u>Kapaciteti političko-ekonomskog sustava</u> • nedostaje pripadnost kolektivitetu zajedničke poljoprivredne politike • dojam politiziranosti (političke obojenosti) udruženja i procesa.

Izvor: Sinteza autora. Prilagođeno prema Howlett i Ramesh (2014), Wu i sur. (2015), Kekez i sur. (2019).

5.1.1. Organizacijski informacijski kapaciteti

Infrastruktura za prikupljanje, dijeljenje informacija unutar i među organizacijama te e-usluge, kao i organizacijski sustavi upravljanja proračunom i ljudskim resursima ukazuju na trom sustav i neefikasne mehanizme (objave, sastanci, telefonski kontakti) za prikupljanje i dijeljenje informacija o ZPP-u. Učinak alata poput radnih skupina i e-Savjetovanja rezultirao je niskom razinom sudjelovanja i povjerenja u svrsishodnost alata te teškoćama s kojima se poljoprivredne udruge i proizvođači susreću u dolasku do informacija o uredbama i odlukama Europske komisije. Dolazi do gubitka organizacijskog pamćenja i fluktuacije zaposlenika u ministarstvima.

Ispitanici u svim trima fazama ispitivanja spominju izmjene u sustavu koje uzrokuju nesigurnost i gubitak informacija. Fluktuacijom ljudi u sustavu odlučivanja slabe analitički kapaciteti koji su potrebni za praćenje. U trenutku kada neki stručnjak počne suvereno vladati temom nerijetko se događa da iz političkih razloga bude premješten na drugo radno mjesto. Takva fluktuacija zaposlenika u sustavu onemogućuje stvaranje specijaliziranih stručnjaka za određenu temu koji su u stanju dubinski pratiti nove politike koje su s njom povezane.

Javna dostupnost podataka. Učinak značajnih alata poput radnih skupina (povjerenstava) i e-Savjetovanja umanjen je manjkom povjerenja u njihovu svrsishodnost te (u slučaju e-Savjetovanja) niskom razinom sudjelovanja dionika politike u samom alatu. Ako gledamo omjer broja savjetovanja iz sektora poljoprivrede na nacionalnom nivou i podnositelja komentara, kao i zaprimljenih komentara, može se uočiti da postoje znatne razlike koje mogu biti uzrokovane slabom zainteresiranosti, slabim predznanjem ili slabom informiranosti o savjetovanjima (VRH, 2020b). Ministarstvo poljoprivrede, koje ima najveći broj savjetovanja, ne objavljuje javno savjetodavna tijela kao ni njihove članove. U odnosu na praksu EU-a, podaci sa sastanaka na nacionalnom nivou nisu javno objavljeni osim u slučaju Odbora za praćenje Programa ruralnog razvoja i aktivnosti NRM-a. Rasprava na e-Savjetovanju javna je i transparentna kao na razini EU-e, ali traje kraće od minimuma u EU-u (30 dana). Na kratke rokove upozorava i Mance (2017), kao i povjerenik za informiranje (VRH, 2020b).

Javno se objavljuju događanja poput konferencija i okruglih stolova, ali ne i nacionalna povjerenstva na kojima se raspravlja o aktima. Iako su rasprave o novom ZPP-u započele od 2016. godine, na nacionalnom nivou nije formirano niti jedno tijelo stručnjaka (radna skupina pri Ministarstvu poljoprivrede) iz civilnog sektora koje će se baviti isključivo tom temom. Države članice mogu krenuti s pripremom sljedećeg ZPP-a kada se započne novi.

Primjerice, u 2014. godini krenulo je Programsko razdoblje za novi ZPP, a 2016. godine krenuli su prvi pregovori za sljedeće Programsko razdoblje nakon 2021. Neke države članice već su imale podloge u vezi s onim što žele u sljedećoj Uredbi. Pregovori su započeti najprije na razini CDG-a Europske komisije (Prilog 9.), a nacrt nove Uredbe javno je izašao sredinom 2018. godine. Uredba do konačnog glasovanja u Parlamentu i Vijeću prolazi izmjene, ali prvi okvir piše se upravo u periodu kada države počnu provoditi novi ZPP.

Povratne informacije i analiza učinka. Učinkovitost mehanizama umanjena je teškoćama s kojima se poljoprivredne udruge i proizvođači susreću u dolasku do informacija o procesu kreiranja politike te o uredbama i odlukama Europske komisije. Nedostaju formalni kapaciteti za razmjenu informacija koji su potrebni za analizu učinka. Ispitanici u sve tri faze ukazuju na problematiku informiranja o koracima koji se poduzimaju te nedostatak savjetodavne službe koja bi bila kanal za to. Za primjer se može uzeti Austrija u kojoj prema podacima Agencije za plaćanje 110 075 gospodarstava koja primaju potpore (Invekos, 2018), pomaže oko 1 000 stručnih i obučanih savjetnika (LK, 2020). Prosječno jedan savjetodavac radi sa 100 poljoprivrednika. Broj savjetodavaca na nacionalnom nivou četiri je puta manji. Jedan savjetodavac pokriva otprilike 585 poljoprivrednika upisanih u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava, što umanjuje transfer informacija i kvalitetnu analizu terena.

Nedostatak stalne platforme za razmjenu informacija. Fluktuacija zaposlenika u ministarstvima negativno se odražava na akumulaciju informacija o ZPP-u. Izmjenom političkih aktera mijenja se struktura do nižih razina što uzrokuje probleme u komunikaciji, a slična situacija događala se i ranije. Kao osnovna zapreka razvitku istaknuo se pretjeran utjecaj politike na gospodarske odluke – bilo vanjske (utjecaj Europske komisije), bilo unutrašnje (osobni politički interesi u izbornoj godini) (Franić i sur., 2004). Svaki sektor ima svoje specifičnosti i potrebna je visoka razina analitičkih kapaciteta koja prema ispitanicima u sve tri faze ispitivanja nedostaje.

5.1.2. Organizacijski menadžerski kapaciteti

Rezultati su ukazali na manjkavost sredstava za operativno upravljanje dijalogom, nedostatnost resursa udruženja za osiguranje profesionalnog angažmana djelatnika oko ZPP-a te nedostatno razvijeni mehanizmi vertikalne koordinacije kao i međuorganizacijske (horizontalne) koordinacije tijela javne vlasti i udruženja poljoprivrednika. Fluktuacija zaposlenika i fragmentiranost odjela u ministarstvima otežavaju koordinaciju, kao i

nedostatak financiranja. Zbog nedostatka formalne platforme po uzoru na EU (CDG-i i EGSO) vidljiva je centraliziranost odlučivanja u tijelima zaduženima za operativno upravljanje te nužnost uključenosti čelnika ministarstva u operativne odluke. Nutt i Backoff (1987) ukazuju na to kako ograničenja vremena i resursa zahtijevaju usmjerenost na dionike visokog prioriteta.

- *Najveći problem što se u ovoj državi sve svede na ministra, znači vi bi trebali imati izvrsnu komunikaciju s Ministarstvom, s „Marijom“ jednom u pola godine ili jednom godišnje.*

TT

- *Ponekad se na političare vrše nenormalni pritisci koji bi u stvari možda bili manji kad bi postojala neka procedura i kad bi se znalo tko kod koga dolazi na sastanak i po kojem pitanju.* MP

5.1.3. Organizacijski politički kapaciteti

Politička podrška djelovanju aktera u razvoju i provedbi politike te razvijenost među-organizacijskog povjerenja i komunikacije je slaba te postoje sumnje u reprezentativnost procesa konzultiranja. Odabir predstavnika ili udruženja koja sudjeluju u dijalogu isto je tako nejasan i netransparentan. Sve veći naglasak stavlja se na transparentnost operativnih procesa (npr. e-Savjetovanje), no još uvijek postoji prostor za unapređenje (npr. u objavama zaključaka sa sastanaka). Izostaje jasna razvojna vizija i odgovornost za sudjelovanje u dizajnu ZPP-a, a zbog izostanka procedura odlučivanja jačaju pritisci na izvršne političare.

5.1.4. Sustav znanja

Novim ZPP-om Europske unije postavljeni su visoki ciljevi koji će zahtijevati veću upotrebu znanja i inovacija. Za poljoprivredni sektor povećana su ulaganja u (AKIS) sustave koji bi trebali biti ključni za pokretanje i razvoj inovacijskih projekata te širenje informacija o njima (CEMA, 2019). EK je s ciljem poticanja znanja uspostavila Europsko partnerstvo za inovacije za produktivnost i održivost poljoprivrede (EIP), koje predstavlja potporu AKIS-u na temelju povezivanja politika i instrumenata radi ubrzanja inovacija. Međutim, RH zbog kašnjenja natječaja u okviru M16 te pridruživanjem Savjetodavne službe MP-u nije polučila željene rezultate za trenutno razdoblje. Prema prijedlogu Uredbe ZPP (EK, 2018b) savjetodavne službe trebalo bi ojačati u okviru AKIS-a, iz kojeg bi razloga strateški planovi u okviru ZPP-a trebali sadržavati informacije o načinima suradnje savjetodavnih službi, istraživačkih i ruralnih mreža. U preporukama EK navodi kako je „AKIS u Hrvatskoj rascjepkan s malim brojem savjetnika u odnosu na broj poljoprivrednika u omjeru jedan na 585”, nedovoljnu pripremljenost savjetodavne službe za predstojeće izazove, slabu razvijenost nevladinih i poljoprivrednih organizacija te mali broj operativnih skupina koje bi trebale osnažiti razmjenu znanje i inovacija (EK, 2020f). Taj problem nedostatka znanja nažalost nije rješavan godinama. Istraživanje koje je provedeno 2004. godine (Franić i sur., 2004) ukazuje na to kako se situacija gotovo 20 godina nije promijenila: „Problem seljaka, ali i većeg dijela gospodarstva općenito, kao i dobrog dijela administracije jest nedovoljno znanje, neinformiranost i slaba motiviranost”. U svom istraživanju provedenom tijekom izrade nacionalne Strategije poljoprivrede i ribarstva nakon 2020. godine, SB (2020) također prepoznaje snažni istraživački kapacitet na nacionalnom nivou, međutim ukazuje i na slabu povezanost te razmjenu znanja i inovacija.

U okviru Programa Ruralnog razvoja 2014.-2020. (Mjera 16. – Suradnja) bila su predviđena financijska sredstva za projekte istraživanja, prijenosa znanja i inovacija. Međutim, do prosinca 2020. godine projekti nisu krenuli s implementacijom. Od planirane 33 operativne

skupine EIP-a broj se smanjio na 20. Krajem 2019. odobren je 21 projektni prijedlog operativnih skupina EIP-a u ukupnoj vrijednosti od 105 000 EUR (tj. 1 % dodijeljenog proračuna) (EK, 2020f). U okviru Mjere 1. Prenos znanja i aktivnosti informiranja i Mjere 2. Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima, bila su osigurana sredstva za stručno obrazovanje i savjetovanje o poljoprivrednoj proizvodnji. Mjera 20. Tehnička pomoć mogla je poslužiti za izobrazbu djelatnika, međutim nijedna od navedenih mjera nije se posebno usmjerila na edukaciju o procesima kreiranja ZPP-a i osposobljavanja dionika za argumentirano sudjelovanje u pregovorima. Na problem manjka prilika za obrazovanje aktera i korištenje znanja o ZPP-u upozoravaju Zrakić i suradnici (2018).

Rezultati istraživanja SB-a pokazali su kako su ukupni izdaci za istraživanje i razvoj u Hrvatskoj niski (0,81 % BDP-a) te da Hrvatska zaostaje za svojim glavnim regionalnim i globalnim konkurentima u području poljoprivrednih istraživanja i razvoja (SB, 2020).

Nadalje, istraživanje je pokazalo kako su poboljšanjem tehničkih kapaciteta za pružanje potpore kao što su veterinarska služba, fitosanitarna služba, poljoprivredna savjetodavna služba te službe zadužene za sigurnost hrane osnaženi razmjena znanja i AKIS sustav, što bi dovelo do veće produktivnosti u sektoru poljoprivrede.

5.1.5. Sustav odgovornosti za proces i ishode politike

Prisutni su sustav napredovanja temeljenog na zaslugi, kao i vladavina prava te transparentnost operativnih procesa, na koju se stavlja sve veći naglasak (npr. e-Savjetovanje), no još uvijek postoji prostor za unapređenjem (npr. zaključci sa sastanaka). Iako su pregovori o ZPP-u započeli krajem 2016., nema formalnog okvira za raspravu koji može pratiti dinamiku dijaloga na nivou EU-a. Ne postoji informacija o tome na koji način se službenici pripremaju sa stajalištima za Vijeće s obzirom na to da ne postoji jasan proces njihova komuniciranja s civilnim dionicima. Komunikacija ovisi o dobroj volji pojedinaca, koja je prisutna, ali ne postoje jasan okvir ni resursi koji bi je omogućivali.

Održano je nekoliko javnih konzultacija povezanih s nacionalnom strategijom nakon 2030. koji mogu poslužiti kao podloga za izradu strateških planova i upitnika koji se šalju poštom i putem interneta. Iako institucije ulažu napore u individualne sastanke i povjerenstva za izradu pravnih akata, percepcija ispitanika negativna je osobito u dijelu povratnih informacija, prihvatanja stajališta, *ad-hoc* donošenja odluka te čestog mijenjanja propisa koje uzrokuje izostanak jasne razvojne vizije i odgovornosti za sudjelovanje u izradi ZPP-a.

Slična situacija vladala je prije 20 godina i na razini EU-a. Metcalf (2001) u svom istraživanju kritizira EU, tvrdeći kako se političke odluke donose bez adekvatne procjene učinka, uz slabo razvijenu koordinaciju i raspršenu odgovornost. Smatrao kako je osnovni izvor problema taj što ne postoji organizirani proces za procjenu potreba upravljanja ili razvijanje upravljačkih kapaciteta. Okvir za pomak prema naprijed vidio je u Bijeloj knjizi (2001) koja je postavila nove temelje civilnom dijalogu na razini EU-a.

5.1.6. Kapaciteti političko-ekonomskog sustava

Vlada uživa povjerenje društva u cjelini i sposobna je mobilizirati dionike i resurse. U fazama je vidljivo kako su slabi ljudski i financijski kapaciteti za praćenje ZPP-a u onim udruženjima kojima je poljoprivreda primarna djelatnost i koja predstavljaju slabije aktere (OPG-e). Poljoprivrednici još trebaju internalizirati pripadnost kolektivitetu Zajedničke poljoprivredne politike. Dojam politiziranosti (političke obojenosti) udruženja i procesa dijaloga negativno se odražava na povjerenje dionika u ukupan proces kreiranja ZPP-a (legitimitet).

5.2. Dionici i njihova koordinacija

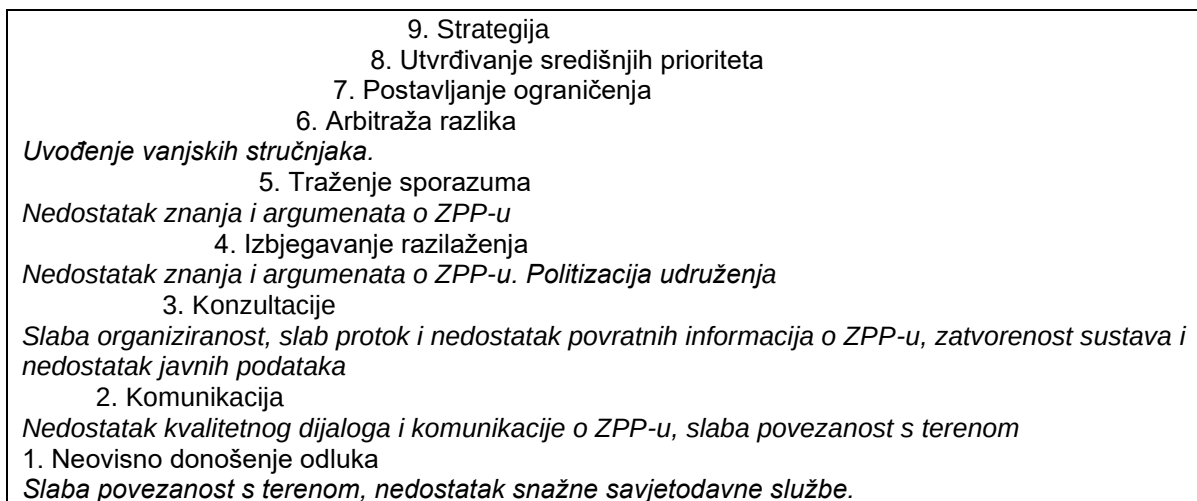
Analiza dionika pokazala je kako postoji velik broj dionika koji su zainteresirani za sudjelovanje u kreiranju ZPP-a. Interes je povezan s poslovanjem, ali i s razvojem ruralnih područja te istraživanjima. Nadalje, komentari su bili povezani s niskom razinom kapaciteta (financijskih i ljudskih) te slabom koordinacijom udruženja. Analiza nacionalnog okvira i upravljačkih kapaciteta za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u Hrvatskoj, prikazana u Tablici 31., pokazala je kako su u okviru organizacijsko-menadžerskih kapaciteta nedostatno razvijeni mehanizmi vertikalne i horizontalne koordinacije, uzrokovani manjkom sredstava i resursa. Organizacijski, informacijski i politički kapaciteti ukazuju na nedostatno dijeljenje informacija kao i na sumnje u reprezentativnost onih koji primaju te informacije.

Potvrđena je H2: Dionici poljoprivrednog sektora RH nisu koordinirani za dijalog o pitanjima ZPP-a prema protokolu komunikacije i standardu EU-a. Nekoliko puta spomenuta je potreba za sinergijom znanosti, savjetodavaca i poljoprivrednika. Izostaju glavne karakteristike koncepta koordinacije razmjene znanja, jasno definirana pravila i odgovornosti aktera i razmjena informacija kao najosnovniji uvjet koordinacije (Peters, 1998; Čejudi i Michel, 2015, Adam i sur., 2018).

Moguće je da je slaba koordinacija uvjetovana i paradoksom koji spominju Pita i sur. (2010), prema Viveroa i sur., u svom istraživanju o sudjelovanju ribara u procesima donošenja odluka – što je veći broj dionika, svaki igra manju ulogu i zbog toga su institucije za upravljanje ribarstvom djelovale prvenstveno odozgo. Prema Petersu (1998) takav pristup

koordinaciji mogao bi dobro funkcionirati ako su organizacije dobro integrirane od vrha do dna i imaju jasne zadaće u vezi s tim što trebaju učiniti.

Ljestvica (LJ) prema Metcalfu izrađena je za potrebe analize koordinacije nacionalne javne uprave na nivou EU-a, međutim primjenjiva je i na koordinaciju civilnog sektora s institucijama te njihovu koordinaciju unutar sebe. Prva razina je najniža, a deveta najviša. Razine se ne zbrajaju, već se naslanjaju jedna na drugu. Na najnižim razinama (LJ 1-3) koordinacije rezultati su potvrdili negativnu integraciju kako postoje problemi oko znanja, informiranja i komunikacije o ZPP-u. Iako je (LJ 1) najniža razina i ne izgleda kao koordinacija, ona odražava koje ulazne podatke pojedinac koristi u domeni u kojoj donosi odluke. Kod traženja sporazuma i/ili izbjegavanja razilaženja (LJ 4 i 5), rezultatima je potvrđeno i da negativna integracija, nedostatak znanja i argumenata te politizacija udruženja dovode do slabljenja konstruktivnog dijaloga i uzrokuju nepovjerenje među dionicima. Uključivanje vanjskih stručnjaka Svjetske banke u izradu nacionalne Strategije (LJ 6) ukazuje na činjenicu da postoji određeno međusobno nepovjerenje između dionika civilnog sektora i donositelja odluka te je potrebna treća strana koja bi na neutralan način pomogla oko pronalaska rješenja. Slično je naveo i Petak (2013) koji kao nedostatke u procesu stvaranja javnih politika vidi oslanjanje na vanjske stručnjake zbog slabih analitičkih kapaciteta. Više razine koordinacije, koje Metcalf naziva pozitivnom koordinacijom (LJ 7-9), pate zbog nedostatka koordinacije na nižim razinama što rezultira *ad hoc* odlukama i čestim izmjenama propisa.

Slika 10.: Prikaz prilagođene ljestvice koordinacije.

Izvor: Sinteza autora, prilagođeno prema Metcalf (1994).

Razina koordinacije i njezina kvaliteta uvelike ovise i o kapacitetima dionika. Kapaciteti dionika detaljnije su obrađeni prema prilagođenom okviru kakav primjenjuju Howlett i

Ramesh (2014), Wu i sur. (2015) te Kekez i sur (2019), koji se koristi kao za okvir za dijalog, ali i za kapacitete dionika (Tablica 32.).

Tablica 32.: Analiza dionika u domeni nacionalnog okvira i upravljačkih kapaciteta za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u Hrvatskoj (završni kodovi – kodovi obrasca)

Vještine i kompetencije	Pojedinac
Analitičke	<u>Analitički kapaciteti aktera</u> • nedostatno poznavanje sadržaja ZPP-a • manjak vještina za korištenje komunikacijskih alata i analiziranje informacija • kreatori politike nedostatno su upućeni u informacije s terena • djelatnici savjetodavnih službi nedostatno su upućeni u suvremene trendove ZPP-a.
Menadžerske	<u>Menadžerski kapaciteti rukovodećih službenika</u> • centraliziranost odlučivanja • nužnost uključenosti ministara u operativne odluke • potreba povezivanja rukovodećih službenika s terenom.
Političke	<u>Političke sposobnosti aktera</u> • izostanak procedura odlučivanja • pritisci na izvršne političare.

Izvor: Sinteza autora. Prilagođeno prema Howlett i Ramesh (2014), Wu i sur. (2015), Kekez i sur. (2019).

5.2.1. Analitički kapaciteti aktera

Kapaciteti za analizu javnih politika, poznavanje sadržaja javne politike i analitičkih alata te komunikacijske vještine zaposlenika tijela javne vlasti i civilnog sektora u svim fazama ukazuju na to da su formalni akteri i proizvođači nedostatno upoznati sa sadržajem ZPP-a. Suočeni su i s manjkom vještina za korištenje komunikacijskih alata, posebice alata e-Savjetovanja. Izuzetno niska razina poznavanja sadržaja ZPP-a onemogućuje profesionalno zastupanje interesa, ali i ozbiljno shvaćanje sugovornika od strane donositelja odluka. Zamjerka je prevelik broj predstavnika udruženja, ali i niska razina profesionalizma koja se očituje i u slabom korištenju novih komunikacijskih alata poput e-Savjetovanja. Drugi problem koji se uočava u analitičkim kapacitetima aktera odnosi se na nedostatak upućenosti kreatora politika (rukovodećih djelatnika ministarstva) u informacije s terena. Moglo se primijetiti kako je u fokus grupama, ali i među stručnjacima, prisutna visoka razina frustracije zbog loše povezanosti donositelja odluka s terenom te donošenja odluka bez odlaska na teren. Unerman i Bennett (2004) smatraju kako je dijalog s dionicima temelj u korporacijskom, socijalnom i ekološkom upravljanju, a isto se može primijeniti i na poljoprivredne politike.

Razumijevanje sadržaja ZPP-a

Zajednička poljoprivredna politika zahtjeva nekoliko razina analitičkog razumijevanja i usklađivanja s ciljevima koje postavlja. Potpore dohotku, tržišne mjere i mjere ruralnog razvoja teme su svakodnevnih rasprava na razini Vijeća EU-a, Glavne uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj AGRI Europske komisije i Odbora za poljoprivredu i ruralni razvoj AGRI Europskog parlamenta. Pitanja ZPP-a protežu se i kroz ostale odbore za financije, sigurnost hrane, trgovinu, okoliš, energetiku.

Praćenje tako velikog broja savjetovanja, osobito onih koja su povezana s novim poljoprivrednim politikama, zahtijeva brojne stručnjake koji su posvećeni temi i uvijek imaju aktualizirano znanje o njoj. Većina udruženja u državama članicama ima svoja stalna nacionalna predstavništva civilnog sektora u Briselu koja se bave isključivo pitanjem ZPP-a, koja predstavljaju glavnu poveznicu između institucija EU-a i terena. U svom sastavu imaju i odjel za međunarodne odnose na nacionalnom nivou i savjetodavne službe koje im omogućuju prikupljanje podataka sa terena kao i njihovo prenošenje. RH trenutačno nema stalne predstavnike poljoprivrednog civilnog sektora u Bruxellesu koji bi se bavili isključivo pitanjima ZPP-a. Predstavnici HGK koji imaju svoja predstavništva više su usmjereni na opća pitanja gospodarstva.

Jezična barijera

Većina dokumenata o kojima se raspravlja samo su na engleskom jeziku ili na jednom od ostalih EU jezika većih zemalja – francuski, poljski, talijanski, njemački, španjolski (Ammon, 2006). Ostali su primorani imati ili vlastite prevoditelje unutar svojih civilnih asocijacija ili znanje jednog od jezika. Problem nastaje kada se tekstovi o kojima se raspravlja moraju spustiti na teren, a civilne organizacije nemaju ljudske ni financijske kapacitete za prevođenje. Upravo se u toj početnoj fazi koja iziskuje visoku razinu razumijevanja teksta i politika stvaraju glavni okviri koje je kasnije vrlo teško mijenjati. Neke od država članica doskočile su problemu na način da institucije imaju visoku razinu razumijevanja važnosti pregovora na nivou EU-a i plaćaju prijevode u toj početnoj fazi pregovora, kao i članarine organizacijama na razini EU-a, kako bi civilni sektor bio što bolje pripremljen za pregovore.

Sposobnost analiziranja informacija

Najviše kritika na komunikaciju s terenom imali su poljoprivredni proizvođači koji smatraju kako su kreatori politika (rukovodeći djelatnici ministarstva) nedostavno upućeni u informacije s terena. Probleme nedostatka informiranja na putu do korisnika i dijaloga u agrarnom sektoru među prvima je uočila Franić (2006), a isto se ponavlja i u ovom istraživanju. Komunikaciju s terenom povezuju sa savjetodavnom službom koju smatraju nedovoljno upućenom u ZPP. Očituje se visoka razina nepovjerenja u sustav koji bi trebao biti osnova za analitiku terena. Međutim, bez analitičkih kapaciteta terena predstavnici na razini EU-a imaju problem s izradom stajališta. Države članice poput Austrije i Mađarske imaju predstavnike u Bruxellesu i savjetodavnu službu u civilnom sektoru. Nedostatak ljudskih kapaciteta potrebnih za analizu i pripremu stajališta civilnog sektora dovodi do nedostatka argumentirane rasprave i do negativne percepcije o predstavnicima poljoprivrednih proizvođača. Svjetska banka (2020) i EK (2020f) prepoznale su problematiku komunikacije Republike Hrvatske s terenom. Činjenica da na 585 poljoprivrednika dolazi jedan savjetodavac ukazuje na nedovoljnu progresivnost spuštanja informacija na teren, ali i njihova zaprimanja kako bi se što kvalitetnije obradile i složile kao podloge.

5.2.2. Menadžerski kapaciteti rukovodećih službenika

Zbog visoke centraliziranosti odlučivanja u tijelima zaduženim za operativno upravljanje (ministarstvima) ministri su uključeni u operativne odluke. Na problem centraliziranosti odlučivanja upućuju ispitanici u svim trima fazama ispitivanja te smatraju kako već postoje primjeri dobre prakse koje možemo koristiti. Kao jedan od razloga visoke centraliziranosti navode nedostatak savjetodavne službe na terenu i strukture po uzoru na komore u Austriji (LK, 2019), Sloveniji (KGZS, 2021) i Mađarskoj (NAK, 2018), koje u svom sastavu imaju savjetodavne službe i sektorske odbore te ih odlikuje teritorijalna pokrivenost i povezanost s EU-om.

Struktura navedenih organizacija zasniva se na obveznom članstvu poljoprivrednika, a u njihovom su sastavu savjetodavne službe. Rasprostranjene su teritorijalno kako bi se maksimalno obuhvatilo poljoprivrednike, osobito one koji primaju potpore. Takve institucije lakše objedinjuju stajališta jer je suradnja poljoprivrednika i savjetodavaca povezana kroz instituciju. Savjetodavne službe najvažniji su kanal informacija s terena prema donošenju odluka i obrnuto.

- *Najveći problem što se u ovoj državi sve svede na ministra. Vi bi trebali imati izvrsnu komunikaciju s ministarstvom, s Marijom jednom u pola godine ili jednom godišnje. TT*

- *Ponekad se na političare vrše nenormalni pritisci koji bi u stvari možda bili manji kada bi postojala neka procedura i kada bi se znalo tko kod koga dolazi na sastanak i po kojem pitanju. MP*
- *Dovoljno je otići kod naših susjeda u Sloveniju, Austriju ili Mađarsku i vidjeti kako njihove institucije cijene i poštuju svoje proizvođače i svi djeluju zajedno, s istim stavovima i istim ciljem da zaštite svoje ruralne krajeve i svoju proizvodnju. MK*
- *Austrija ima veliku tradiciju komore i možda su čak u tom pogledu drugačiji u odnosu na druge zemlje te kod njih to čini mi se dosta dobro funkcionira. DZ*

Mnogi problemi na terenu bili bi umanjeni kada bi se osnažila koordinacija kroz umrežavanje, suradnju i hijerarhiju (Bardach, 1998; Dahlstrom, 2010; Peters, 2018).

5.2.3. Političke sposobnosti aktera

Zbog izostanka procedura odlučivanja jačaju pritisci na izvršne političare. Ti političari komuniciraju s užim krugom dionika, što utječe na kontinuitet i kvalitetu razumijevanja potreba, kao i na pozicije različitih dionika politike. Postoje sumnje u posvećenost kreatora politike korištenju prijedloga koje dionici iskazuju u procesima sudjelovanja/dijaloga (dojam da je sudjelovanje „pro-forma”). Peters (2018) smatra kako se mnoge vlade suočavaju sa spomenutim pritiscima za koordinaciju jednim dijelom zbog ideologija, političkih uvjerenja i straha da će izgubiti moć ako netko drugi posjeduje informaciju. Dojam politiziranosti (političke obojenosti) udruženja i procesa dijaloga negativno se odražava na povjerenje dionika u ukupan proces kreiranja ZPP-a (legitimitet). Poljoprivrednici još trebaju internalizirati pripadnost kolektivitetu Zajedničke poljoprivredne politike. Izvršni političari komuniciraju s užim krugom dionika, što utječe na kontinuitet i kvalitetu razumijevanja potreba te pozicije različitih dionika politike. Postoje sumnje u reprezentativnost procesa konzultiranja, dojmovi nejasnog i netransparentnog odabira predstavnika ili udruženja koja sudjeluju u mehanizmima sudjelovanja (npr. povjerenstva ili sastanci). Pojedini dionici pojavljuju se i dominiraju u nekoliko organizacija te dolazi do preklapanja. Peters (1998) ukazuje na to kako preklapanje i proturječnost uzrokuju probleme u koordinaciji. Preklapanje istih organizacija i proturječnost stavova uočeni su tijekom ispitivanja stručnjaka i fokus grupa koje spominju iste dionike u različitim organizacijama i preklapanja stavova malih i velikih.

- *HPK se sad pretvorila ponovno, sad još više u xy i ostalu ekipu. Brutalno interesna skupina nekolicine pojedinaca koji su vas zarobili i imaju veći pristup Ministarstvu nego prije i sad to koriste njih pet. To je meni recimo strašno. TT*

- *Trenutačno HGK vidim isključivo kao drugu stranu istih lobija koji su sad u HPK, isto lice drugo naličje. Ja mislim da niti HPK ne zastupa svoj pravi interes. To su neki veliki proizvođači, veliki sustavi. TT*
- *Ove političke igre Komore nisu dobre. Svaka politička opcija želi se okoristiti, a onda su to iskoristili veliki proizvođači koji su se organizirali u Komoru putem Komore kao udruge i nameću svoja pitanja, svoje prioritete. Hrvatska poljoprivredna komora držim da nije ono što smo mi željeli i što mislim da bi trebala biti. JK*
- *Previše je privatnih interesa koji se rješavaju nekim drugim kanalima, a ne institucionalno, što stvara dojam neravnopravnosti malih proizvođača u odnosu na velike ili politički podobne. Takav je sustav na snazi već više od 20 godina i to treba mijenjati. MK*

Prema Zakonu o HPK (NN 61/18) HPK bi trebala dominantno predstavljati interese OPG-a. U radu Odbora za praćenje Programa ruralnog razvoja te u vodstvu HPK sve su kategorije poljoprivrednika, od OPG-a, obrta, d.o.o.-a, zadruga i udruženja, koji su ujedno članovi i drugih organizacija zastupljenih u procesu pregovora. Iako naglasak možda ne bi trebao biti na strukturi poljoprivrednog gospodarstva već na poljoprivredi, Zakon o HPK je drugačiji i naglasak je na obaveznom članstvu OPG-a. Prema Petersu (2018), takva vrsta koordinacije je neuspješna jer nekoliko dionika izvršava isti zadatak, a politike s tim istim (malim, velikim) dionicima imaju različite ciljeve i zahtjeve.

Rezultati ukazuju na potrebu za uspostavu Registra transparentnosti kojim će se izvršiti selekcija prema kriterijima potrebnima za kvalitetan odabir dionika u procesima pregovora. Ako je riječ o OPG-ima, oni kao takvi trebaju zauzimati dominantan udio u strukturama dijaloga kako bi se izbjegla moguća dominacija nekolicine „igrača”. Međutim, treba imati u vidu kako je poljoprivredna proizvodnja određenom broju OPG-a sekundarna djelatnost tj. ne žive od poljoprivredne djelatnosti pa pregovorima ne pristupaju kao nečemu što im je od životne važnosti. Iz tog razloga bilo bi korisno osigurati da to budu dionici koji predstavljaju organizacije kojima je poljoprivreda primarna djelatnost. Odluka o tome tko bi, kako i kada trebao sudjelovati u provođenju analiza dionika ključni je strateški izbor (Bryson i sur., 2011).

6. ZAKLJUČCI

Predloženim istraživanjem metodološki su identificirani ključni dionici dijaloga te su znanstveno potvrđene potreba i mogućnosti prilagodbe nacionalnog okvira dijaloga prema standardiziranom postupku EU-a.

Na temelju analize dokumenata (prva faza), ispitivanja stručnjaka (treća faza), četiriju fokus grupa (četvrta faza) te provođenja ankete (peta faza) u istraživanju je potvrđena H1, po kojoj nacionalni okvir za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a strukturno nije prilagođen formalnom standardu EU-a. Rezultati su pokazali kako sukladno C1 postoji neprilagođenost nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u odnosu na okvir EU-a u dijelu analitičkih, organizacijskih i edukacijskih kapaciteta.

Nadalje, nacionalni okvir ne prati tempo pregovora na razini EU-a kao ni standarde koji se odnose na javnost podataka sa održanih sastanaka, otvorenost sustava u davanju informacija te vremenski okvir za davanje mišljenja. U digitalnom dijelu kroz sustav e-Savjetovanja djelomično se pokriva opći konzultacijski dio poljoprivrednih politika uz javne komentare. Međutim, potrebni su sažeci koji će olakšati razumijevanje dokumenata u raspravi, kao i duži vremenski okviri za raspravu. Web portal e-Savjetovanje još nije alat koji dionici mogu samostalno pratiti te su potrebne dodatne konzultacije.

Nadalje, u radu je potvrđena H2 po kojoj dionici poljoprivrednog sektora RH nisu koordinirani za dijalog o pitanjima ZPP-a. Razmjena informacija i znanja koja su temelj za koordinaciju javnih politika ocijenjena su negativno tijekom ispitivanja stručnjaka (treća faza), poljoprivrednika (četvrta faza) te dionika koji sudjeluju u pregovorima (peta faza).

Rezultati istraživanja (druga faza) kroz C2 te identificiranje ključnih nacionalnih dionika i njihova uloga u dijalogu o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a, ispitivanje stručnjaka (treća faza), poljoprivrednika kroz fokus grupe (četvrta faza), kao i završna anketa (peta faza) pokazali su kako velik broj raznih udruženja, koja su ponekad politički obojana, nudi slabe argumente tijekom rasprava i institucije ih ne percipiraju ozbiljno. Dolazi do preklapanja dionika koji sudjeluju u pregovorima kroz različite organizacije, kao i oprečnih stajališta zbog podjele na velike i male, što se negativno odražava na koordinaciju. Prema ispitanicima postoji potreba za jednom institucijom ili koordinacijskim tijelom koje će profilirati interese poljoprivrednika prema donosiocima odluka. Kao ključna institucija koja bi trebala povezati stajališta poljoprivrednika i donositelje odluka o ZPP-u najčešće se spominje HPK.

Također, odabir dionika civilnog sektora nema jasne kriterije. Ne postoji javni poziv za sudjelovanje u radu povjerenstava, već se odabir provodi prema odluci službenika ili čelnih osoba ministarstva. Udruženja sama iniciraju sastanke o ZPP-u, a ti sastanci ovise o dobroj volji čelnih osoba. Postoji visoka razina politizacije, nepovjerenja i razdioba na velike i male što pridonosi slabijoj suradnji među dionicima u odnosu na politike EU-a.

Uočena je potreba za Registrom transparentnosti, kojim bi se moglo odrediti tko prema određenim kriterijima ima pravo izražavati stajališta i biti pozivan na sastanke, te tko može predstavljati neku organizaciju.

Nedostaje komponenta analitičkog pristupa planiranju i zajedničkom organiziranom djelovanju na nivou EU-a kroz povezivanje stajališta o ZPP-u koja zastupaju nacionalni predstavnici u Vijeću, Europskom parlamentu, Europskoj komisiji i udruženjima članica na nivou EU-a.

U radu su prema rezultatima ispitivanja stručnjaka (treća faza), poljoprivrednika kroz fokus grupe (četvrta faza) kao i završnu anketu (peta faza) za C3 određene mogućnosti prilagodbe nacionalnog dijaloga o pitanjima ZPP-a prema standardu EU-a.

Rezultati su pokazali potrebu za:

- uspostavom redovitog dijaloga o ZPP-u na nacionalnom nivou prema uzoru na CDG-e Europske komisije,
- uspostavom registra transparentnosti i jasnih kriterija za odabir dionika,
- sažecima koji će olakšati razumijevanje dokumenata u raspravi kao i dužim vremenskim okvirima za savjetovanja,
- povećanjem broja predstavnika realnog poljoprivrednog sektora u procesu pregovora, osobito onih kojima je poljoprivreda od životne važnosti,
- edukacijom i akreditacijom dionika koji sudjeluju u pregovorima o ZPP-u,
- jačanjem cjelokupnog AKIS sustava (sinergije savjetodavne službe, znanosti i poljoprivrednika),
- približavanjem ZPP-a dionicima na terenu uz pomoć savjetodavne službe i lokalnih akcijskih grupa,
- javnim objavljivanjem podataka sa sastanaka u Ministarstvu poljoprivrede i povratnim informacijama o realizaciji dogovorenih izmjena,
- jačanjem ljudskih i finansijskih kapaciteta udruženja koji sudjeluju u pregovorima na nivou EU-a,

- omogućavanjem prijevoda dokumenata koji su dio procesa pregovora i sastanaka u kojima sudjeluju dionici civilnog sektora.

Predložena unapređenja moguće je proceduralno primijeniti na izradu poljoprivrednih politika i na druge države koje su u postupku pregovora za članstvo u EU-u. Istraživanje može poslužiti kao koncept za izradu nacionalnog okvira za transparentan i redovit dijalog u poljoprivrednom sektoru.

POPIS LITERATURE

1. Adams A., Cox A. L. (2008). Questionnaires, in-depth interviews and focus groups. Research Methods for Human Computer (ur. Cairns, P., Cox, A. L.). Cambridge University Press, str. 17-34.
2. Adam C., Hurka S., Knill C., Peters B. G., Steinebach Y. (2018). Introducing Vertical Policy Coordination to Comparative Policy Analysis: The Missing Link between Policy Production and Implementation. Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice. 21 (5): 499-517.
3. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR) (2020a). Popis korisnika potpora – financijska 2019. godina. (preuzeto s <https://www.apprrr.hr/baza-korisnika-potpورا/>; 31.05.2020.).
4. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR) (2020b). Upisnik poljoprivrednika – broj PG-a. (preuzeto s <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>; 31.12.2020.).
5. Ammon U. (2006). Language conflicts in the European Union. On finding a politically acceptable and practicable solution for EU institutions that satisfies diverging interests. International Journal of Applied Linguistics, 16 (3): 319-338.
6. Bacon B.S., Yuen C., Korza P. (1999). Animating Democracy: The Artistic Imagination as a Force in Civic Dialogue. Americans for the Arts. Washington, D.C.
7. Bardach E. (1998). Getting Agencies to Work Together: The Practice and Theory of Managerial Craftsmanship. Washington, DC: The Brookings Institution.
8. Ben-Gera M. (2009). Coordination at the Centre of Government for Better Policy Making. Conference on Public Administration Reform and European Integration. 26.-27.03.2009., Budva, Crna Gora. (preuzeto s <http://www.sigmaweb.org/publications/42742582.pdf>).
9. Bežovan G., Zrinščak S., Vugec M. (2005). Civilno društvo u procesu stjecanja povjerenja u Hrvatskoj i izgradnje partnerstva s državom i drugim dionicima. Civicusov indeks civilnog društva u Hrvatskoj. (preuzeto s http://ceraneo.hr/wp-content/uploads/2015/07/ICD_u_Hrvatskoj-1-2-pdf.pdf; 02.11.2005.).
10. Birkland T.A. (2020) An Introduction to the Policy Process. Theories, Concepts, and Models of Public Policy Making. Routledge. New York.
11. Braun C., Busuioc M. (2020a). Stakeholder engagement as a conduit for regulatory legitimacy? Journal of European Public Policy 27 (11): 1599-1611.

12. Brunori G., Barjolle D., Dockes A.-C., Helmle S., Ingram J., Klerkx L., Tisenkopfs T. (2013). CAP Reform and Innovation: The Role of Learning and Innovation Networks. *EuroChoices* 12 (2): 27-33.
13. Bryson J. M. (2004). What to do when stakeholders matter: stakeholder identification and analysis techniques. *Public Management Review* 6 (1): 21-53.
14. Bryson J. M., Patton M. Q., Bowman, R. A. (2011). Working with evaluation stakeholders: A rationale, step-wise approach and toolkit. *Evaluation and Program Planning*, 3 (4): 1-12.
15. BSR (2016). The Future of Stakeholder Engagement. Transformative Engagement for Inclusive Business. Research report. Business Leadership for an Inclusive Economy. (preuzeto s https://www.bsr.org/reports/BSR_Future_of_Stakeholder_Engagement_Report.pdf; 01.10.2016.).
16. Burrows D., Kendall S. (1997). Focus groups: What are they and how can they be used in nursing and healthcare research. *Social Sciences in Health* 3, 244-253.
17. Cartwright N., Hardie J. (2012). Evidence-based policy. A Practical Guide to Doing It Better, Illustrated Edition. Oxford University Press, New York. str. 121-144.
18. CEMA – European agricultural machinery industry (2019). Study: CAP 2021-2027 'Reform Highlights' CAP 2021-2027. (preuzeto s https://www.cema-agri.org/images/publications/brochures/CAP_2021-2027_Study_2019_12.pdf).
19. Compston. H. (2004). Introduction: the Nature of Public Policy in Britain, France and Germany. U: *Handbook of Public Policy in Europe*. Palgrave Macmillian, New York, str. 1.-
20. CORK 2.0 Deklaracija (2016). „Bolji život u ruralnim područjima”. Ured za publikacije Europske unije. (preuzeto s https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/cork-declaration_hr.pdf).
21. Creswell J. W., Poth C. N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Fourth edition. Sage publication. Sjedinjene Američke Države.
22. Cejudo G. M., Michel C. (2015). Addressing fragmented government action: Coordination, coherence, and integration. 2nd International Conference in Public Policy, 01-04.07., Milano.
23. Dahlstrom C., Peters B. G., Pierre J. (2010). *Steering from the Centre: Strengthening Political Control in Western Democracies*. Toronto: University of Toronto Press.

24. Daugbjerg C., Roederer-Rynning C. (2014). The EU's Common Agricultural Policy: a case of defensive policy import. U: EU Policies in a Global Perspective: Shaping or Taking International Regimes? (ur. Falkner G., Patrick M.). Routledge. 38-57.
25. DeLeon P. (1990). Participatory Policy Analysis: Prescriptions and Precautions. Asian Journal of Public Policy, 12(1): 29-54.
26. De la Vega-Leinert A. C., Schröter D., Leemans R., Fritsch U., Pluimers J. (2008). A stakeholder dialogue on European vulnerability. Regional Environmental Change 8: 109-124.
27. Eden C., Ackermann F. (2004). Making Strategy: The Journey of Strategic Management. Sage Publications. Fifth edition. Ujedinjena Kraljevina.
28. Elleby C., Pérez Domínguez I., Adenauer M., Giampiero Genovese G., (2020). Impacts of the COVID-19 Pandemic on the Global Agricultural Markets. Environmental & Resource Economics. European Association of Environmental and Resource Economists. Springer 76 (4): 1067-1079.
29. Europska istraživačka platforma o sigurnosti hrane (EFSA) (2020). EFSA stakeholder engagement approach. (preuzeto s https://www.efsa.europa.eu/sites/default/files/EFSA%20Stakeholder%20engagement%20approach_FINAL.pdf).
30. Europska komisija (EK) (2014). Annex: Members of the Civil Dialogue Group on CAP related matters. (preuzeto s https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cdg-decision-composition-annex_en.pdf; 18.07.2014.).
31. Europska komisija (EK) (2016a). A strategic approach to EU agricultural research & innovation. Final paper. (preuzeto s https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/default/files/agri_strategypaper_web_1.pdf; 26.-28.2016.).
32. Europska komisija (EK) (2016b). Analysis of Responses to the Open Public Consultation on the Proposal for a Mandatory Transparency Register. Final Report. (preuzeto s <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/summary-report-public-consultation-transparency-register.pdf>).
33. Europska Komisija (EK) (2016c). Prijedlog međuinstitucijskog sporazuma o obveznom registru transparentnosti. COM(2016) 627 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0627&from=HR>; 28.9.2016.).
34. Europska komisija (EK) (2017a). Consultation – Modernising and simplifying the Common Agricultural Policy. (preuzeto s <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food->

farming-fisheries/key_policies/documents/summary-public-consul-modernising-simplifying-cap_2017_en.pdf).

35. Europska komisija (EK) (2017b). The consultation strategy. Toolbox 53. (preuzeto s https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/better-regulation-toolbox-53_en_0.pdf).
36. Europska komisija (EK) (2017c). Better regulation. Chapter VII Guidelines on Stakeholder Consultation. (preuzeto s <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/better-regulation-guidelines-stakeholder-consultation.pdf>).
37. Europska komisija (EK) (2017d). Commission staff working document. Better Regulation Guidelines. SWD(2017) 350 (preuzeto s <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/better-regulation-guidelines.pdf>; 07.07.2017.).
38. Europska komisija (EK) (2017e). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (2017) 713 final. The Future of Food and Farming. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0713&from=EN>; 29.11.2017.).
39. Europska komisija (EK) (2018a). Načela supsidijarnosti i proporcionalnosti: jačanje njihove uloge u donošenju politika EU-a. COM(2018) 703 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0703&from=HR>; 23.10.2018.).
40. Europska komisija (EK) (2018b). Prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju pravila o potpori za strateške planove koje izrađuju države članice u okviru zajedničke poljoprivredne politike. COM(2018) 392 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0392&from=HR>).
41. Europska komisija (EK) (2019b). Europski zeleni plan. COM (2019) 640 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=HR>; 11.12.2019.).
42. Europska komisija (EK) (2019c). Bolja regulativa: analiza stanja i nastavak naše obveze. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija. COM (2019) 178 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0178&from=EN>, 15.4.2019.).
43. Europska komisija (EK) (2020a). Decision establishing the Fit for Future Platform. C(2020) 2977 final. (preuzeto s https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/c2020_2977_en.pdf; 11.5.2020.).
44. Europska komisija (EK) (2020b). Strategija EU-a za biološku raznolikost do 2030. COM (2020) 380 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0380&from=EN>).

[lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0022.02/DOC_1&format=PDF](https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0022.02/DOC_1&format=PDF); 20.5.2020.).

45. Europska komisija (EK) (2020c). Study on the civil dialogue groups for the Common Agricultural Policy. Analysis of EU policy consultation: executive summary. (preuzeto s <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/77eed04-545d-11ea-aece-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-123490559>; 20.02.2020.).

46. Europska komisija (EK) (2020d). Europa na djelu: oporavak i priprema za sljedeću generaciju. COM(2020) 456 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0456&from=HR>; 27.5.2020.).

47. Europska komisija (EK) (2020e). Izvješće o vladavini prava za 2020. Poglavlje za Hrvatsku. SWD(2020) 310 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0310&from=EN>; 30.9.2020.).

48. Europska komisija (EK) (2020f). Preporuke Komisije za strateški plan Hrvatske u okviru ZPP-a. Radni dokument službi Komisije. Broj 384. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0384&from=hr>; 18.12.2020.).

49. Europska komisija (EK) (2020g). Strategija „Od polja do stola” za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav. COM(2020) 381 final. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0381&from=EN>; 20.05.2020.).

50. Europska komisija (EK) (2020h). Prijedlog Uredbe Europskog Parlamenta i Vijeća o uspostavljanju okvira za postizanje klimatske neutralnosti i o izmjeni Uredbe (EU) 2018/1999 (Europski propis o klimi). 2020/0036 (COD). (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0080&from=EN>; 4.3.2020.).

51. Europska komisija (EK). Iznesite svoje mišljenje. (preuzeto s <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say>).

52. Europska komisija (EK). Selection of civil dialogue groups. (preuzeto s https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/committees-and-advisory-councils/civil-dialogue-groups/cdg-explained/selection-civil-dialogue-groups_en).

53. Europska komisija (EK). Skupine za građanski dijalog u području poljoprivrede. (preuzeto s <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/committees-and-advisory-councils/civil-dialogue-groups>).

54. Europska mreža za ruralni razvoj (EMRR) (2015). List of Rural Networks' Steering Group members. (preuzeto s https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/uploaded-files/steering-group-order-country-type_0.pdf).

55. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) (2020). Promoting civil dialogue and participatory democracy. (preuzeto s <https://www.eesc.europa.eu/hr/our-work/publications-other-work/publications/eesc-liaison-group-promoting-civil-dialogue-and-participatory-democracy>).
56. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) (2021). The EESC in a nutshell. Ured za publikacije Europske unije. (preuzeto s <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/ge-01-20-619-en-n.pdf>).
57. Europski gospodarski i socijalni odbor. Članovi i skupine. (preuzeto s <https://www.eesc.europa.eu/hr/members-groups>).
58. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO). (preuzeto s https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-economic-social-committee_hr).
59. Europska mreža za ruralni razvoj (EMRR) (2019). Umrežavanje. Revija ruralnog razvoja br. 27. Ured za publikacije Europske unije (preuzeto s https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-27-2019-hr.pdf).
60. Europski parlament. Interesne skupine i transparentnost. (preuzeto s <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/hr/transparency/lobby-groups>).
61. Europski parlament (2019). Odbor za poljoprivredu. (preuzeto s <https://www.europarl.europa.eu/committees/hr/agri/about>).
62. Elodie Fazi E., Smith J. (2007). Civil dialogue: making it work better. EU Civil Society Contact Group. Vlada Republike Hrvatske. Ured za udruge. (preuzeto s [http://int.uzuvrh.hr/UserFiles/Civilni%20dijalog\(4\).pdf](http://int.uzuvrh.hr/UserFiles/Civilni%20dijalog(4).pdf)).
63. Franić R. (2005). Subvencije u hrvatskoj poljoprivredi i prilagodba EU. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: Časopis za ekonomsku teoriju i praksu 23: 133.-150.
64. Franić R. (2005). Subvencije u hrvatskoj poljoprivredi i prilagodba EU. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: Časopis za ekonomsku teoriju i praksu 23.: 133.-150.
65. Franić R. (2006). Politika ruralnog razvitka – nova prilika za Hrvatsku. Agronomski glasnik 68: 221-235.
66. Franić R., Grgić Z., Njavro M. (2004). EU-integracijski pritisak i potraga za „pravim” akterima tržišnog razvoja poljoprivrede (na primjeru privatizacije Sladorane d.d. Županja). Društvena istraživanja, 13(1-2): 49-71.
67. Franić R., Ljubaj T. (2014). Harmonizing Croatian rural policy with the EU standards and the impact on rural economy. Rural economies in Central Eastern European Countries

after EU enlargement. Institute of Agricultural and Food Economics, National Research Institute, str. 13.-24.

68. Franić R., Ljubaj T. (2015). Common Agriculture Policy: The Case of Croatia. EU Public Policies Seen from a National Perspective. Faculty of Social Sciences, str. 141.-152.

69. Franić R., Mikuš O. (2013). Transformations in Croatian Agriculture and Agricultural Policy. Emerald Group Publishing Limited, str. 233.-261.

70. Freeman E. (2010). Strategic Management: A Stakeholder Approach. Cambridge University Press. New York.

71. Garzon I. (2006). Reforming the Common Agricultural Policy: History of a Paradigm Change. Palgrave Macmillan, Houndmills.

72. Gibson W.J., Brown A. (2009). Working with qualitative data. Sage, London.

73. Gong (2020). Izbor članstva EGSO-a. Predstavnici civilnog društva bez glasova civilnog društva. (preuzeto s <https://www.gong.hr/hr/aktivni-gradani/civilno-drustvo/predstavnici-civilnog-drustva-bez-glasova-civilnog/>; 02.06.2020.).

74. Hix S., (2005). The Political System of the European Union. The European Union Series. Second edition. Palgrave Macmillan.

75. Howlett M., Ramesh M. (1995). Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems. Oxford University Press.

76. Howlett M., Ramesh M. (2014) The two orders of governance failure. Design mismatches and policy capacity issues in modern governance. Policy and Society, 33. (4): 317.-327.

77. Hrvatska gospodarska komora (HGK) (2016). Statut Hrvatske gospodarske komore. Narodne novine br. 39/2016.

78. Hrvatska obrtnička komora (HOK) (2014). Statut Hrvatske obrtničke komore. Ustroj cehova. Narodne novine br. 106/2014.

79. Hrvatska poljoprivredna komora (HPK) (2020). Izvješće za 2019. godinu. (preuzeto s <https://komora.hr/wp-content/uploads/2020/07/izvje%a0taj-o-radu-hpk-za-2019.-godinu.pdf>).

80. Hrvatska poljoprivredna komora (HPK). Ustroj Hrvatske poljoprivredne komore. (preuzeto s <https://komora.hr/ustroj/odbori-i-povjerenstva/>).

81. Hrvatska udruga poslodavaca (HUP) (2019). Statut Hrvatske udruge poslodavaca. Pročišćeni tekst Statuta. (preuzeto s <https://www.hup.hr/EasyEdit/UserFiles/anita-dzapo/2019/statut-hup-2019.pdf>; 10.06.2019.).

82. Hrvatski sabor (2018) Međuparlamentarna konferencija „Uloga parlamenata u oblikovanju budućnosti hrane i poljoprivrede”. Hrvatski sabor, 22.-23.11.2018., Zagreb.

(preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/medunarodna-suradnja/predsjedanja-i-vaznija-dogadanja/meduparlamentarna-konferencija-uloga>).

83. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO) (2020). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Broj 10.

84. Hupe P., Hill M., Buffat A. (2015). Understanding Street-Level Bureaucracy. Policy press. Univeristy of Bristol. Bristol, UK.

85. Huxham C. (2003). Theorizing Collaborative Practice. Public Management Review, 5. (3): 401.-23.

86. Informativni članci o Europskoj uniji. Europski parlament. Instrumenti ZPP-a i njihove reforme. (preuzeto s <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/107/instrumenti-zpp-a-i-njihove-reforme>).

87. Invekos (2018). Katalog Referenzen Österreich (preuzeto s <https://www.data.gv.at/katalog/dataset/b9cab416-896b-408a-8665-9f4ac30f79db>).

88. Ivanović Z. (2011). Metodologija znanstvenog istraživanja. Kastav. Saiva.

89. International finance corporation (2007). Stakeholder Engagement: A Good Practice Handbook for Companies Doing Business in Emerging Markets. Pennsylvania. (preuzeto s <https://library.pppknowledgelab.org/d/2282/download>).

90. Juncker J.-C., (2014). Novi početak za Europu: moj program za zapošljavanje, rast, pravednost i demokratske promjene. Političke smjernice za sljedeću Europsku komisiju. Uvodni govor na plenarnoj sjednici Europskog parlamenta. Strasbourg, 15. srpnja 2014.

91. Joldersma C. (2001). Methodology for participatory policy analysis. European Journal of Operational Research 128 (2001): 300-310.

92. Young A.R., Roederer-Rynning C. (2020). U: Policy-making in the European Union. Oxford University Press (ur. Wallace H., Pollack MA., Roederer-Rynning C.). 43.-67.

93. Young E., Quinn. L. (2012). Making research evidence matter: A Guide to Policy Advocacy in Transition Countries. Online Publication - International Centre for Policy Advocacy.

94. Kay, A. (2003). Path dependency and the CAP. Journal of European Public Policy, 10: 405-420.

95. Kašťáková E., Baumgartner B., Žatko M. (2018). The impact of the Russian embargo on its agri-food trade with the EU: analysis by selected indicators. Department of International Trade, University of Economics in Bratislava, International Organisations Research Journal 13(4): 256-271.

96. Kekez A. (2019). Qualitative data analysis in implementation and street-level bureaucracy research. Research handbook on street-level bureaucracy, str. 317.

97. Kekez A., Howlett M., Ramesh M. (2019). Collaboration in public service delivery: what, when and how. *Collaboration in Public Service Delivery: Promise and Pitfalls*, str. 2.-19.
98. Kekez-Krošto A. (2018). Influence of institutions and actors on the reform of implementation management: a comparative analysis of social services in Croatia. Doctoral thesis.
99. Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije (KGZS). (2021) (preuzeto s <https://www.kgzs.si/kgzs/o-kgzs/strokovni-odbori-in-komisije>).
100. Komisija Europskih zajednica. Europska vladavina. Bijela knjiga. COM(2001) 428 final.
101. Kovačićek, T. (2018). Izrada i testiranje modela evaluacije procesa kreiranja agrarne politike u segmentu postavljanja ciljeva i odabira mjera (doktorski rad). Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet.
102. Krueger R. A., Casey M. (2009) *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
103. Krueger, R. A. (1994). *Focus groups: A practical guide for applied research*. Thousand Oaks. Sage Publications Inc.
104. Krzysztofowicz M., Rudkin J.-E., Winthagen V., Bock A.-K. (2020). Farmers of the future. Zajednički istraživački centar. Europska komisija. (preuzeto s [file:///C:/Users/HPK/Downloads/farmers_of_the_future_final_online%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/HPK/Downloads/farmers_of_the_future_final_online%20(2).pdf)).
105. Landwirtschaftskammern Österreich (LK). (2019). (preuzeto s <https://www.lko.at/organisation+2500++900592+1243#goto-mitarbeiter1000449>).
96. Landwirtschaftskammern Österreich (LK). (2020). Präsentation; Interessenvertretung & Lobbying.
106. LEADER Mreža Hrvatske. (preuzeto s <http://www.lmh.hr/leader-clld/leader>).
107. Maleki A., Bots P.W.G (2013). A Framework for Operationalizing the Effect of National Culture on Participatory Policy Analysis. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 15 (5) 371-394.
108. Mance, B. (2017). Suradnja civilnog društva i javne uprave u postupcima savjetovanja. *HKJU-CCPA*, 17 (1): 107-130.
109. Martínez-Avilés M., Iglesias I., De La Torre A. (2020). Evolution of the ASF Infection Stage in Wild Boar Within the EU (2014-2018). *Centro de Investigación en Sanidad Animal (CISA), INIA, Valdeolmos, Španjolska*, 7:155.
110. March, J.G., Olsen, J.P. (1998). The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, 52 (4): 943-70.

111. Matthews A. (2021). CAP Transition Provisions 2021 Regulation delayed Europe's Common Agricultural Policy is broken – let's fix it. (preuzeto s <http://capreform.eu/cap-transition-provisions-2021-regulation-delayed/>; 07.10.2020.).
112. Maye D., Chiswell H., Vigani M., Kirwan J. (2018). Present realities' and the need for a 'lived experience' perspective in Brexit agri-food governance. *Brexit Geographies Space and Polity*. 22 (2): 270-286.
113. McAdam R., Hazlett S., Christine Casey, C. (2005). Performance management in the UK public sector: Addressing multiple stakeholder complexity. *International Journal of Public Sector Management*, 18 (3): 256-273.
114. Metcalfe, L. (1994). International Policy Co-ordination and Public Management Reform. *International Review of Administrative Sciences*, 60(2): 271-290.
115. Metcalfe L. (2001). Reforming European Governance: Old Problems or New Principles? *International Review of Administrative Sciences*, 67(3): 415-443.
116. Metcalfe L., Metcalfe D. (2002). Tools for Good Governance: An Assessment of Multiparty Negotiation Analysis. *International Review of Administrative Sciences*. Sage publications.
117. Mikuš O; Franić R; Radić T; Kovačićek T. (2020). Harmonization with the Common Agricultural Policy for a New Member State: The case of Croatia. *Scientific Papers Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 20. (1): 375.-381.
118. Miles M., Huberman A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage (second edition).
119. Ministarstvo financija (MFIN) (2020). Državni proračun. Knjiga proračuna za 2021.-2023.
120. Ministarstvo financija (MFIN) (2020). Registar poreznih obveznika, obavljanje djelatnosti poljoprivrede i šumarstva – OPG.
121. Ministarstvo poljoprivrede (MP) (2018). Pravilnik o Mreži za ruralni razvoj. *Narodne novine (NN)* br. 67/18.
122. Ministarstvo poljoprivrede (MP) (2019a). Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva poljoprivrede. *Narodne novine* br. 35/2019.
123. Ministarstvo poljoprivrede (MP) (2019b). Pravilnik o provedbi mjera Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. *Narodne novine (NN)* br. 91/19.
124. Ministarstvo poljoprivrede (MP) (2020a). Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. Odobrena inačica, verzija 9.1.

125. Ministarstvo poljoprivrede (MP) (2020b). Pravilnik o provedbi mjera Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. Narodne novine (NN) br. 37/20.
126. Ministarstvo poljoprivrede (MP) (2020c). Nacionalna ruralna mreža. Odluka o imenovanju članova Upravnog odbora Nacionalne ruralne mreže.
127. Ministarstvo poljoprivrede (MP) (2020d). Popis članova Odbora za praćenje provedbe Programa ruralnog razvoja. (preuzeto s <https://ruralnirazvoj.hr/files/Popis-clanova-i-zamjena-Odbora-za-pracenje-provedbe-PRR-RH-2014.-2020.-5.pdf>).
128. Ministarstvo poljoprivrede (MP) (2021). Popis članova Nacionalne mreže za ruralni razvoj. (preuzeto s <https://clanstvo.mrr.hr/kontrolna-ploca/clanovik>).
129. Ministarstvo gospodarstva i održivosti (2020). Registar zadruga.
130. Ministarstvo pravosuđa i uprave (MPU) (2020). Registar udruga. (preuzeto s <https://registri.uprava.hr/#!/udruge>).
131. Miošić N. (2014). Analiza i zagovaranje javnih politika. Projekt Libera – podrška organizacijama u istraživanju i zagovaranju. EDU centar GONG-a. Centar za cjeloživotno obrazovanje Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
132. Mirošević H. (2012). Analiza razvojnih dokumenata Republike Hrvatske. Ekonomski institut, Zagreb.
133. Moyer W., Josling T. (2002). Agricultural Policy Reform: Politics and Process in the EU and US in the 1990s. Ashgate Publishing.
134. Munta (2015). Organizacije civilnog društva u pohodu na Bruxelles: slučaj Europskog gospodarskog i socijalnog odbora. Profil političke institucije: Europski gospodarski i socijalni odbor. Političke analize, 6. (22): 51.-60.
135. Munta M. (2017). Europski gospodarski i socijalni odbor: Kula od karata ili utvrda civilnog društva? Politička Misao. Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, 54. (3): 30.-62.
136. Musa A., Petak Z. (2015). Coordination for Policy in Transition Countries: Case of Croatia. International Public Administration Review, 13: 117-159.
137. Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) (2018). (preuzeto s <https://www.nak.hu/kamara/rolunk>).
138. Nutt P. C., Backoff R. W. (1987). A Strategic Management Process for Public and Third-Sector Organizations. Journal of the American Planning Association, 53 (1): 44-57.
139. O.Nyumba T., Wilson K., J. Derrick C., Mukherjee N. (2018). The use of focus group discussion methodology: Insights from two decades of application in conservation. Methods in Ecology and Evolution, 9 (1): 20-32.

140. OECD (2012). Recommendation on Regulatory Policy and Governance. (preuzeto s <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/49990817.pdf>).
141. OECD (2017). Methodology of the iREG composite indicators. (preuzeto s <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/Methodology-of-the-iREG-composite-indicators.pdf>).
142. OECD (2019a). Better Regulation Practices across the European Union. (preuzeto s <https://www.oecd.org/publications/better-regulation-practices-across-the-european-union-9789264311732-en.htm>; 19.03.2019.).
143. OECD (2019b). Regulatory Policy in Croatia Implementation is Key. (preuzeto s <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b1c44413en/>; 18.06.2019.).
144. Petak Z. (2008). Javne politike i problemi modernog upravljanja. Hrvatska javna uprava 2 (8): 443-462.
145. Petak Z. (2012). Europeizacija hrvatskih javnih politika. U: Hrvatska u EU: Kako dalje? Centar za demokratizaciju i pravo „Miko Tripalo“, str. 17-41.
146. Petak Z. (2013). Policy pristup u hrvatskoj javnoj upravi. 4forum za javnu upravu. Zaklada Friedrich Ebert Stiftung, Institut za javnu upravu, str. 7-24.
147. Petak Z., Kotarski, K. (2019). Quo Vadis Croatia? The Interplay of Institutions, Interests and Ideas. Policy-Making at the European Periphery. New Perspectives on South-East Europe. Palgrave Macmillan, str. 321.-337.
148. Petak Z., Petek, A. (2009). Policy Analysis and Croatian Public Administration: The Problem of Formulating Public Policy. Politička misao 46: 54-74.
149. Petek A. (2006). Proces odlučivanja u Europskoj Uniji: analiza policy mreža. Politička misao 43 (4): 85-104.
150. Petek A. (2009). Policy mreže i regulatorna reforma Republike Hrvatske. Magistarski rad. Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu.
151. Petek A. (2016). Politološka ekspertiza za javne politike, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Suvremene teme 8 (1): 7-22.
152. Peters G.B. (1998). Managing Horizontal Government: The Politics of Co-ordination. Public Administration, 76: 295-311.
153. Peters G.B. (2015). 'Policy capacity in public administration', Policy and Society, 34 (3-4): 219-228.
154. Peters G.B. (2018). The challenge of policy coordination. Policy Design and Practice, 1.(1) 1.-11.
155. Pita C., Pierce G.J., I. Theodossiou I. (2010). Stakeholders' participation in the fisheries management decision-making process: fishers' perceptions of participation. Marine policy 34 (5): 1093-102. (preuzeto s

<https://savjetovanja.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Prirucnik%20za%20provedbu%20savjetovanja%20JLPS.pdf>).

156. Povjerenik za informiranje (2016). Priručnik za provedbu savjetovanja s javnošću za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

157. Rabiee F. (2004). Focus-group interview and data analysis. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63 (4): 655-660.

158. Radaelli C.M. (2018). Halfway Through the Better Regulation Strategy of the Juncker Commission: What Does the Evidence Say? *Journal of Common Market Studies*, 56: 85 - 95.

159. Roederer-Rynning C. (2003). From 'Talking Shop' to 'Working Parliament'? The European Parliament and Agricultural Change. *Journal of Common Market Studies* 41 (1): 113-135.

160. Europska komisija (2016). Prijedlog međuinstitucijskog sporazuma o Registru transparentnosti. COM 2016/ 0627. (preuzeto s <https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20160627.do?appLng=HR>; 28.09.2016.).

161. Romney, P. (2001). The Art of Dialogue. *Animating Democracy*. (preuzeto s https://www2.clarku.edu/difficultdialogues/pdfs/art_of_dialogue.pdf).

162. RPA (2016). Analysis of responses to the Open Public Consultation on the proposal for a mandatory Transparency Register. (preuzeto s <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/summary-report-public-consultation-transparency-register.pdf>).

163. Službeni list Europske unije (SL) (2011). Sporazum između Europskog parlamenta i Europske komisije o uspostavi registra transparentnosti za organizacije i samozaposlene osobe angažirane u kreiranju politike i provedbi politike EU. Broj 191/29.

164. Službeni list Europske unije (SL). (2013d). Odluka Komisije o utvrđivanju okvira za građanski dijalog pitanjima koja se odnose na zajedničku poljoprivrednu politiku. Broj 767. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013D0767&from=HR>; 17.12.2013.).

165. Službeni list Europske unije (SL). (2013b). Uredba Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju zajedničkih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu, Kohezijskom fondu, Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i o utvrđivanju općih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu, Kohezijskom fondu i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo. Broj 1303. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1303&from=hr>; 20.12.2013.).

166. Službeni list Europske unije (SL) (2013c). Uredba Europskog parlamenta i Vijeća o potpori ruralnom razvoju iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR). Broj 1305. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1305&from=HR>; 20.12.2013.).
167. Službeni list Europske unije (SL) (2014). Sporazum Europskog parlamenta i Europske komisije o registru transparentnosti za organizacije i samozaposlene osobe koje sudjeluju u oblikovanju i provedbi politike EU-a. Broj 2094. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020R2094&from=EN>; 22.12.2020.).
168. Službeni list Europske unije (SL) (2016a). Međuinstitucijski sporazum Europskog parlamenta, Vijeća Europske unije i Europske komisije o boljoj izradi zakonodavstva. (preuzeto s [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016Q0512\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016Q0512(01)&from=EN); 12.05.2016.).
169. Službeni list Europske unije (SL) (2016b). Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske Unije. Broj C 202/1. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&from=HR>; 07.06.2016.).
170. Službeni list Europske unije (SL) (2018). Uredba (EU, Euratom) 2018/1046 Europskog parlamenta i Vijeća o financijskim pravilima koja se primjenjuju na opći proračun Unije. Broj 193. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018R1046&from=EN>; 30.07.2017.).
171. Službeni list Europske unije (SL) (2020). Uredba Vijeća o uspostavi instrumenta Europske unije za oporavak radi potpore oporavku nakon krize uzrokovane bolešću COVID-19. Broj 2094. (preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020R2094&from=HR>; 22.12.2020.).
172. Spradley J. P. (1979). The ethnographic interview. Holt, Rinehart and Winston, New York.
173. Struna (2011). Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Dostupno na <http://struna.ihij.hr/naziv/kvalitativne-metode/21156/>
174. Svjetska banka (2019). Stanje sektora i analiza javnih izdataka za poljoprivredu i ruralni razvoj. (preuzeto s <https://poljoprivreda2020.hr/wp-content/uploads/2019/08/Dijagnosti%C4%8Dka-analiza-Poljoprivreda.pdf>).
175. Thompson J., Barber R., Ward P.R., Boote J.D., Cooper C.L., Armitage C.J., Jones G., (2009) Health researchers' attitudes towards public involvement in health research. School of Health and Related Research, University of Sheffield, Sheffield, Ujedinjena Kraljevina.

176. Transparency International EU. Integrity watch. (preuzeto s <https://www.integritywatch.eu/>).
177. Transparency International Hrvatska (2014). EU Integrity Watch. (preuzeto s <https://transparency.hr/hr/novost/eu-integrity-watch-168>; 13.10.2014.).
178. Tuppurainen E., N.Galon N. (2016). Lumpy skin disease: current situation in Europe and Neighbouring Regions and Necessary Control Measures to Halt the Spread in South-East Europe.– OIE Regional Commission.
179. Ugovor iz Rima (1957). (preuzeto sa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0023&from=HR>).
180. Unerman J., Bennett M. (2004). Increased stakeholder dialogue and the internet: towards greater corporate accountability or reinforcing capitalist hegemony? *Accounting, Organizations and Society*, 29 (7): 685-707.
181. United Nations Sustainable Development (1992). Agenda 21. United Nations Conference on Environment & Development. Rio de Janerio, Brazil.
182. Ured za publikacije Europske unije (2016). CORK 2.0 Deklaracija (2016). "Bolji život u ruralnim područjima". (preuzeto s: https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/cork-declaration_hr.pdf).
183. Uredba o provedbi postupka procjene učinaka propisa. Narodne novine (NN) br. 52/2017.
184. Vlada Republike Hrvatske (VRH) (2009). Kodeks savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata. Narodne Novine (NN) br. 140/09).
185. Vlada Republike Hrvatske (VRH). (2012). Nacionalna strategija za stvaranje poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2012. do 2016. godine.
186. Vlada Republike Hrvatske (VRH) (2017). Strategija učinaka propisa 2018.-2023. Zagreb.
187. Vlada Republike Hrvatske (VRH) (2020a). Priopćenje sa zatvorenoga dijela 234. sjednice Vlade.
188. Vlada Republike Hrvatske (VRH) (2020b). Izvješće o provedbi savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata 2019. Ured za zakonodavstvo.
189. Vlada Republike Hrvatske (VRH) (2021a). Popis članova savjeta. Ured za udruge. (preuzeto s <https://udruge.gov.hr/istaknute-teme/savjet-za-razvoj-civilnoga-drustva/clanovi-savjeta/143>).
190. Vlada Republike Hrvatske (VRH) (2021b). Odluka o osnivanju Savjeta za razvoj civilnoga društva. Narodne novine (NN) br. 14/2021.

191. Vlada Republike Hrvatske (VRH) (2021c). Odluka o pokretanju postupka izrade Nacionalnog plana stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2021. do 2027. Narodne Novine (NN). br. 10/21.
192. Von der Leyen U. (2019). Ambicioznija Unija. Moj plan za Europu. Političke smjernice za sljedeću Europsku komisiju 2019.-2024. (preuzeto s https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/political-guidelines-next-commission_hr.pdf).
193. Wallace H. (2000). Europeanisation and Globalisation: Complementary or Contradictory Trends? *New Political Economy*, 5 (3): 369-382.
194. Webber D. (1998). The Hard Core: The Franco-German Relationship and Agricultural Crisis Politics in the European Union. European University Institute. Working Paper RSC, 98/46.
195. Werpín M. (2016). Design Thinking: Stakeholder Maps <https://uxdict.io/design-thinking-stakeholder-maps-6a68b0577064>
196. Wu X., Ramesh M., Howlett M. (2015). Policy capacity: A conceptual framework for understanding policy competences and capabilities. *Science Direct*. Singapur.
197. Zakon o zaštiti osobnih podataka (NN 106/2012).
198. Zakon o pravu na pristup informacijama. Narodne novine (NN) br. 85/15.
199. Zakon o radu. Narodne novine (NN) br. 98/19.
200. Zakon o reprezentativnosti udruga poslodavaca i sindikata. Narodne novine (NN) br. 93/14.
201. Zakon o Hrvatskoj poljoprivrednoj komori. Narodne Novine (NN) br. 61/18.
202. Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu. Narodne novine (NN) br. 32/19.
203. Zakon o procjeni učinaka propisa. Narodne novine (NN) br. 44/17.

ŽIVOTOPIS KANDIDATKINJE

Tajana Radić diplomirana je politologinja i specijalistica agroekonomike, MBA-agrobiznis. Voditeljica je Odjela za politiku, inovacije i razvoj u Hrvatskoj poljoprivrednoj komori.

U sektor poljoprivrede ušla je 2010. godine kao stručnjak za projekte u Hrvatskoj poljoprivrednoj komori. Glavne aktivnosti su joj analiza politika, koordinacija stručnjaka po sektorima na nacionalnoj i međunarodnoj razini, umrežavanje s drugim relevantnim dionicima (savjetnici, znanost, donositelji odluka, lokalne akcijske skupine, lokalne vlasti, regionalne agencije, mediji), promocija ZPP-a i upravljanje projektima. Članica je Nacionalne mreže za ruralni razvoj i njezina predstavnica u Evaluacijskoj skupini za Program ruralnog razvoja 2014.-2020. Članica je i Nacionalne tematske radne skupine za mrežu ruralnog razvoja o klimi, okolišu i prirodi, te vanjski stručnjak za Europsku mrežu ruralnog razvoja. Na nacionalnoj razini predstavljala je Hrvatsku poljoprivrednu komoru u Odboru za izradu Nacionalne razvojne strategije do 2030. godine, nacionalnom Odboru za bioekonomiju, Strategiji razvoja poljoprivrede i ribarstva Republike Hrvatske 2020. i Pododboru za praćenje Sporazuma o partnerstvu te Odboru za AKIS – Poljoprivredni sustav znanja i inovacija. Također je zamjenica predsjedatelja radne skupine za ruralni razvoj COPA-COGECA i sudjeluje u radu skupina za građanski dijalog o ZPP-u, izravnim plaćanjima i ruralnom razvoju. Vodila je projekte koje financira Europska komisija (mjere informiranja u vezi s Programom zajedničke poljoprivredne politike) pod nazivom „ZPP za vas” i „ZPP za nas” koji su bili usredotočeni na informiranje o mogućnostima u okviru ZPP-a i sinergije među dionicima.

Popis radova

- Radić T., Mikuš O., Matin A., Franić R. (2021). Defining the concept of “genuine farmer” under the Common Agricultural Policy after 2020. *Agriculturae Conspectus Scientificus*. Poljoprivredna znanstvena smotra.
- Mikuš O., Franić R., Radić T., Kovačićek T. - Harmonization with the Common Agricultural Policy for a New Member State: the case of Croatia, *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development* Vol. 20, Issue 1, 2020 PRINT ISSN 2284-7995, E-ISSN 2285-3952 375.
- Kulišić B.; Radić T.; Njavro M. Agro-Pruning for Energy as a Link between Rural Development and Clean Energy Policies. *Sustainability* 2020, 12., 4240. <https://doi.org/10.3390/su12104240>
- Kulišić B., Horvatinčić K., Oplanić M., Pohajda I., Radić T., Šimek Ž., Tišma S., Vukovarac L. (2020): Positioning the Croatian linear bioeconomy towards sustainable and circular bioeconomy, *Book of Abstracts of the International Conference on Economics of Decoupling (ICED)*
- Radić T., Mikuš O., Matin A., Franić R. (2020). "Defining the concept of genuine farmer under the Common Agricultural Policy after 2020". Znanstveni skup povodom 145. obljetnice Instituta za poljoprivredu i turizam pod nazivom „Održivi razvoj poljoprivrede i turizma u kontekstu klimatskih promjena”.

- Netinger Grubeša I., Barišić I., Trkmić M., Radić T. (2018). Cjeloviti pristup zbrinjavanju poljoprivredne biomase i pepela poljoprivredne biomase istočnog dijela Republike Hrvatske // I. međunarodna konferencija „Cjeloviti pristup okolišu” / Štrkalj A.; Glavaš Z.; Kalambura S. (ur.). Sisak: Udruga za promicanje cjelovitog pristupa okolišu. 516.-529. (predavanje, međunarodna recenzija, cjeloviti rad (*in extenso*), znanstveni).

PRILOZI

Prilog 1.: Pitanja za predistraživanje

	O sudionicima:
	Spol:
	Godište:
	Obrazovanje:
	a) Osnovna škola
	b) Srednja škola
	c) Fakultet
	Regija iz koje dolazite:
	a) Istočna Hrvatska
	b) Južna Hrvatska
	c) Središnja Hrvatska
	Grana poljoprivrede:
	Veličina gospodarstva:
	Broj zaposlenih:
	Znanje svjetskog stranog jezika:
	a) Nijedan
	b) Jedan
	c) Više od jednoga
	O zajedničkoj poljoprivrednoj politici:
1.	Što za Vas znači Zajednička poljoprivredna politika? (najviše 3 odgovora)
	a) Komunikacija
	b) Suradnja
	c) Profesionalnost u poslu
	d) Tržište
	e) Inovacije
	f) Konkurencija
	g) Mir između država članica
	h) Drugo
2.	Što smatrate najvećim doprinosom ZPP-a poljoprivredi? (najviše 3 odgovora)
	a) Bolja komunikacija između poljoprivrednika i s donositeljima odluka
	b) Primjena novih tehnologija
	c) Očuvanje okoliša
	d) Subvencije
	e) Edukacija
	f) Udruživanje
	g) Inovacije
	h) Drugo

3.	Što je zadaća potpore poljoprivredi? (najviše 3 odgovora)
	a) Potpora dohotku
	b) Konkurentnost na tržištu
	c) Inovacije
	d) Nova tržišta
	e) Modernizacija
	f) Zaštita okoliša
	g) Savjetovanje i edukacija
	h) Povećanje poljoprivredne proizvodnje/samodostatnosti
	i) Drugo
4.	Navedite očekivanja od poljoprivredne politike. (1 odgovor)
	a) Jasna vizija
	b) Primjenjiva strategija
	c) Pravovremena informacija
	d) Bolja komunikacija između poljoprivrednika i s donositeljima odluka
	e) Vrednovanje i stvaranje pozitivne slike o poljoprivredi
	f) Drugo
5.	Što se očekuje od nacionalne države i domaćih institucija? (najviše 3 odg.)
	a) Bolja komunikacija između poljoprivrednika i s donositeljima odluka
	b) Više subvencija
	c) Dosljednost u donošenju odluka
	c) Manji porezi
	d) Veća sigurnost
	e) Više poštovanja prema sektoru poljoprivrede i ruralnog prostora
	f) Više novaca u sektoru
	g) Drugo
6.	Što je prema Vama preduvjet za uspjeh u poljoprivrednom sektoru? (najviše 3 odg.)
	a) Bolja komunikacija između poljoprivrednika i s donositeljima odluka
	b) Tržišna orijentiranost
	c) Usmjerenost na „pravog” poljoprivrednika
	d) Pravna sigurnost
	e) Inovacije
	f) Veće subvencije
	g) Drugo
7.	Koje ustanove prepoznajete kao ključne za pomoć razvoju sela? (najviše 5 odgovora)
	a) Ministarstvo poljoprivrede
	b) Ministarstvo financija
	c) Hrvatski sabor

	d) Ministarstvo turizma
	e) Ministarstvo zaštite okoliša
	f) Europska komisija
	g) Europski parlament
	h) Vijeće Europske unije
	i) Poljoprivredni fakulteti
	j) Lokalna samouprava
	k) Drugo
8.	Što je najvažnije što država može omogućiti s ciljem razvoja poljoprivrede? (najviše 5)
	a) Pravovremeno informiranje i bolju komunikaciju
	b) Pravedno raspolaganje subvencijama
	c) Stabilnost tržišta
	d) Pravnu sigurnost
	e) Stvaranje pozitivne slike o sektoru
	f) Veću alokaciju financijske pomoći
	g) Okrupnjivanje zemljišta
	h) Jasnu viziju
	i) Primjenjivu strategiju
	j) Drugo
9.	Što mislite koji bi trebali biti prioriteti ZPP-a? (najviše 3 odgovora)
	a) Poticanje održivog upravljanja gospodarstvima
	b) Jačanje socioekonomske strukture
	c) Jačanje zaštite okoliša
	d) Bolja komunikacija između poljoprivrednika i s donositeljima odluka
	e) Veća poljoprivredna proizvodnja
	f) Više mladih u ruralnim područjima
	g) Veća edukacija i inovacije
	h) Više novih tržišta
	i) Ekološka poljoprivreda
	j) Nove tehnologije
	k) Poticanje udruživanja
	l) Jačanje položaja žena u ruralnim područjima
	m) Održivo korištenje otpada i ostataka u poljoprivredi
	n) Drugo
10.	Program ruralnog razvoja treba poticati: (najviše 3 odgovora)
	a) Investicije u novu mehanizaciju i tehnologije
	b) Lokalnu infrastrukturu
	c) Savjetovanja i edukacije
	d) Interesno političko udruživanje zbog pregovora
	e) Razvoj ruralnog turizma
	f) Održivo korištenje agrarne biomase

	g) Očuvanje okoliša
	h) Platformu za razmjenu informacija između proizvođača i donositelja odluka
	i) Drugo
11.	Koje su šire koristi od EU? (najviše 3 odgovora)
	a) Vanjska tržišta
	b) Razmjena znanja i iskustva
	c) Fondovi
	d) Bolja organiziranost
	e) Kvalitetniji pravni okviri
	f) Bolja komunikacija proizvođača i donositelja odluka
	g) Inovacije
	h) Drugo
12.	Što smatrate najvećim problemom u sektoru poljoprivrede? (odabrati 1 odgovor)
	a) Nedostatak financijskih sredstava
	b) Nedostatak vizije
	c) Nedostatak kontrole na terenu
	d) Nedostatak komunikacije između poljoprivrednika i s donositeljima odluka
	e) Drugo
13.	Na koji način najbolje usvajate nove informacije o ZPP-u? (odabrati 1 odgovor)
	a) Putem televizije
	b) Putem radija
	c) Putem tiskovine
	d) Putem interneta
	e) Studijskim putovanjima u druge države članice
	f) Putem poznanika i prijatelja
	g) Putem radionica
	h) Drugo
14.	Smatrate li da je potrebna organizirana platforma za pregovore između poljoprivrednika i donositelja odluka povezana sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom?
	a) Da
	b) Ne

Prilog 2.: Dopis Ministarstvu poljoprivrede – zamolba za ustupanje informacija o održanim sastancima

Poštovani,

obraćam Vam se slijedom znanstvenog istraživanja koje provodim u okviru obveza prema Agronomskom fakultetu.

Cilj je istraživanja ustanoviti razlike, ali i naći mjere za poboljšanje nacionalnog okvira za dijalog dionika o pitanjima ZPP-a u odnosu na okvir EU-a. Okvir za dijalog o pitanjima koja se odnose na Zajedničku poljoprivrednu politiku (ZPP) postoji od 1962., a postojeći dijalog omogućen je Odlukom Europske komisije (SL, 2013.a). Zadaća je skupina za građanski dijalog održavati redoviti dijalog o pitanjima ZPP-a, osigurati razmjenu iskustava i primjere dobre prakse, pružati pomoć i savjete, donositi stajališta. Radne skupine se sastoje od nevladinih organizacija, predstavničkih udruga, socioekonomskih interesnih skupina, organizacija civilnog društva i sindikata.

Za potrebe istraživanja koristit će se postojeći pravni akti i dokumenti koji su dostupni na službenim stranicama europskih i nacionalnih institucija, dostupni dokumenti o sastancima nacionalnih institucija, dnevni redovi povjerenstava/savjeta te medijske objave. Komparativnom metodom i tabličnim prikazom usporedit će se zakonski okviri, odbori koji se bave pitanjem ZPP-a (prema svim sektorima), dionici te dnevni redovi na nacionalnom i europskom nivou.

S obzirom na to da svaka Uprava vodi evidenciju o svojim povjerenstvima i savjetima te da podaci nisu javno dostupni, potrebna mi je Vaša pomoć. Trebala bih podatke koji datiraju od ulaska u Europsku uniju (srpanj 2013.) do lipnja 2019. godine, koji uključuju: popis povjerenstava, popis članova povjerenstava, datume kada su održani i dnevne redove. Primjer skupina za građanski dijalog o pitanjima Zajedničke poljoprivredne politike, izravnim plaćanjima i ruralnom razvoju šaljem Vam u privitku.

Unaprijed zahvaljujem i za sva dodatna pojašnjenja i pitanja stojim Vam na raspolaganju.

Lijepi pozdrav,

Tajana

Prilog 3.: Pitanja za polustrukturirani dubinski intervju

Poljoprivredne znanosti, doktorski studij, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Student: Tajana Radić

Mentor: Ramona Franić

Okvir za dijalog o pitanjima koja se odnose na Zajedničku poljoprivrednu politiku (ZPP) postoji od 1962., a postojeći dijalog omogućen je Odlukom Komisije (EK) (2013/767).

Zadaća skupina za građanski dijalog je održavati redoviti dijalog o pitanjima ZPP-a, osigurati razmjenu iskustava i primjere dobre prakse, pružati pomoć i savjete, donositi stajališta. Radne skupine se sastoje od nevladinih organizacija, predstavničkih udruga, socioekonomskih interesnih skupina, organizacija civilnog društva i sindikata. Svi podaci (popis članova grupa, dnevni red, izvještaji) javno su dostupni na stranicama Europske komisije i u Registru transparentnosti. Na nacionalnom nivou mogli smo uočiti kako podaci nisu javno dostupni te se ne vodi evidencija na jednom centralnom mjestu već prema Upravama. Ne postoje ni javni pozivi za sudjelovanje civilnog sektora u odborima kao niti okvirni raspored sastanaka za tekuću godinu. Prema Uredbi o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva poljoprivrede (MP, 2019) za izradu nacrtu prijedloga propisa i raspravljanja o pojedinim pitanjima iz djelokruga Ministarstva, ministar može osnovati povjerenstvo, vijeće, savjet, radnu skupinu i drugo slično tijelo. U sastav stručnog povjerenstva, vijeća, savjeta, radne skupine i drugog sličnog tijela mogu se imenovati i stručne osobe koje nisu službenici Ministarstva. Sukladno navedenom cilj istraživanja je ustanoviti razlike te temeljem ustanovljenih razlika između hrvatskog i europskog okvira dijaloga predložiti mjere poboljšanja.

PITANJA

1. Opišite Vaše radno iskustvo u poljoprivrednoj politici.
2. Jeste li član nekog od poljoprivrednih udruženja (komore, savezi, udruge)?
3. Koja su vaša iskustva i percepcija dijaloga o pitanjima Zajedničke poljoprivredne politike na nacionalnoj razini?
4. Kada biste imali ovlast, što biste promijenili vezano za dijalog na nacionalnoj razini?
5. Koja su Vaša iskustva i percepcija dijaloga na europskoj razini?
6. Smatrate li da je nacionalni dijalog o pitanjima ZPP-a prilagođen dinamici i dijalogu na europskoj razini?
7. Smatrate li da je potrebna bolje organizirana platforma za pregovore između poljoprivrednih udruženja i donositelja odluka vezano za ZPP na nacionalnoj razini?
8. Ako ste odgovorili da, objasnite zašto je potrebna organizirana platforma i kako ste je Vi zamislili?
9. Možete li navesti primjer dobre prakse dijaloga na nacionalnom i europskom nivou te rezultata kojim je dijalog pridonio poljoprivrednoj politici?
10. Smatrate li da su dionici poljoprivrednog sektora RH koordinirani za dijalog o pitanjima ZPP-a prema protokolu komunikacije i standardu EU-a?

11. Ako ste odgovorili sa ne, objasnite zašto smatrate da nisu.

12. Koja udruženja smatrate ključnima za dijalog?

Za svaki sektor pokušajte nabrojati dva i više udruženja (komore, udruge, savezi) koji bi trebali sudjelovati u dijalogu na nacionalnoj razini, te koliki je njihov interes, utjecaj, potrebna razina sudjelovanja i vrijednosti.

SEKTOR	Interes sudjelovanja u dijalogu (visok, srednji, nizak)	Utjecaj na promjene (visok, srednji, nizak)	Potrebna razina sudjelovanja (ocijenite od 1 do 5)	Struktura (do 100, do 1 000, iznad 1 000 članova)	Usmjerenost na mala ili velika gospodarstva	Usmjerenost na industriju ili ekološku poljoprivredu	Usmjerenost na izvoz ili lokalno tržište
Ratarstvo							
Govedarstvo							
Mljekarstvo							
Svinjogojstvo							
Peradarstvo							
Ovčarstvo i kozarstvo							
Pčelarstvo							
Voćarstvo							
Povrtlarstvo							
Cvijeće							
Duhan							
Ljekovito bilje							
Šećer							
Šumarstvo							
Ribarstvo							
Vinogradarstvo							
Maslinarstvo							
Zajednička poljoprivredna politika							
Izravna plaćanja							
Ruralni razvoj							
Međunarodna trgovina							

13. Prema Vašem mišljenju koji kriteriji bi trebali biti korišteni kako bi se osigurala ravnomjerna zastupljenost predstavnika sektora?

14. Smatrate li da je dosadašnji odabir dionika civilnog sektora (komore, udruge, savezi) na nacionalnim sastancima bio transparentan?
15. Jeste li čuli za Registar transparentnosti?
16. Smatrate li da postoji potreba za registrom poljoprivrednih predstavnika koji mogu sudjelovati u pregovorima na nacionalnoj razini?
17. Smatrate li da je *web*-portal e-Savjetovanje dovoljan za razmjenu informacija s civilnim sektorom?
18. Smatrate li da bi trebale postojati skupine za građanski dijalog na nacionalnom nivou koje će se redovito sastajati prema sektorima? (i koliko puta godišnje)
19. Smatrate li da bi podaci sa sastanaka između civilnog sektora i Ministarstva poljoprivrede trebali biti javni?
20. Vaši dodatni komentari i prijedlozi poboljšanja dijaloga?

Prilog 4.: Popis ispitanika stručnjaka

R.b.	Inicijali	Zanimanje	Iskustvo s politikama EU-a	Godine iskustva u sektoru	Važnije funkcije
Ispitanik 1.	MK	Novinar	Da	Više od 10	Urednik Agrobiz Glasnogovornik Ministarstva poljoprivrede 2012.-2015.
Ispitanik 2.	ZB	Konzultantica u poljoprivredi	Da	Više od 10	Konzultantica Svjetske Banke, Europske banke za obnovu i razvoj Pomoćnica ministra poljoprivrede 2012.-2014. Predsjednica Uprave tvrtke Badel 2009.-2011.
Ispitanik 3.	MP	Političarka	Da	Više od 10	Hrvatska zastupnica u Europskom parlamentu – članica odbora za poljoprivredu i ruralni razvoj 2014.-2019. Izjestiteljica EU-a za ruralne žene Ambasadorica Europske pučke stranke za izbor mladog poljoprivrednika.
Ispitanik 4.	HH	Konzultant u poljoprivredi	Da	Više od 10	Ravnatelj savjetodavne službe 2014.-2016. Konzultant Svjetske banke
Ispitanik 5.	TP	Političar	Da	Manje od 10	Predsjednik Saborskog odbora za poljoprivredu 2017.-2020. Ministar gospodarstva (2016.)
Ispitanik 6.	TT	Političar	Da	Manje od 10	Potpredsjednik Vlade 2018.-2019. Ministar poljoprivrede 2016.-2019.
Ispitanik 7.	IP	Državna službenica	Djelomično	Više od 10	Tajnica Saborskog Odbora za poljoprivredu
Ispitanik 8.	A	Državna službenica	Djelomično	Više od 10	Ministarstvo poljoprivrede
Ispitanik 9.	RH	Konzultant	Da	Više od 10	Član Izvršnog odbora hrvatske Udruge OPG-ova Život
Ispitanik 10.	DR	Redoviti profesor na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu	Da	Više od 10	Ministar poljoprivrede 2016. Dekan Agronomskog fakulteta (2006.- 2012). Član Rektorskog kolegija u širem sastavu (2007.-2012.) Član Senata Sveučilišta u Zagrebu (2006.-2012.).
Ispitanik 11.	GB	Novinar	Ne	Više od 10	Glavni urednik Gospodarskog lista 2015.-danas
Ispitanik 12.	JČ	Pregovarač	Da	Više od 10	Predstavница Republike Hrvatske u Međunarodnoj organizaciji za vinogradarstvo i vinarstvo (OIV), u Komisiji za ekonomiku i zakonodavstvo te potpredsjednica Stručne skupine za jaka alkoholna pića na bazi grožđa i vina Potpredsjednica Stručne grupe za poreze u Europskoj federaciji flaširanih voda (EFBW) Ministarstvo poljoprivrede - voditeljica pregovaračke

					podskupine za vina i jaka alkoholna pića
Ispitanik 13.	MNJ	Izvanredni profesor	Da	Više od 10	Pomoćnik ministra za ruralni razvoj i glasnogovornik u Odboru za poljoprivredu, Special Committee for Agriculture (2016.)
Ispitanik 14.	TM	Političar	Da	Više od 10	Državni tajnik Ministarstva poljoprivrede (2016.-2020.) Zamjenik ministra poljoprivrede (2016.) Pročelnik Upravnog odjela za zajedničke politike i fondove EU, Virovitičko-podravsko županija Načelnik Sektora za upravljanje programima ruralnog razvoja EU predstavio je IPARD program, mjere, potencijalne korisnike Član pregovaračkog tima u okviru pristupnih pregovora Republike Hrvatske s Europskom unijom u području ruralnog razvoja i poljoprivrede. Član Stalne radne skupine za regionalni ruralni razvoj Jugoistočne Europe (SWG) u razdoblju 2008.-2013. te predsjedavajući skupštine SWG-a 2011. godine. Predsjednik Svjetske oračke organizacije (WPO) od 2012. godine.
Ispitanik 15.	DZ	Konzultant u poljoprivredi	Da	Više od 10	Od 2001. samostalni konzultant i voditelj na najvećim međunarodnim projektima s područja poljoprivrede: za Svjetsku banku, UNFAO, UNDP, Europsku komisiju i vladu Kraljevine Nizozemske. Do 2000. asistent na europskom poljoprivrednom sveučilištu – Wageningen u Nizozemskoj voditelj programa za Srednju i Istočnu Europu u međunarodnoj konzultantskoj kući ETC. voditelj programa za Avalon Foundation – međunarodna zaklada za eko poljoprivredu, sa sjedištem u Nizozemskoj.
Ispitanik 16.	JK	Političar	Da	Više od 10	Pročelnik Upravnog odjela za fondove Europske Unije i regionalnu i međunarodnu suradnju Zagrebačke županije (2012.-) Državni tajnik Ministarstva poljoprivrede (2008.-2012.).

Ispitanik 17.	ŽJ	Pregovarač	Da	Više od 10	Pomoćnica direktorice sektora za poljoprivredu, prehrambenu industriju i šumarstvo HGK (2013.-) 13 godina na različitim pozicijama, ravnateljica Uprave za ruralni razvoj u Ministarstvu poljoprivrede.
------------------	----	------------	----	---------------	---

Prilog 5.: PITANJA ZA FOKUS GRUPE

1. Koliko redovito imate sastanke u Ministarstvu poljoprivrede? Je li to dovoljno redovito ili bi ih trebalo biti više?
2. Imate li dovoljno prostora da izrazite svoju problematiku?
3. Mislite li da je *web*-portal e-Savjetovanje dovoljan za komunikaciju s institucijama?
4. Pratite li najnovije podatke o ZPP-u i imate li pristup tim podacima?
5. Udruge i udruženja nemaju dovoljno kapaciteta za pregovore. Što vi mislite o tome, slažete li se s time?
6. Koliko često čitate dokumente koji vam dolaze? Pročitajte li ih detaljno ili samo pogledate naslov te koliko se uspijete baviti s temom?
7. Udruženja su politički obojena. Slažete li se s tvrdnjom?
8. Mislite li da treba postojati zakonodavna odredba koja će vama omogućiti redovite sastanke sa Ministarstvom poljoprivrede?
9. Prema kojim bi kriterijima dionici civilnog sektora trebali biti izabrani?
10. Koji bi bio najlakši način komunikacije s vama?
11. Što bi vam koristilo da se vi uspijete lakše pripremiti za taj sastanak?
12. Mislite li da bi trebalo osigurati određena sredstva za organizacije civilnog društva koje sudjeluju u radu priznatih međunarodnih udruženja?

Prilog 6.: UPITNIK – ANKETA: dijalog o Zajedničkoj poljoprivrednoj politici

U predloženom istraživanju analiziraju se potreba i mogućnosti prilagodbe nacionalnog okvira dijaloga prema standardiziranom postupku EU-a. Cilj je ustanoviti potrebe, iskustva, percepciju i ocjenu postojećeg dijaloga te dionika u dijalogu o Zajedničkoj poljoprivrednoj politici (ZPP). Upitnik je kreiran na temelju stavova ispitanika metodom polustrukturiranog intervjua i metodom grupnog intervjuiranja s ciljem naknadne provjere (testiranja) rezultata.

I. OCJENA POSTOJEĆEG DIJALOGA O ZAJEDNIČKOJ POLJOPRIVREDNOJ POLITICI

Molimo Vas da se opredijelite u kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama zaokruživanjem brojke koja najbolje odgovara stupnju Vašeg slaganja:

- 1 – Uopće se ne slažem,
- 2 – Uglavnom se ne slažem,
- 3 – Pomalo se ne slažem,
- 4 – Niti se slažem, niti se ne slažem,
- 5 – Pomalo se slažem,
- 6 – Uglavnom se slažem,
- 7 – Potpuno se slažem.

- 1. Web-portal e-Savjetovanje dovoljan je za razmjenu informacija s civilnim sektorom. 1 2 3 4 5 6 7
- 2. Nedostaje redovito organizirana platforma za pregovore između poljoprivrednih udruženja i donositelja odluka povezano sa ZPP-om na nacionalnoj razini. 1 2 3 4 5 6 7
- 3. Ministarstvo poljoprivrede redovito informira o stajalištima o ZPP-u. 1 2 3 4 5 6 7
- 4. Ministarstvo poljoprivrede redovito održava sastanke o stajalištima o ZPP-u. 1 2 3 4 5 6 7
- 5. Odabir dionika civilnog sektora (komore, udruge, savezi) na nacionalnim sastancima bio je transparentan. 1 2 3 4 5 6 7
- 6. Nacionalni dijalog o pitanjima ZPP-a nije prilagođen dinamici i dijalogu na europskoj razini. 1 2 3 4 5 6 7
- 7. Potrebna je sinergija znanosti, savjetodavne službe i udruženja za izradu podloga koje mogu pomoći tijekom pregovora. 1 2 3 4 5 6 7
- 8. Podaci sa sastanaka između civilnog sektora i Ministarstva poljoprivrede trebali bi biti javni. 1 2 3 4 5 6 7

9. Odluke na povjerenstvima mijenjaju se u zadnjem trenutku bez znanja članova povjerenstva. 1 2 3 4 5 6 7
10. Poljoprivredna udruženja nisu dovoljno međusobno koordinirana za praćenje ZPP-a. 1 2 3 4 5 6 7
11. Poljoprivredna udruženja često su pod utjecajem političkih stranaka. 1 2 3 4 5 6 7
12. Poljoprivredna udruženja nemaju ljudske resurse za praćenje ZPP-a. 1 2 3 4 5 6 7
13. Poljoprivredna udruženja nemaju financije za praćenje ZPP-a. 1 2 3 4 5 6 7
14. Donositelji odluka ne koriste rezultate znanstvenih istraživanja kako bi donijeli odluke vezano za ZPP. 1 2 3 4 5 6 7
15. Savjetodavna služba izgubila je svoju svrhu i postala administrativna. 1 2 3 4 5 6 7
16. Postoji potreba za registrom poljoprivrednih predstavnika koji mogu sudjelovati u pregovorima na nacionalnoj razini. a) točno b) netočno c) ne znam.

II. SOCIODEMOGRAFSKI ČIMBENICI

Spol: Godište: Obrazovanje: a) Osnovna škola b) Srednja škola c) Fakultet

Regija iz koje dolazite: a) Istočna Hrvatska b) Južna Hrvatska c) Središnja Hrvatska

U sektoru poljoprivrede predstavljam:

a) poljoprivrednog proizvođača, b) udruženje zelenih, c) savjetodavnu službu, d) lokalnu akcijsku grupu, e) Ministarstvo poljoprivrede, f) znanost, g) Hrvatski sabor, h) Europski parlament, i) lokalnu samoupravu, j) drugo.

Veličina gospodarstva (*upisati ako predstavljate poljoprivrednog proizvođača*):

Broj zaposlenih (*upisati ako predstavljate poljoprivrednog proizvođača*):

Znanje svjetskog stranog jezika:

a) Nijedan b) Jedan c) Više od jednoga

Prilog 7: Popis Udruženja u organizacijama EU-a koje sudjeluju u radu civilnih grupa
Europske komisije

UDRUŽENJA ORGANIZACIJE EU-a	RH ČLANICE
1. AmCham EU American Chamber of Commerce to the European Union Speaking for American business in Europe	/
2. APRODEV – Association of World Council of Churches related Development Organisations in Europe	/
3. APURE – Association for the European Rural Universities	/
4. AREPO – Association of European Regions for Products of Origin	Istra (PR)
5. BEELIFE	/
6. BEUC – The European Consumer Organisation	UPH – Unija potrošača Hrvatske (A)
7. Birdlife – Partnership for nature and people	Udruga BIOM
8. CAN Europe – Climate Action Network Europe	DOOR – Društvo za oblikovanje održivog razvoja
9. CEETTAR – European Organisation of Agricultural, Rural and Forestry Contractors	/
10. CEI-BOIS -European Confederation of the Woodworking Industries	Croatian Wood Cluster – Drvni klaster
11. CEJA – The European Council of Young Farmers	HUMP – Hrvatska udruga mladih poljoprivrednika
12. CEMA – The Voice of the European Agricultural Machinery Industry	/
13. CEPF – The Critical Ecosystem Partnership Fund	
14. CEPI – The Confederation of European Paper Industries	/
15. CEPM – Consorcio Energético Punta Cana Macao	
16. CEVI – The European Confederation of Independent Winegrowers	/
17. COGECA – European agri-cooperatives	HPK – Hrvatska Poljoprivredna Komora
18. Concord – European NGO Confederation for Relief and Development	CROSOL – Platforma za međunarodnu građansku solidarnost Hrvatske
19. COPA – European farmers	HPK – Hrvatska Poljoprivredna Komora
20. EBB – The European Biodiesel Bord	/
21. ECPA – "European Crop Protection Association"	CROCPA – Udruga proizvođača i zastupnika sredstava za zaštitu bilja RH (Croatian Crop Protection Association)
22. ECVV – European Coordination Via Campesina	
	Udruga obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava Hrvatske „Život“

23. EEB – The European Environmental Bureau	ZELENA AKCIJA – Friends of the Earth Croatia
	SUNCE – Association for Nature, Environment and Sustainable Development
24. EFA – Ecological Focus Areas	
25. EFBA – European Fertiliser Blenders Association	
26. EFFAT- European Federation of Food, Agriculture and Tourism Trade Unions,	ppdiv -Sindikat zaposlenih u poljoprivredi, prehrambenoj i duhanskoj industriji i vodoprivredi Hrvatske
	STUH – Sindikat turizma i usluga Hrvatske
27. EFNCP – European Forum on Nature Conservation and Pastoralism	BED – The Ecological Society of Brod
28. EFOR – European Federation of Origin Wines	
29. EISA	
30. ELARD – Earth Link & Advanced Resources Development	
31. ELO – European Landowners Organisation	
32. EMB – European Milk Board	HSUPM – Hrvatski savez udruga proizvođača mlijeka
33. ENFE – European Network of Forest Entrepreneurs	
34. EOCC – The European Organic Certifiers Council	
35. EPHA – The European Public Health Alliance	
36. ERCA – European Register of Certificated Auditors	
37. ERPA – Educational Researches and Publications Associations	
38. EURAF – European Agroforestry Federation	
39. Eurocare	
40. Eurocommerce	HGK – Hrvatska gospodarska komora
	HUP – Hrvatska udruga poslodavaca
41. Eurocoop	
42. Eurogîtes – European Federation of Rural Tourism	
43. Euromontana – European Association of Mountain Areas	PINS. D.O.O. – Lokalna razvojna agencija
44. Europa Bio – The European Association for Bioindustries	
45. EUSTAFOR – The European State Forest Association	Hrvatske šume d.o.o. (A)
46. FACE Network – Farmhouse and Artisan Cheese & Dairy Producers European Network	/
47. FECOF – the European Federation of organizations representing forest municipalities (and other local authorities) in the European countries	/
48. FEFANA – The EU Association of Specialty Feed Ingredients and their Mixtures	/
49. Fertilizers Europe asbl	Petrokemija d.d. , tvornica gnojiva
50. FESASS – Fédération Européenne pour la Santé Animale et la Sécurité Sanitaire	/

51. FOEE – Friends of the Earth Europe	Zelena akcija
52. FooddrinkEurope	HUP – Hrvatska Udruga Poslodavaca
53. FTAO – Fair Trade Advocacy Office	
54. Greenpeace	
55. IFAH Europe	
56. IFOAM – the International Federation of Organic Agriculture Movements	BioLinked
	Biopčela
	Biotechnicon poduzetnički centar d.o.o.
	Forum Orgo D.O.O
	Lokvina d.o.o
57. OEIT – Office of Educational Technology and Innovation	
58. Origin – Organisation for an International Geographical Indications Network	Biotechnicon poduzetnički centar d.o.o.
59. PAN Europe – Pesticide Action Network	Eco Hvar
	Earth Trek (Zemljane staze)
60. Prepare	
61. RED	
62. SACAR – Secrétariat des Associations du Commerce Agricole Réunies / Joint Secretariat of Agricultural Trade Associations	
63. Slowfood	Dubrovnik, Istra, Liburnia, Pelješac, Salvaguardia del patrimonio agro-alimentare in Istria, Slavonica, Unije plus, Zagreb Agram
64. UEAPME – European Association of Craft, Small and Medium-sized Enterprises	
65. UEF – Union of European federalists	/
66. USSE – La Unión de Selvicultores del Sur de Europa / The Union of Foresters of Southern Europe	
67. WWF – World Wildlife Fund	

Izvor: Sinteza autora na temelju internetskih stranica Europske komisije (2014), udruženja EU-a i nacionalnih udruženja.

Prilog 8.: Pregled skupina za građanski dijalog, objašnjenje njihove uloge, sastava i zadataka.

1. Zajednička poljoprivredna politika

Skupina za građanski dijalog o zajedničkoj poljoprivrednoj politici održava redovni dijalog o svim pitanjima koja se odnose na ZPP.

2. Kvaliteta i promocija

Skupina za građanski dijalog o kvaliteti i promociji sastaje se i raspravlja o pitanjima vezanima za kvalitetu i promociju poljoprivredno-prehrambenih proizvoda EU-a.

3. Ekološki uzgoj

Skupina za građanski dijalog o ekološkoj poljoprivredi djeluje kao forum o organskom sektoru i povezanosti sa ZPP-om i drugim politikama.

4. Okoliš i klimatske promjene

Skupina za građanski dijalog o okolišu i klimatskim promjenama okuplja različite interesne skupine kako bi razgovarali o upravljanju prirodnim resursima i klimom.

5. Podrška i ozelenjivanje prihoda

Skupina za građanski dijalog o potpori i zelenom dohotku održava redovan dijalog o izravnim plaćanjima ZPP-a i odgovarajućim zelenim mjerama.

6. Ruralni razvoj

Skupina za građanski dijalog o ruralnom razvoju podržava praćenje i ocjenu provedbe politike ruralnog razvoja.

7. Međunarodni aspekti poljoprivrede

Skupina za građanski dijalog o međunarodnim aspektima poljoprivrede raspravlja o međunarodnoj trgovini poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima.

8. Životinjski proizvodi

Skupina za građanski dijalog o životinjskim proizvodima predstavlja **pet sektora: govedina i teletina, svinjsko meso, peradarsko meso i jaja, ovčje meso i kozje meso te pčelarstvo.**

9. Mlijeko

Skupina za građanski dijalog o razmjeni mlijeka razmatra mišljenja o politikama koje utječu na mliječni lanac EU-a.

10. Šumarstvo i pluta

Skupina za građanski dijalog o šumarstvu i pluti sastaje se kako bi razgovarala o provedbi šumske strategije EU-a i drugim politikama vezanima za šumarstvo.

11. Vino

Skupina za građanski dijalog o vinu pridonosi pronalaženju rješenja za održivi razvoj konkurentnog europskog vinskog sektora.

12. Ratarstvo

Skupinu za građanski dijalog o poljivim kulturama čine organizacije koje se odnose na **žitarice, šećer, rižu i druge važne kulture.**

13. Vrtlarstvo, masline i rakije

Skupina **razgovara o voću i povrću, ukrasnim biljkama, maslinama i izvedenim proizvodima te alkoholnim pićima.**

Izvor: Europska komisija (preuzeto s https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/committees-and-advisory-councils/civil-dialogue-groups_hr .)

Prilog 9.: Primjer dnevnog reda na sastancima o ZPP-u i datumi prvih rasprava.

NAZIV ODBORA I DATUM	DNEVNI RED
CAP16122016	1. Organisational aspects a. Approval of the agenda b. Approval of the minutes of the last meeting of the CDG CAP of 23rd of May 2016 c. Calendar of meetings for 2016 d. Election of the President and Vice-Presidents 2. Presentation by the DG AGRI of the OMNIBUS Regulation 3. Presentation of the final report of the Agricultural Markets Task Force (AMTF) 4. Presentation of the "EU agricultural outlook" that will be presented on the 6th and 7th of December during the Conference in Brussels Lunch break 5. Launch of the debate around the theme "Modernization and simplification of the CAP" 6. AOB
CAP 03052017	1.Approval of the agenda 2. Approval of the minutes of the last meeting of the CDG CAP of 16th of December 2016 3. Information on the calendar of the CDG meetings 2017 4. Simplification 4.1. Presentation by the Commission services of state of play of the simplification exercise (secondary legislation and omnibus) 4.2. Q&A on the state of play 4.3. Exchange of views with members on selected simplification questions in the context of the CAP modernisation and simplification exercise 5. Presentation of the study "Mapping and Analysis of the implementation of the CAP" https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/externalstudies/2016/mapping-analysis-implementation-cap/fullrep_en.pdf 6. CAP modernisation and simplification: 6.1. Presentation by the Commission services on first factual outcome of the public consultation and the state of play of the impact assessment process 6 6.2. Q&A on the state of play 6.3. Exchange of views with members on selected modernisation questions

CAP11122017	1. Approval of the agenda (+/- 0:02h) 2. Approval of the minutes of the previous meeting (+/- 0:03h) 3. Elections for the Chairmanship of the CDG Common Agricultural Policy (+/- 0:10h) 4. State of play of the Omnibus Regulation (11:30h to 12:15h) 5. State of play of the Initiative to improve the food supply chain (12:15h to 13:00h) - Lunch Break (13:00h to 14:30h) 6. Evaluation study of the payment for agricultural practices beneficial for the climate and the environment (14:30h to 15:30h) 7. The future CAP (15:30h to 18:00h) a. Outcomes of the public consultation on modernising and simplifying the CAP (15:30h to 16:00) b. Communication on the future CAP (16:00 to 17:50) 8. A.O.B. (10 min)
CAP20042018	1. Approval of the agenda (+/- 0:02h) 2. Approval of the minutes of the previous meeting (+/- 0:03h) 3. Presentation of the new AGM system (9:35h to 9:55h) 4. Implementing the Omnibus Regulation (9:55h to 10:15h) (tbc) 5. Presentation of the World Bank report "Thinking CAP, Supporting Agricultural Jobs and Incomes in the EU" (10:15h to 11:15h) 6. Topical discussion on the future CAP (focus towards performance) (11:15h to 12:30h) - Lunch Break at 12:30h 7. Topical discussion on the future CAP (cont.) (environmental and climate delivery) (14:00h to 16:00h) 8. State of play of the Initiative to improve the food supply chain (16:00h to 16:45h) 9. Information update on Brexit negotiations (16:45h to 17:05h) 0. A.O.B (17:05h to 17:15h)
CAP07012018	1. Approval of the agenda 2. Approval of the minutes of the previous CDG meeting 3. Election of Elections for the Chairmanship of the CDG Common Agricultural Policy 4. Future CAP a. State of affairs of the institutional discussions on the CAP proposals b. Focus on: i. Subsidiarity / common and targeted/level playing field: Introduction by the Commission and discussion ii. The new green architecture: Introduction by the Commission and discussion iii. Controls, sanctions and moving towards a system of guidance and correction: Introduction by the Commission and discussion iv. Performance system and indicators – from objectives to results: Introduction by the Commission and discussion

	v. Digitalisation strategy, AKIS and farm advice: Introduction by the Commission and discussion vi. Partnership principle – role for stakeholders and networks: Introduction by the Commission and discussion 5. Any Other Business
CAP08032019	1. Approval of the agenda 2. Approval of the minutes of the previous CDG meeting 3. Study on Civil Dialogue Groups – Information by the Commission and the contractor 4. The future CAP a. Update on the state of affairs of the institutional discussions on CAP – Commission presentation b. Designing CAP Strategic Plans that successfully meet the 9 CAP objectives – Stakeholder presentations, followed by questions and discussion · Stakeholders will present concrete proposals that can be implemented at national level contributing to at least one of the nine specific CAP objectives. · They should explain how their proposals fit into the new CAP architecture, by e.g. referring to one of the following: GAECs; Eco-schemes; Rural Development; Generational Renewal; Indicators; Advisory Services. · 5 - 8 presentations (max. 10 minutes each) covering the spread of interests and organisations of the CDG's membership. To note that IUCN will be invited to present the outcomes of the round tables on the green architecture of the CAP. · In case you intend to submit proposals for presentations at points 4b and 5b, please notify your interest by 18 February to the organisation currently chairing the CDG and coordinating the selection procedure (nicolas.delavega@ifoam-eu.org). Lunch Break 5. Consultation of partners during the design phase of the CAP Strategic Plans a. Commission presentation b. Stakeholder presentations, followed by questions and discussion [same concept as for point 4b] 6. Unfair Trading Practices Directive and market transparency – Commission presentation followed by discussion 7. Any Other Business

Izvor: Europska komisija (preuzeto s https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/committees-and-advisory-councils/civil-dialogue-groups/cap_en).

Prilog 10: Broj mjesta u CDG-ima Europske komisije

Part 3: CAP

Organisation	Number of Seats
Beelife	1
Birdlife	2
CEETTAR	1
CEJA	4
CELCAA	6
CEMA	1
CEPM	1
COGECA	6
Concord	4
COPA	6
ECPA	1
ECVC	2
EEB	3
EFA	1
EFFAT	4
EFNCP	1
EISA	1
ELO	4
EMB	1
EPHA	1
EURAF	2
Eurocommerce	1
Euromontana	2
FooddrinkEurope	6
Greenpeace	1
IFOAM	3
Pan Europe	1
SACAR	2
UEAPME	1
WWF	2

Izvor: Europska komisija (2014) (preuzeto s
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cdg-composition-cap_en.pdf).

Prilog 11: Povrat troškova CDG-i

— + ↺ ↻

Prikaz stranice

MASTER PAY informs you

REIMBURSEMENT OF EXPERT'S EXPENSES

This information sheet is a summary of the Rule* on the reimbursement of expenses incurred by people from outside the Commission invited to attend meetings in an expert capacity.

WHO ?

Who is entitled to a reimbursement of expert's expenses?

- anyone from outside the Commission who is invited to give a specific professional opinion in a committee, an expert group or by personal invitation, wherever the location of the meeting;
- anyone responsible for accompanying a disabled person who has been invited by the Commission to attend a meeting in an expert capacity.

Experts may be private-sector experts (representing the civil society) or government experts (representing a public authority of a Member State).

WHAT ?

Unless stated otherwise in the letter of invitation and the request to organise the meeting, private-sector experts shall be entitled to a daily allowance for each day of the meeting and, where appropriate, an accommodation allowance, on condition that they declare on their honour that they are not receiving a similar allowance or similar allowances from the same institution or another Community institution for the same visit.

Government experts shall receive a daily allowance for each day of the meeting and, where appropriate, an accommodation allowance, provided that provision for this is made in the rules of procedure of the committee or expert group and on condition that they declare on their honour that they are not receiving a similar allowance or similar allowances from their own administration for the same visit.

Travel expenses

All experts shall be entitled to the reimbursement of their travel expenses from the place specified in their invitation to the place of the meeting. This travel must be organised on the basis of the most appropriate means of transport and trying to benefit from the most economical travel rates.

The services in charge of reimbursements shall have the right to carry out any checks that might be needed and to request any proof from the expert required for this purpose. They shall also have the right, where it appears to be justified, to restrict reimbursement to the rates normally applied to the usual journey from the expert's place of work or residence to the meeting place. So please do be careful when organising your trip.

As a general rule, means of transport are:

- first-class rail travel for journeys less than 400 km (one way);
- economy class air travel for distances of more than 400 km. Business class is allowed for a flight of 4 hours or more without stopovers;
- private car. The travel shall be reimbursed at the same rate as the first-class rail ticket, or by default at the rate of 0.22 € per km.

Travel expenses shall be reimbursed on presentation of ORIGINAL supporting documents:

- tickets and invoices;
- in the case of online bookings, the printout of the electronic reservation;
- boarding cards for the outward journey.

The documents supplied must show the class of travel used, the time of travel and the amount paid.

► Taxi fares shall not be reimbursed.

The Commission shall not be liable for any material, non-material or physical damage suffered by invited experts or those responsible for accompanying a disabled expert in the course of their journey to or stay in the place where the meeting is held, unless such harm is directly attributable to the Commission.

In particular, invited experts who use their own means of transport for travelling to such meetings shall be entirely liable for any accidents that they might cause.

Daily allowance

The daily allowance is a flat rate. It covers all meals and local transport (bus, tram, metro, taxi, parking, motorway tolls, etc.), as well as travel and accident insurance. It amounts to 92 € per day of meeting.

If the distance between the place of departure cited in the invitation (be it your private or professional address) is 100 km or less from the place where the meeting is held, the daily allowance shall be reduced by 50%. You shall then only receive 46 € per day of meeting.

Accommodation allowance

If you have to spend one or more nights at the place where the meeting is held because the times of meetings are incompatible with the times of flights or trains, you shall also be entitled to an accommodation allowance. This allowance shall be 100 € per night. The number of nights may not exceed the number of meeting days + 1.

An additional accommodation allowance and/or daily allowance may, exceptionally, be paid if prolonging the stay would enable you to obtain a reduction in the cost of transport worth more than the amount of these allowances.

HOW ?

You must provide the secretaries of the meeting with the documents necessary for their reimbursement, as required by the financial rules applicable in the Commission, by letter, fax or e-mail postmarked or dated no later than 30 calendar days after the final day of the meeting.

Beyond this deadline, the Commission is absolved from any obligation to reimburse travel expenses or pay any allowances.

Reimbursements shall be made in euros, where appropriate at the rate of exchange applying on the day of the meeting. All reimbursements shall be made to one and the same bank account. For government experts, reimbursements shall be paid into an account in the name of the Member State, one of its ministries or a public body.

* Commission decision of 5 December 2007

© PMO - Last update 10-01-2008

Izvor: Europska komisija.

Prilog 12.: Povrat troškova EGSO

Legal framework

- September 2013: Council decision on the granting of daily allowances to and the reimbursement of travelling expenses for members of the EESC.
- May 2015: Bureau decision, applicable to all beneficiaries as of 6/10/2015 (full text on the members' portal).

Reimbursement of travel expenses

It is recommended to use the electronic claim form on the members' portal. Beneficiaries are also strongly encouraged to use the EESC travel agency's services for travel tickets. This has several advantages: no transaction fee is due, the travel ticket will not be billed to the beneficiary, but directly to the EESC and reimbursement (of other costs) to the beneficiary is faster, since the validation of the reimbursement claim is significantly simplified.

Beneficiaries who nevertheless do not wish to use the EESC's travel agency are invited to refer to the separate brochure for local travel agencies (available on the members' portal). In this case, travel agency fees must be indicated separately from ticket costs on the travel agency's invoice and can be reimbursed up to EUR 40 plus VAT per transaction.

- Flights:** Ticket costs actually incurred are reimbursed as follows:
 - economy-class fare, regardless of the price;
 - business-class fare up to a maximum equivalent to the public D-class tariff (table with ceilings, updated and published twice a year on the members' portal).

If no business class ticket is available at or below the maximum reference price at the time of issue of the ticket, reimbursement shall be limited to the maximum reference price, unless the booking was made through the EESC's travel agency.

* If no D-class tariff has been published for a particular route, the maximum reference price shall be the price equivalent to the tariff for the next D-class tariff, and if no C-class tariff has been published, the maximum reference price shall be that of the D-class tariff.

Supporting documents for flights: electronic passenger ticket/itinerary/ receipt with fare calculation details

as well as – if the reservation is not made through the EESC travel agency – inbound and outbound boarding passes.

- Train or boat:** Ticket costs actually incurred are reimbursed, up to first class fare. Supporting documents for train or boat: tickets and/or season tickets/ reduction cards.
- Car:** EUR 0.50/km. Car registration number and mileage at places of departure and arrival must be provided. For journeys exceeding 800km (one way):
 - Limited to the price of the cheapest class D air ticket
 - Additional supporting documents required, making it possible to determine the date of the journey (e.g. toll or fuel receipts)
- Taxi fares:** reimbursed on presentation of a receipt stating price paid, date and starting time, as follows:
 - Meetings at Committee headquarters: exclusively for transfers starting between 8 p.m. and 7 a.m. between Brussels airport (Zaventem) or a railway station in Brussels and the Committee headquarters or the beneficiary's accommodation in Brussels;
 - Meetings away from Brussels: only for journeys between the airport or railway station of arrival and the meeting venue, or between the hotel and the meeting venue;
 - Journey between the beneficiary's declared place of residence and the airport or railway station on the outward or return journey exclusively for transfers starting between 8 p.m. and 7 a.m. (max. EUR 50 per journey).

Allowances

- Subsistence allowance:**
 - EUR 290 per meeting day
 - Supplement of EUR 145 when more nights than meeting days are spent at the meeting venue (relevant supporting documents are required, e.g. return boarding pass)
- Travel allowance:** based on duration and distance:
 - For meetings at Committee headquarters: fixed at the beginning of the term of office and payable only once per week;
 - For meetings away from Brussels: calculated in accordance with the actual trip parameters on the basis of the most direct route.

Hotel expenses

Hotel expenses at meetings away from Brussels: reimbursement of the amount exceeding EUR 150 up to a ceiling of an additional EUR 145 on submission of hotel invoice.

Examples:

- If room price = EUR 165, the EESC reimburses EUR 15
- If room price = EUR 350, the EESC reimburses EUR 145

- Under certain conditions: co-financing of IT, telecommunications and electronic office equipment costs;
- Under certain conditions: reimbursement of visa costs, vaccination costs and registration fees;
- Cases not covered by the rules examined by the President (Rule 22);

Contact

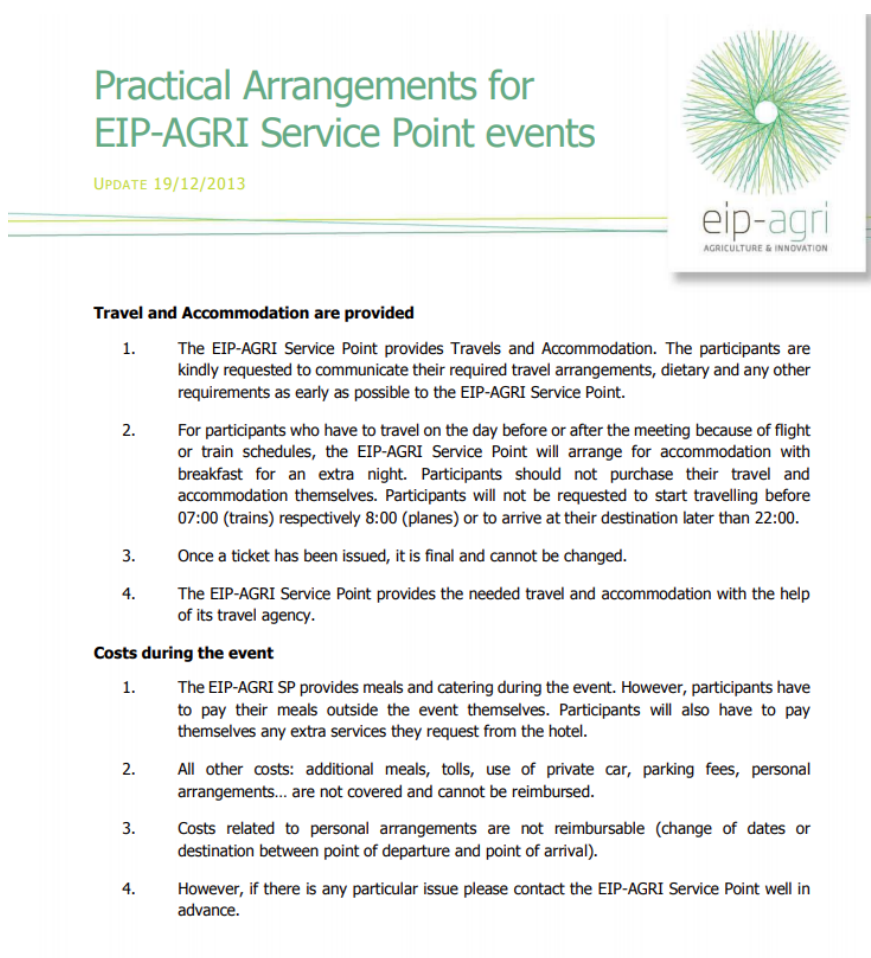
The Members' Financial Service: reimbursements@eesc.europa.eu
Located JOE 4th floor

Miscellaneous

- Parking fees up to EUR 15 per day are reimbursable (in respect of which the subsistence allowance is payable);
- Car rental costs up to the ceilings applicable to car travel are reimbursable (supporting documents required);
- Travel season tickets and reduction cards: trips are reimbursed on the basis of the full fare travel ticket of the class that the season or reduction card covers. However, the sum of such reimbursements is limited to the price actually paid for the travel tickets and/or the season ticket/reduction card;
- Specific provisions for assistance to beneficiaries with disabilities;
- An insurance policy covers certain risks related to the exercise of the mandate (details on the members' portal);

Izvor: Europski gospodarski i socijalni odbor (preuzeto s https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/15_383_membres_en.pdf).

Prilog 13. Povrat troškova EIP

Izvor: Europska komisija. Europsko inovacijsko partnerstvo (preuzeto s https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/default/files/travel-arrangements-eip-service-point_en.pdf).

Prilog 15.: Struktura gospodarstava

	DRUGE PRAVNE OSOBE Ukupno	OBITELJSKO GOSPODARSTV O Ukupno	OBRT Ukupno	SAMOOPSKR BNO POLJOPRIVRE DNO GOSPODARS TVO (SOPG) Ukupno	TRGOVAČKO DRUŠTVO Ukupno	ZADRUGA Ukupno	Sveukupn o
Županija/grad/naselje							
Bjelovarsko-bilogorska	7	10.581	90	497	135	19	11.329
Brodsko-posavska	9	6.440	132	634	88	10	7.313
Dubrovačko-neretvanska	6	7.791	98	221	91	18	8.225
EU		66		2			68
Grad Zagreb	13	5.182	35	713	408	12	6.363
Istarska	6	5.766	214	243	215	5	6.449
Karlovačka	3	5.944	49	562	130	15	6.703
Koprivničko-križevačka	14	9.385	92	375	132	8	10.006
Krapinsko-zagorska	2	7.890	86	914	74	7	8.973
Ličko-senjska	1	4.398	15	724	52	6	5.196
Međimurska	8	4.367	69	300	90	7	4.841
Osječko-baranjska	44	11.360	360	569	322	42	12.697
Požeško-slavonska	4	4.686	85	401	63	5	5.244
Primorsko-goranska	8	3.532	61	322	124	15	4.062
Sisačko-moslavačka	5	8.405	97	722	135	21	9.385
Splitsko-dalmatinska	10	12.610	79	267	220	50	13.236
Šibensko-kninska	6	4.880	21	610	41	21	5.579
Varaždinska	14	7.503	128	666	119	14	8.444
Virovitičko-podravska	21	6.103	101	187	127	13	6.552
Vukovarsko-srijemska	13	6.673	292	375	147	33	7.533
Zadarska	10	7.662	55	281	111	23	8.142
Zagrebačka	11	13.455	140	665	215	11	14.497
Sveukupno	215	154.679	2.299	10.250	3.039	355	170.837

Izvor: APPRRR (2020b).